

Osmanlı İstanbul'unun İlk Yapıları

HİSARLAR ve MAHALLELERİ

SÜLEYMAN FARUK GÖNCÜOĞLU

TÜRKİYE
TURİNG VE OTOMOBİL KURUMU

Osmanlı İstanbul'unun İlk Yapıları

HİSARLAR ve MAHALLELERİ

TÜRKİYE
TURİNG VE OTOMOBİL KURUMU

YAYIN ADI
OSMANLI İSTANBUL'UNUN İLK YAPILARI
HİSARLAR VE MAHALLELERİ

TÜRKİYE TURİNG VE OTOMOBİL KURUMU ADINA SAHİBİ
DR. BÜLENT KATKAK

YAZAN
SÜLEYMAN FARUK GÖNCÜOĞLU

YAYIN KOORDİNATÖRÜ
TÜLAY TAŞDEMİR

FOTOĞRAFLAR
SÜLEYMAN FARUK GÖNCÜOĞLU ARŞİVİ (S. F. G)
AHMET BİLAL ARSLAN (A. B. A.) / ALİ HİKMET ŞERBETÇİOĞLU (A. H. Ş.)
İBB ATATÜRK KİTAPLIĞI ARŞİVİ / AKIN KURTOĞLU ARŞİVİ (A. K. A.)
HAYRİ NECDET İŞLİ ARŞİVİ (H. N. İ.)/ MEHMET YAPAR (M. Y.)

EMEĞİ GEÇENLER
FATİH SELÇUKLU, BEGÜM YAVAŞ

TASARIM VE UYGULAMA
YASEMİN KONDOLOT

YAYIMLAYAN
TÜRKİYE TURİNG VE OTOMOBİL KURUMU
Sanayi Mh. Seyrantepe Girişi / İstanbul
Tel: 0212 282 81 40 (6 Hat) Faks: 0212 282 80 42
www.turing.org.tr / turing@turing.org.tr

ISBN 978-975-7641-51-3
1. BASKI - MART 2016
5.000 ADET

BASKI-CİLT
mega basım
MEGA Basım Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No:3/1 Baha İş Merkezi A Blok
34310 Haramidere / İstanbul / info@mega.com.tr
Tel: 0212 412 17 00 Sertifika No: 12026

© Osmanlı İstanbul'unun İlk Yapıları Hisarlar ve Mahalleleri adlı kitabın yayın hakları Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'na aittir. Kısa alıntılar dışında yayımcının ve müellifin izni olmaksızın çoğaltılamaz. Eser içerisinde yer alan fotoğraflar Süleyman Faruk GÖNCÜOĞLU'nun şahsi arşivine aittir. Göncüoğlu arşivi dışında yer alan fotoğrafların altında kaynak ve hangi koleksiyona ait olduğu belirtilmiştir.

Osmanlı İstanbul'unun İlk Yapıları

HİSARLAR ve MAHALLELERİ

SÜLEYMAN FARUK GÖNCÜOĞLU

TÜRKİYE TURİNG VE OTOMOBİL KURUMU · TTOK 1923

TURİNG

İÇİNDEKİLER

TAKDİM....9
ÖNSÖZ....11

I. BÖLÜM
ANADOLUHİSARI

Anadoluhisarı....34
Anadoluhisarı Camii....52
Sinaneddin Yusuf Efendi (Muhaşşi) Camii....57
Otağtepe Namazgâhı....59
Anadoluhisarı Namazgâhı....62
Anadoluhisarı Hamamı....62
Semtin Sıbyan Mektepleri....63
Anadoluhisarı Nişan Taşları....65
Anadoluhisarı Şark İdman Yurdu'ndan
Anadoluhisarı Gençlik ve Spor Akademisi'ne....68
İdman Yurdu'nun Kurucuları ve İlk Yönetim Kurulu Üyeleri....75
Anadoluhisarı'nın Ayrılmaz İkilisi: Küçüksu ve Göksu....76
Osmanlı Dönemine Değin Göksu....78
16. ve 17. Yüzyıllarda Göksu....79

Göksu Deresi....85
18. 19. ve 20. Yüzyıllarda Göksu....85
Göksu ve Küçüksu'da Bulunan Tarihi Eserler:....93
Küçüksu Kasrı:....93
Küçüksu (Mihrişah Sultan) Çeşmesi....102
Küçüksu Camii....106
Değirmen Mescidi (Göksu Peksimetçi Salih Ağa Camii)....109
Hacı Zihni Gürler Camii....112
Küçüksu Karakolu....112
Benlizade Ahmed Raşid Efendi Çeşmesi....113
Anadoluhisarı Telgrafhanesi....116
Beykoz'da İlk Plaj; Küçüksu Plajı....117
Göksu ve Küçüksu ile Özdeşleşen Osmanlı Padişahları....119
Şiir ve Şarkılarda Göksu-Küçüksu....124
Anadoluhisarı Tarihinde Önemli Şahsiyetlerden Bazıları:....128
Anadoluhisarı Semtinin Başlıca Yalıları....134
Sevda Tepesi....144
Dipnotlar....165
Kaynakça....169

II. BÖLÜM
RUMELİHİSARI

Rumelihisarı 175
Bir Boğazkesen Olarak Rumelihisarı 200
Evliya Çelebi ve Diğer Seyyahlarda Rumelihisarı 204
Boğazkesen (Rumelihisarı) Mescidi.....231
Ebu'l-Feth, Fetih, Fatih Camii, Kaleiçi Camii.....231
Rumelihisarı, Sultan Abdülaziz ve Ahmed Vefik Paşa 250
Rumelihisarı (Kayalar) Mezarlığı 251
İstanbul ve Boğaziçi'nin İlk Türk Şehitliği 255
Boğaziçi'nde Bilinen İlk Türkçe Kitabe Rumelihisarı Burcundadır.....262
Allah Dostlarının Gezinti Yeri Rumelihisarı 270
Durmuş Dede ve Tekkesi.....270
Pir-i Yetmiş Kuruş Dede.....270
Duâ Tepe'den Doğa Tepe'ye….....272
Rumelihisarı Mahallesi 276
Semtin Kadim Mescid, Camii ve Diğer Kültür
Varlıkları Mirasımız ile Alakalı Kısa Bilgiler… 284
Bugünün Rumelihisarı Hakkında Birkaç Söz….....322
Dipnotlar 338
Kaynakça.....342

TAKDİM

Dünyanın en eski şehirlerinden biri olan ve çağlar boyunca çok farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan İstanbul, gerek tabiatın kendisine bahşettiği özel konumu, gerek eşi bulunmaz doğal güzellikleri, gerekse heyecan verici tarihi dolayısıyla daima gündemde kalmayı başarmıştır. Tarih öncesinden Romalılara, oradan Bizans geleneğine kadar bütün büyük medeniyetler İstanbul için amansız mücadeleler vermiştir. Arap ordularından farklı Türk boylarının akınlarına kadar birçok fetih girişimiyle karşılaşan bu tarihi kent, 29 Mayıs 1453 gününden sonra bambaşka bir devri yaşamaya başlamıştır.

Yıldırım Beyazıt'ın, bugün İstanbul'daki en eski Osmanlı yapısı olarak bildiğimiz Anadoluhisarı'nı yaptırmasının hemen ardından onun tam karşısına gelecek biçimde Rumelihisarı'nı inşa ettiren II. Mehmet, kısa bir süre sonra İstanbul'u fethederek "Fatih" unvanını kazanmış, böylelikle Bizans egemenliğine son vermiş, Osmanlı tarihiyle birlikte bütün İslam dünyası için de yepyeni bir devri başlatmıştır. İstanbul'un fethi hiç şüphe yok ki dünya tarihi için de büyük önemi olan bir olaydır.

Kültürel mirasımızın bir parçası olan ve şehrin asırlar öncesine uzanan tarihine ışık tutan Boğaziçi'nin bu simgesel yapıları ve onların etrafında kurulmaya başlanan ilk Osmanlı mahalleleri, sadece o devrin iskân politikası açısından değil; aynı zamanda mimari ve kültürel değerleri bakımından da İstanbul'un şehir tarihinde önemli bir yere sahiptir.

6 Kasım 1923'de kurularak Cumhuriyetin ilk kamu yararına çalışan derneği unvanını alan ve tarihi boyunca hep ilklerle anılan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, Hisarlar ve Mahallelerini konu alan, bu bakımdan ilk olma özelliği taşıyan, birbirinden kıymetli belge ve fotoğraflarla desteklenen bu kitabı yayımlamaktan gurur ve mutluluk duymaktadır. İstanbul'un şehir ve mimarlık tarihi bakımından önemli bir kaynak niteliği de taşıyan bu eserin siz değerli okuyucularımızın beğenisini kazanacağını umuyoruz.

Saygılarımla…

Dr. Bülent KATKAK

Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu
Yönetim Kurulu Başkanı

Tarihin gözleri var, surlarda delik delik;
Servi, endamlı servi, ahirete perdelik…
Bulutta şaha kalkmış Fatih'ten kalma kır at;
Pırlantadan kubbeler, belki bir milyar kırat…

ÖNSÖZ

Miladi 1390 itibari ile İstanbul'un Anadolu kıyıları tamamen Türk kuvvetlerinin denetimi altına girmiş, akabinde inşa edilen Anadoluhisarı üzerinden fethin ilk provaları başlamıştır. Takvimler, 1452 senesini gösterdiğinde ise 30.000 m²'lik alan üzerinde dört ay gibi kısa bir sürede inşa edilen Rumelihisarı artık fethin habercisidir.

Boğaziçi'nde karşılıklı yer alan iki hisar, Osmanlı İstanbul'unun en eski yapıları olup ilk Türk mahalleleriyle, askeri başarı kadar sosyal ve iktisadi yapılanmasıyla Türk-İslam Medeniyeti'nin İstanbul'daki inkişafının başlangıç noktaları olmuştur.

Anadoluhisarı ve Rumelihisarı Osmanlı İstanbul'unun en eski yerleşim yerleri olma hususiyetini bünyelerinde barındırmalarına rağmen maalesef buradaki semtler içerisinde ikâmet edenler başta olmak üzere İstanbullular için aidiyet ve sahiplenme duygusunu kazandıracak yazılı eser sayısı bir elin parmaklarını bile geçmemektedir. Her iki kadim hisar hakkında yazılan ilk eserlerden olan ve ilk baskısı 1941 yılında yayımlanan Albert Gabriel'in İstanbul Türk Kaleleri adlı, Tercüman'ın 1001 Temel Eser serisi içerisinde Türkçesi de yayımlanan kitap elimizdeki en baş kaynağı teşkil etmektedir. Rumelihisarı'nın 1955-1957 tarihleri arasında gerçekleştirilen onarımı aşamasında görev alan Cahide Tamer'in, yapılan onarımlar ile ilgili aktardığı ve Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu tarafından 2001 tarihinde yayınlanmış olan kitap, son restorasyonu hakkında bilgi kaynağımız olmaktadır. Elinizdeki bu çalışma, İhsan Kesedar'ın "Rumelihisarı" adlı eserinin ardından Anadolu ve Rumelihisarları ile Mahallelerini ele alan ilk müstakil kitap çalışmasını oluşturmaktadır.

Şu gerçek unutulmamalıdır ki, İstanbul tarihi konusunda söylenecek söz, araştırılacak belge ve yazılacak o kadar çok metin var ki, içerisine girdikçe anlaşılmaktadır. Kolay değil üç büyük medeniyete ve imparatorluğa ev sahipliği yapmış şehirden bahsetmekteyiz dünya tarihinde, onsuz bahsedilemeyen. Resulullah Efendimiz'in (s.a.v) hadis-i şerifi ile önemine binaen İslam orduların kızıl elması olması gibi pek çok tarihi ve kültürel değerleri bünyesinde barındıran ilahi dinlere ev sahipliği yapan şehir olan İstanbul hakkında yazılan kitapların hiçbiri son söz değildir. Gün yüzüne çıkan her belge ve bilgi yeni yazılara ve kitaplara yelken açtırmaktadır.

Elinizdeki bu çalışma, yeni araştırmacılara ve İstanbul sevdalılarına derli toplu bir kaynak oluşturma niyetiyle hazırlanmış, zihnimizdeki bilgileri kâğıda dökerek sizlerle paylaşmaktan öte bir şey hedeflenmemiştir. Her yönü ve her şeyi ile bu kadim şehrin bize ait olduğunu ve bizlerin de bu şehri gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktaracak emanetçiler olduğumuzu unutmamamız gerektiği düşüncesiyle…

Süleyman Faruk GÖNCÜOĞLU

Rumelihisarı Mayıs 2015

Boğaziçi'nin en dar noktası olan mevkiinin karşılıklı iki yakası üzerinde inşa edilen Anadolu ve Rumelihisarı'nı gösteren bu gravürde Anadoluhisarı'nın Fatih Sultan Mehmed döneminden sonraki hali hakkında fikir veren güzel bir görsel hafıza içermektedir.
(Şehsuvaroğlun'dan, Asırlar Boyunca İstanbul)

ANADOLUHİSARI

Boğaziçi'nde Osmanlı döneminde ilk yerleşimi 1393 tarihinde Sultan Yıldırım Bayezid[1] tarafından Güzelcehisar'ın inşa edilmesi ile başlar. Hisara, Türklerin İstanbul'da kurduğu ilk mahalle desek hata yapmamış oluruz. İstanbul'daki en eski Türk yapısı olarak bilinen Anadoluhisarı, aynı zamanda en eski Türk mahallesi ve fethin ilk seyredildiği yerdir de. Boğaziçi su yolunun Asya Yakası'nda, Göksu Deresi'nin boğaza karıştığı dar alan üzerindeki Anadoluhisarı'nın ilk kuruluş isimleri Güzelcehisar veya Akçahisar ismi bugün pek kullanılmasa da, halen Boğaziçi'nin en güzel semtlerinin birinin ismidir.

İstanbul'un en kadim semti olarak Anadoluhisarı, bugün dört mahalleden müteşekkildir. Bunlar; Yeni Mahalle, Göksu Mahallesi, Göztepe Mahallesi ve Anadoluhisarı Mahallesi'dir.

İlk kuruluşundan itibaren geniş bir coğrafya üzerinde oluşuyla ifade edilen Anadoluhisarı, şimdiki gibi sadece bir mahalleden ibaret olmayıp Küçüksu, Göksu, Kandilli ve Kanlıca'yı da içine alan bir köydü.

Tipik bir Boğaziçi köyü olmasından öte, Türklerin fetihten önce İstanbul ve Boğaziçi'nde ilk kurdukları Osmanlı yerleşimi ve kalesi olarak önem taşır. Buna bağlı olarak ilk mescidi, mektebi, namazgâhı, nişangâhı, bostanları ve bostan kuyuları ile Boğaziçi'nin en eski Osmanlı'sı olup tarihin derinliğine ışık tutmaktadır.

Boğaziçi'nin ilk Türk pençesi olan Anadoluhisarı'nın bugün kale diye ifade edilen duvarları sur içinde ve bitişiğinde, 19. yüzyılın başlarına kadar bir yerleşme söz konusu değildir. Güzelcehisar'ın inşasında bir askeri yapı olarak içine dizdarhâne (dizdar[2] evi) ve neferât[3] evlerinden başka mesken bulunmaz iken, sonraki yıllar içerisinde kale civarında çeşitli ev, mescit, mektep, yalı ve dükkânlar hayata geçirilerek bölge şenlenecektir. Ayrıca burçlar içerisindeki katlarda da kale muhafızlarının ikâmet ettikleri mevkiler bulunmaktaydı.

İstanbul'un fethi tamamlandıktan sonra gerek Güzelcehisar gerekse Rumelihisarı askeri açıdan önemini kaybeder. Karadeniz bir Türk gölü haline gelmiş olup artık kuzeyden deniz yolu ile şehre yönelik bir tehdit oluşması söz konusu değildir. Askeri öneminin ardından Anadoluhisarı da, bölgenin asayişini sağlamak amaçlı Yeniçeri Kolluğu ve ardından Karakolhane olarak değerlendirilecektir.

1820 tarihinden itibaren Hisar ve Göksu arasındaki alan içerisinde yavaş yavaş ahşap evlerin inşa edilmeye başlandığı, gelişmekte olan Kale

Anadoluhisarı, 1890'lı yıllar.

Mahallesi'nde (Anadoluhisarı Mahallesi) 18. ve 19. yüzyılda iskân ve imar faaliyetlerinde bir artış yaşanmaya başlayacaktır. Şeyhülislâm ve kazasker mâzullerinden birçoğu bu semtte ikamete mecbur[4] tutulurlarken, Küçüksu Kasrı'nın bulunduğu yerde eskiden bir bostancı ustasının köşkü ile bazı ahşap köşkler mevcuttu.

Sultan I. Mahmud'un burayı sevmesi üzerine Sadrazam Devâtdâr Mehmed Paşa 1752 yılında sahilde bir kasır inşa ettirmiş, ayrıca güneyindeki tepeden su getirerek havuz ve fıskiye yaptırmıştır[5]. Göksu Kasrı'nın inşası ile paşazade ailelerin yazlık tercihli iskânı söz konusu olmaya başlayacaktır. Sultan Abdülmecid döneminde bölgede artık yaz-kış kalıcı yerleşimde artış olacaktır. Suriçi İstanbulu'nda yaşanan yangınlar ve depremler Beykoz bölgesine doğru yerleşimi de tetikleyecektir.

Anadoluhisarı'nın ayrılmaz bir parçası olan Göksu Deresi ile güneyindeki Küçüksu Deresi ve çayırlığı Boğaziçi'nin ünlü mesirelerindendi. Çayırlık, padişahların halk arasında gerçekleştirdiği ok gösterilerinde nişangâh alanı olarak da kullanılırdı. Sultan I. Mahmud ve Sultan III. Selim'in nişan

taşlarının burada yeni kurulan Yeni Mahalle üzerindeki tepede olduğu bugün az bilinen bir bilgidir.

Hisar ve Göksu arasındaki küçük ölçekli yerleşimin, Yeni Mahalle'nin 20. yüzyıl başlarından itibaren oluşmasının ardından bölgedeki iskân sayısı artmaya başlayacaktır.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde 17. yüzyılda, Fatih'in yaptırdığı cami ve namazgâhtan başka dizdarhane, cebehane, asker odaları, 200 tımarlı asker, 1080 ev, 20 dükkân, bir hamam, sıbyan mektebi ve sayısız mescitten bahsetmiştir. Halkın ise tamamının Müslüman olduğunu kaydetmiştir.

Buradaki yerleşim sahipleri, boğaz genelinde olduğu gibi Osmanlı elitinin önemli kişileriydi. Şeyhülislam Bahaî Efendi'nin çinileriyle ünlü yalısı Anadoluhisarı'nda bulunması gibi Amcazade Yalısı olarak da bilinen Hüseyin Paşa Yalısı bu sahildeki yalılardan en eski tarihli olanıydı. Defterdar Halıcızade Mustafa Paşa, Hoca Çelebi, Kaftancı Ali Çelebi, Emir Paşa gibi semtin ileri gelenlerinin yalıları da burada yer almaktaydı. Osmanlı bürokratlarının üst düzeyi olan güngörmüş şahsiyet ve ailelerin burayı tercih etmeleri, semtin sosyal havasının da muteber olmasını sağlamaktaydı.

Fotoğrafta bugün yerinde Anadoluhisarı vapur iskelesinin bulunduğu Fatih Camii görülmektedir. (S. F. G.)

Anadoluhisarı kayalık bir bölge olması nedeniyle yer altı su kaynakları bakımından oldukça elverişliydi. Semt çeşmelerinin su kaynağı (damarı) başka başka noktalardan çıktığından, her birinin lezzeti ve ferahlığı da farklılık göstermekteydi. Bütün İstanbul semti gibi Hisar Köyü de çeşme yapıları ile zengindi, ancak bugün bu çeşme yapılarının pek çoğu yok olmuştur. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde ve Evkaf (vakıflar) evraklarında yer alan belgelere göre Anadoluhisarı Mahallesi içerisinde Sinan Paşa Vakfı'ndan bir su yolunun mevcut olduğunu görmekteyiz. Bu su yolunun zaman zaman tamiratının yapıldığını ve bu tamir için 1907-1908 senelerinde Belçika'dan özel künkler getirtildiğini de öğrenmekteyiz[6].

Anadoluhisarı, ana kulenin yer aldığı alanın ön cephesinde ön sur (hisarpeçe) ardına yerleştirilen topların ön tarafı Boğaziçi'ne hâkim sahil kıyısı idi. Bugün içerisinde meskenlerin bulunduğu alan Göksu Deresi'nin ağız noktası olup sonradan dolmuştur.

Kendisi ve bilgisi bugüne ulaşmış Mehmed Emin Ağa Çeşmesi, Piri Mehmed Efendi Çeşmesi, Silahdar Mehmed Paşa Çeşmesi, Yemen Fatihi Gazi Sinan

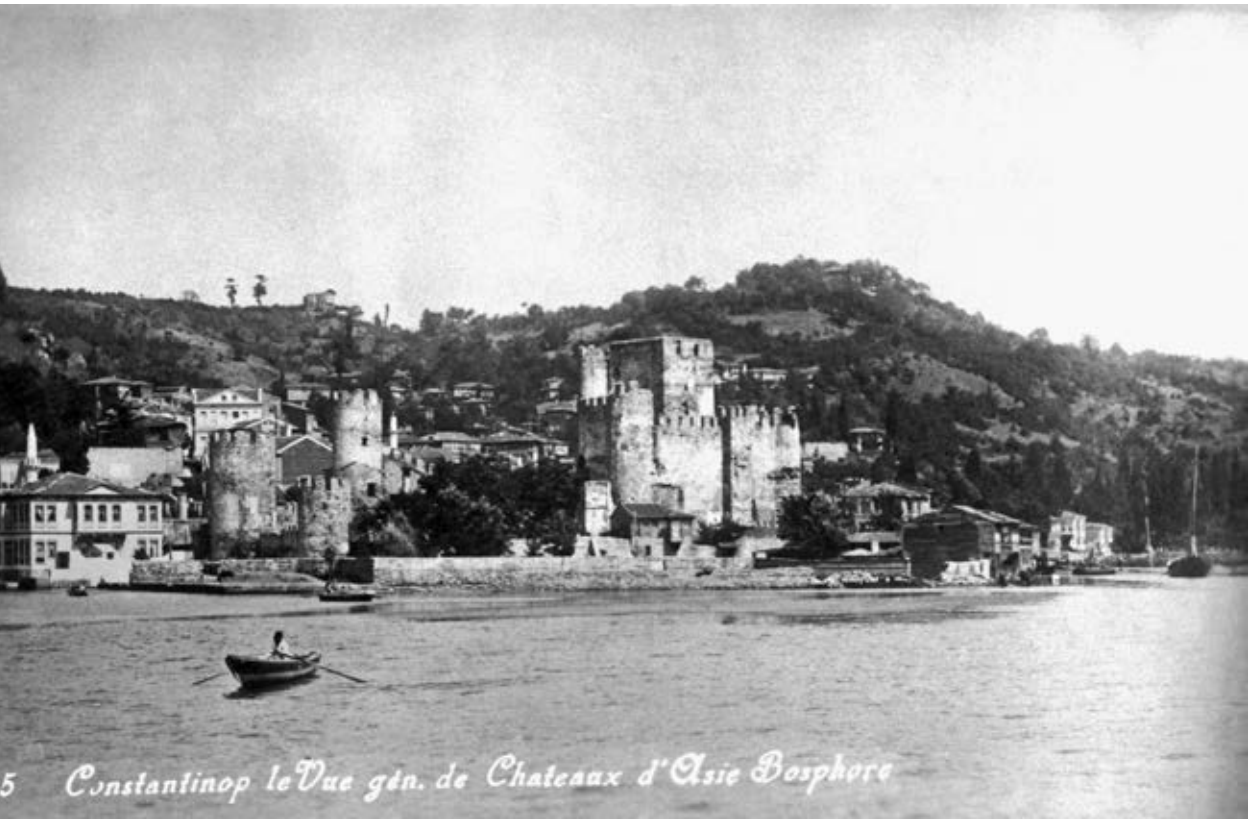
1920 senesine ait olan bu fotoğrafda Anadoluhisarı ve mahalleleri ile Küçüksu Kasrı görülmektedir. (S. F. G.)

Paşa Çeşmesi bu çeşmelerden sadece birkaçıydı. Anadoluhisarı'nda Gazi Sinan Paşa hayratından dokuz adet çeşmenin de varlığı bilinmektedir[7]. Bugün bu çeşmelere su ulaştıran su yolu üzerinde iki su terazisi hala mevcudiyetini korumaktadır. Birincisi; Küçüksu, Hekimbaşı Caddesi üzerinde Hacı Zihni Gürler Camii arkasında yer alan su terazisi, ikincisi ise Göksu Deresi'nin içeriye doğru uzanan yolu üzerinde bulunmaktadır.

Semtin öne çıkan çömlekçilik mesleğinin buradaki gelişimi, Osmanlı İstanbulu'nda bütün killi toprak alanlarının ıslahı için uygulanan bir şehir politikası olarak teşekkül edecektir. Tatlı su derelerinin kirlenmemesi ve alüvyonla dolmaması için teşvik edilen bu meslek teşkilatı Kâğıthane, İstinye ve Hasköy Dereleri kıyılarında olduğu gibi oldukça elverişli olan Göksu Deresi kıyılarında da gelişimini günümüze kadar sürdürecektir.

Bugün, Anadoluhisarı-Göksu çömlekçiliği İstanbul'un en eski Osmanlı meslek ve sanat kolunun günümüzde yaşayan örneği olarak dünya bazında önem taşımaktadır.

Alüvyonlarla derelerin birer bataklık haline gelmemesi için tarak gemileri ile bahar ayları sonunda diplerden toprak temizliği yapılmaktaydı.

Göksu Deresi ağzı üzerine kurulu Anadoluhisarı'nın Toplarönü Mevkii (S. F. G.)
*Hisar'ın Toplarönü Mevkii'nin görüldüğü resmin sağ tarafındaki kıyı bölgesi tamamen vakıf arazisi idi. Zaman içerisinde Vakıflar İdaresi (Evkaf) tarafından Anadoluhisarı semtinde ikamete zorunlu tutulan veya devlet ricalinden şahıslara satışı ile Hisar'ın Boğaz cephesi önüne inşa edilen meskenlerle ön görünümü kapanacaktır. **

Bununla ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde yer alan hicri 1285/miladi 1869 tarihli bir irade belgesinde, "Tarak vapuru meşgul olduğundan Göksu Deresi'nin Perme kayıkları ve safracı esnafı marifetiyle temizlenmesi, diğer dere ve limanların zamanında temizlenmesi için yeni tarak vapurları satın alınması" emri Osmanlı İstanbulu'nda çevrecilik ve korumacılık algısının bu tarihlerde ne kadar gelişmiş olduğunu göstermektedir.

Anadoluhisarı'nda yaşayan saray erkânı, asker ve bürokrat ailelerin dışındaki halkın çoğu balıkçılıkla geçimini sağlamaktaydı. Bu ailelerden bazıları Kandilli'de akıntı burnunda Yedekçiler İskelesi denilen ve Bostancı Teşkilatı bünyesinde faaliyet gösteren bir deniz kurtarma teşkilatının mensupları idi. Boğaziçi akıntısına kapılan sandal, gemi ve şahısların kurtarılması için burada 7/24 nöbet tutan bu aileler Anadoluhisarı'nda

Anadoluhisarı ve Mahallesi, 1959 senesi. (S. F. G.)

Bugün Anadoluhisarı Öğretmen Evi olan eski Rüştiye Mektebi binası (1959) (S. F. G.)

ikamet ederlerdi. Semtin eski ve en küçük ölçekli fabrikası olarak Baruthane ve Göksu Un Değirmeni'nin ardından Cumhuriyet dönemi ile beraber Türkiye'nin ilk sanayi fabrikalarından olacak olan Anadoluhisarı Halat Fabrikası, semtin ilk ciddi işletmesidir. İleriki tarihlerde açılacak Sunta Fabrikası da bölgenin yeni bir sanayi yatırımı olacaktır. Semtin sahip olduğu yeni iş alanları çok büyük ölçekli olmasa da semt dışından yeni işçilerin gelerek bu çevre içerisine yerleşmelerine imkan oluşturacaktır. Zamanla Göksu kıyısı boyunca ilk gecekondu meskenleri de ortaya çıkmaya başlayacaktır.

Semtin en hareketli noktalarından birisi de hisarın, Hamamönü denen mevkii idi. Halkın sıkça geldiği semtin en şenlikli yerlerinden olan Hamam İskelesi önünde yer alan kahvehane; Balıkçı Ağası'nın ikametgâhı ve Pazar Kayığı'nın kalkış yeri olduğundan semtin kalbi gibiydi. Ayrıca Hisar ile Göksu arasındaki ahşap köprünün de başında yer almaktaydı.

18. asır Osmanlı tarih ve biyografi âlimi Hüseyin Ayvansarâyî, Hadikat'ül Cevami adlı eserinde burada bir çifte hamam olduğundan bahseder. Hisardaki askerlerin ihtiyacına karşılık kurulan bu çifte hamam günümüze ulaşmamıştır. Bu sebepten buradaki mevkiye Hamamönü, buradaki

A. B. A

iskeleye de Hamam İskelesi denilmekteydi. Tarihi kahvehane bugün mimari formu bozulmuş olsa da varlığını bir balık restoranı olarak korumaktadır.

Kahvehane semtin merkezi olma durumunu Milli Mücadele yıllarında Anadoluya kaçırılan cephanelerin ve askerlerin saklandığı bir karargâh olma özelliği ile de korumuştur. Anadolu'ya kaçırılan cephanelerin ve askerlerin buraya getirilişi ve gönderilmesinde önemli rol oynayan araç semtin Pazar Kayığı'dır.

Anadoluhisarı'nın bugün bulunduğu yerde önceleri bir Zeus ya da Jüpiter Urillo Tapınağı olduğu rivayet edilmektedir. Hisarda bulunan tek iz içi oyulup kuyu bileziği haline getirilmiş ve oldukça eski, kompozit üsluptaki bir sütun başlığıdır. Nereye ve hangi zamana ait olduğu konusunda kesin bir malumat yoktur.

Hadikat'ül Cevami'de bahsedildiğine göre Anadoluhisarı Pazar Kayığı, semtin sakinlerinin pazar ihtiyacını ve Hisar Mahallesi'nden çeşitli işlerini görmek isteyenlerin bir hukuk içerisinde karşıya geçebilmeleri için vakfedilmiş, büyük ölçekli kayıklardandı. Hayırsever bir kadına ait olan kayık geliri, gariple-

rin cenaze masrafı ve yetimlerin bakımı için vakfedilmiş, vakfiyesinde de mütevellinin halk tarafından seçilmesi istenmişti. Cumhuriyet dönemi ile beraber vapur işletmeleri tarafından Boğaziçi'nde vapur seferlerinin artması ile Pazar Kayığı'na olan ihtiyacın azalması üzerine Anadoluhisarı Pazar Kayığı hizmetten kaldırılmıştır.

Semtin günümüze ulaşmayan bir de Voli Yeri bulunmaktaydı. Yalnızca Anadoluhisarı balıkçılarının avlanabildiği Hamam İskelesi Voli'si[8]idi . Burası Boğaziçi'nde kale hizasındaki voli yerlerinden biriydi.

Semtin kadim ve hisar ile aynı zamanda teşekkül ettirilmiş olan Anadoluhisarı Mezarlığı, Hisar Mahallesi'nde Göksu Deresi kenarındadır. Semtin en eski yolu dereye paralel uzanan Kızılserçe Sokağı, bu mezarlığın önünde kalmakta, Göksu Deresi boyunca uzanmaktadır.

Anadoluhisarı Dizdarhâne'si (Kale Komutanı evi) 1971 yangınında tahrip olmuştur. (S. F. G.)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan, hicri 1285/miladi 1869 tarihli bir irade belgesinde, "Tarak vapuru meşgul olduğundan Göksu Deresi'nin Perme kayıkları ve safracı esnafı marifetiyle temizlenmesi, diğer dere ve limanların zamanında temizlenmesi için yeni tarak vapurları satın alınması" emri Osmanlı İstanbulu'nda çevrecilik ve korumacılık algısının bu tarihlerde ne kadar gelişmiş olduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır. (S. F. G.)

Tarihi Anadoluhisarı surları yıktırılarak bugünkü cadde açılmıştır. (1948)

Anadoluhisarı iç surları ve kulesi

A. B. A

Anadoluhisarı

Anadoluhisarı; 1395 tarihinde Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı'nın ikinci İstanbul kuşatmasına hazırlığın bir parçası olarak yaptırılmıştır[9]. Hisar, 7.000 m²'lik bir alan üzerine, Boğazın iki yakasının en dar noktası olan 660 metre mesafedeki bölgesine inşa edilmiştir. Boğaz geçişi için hayati önem taşıyan alan stratejik bir nokta üzerine kurulmuştur. Aynı durum karşı sahilde İstanbul'un Avrupa yakasında bulunan Rumelihisarı için de geçerlidir. Boğaziçi'nden geçen gemilerin geçişlerini denetim altında tutabilmek amacıyla Anadolu yakasındaki ilk ayağı olarak inşa ettirilmiştir.

Anadoluhisarı, Yıldırım Bayezid tarafından İstanbul'un fethine bir köprübaşı olarak ve Boğaziçi geçişlerini kontrol altında tutmak için yapıldığından, Gözlüce Hisar adıyla da anılmıştır. Fatih Sultan Mehmed döneminde Yenice Kal'a denilmekteydi. Hoca Sadeddin Efendi ise "Akça Kal'a" diye ifade eder. Bunun yanı sıra başka kaynaklarda buranın Güzelce Hisar,

Semtin en hareketli noktalarından birisi de hisarın, Hamamönü denen mevkii idi. Halkın sıkça geldiği semtin en şenlikli yerlerinden Hamam İskelesi önünde yer alan kahvehane, semtin Balıkçı Ağası'nın ikametgâhı olduğu gibi Pazar kayığının kalkış yeri de bu kahvehane önü idi. Ayrıca Hisar ile Göksu arasındaki ahşap köprünün de başında yer almaktaydı. Bu tarihi kahvehane binası bugün tanınmaz bir mimari biçime sokulmuştur. (S. F. G.)

Göksu Deresi ağzına doğru alanı kuşatan Anadoluhisarı'na dere üzerinden ulaşım ahşap bir köprü ile sağlanmaktaydı. İç kale surlarına doğru uzanan ahşap köprünün hisar başında Kancaburun diye ifade edilen büyük ölçekli sandallara ait bir de kayıkhane yer almaktaydı. 1930'lu yılların sonuna kadar bu kayıkhanenin varlığını koruduğu da bilinmektedir. (H. N. İ.)

Yeni Hisar, Yenice Hisar isimleriyle zikredildiğini de öğrenmekteyiz. Batı kaynaklarında burası Neo-Castrum (Yeni Hisar) adı ile geçmektedir.

Anadoluhisarı, Orta Çağ kale mimarisinin güzel bir örneği olması yanında, Türk askeri mimarisinin İstanbul'daki ilk yapısı ve ilk Türk mahallesine ev sahipliği yapması ile de önem taşır.

Göksu Deresi'nin Boğaziçi'ne döküldüğü koyun ağzı üzerindeki yamaca doğru yerleşmiş olan Anadoluhisarı, denizden yaklaşık 6 m yüksekte ve 25 m yüksekliğinde, dört katlı asıl kule ve bunu çevreleyen surları ile bütün Boğaziçi ve Rumelihisarı'na hâkim panoramik bir konuma inşa edilmiştir.

Aşıkpaşazade'den rivayet edildiğine göre; Yıldırım Bayezid, Kocaeli'nden Yoros'a giderken Şile fethine Yahşi Bey'i yollamış, kendisi de Yoros'tan geçerken Anadoluhisarı'nı, boğaz geçişlerini kontrol altında tutabilmek maksadıyla yaptırmıştır. Hisarın inşaası bittiğinde Yıldırım Bayezid, Bizans İmparatoru'na bir elçi göndererek şehrin teslim edilmesini istemiş, fakat imparator bunu kabul etmemiştir.

Anadoluhisarı, 1958. (S. F. G.)

Gömlek[10] tabir edilen surların gerisinde yükselen dört köşeli baş kule ve iç avluya ulaşım ise Göksu istikametinden ahşap bir asma köprü ile sağlanırken, Kanlıca tarafından bir kale kapısı karşılamaktaydı. Fatih Sultan Mehmed, Rumelihisarı'nı yaptırırken Anadoluhisarı'na da dış surlar eklemiştir. Eski Anadoluhisarı, iç ve dış kale ile bugün mevcut olmayan bu kalelerin surlarından oluşmaktaydı.

Âşıkpaşazâde, Tevârîh-i Âl-i Osmân isimli eserinde, "Padişah büyük bir ordu toplayarak İstanbul üzerine geldi. Kocaeli'nden Yoros'a çıktı. Ayrıca Yahşi Bey'i gönderdi. Şile'ye gelip anlaşarak şehri aldı. Padişah Yoros'a geçti. Sonra Boğazkesen'in üst yanında bir hisar yaptı; ona Güzelcehisar derler. Kale tamamlanınca içine asker koyarak kuvvetli şekilde kapattı" diyerek Anadoluhisarı'ndan bahseder.

Anadoluhisarı, dört katlı asıl kuleden ayrı Fatih Sultan Mehmed zamanında yapılmış olan üç kule, yarımşar dairelik burçlara sahiptir. Bu burçlardan ikisinin içinde minare merdivenine benzer helezon merdivenler bulunmaktadır. Bugün kuleye girilen güneybatıdaki kapı sonradan açılmıştır.

Yapılan kuleler ve hisarpeçe (ön sur) ile taarruz kalesi halini alan Anadoluhisarı, hisarpeçe ardına yerleştirilen toplar sayesinde boğazdan geçen gemileri hedef alabiliyordu. Dış surların Yıldırım Bayezid dönemindeki mimari vaziyetine, fetih öncesi hazırlıklar esnasında ilk mimari şeklinden farklı olarak takviyeler yapılmıştır. Bu surlar yapıldığında tam deniz kıyısına denk denilmekteydi. Bugün Göksu'nun getirdiği alüvyonlar nedeniyle boğaza doğru oluşan dolma ve ilave dolgularla sur duvarlarının geride kalmış olduğu görülmektedir. Hisarlar, Cumhuriyet dönemine değin her yıl Hıdırellez ile beraber badanalandığı için bembeyaz beden duvarları devamında, üzeri kurşun kaplı iç kale ve burçların görünümü ise günümüze ulaşmamıştır. Esas hisara geçişi sağlayan hisarpeçe ve burçlar, yaşanmış olan yıkımlardan dolayı da anlaşılamamaktadır.

İstanbul'un fethinden sonra Anadoluhisarı da Rumelihisarı gibi askeri önemini büyük ölçüde kaybetmiştir. Karadeniz'den gelen yağmacı

Bugün, Göksu Deresi üzerindeki betonarme köprü 1928 tarihinde inşa edilecektir. (S. F. G.)

Don Volga Kazak akınları sırasında birer imdat ve intikal karakolu olarak gösterdikleri yararlılık da kısa süreli olacaktır[11]. Rumelihisarı gibi Anadoluhisarı da yüksek rütbeli memurlarla ulemanın, sürgün edilip hapsedildiği kalebentlik cezası ve hapishanesi olarak kullanılmıştır.

Anadoluhisarı'nın sadece bir askeri yapı olarak değerlendirilmemesi de gerekmektedir. Türk-İslam mimarisinin önemli bir parçası olarak pek çok mimari değeri de bünyesinde barındırmaktadır. Bunlar arasında, hisar içinde bir mescit ve Fatih'in kendi vakfiyesiyle yaptırmış olduğu bir de namazgâh bulunmaktadır. Zaman içinde askeri fonksiyonunu kaybeden Güzelcehisar'ın ağırlıklı olarak bölgenin asayişinden sorumlu bir Yeniçeri Karakolu olarak değerlendirilmesi sonucu, kalenin içine ve burçların bitişiğine ahşap evler yapılmaya başlanılacaktır.

30 Ekim 1878 tarihinde Anadoluhisarı'nda meydana gelen büyük hisar yangınında, hisar içerisi ve burçlar bitişiğinde inşa edilen ahşap meskenler de tamamen ortadan kalkacaktır. Tarihi hisar, yapısıyla bütünleşmiş bu güzelliğini yitirirken, surlar ve burçlar da büyük zarar görecektir. Yangından patlayan taşların vaziyeti hisara harap bir görüntü verecektir.

(S. F. G.)

A. B. A

1880 sonrasında hızla yapılaşmaya başlayan hisarın Boğaziçi cephesi önü, yeni yalıların inşasına sahne olmaya başlayacaktır. 20. yüzyılın başından itibaren de bugünkü yalıların bazıları inşa edilmiş olacaktır. İnşa edilen bu yalıların kapattığı cepheyle, Güzelcehisar'ın Boğaziçi'nden olan anıtsal görünümü örtülmüş durumdadır.

1878 tarihindeki büyük hisar yangınının ardından Anadoluhisarı'nın yaşadığı son büyük tahribat, 1928 senesinde olacaktır. Bu tarih Anadoluhisarı için tam bir yıkımdır.

Bugünkü hali ile Üsküdar İskelesi-Paşalimanı-Kuzguncuk-Beylerbeyi-Çengelköy-Vaniköy-Kandilli-Göksu-Anadoluhisarı sahil yolunun oluşumu, Cumhuriyet döneminde İstanbul'un ilk Belediye Başkanı Emin Erkul döneminde (8 Haziran 1924-12 Ekim 1928) gerçekleşecektir.

Hisarın beden duvarlarının bir bölümü iki yönlü yıkılarak tam ortasından sahil yolu geçirilir. Hisar ile karşı kıyıyı birbirine bağlayan Göksu

Deresi üzerindeki ahşap köprünün yıkılıp yerine betonarme bir köprü inşa edilmesiyle, hisarın güney beden duvarı ve bu yöndeki yerleşim şeklinde büyük bir değişiklik olacaktır.

Anadoluhisarı'ndaki mescit ve hisarpeçenin dışa açılan iki kapısı yıkılmış ve bu kapılar genişletilmiştir. Daha sonra da bu kapılardan içeriye doğru Anadolu Yakası'nın ana sahil caddesi yapılmıştır. Çok tahrif olan Anadoluhisarı'nda aynı sene, 1928 yılında onarım çalışmaları başlatılmıştır. Kötü bir onarım olan bu çalışmalar içerisinde, hisarın güneybatısında yeni bir kapı açılmıştır. Bu kapı tarihî yapıya da büyük bir zarar verecektir.

Hisar içerisinde yer alan tarihi mescidle ilgili olarak hisarın kuzey yönüne, günümüz iskele meydanının bulunduğu alana Fatih döneminde yapılan küçük mescid, 1700'lü yıllarda bu kez zeminden yükseltilerek ve büyütülerek fevkani olarak yenilenir.

Tahsin Öz'ün İstanbul Camileri adlı eserinde bu cami hakkında: "Güzelcehisar namı ile maruf Anadoluhisarı Camii, Sultan Yıldırım Bayezid

Anadoluhisarı'nın Göksu ağzı olan Kavak İskelesi; lodos dönemi Boğaziçi'ndeki gemiler ve pazar kayıklarının, dalgalardan ve rüzgârdan korunabildikleri barınak ve saklanabildikleri bir yuva gibiydi. Bu iskele ve koy içerisinde yüzü aşkın kayık, pazar kayığı ve mavnalar sıra sıra dizilirdi. Hele bazı mevsimlerde Boğaziçi rüzgârları, öyle kuvvetli eserdi ki bazen üç bazen dört ay gemiler kıpırdayamazlardı.

(İhtifalci Mehmet Ziya Bey, İstanbul ve Boğaziçi)

tarafından hicri 796/miladi 1393 yılında yaptırılmıştır. Fetihten sonra Fatih Sultan Mehmed, tek kubbeli olarak hisar iskelesi karşısında yeniden inşa ettirmiştir." diye belirtmektedir.

Reşat Ekrem Koçu, yayınladığı İstanbul Ansiklopedisi'nde: "...İskele meydanında, vapur iskelesinin hemen karşısında idi. Kale kapılarının ve duvarlarının bir kısmı yıkılarak asfalt cadde açılırken harap olan cami de yıktırılmış ve hicri 1301/miladi 1883 yılında Sultan II. Abdülhamid'in yardımıyla, Hisar-Kanlıca yolu üzerinde yeniden yaptırılmıştır." diye caminin akıbeti hakkında bilgi vermektedir.

Göksu Deresi, denizden içeriye doğru yaklaşık bir kilometre kadar mavna ve gemilerin rahatça girebildikleri bir balıkçı barınağı gibi idi. Bugün bu kadar külliyatlı olmasa da küçük çaplı teknelerin kalafat yeri olarak hala kullanılmaktadır. 1960 (S. F. G.)

Anadoluhisarı Mahallesi, Göksu Deresi kıyısı boyunca devam etmekteydi. 1958 (S. F. G.)

Anadoluhisarı Mescit bakiyesinin, 1928 senesi öncesinde Hisar-Kanlıca yolu açma çalışmaları sırasında yıktırılmış olduğunu öğrenmekteyiz.

Bugün İstanbul genelinin bir minyatürü şeklinde nüfus çeşitliliği ve zenginliği gösteren Anadoluhisarı Mahallesi'nin ilk kuruluşundan itibaren yaşadığı nüfus hareketliliği hakkında ise bilgilerimiz sınırlı kalmaktadır.

Anadoluhisarı'nın kuruluşunun ardından ilk sakinlerinin mücahitler ve akıncı kuvvetleri olduğu dikkate alındığında, mahallenin teşekkülünde ilk iskân edilenler hakkında çok yeterli bilgi bulunamamaktadır. İstanbul'un fethi hazırlıkları sırasında Kocaeli Sancağı'ından getirilen 200 askerin Anadoluhisarı'nda iskân edilen ikinci nüfusu oluşturduğu bilinmektedir.

Anadoluhisarı'nın, İstanbul'un fethine kadar Osmanlı siyasi ve gündelik hayatı içerisinde yaşanan pek çok olayda önemli fonksiyonlar taşıdığını

görmekteyiz. Hisar, İstanbul coğrafyası üzerinde bulunması, Bizans'ın en yakınındaki ilk Türk askeri yapısı olması ve stratejik konumu nedeniyle önemli olayların merkezinde yer almıştır.

Yıldırım Bayezid'in Ankara Savaşı'nda mağlup olması üzerine oğlu Süleyman Çelebi bir süre burada koruma altına alınmıştır. Sultan II. Murad döneminde Haçlı ve Macar kuvvetlerini durdurmak üzere yola çıkan ordunun Rumeli'ye geçmesinde Anadoluhisarı, merkez lojistik üstü olma vazifesi gibi muazzam bir görevi yerine getirecektir. Boğaziçi'nin geçişi esnasında Sultan II. Murad, Yalova üzerinden Anadoluhisarı'na gelerek buradan da Balkanlara doğru karşı kıyıya geçişinde, Çandarlı Halil Paşa yönetimindeki kale kuvvetleri, onları top ateşiyle korumuştur. Haçlı-Papalık ve Venedik donanmasının, Osmanlı askeri kuvvetlerine zarar vermesine Anadoluhisarı üzerinden engel olunmuştur.

İstanbul Belediyesi tarafından yeniden betonarmeden yaptırılan beş köprüden biri olan Anadoluhisarı/Cengaver Köprüsü 1931 senesi Ocak ayının sonunda hizmete açılacaktır.

A. H. Ş.

Anadoluhisarı iç kulesi.
A. H. Ş.

Anadoluhisarı ve mahallesi, 1930'lu yılların sonlarında. (S. F. G.)

Anadoluhisarı Camii

Rumelihisarı içerisinde ilk inşa edilen mescidin, Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılmış olduğu kabul edilmektedir. Anadoluhisarı'nın ilk kurucusu Sultan I. Bayezid'in, hisar içerisinde bir mescit teşekkül ettirip ettirmediği ise bilinmemektedir. Fatih Sultan Mehmed tarafından inşa ettirilen ilk mabet, Hisar (İskele) Camii'dir.

Hisar Camii bugün Anadoluhisarı vapur iskelesinin karşısına denk gelmekteydi. Bir bahçe içinde denize nazır bir konuma sahipti. Hicri 1255/miladi 1839-1840 tarih itibariyle beş yüz kuruş masraf edilerek onarıldığını Hatt-ı Hümayundan öğrendiğimiz mabet, 30 Ekim 1878 tarihli büyük Anadoluhisarı yangınında harap olacaktır. Bu tarihten sonra 1883 tarihinde yeniden inşa edilmiştir. 1894 depreminde ise tekrar ciddi bir hasar geçirecektir. 1928 senesine gelindiğinde, mescitten geriye duvar bakiyelerinin kaldığı görülmektedir. Kandilli-Hisar sahil yolunun açılması esnasında yol güzergâhı üzerinde kalması sebebiyle buradaki bakiyesi yıktırılarak ortadan kaldırılacaktır.

Bu fotoğraf karesinde Anadoluhisarı'nın bilinen ilk camii olan Fatih Camii'nin yıktırılmadan önceki minaresi görülmektedir.

Anadoluhisarı Camii Fotoğraflar: A. B. A.

Bugün mevcut olan Anadoluhisarı Camii'nin, Sultan II. Abdülhamid tarafından 1883 tarihinde inşa edildiği kabul edilmektedir. Bu mabet, yıkılan ilk mabetin yerinin biraz uzağına, sur duvarlarının dışına inşa edilecektir. Yeni Anadoluhisarı Camii'nin, minare kaidesi üzerinde yer alan ve sonradan buraya monte edilen hicri 1301/miladi 1883-84 tarihli kitabesi ise Fatih Sultan Mehmed tarafından inşa edilen, ilk kale mescidinin onarım kitabesidir.

Yeni Anadoluhisarı Camii; geleneksel Osmanlı mahalle mescidi mimari özelliklerini taşımaktadır. Halen bir bahçe içerisinde yer alır. Kâgir beden duvarları üzerine yükselen, ahşap çatılıdır. İçinde bir de hünkâr mahfili bulunmaktadır. Camî içerisinde yer alan yazıların ve levhaların hattat Rakım Efendi'ye ait olduğu da bilinmektedir.

Caminin haziresinde yer alan şahide taşlarının tamamı, eski Hisar Camii haziresindeki taşların, buraya intikali üzerine olanlardı. Yeni camiye yeni defin yapılmadığı bilinmektedir. Caminin şadırvan, çeşme ve abdestliği 1987 yılında yenilenmiştir.

Sultan I. Mahmud döneminde Ramazan'da iftar ve sahur vakitlerinde Hisar'dan top atılması emredilmişti. Bunun için cami yanında bir de muvakkithane inşa ettirildi.

Anadoluhisarı Camii, gazi camilerimizdendir ve Milli Mücadele yıllarında, bir ibadethane olmasının yanı sıra vatanperver insanlar tarafından bir karargah olarak da kullanılmıştır. Anadolu'ya gönderilecek cephaneler, burada saklanır; mücadeleye katılmak için kaçan gönüllüler burada toplanır, subaylar burada misafir edilip birliklerine ulaştırılırmış.

Anadoluhisarı Mescidi ile ilgili bilgiyi, Sema Kancan'ın İSTANBUL'DA UNUTULMUŞ BİR BOĞAZİÇİ YERLEŞİMİ; BEYKOZ adlı çalışmasından okumak gerekiyor:

"Ailemden öğrenmiştim. Belki de onların hassasiyeti diye düşünmüştüm. Yıllar sonra, insan olduğunda derler ya. Lay lay lom döneminden sonrası karşılaşılan olaylar, okuduklarınızda karşınıza çıkan bazı ibareler sizi bir anda geçmişe götürür ve o kulak ardı ettiğiniz ya da önemsemediğiniz bazı şeyleri tekrardan hatırlarsınız. Eskiler de bir başkadır. İnsanın hep kulağına bir kar suyu kaçırmışlardır. Vakti saati gelince, bir anda aklınıza geliverir. Bunlardan birkaçı da Anadoluhisarı ile alakalı olanlardır. Rahmetli dedem, tarihi mezarlığın bitişiğindeki eski yoldan, bugün pek kullanılmayan mezarlıkla, Göksu Deresi arasındaki yoldan geçerken okuduğu Fatiha'nın ardından, iskeleye doğru yaklaştığımızda burada da ikinci bir Fatiha okumaya başlardı. Bu Fatiha okunurken, iskelenin olduğu meydanda yerde çerçöp varsa alınabilirse alınır. Alınamıyorsa oradaki esnafa kaş göz işareti yapılarak temizlenmesi sağlanırdı. Çocukken bunu hiç anlamazdım. Ve bende bıraktığı izlenim; dedemin durmadan dua okuduğu ve sokak temizliğine çok önem verdiği idi. Ama dedemin bütün yaşıtları da sanki anlaşmış gibi bu hususiyeti hep aynen tekrarlar idi. Sanki alacakaranlık kuşağı gibiydi.

Yıllar sonrasında, öğrendim ki temizliğine çok dikkat ettikleri iskele meydanı Anadoluhisarı'nda ilk inşa edilen caminin yeri imiş. İskele meydanı açılırken bu mescid- cami yıktırılmış. Yenisi de bugünkü yerinde Sultan II. Abdülhamid tarafından inşa ettirilmiş. Eski cami yeri olması sebebiyle, semtin eskileri buranın temizliğine de her daim saygı göstermişler. Dedeme, iskelede de neden "Fatiha" okuduğunu sorduğumda, şehitler için derdi. 1995 yılı idi. O dönem basında Rumelihisarı sırtlarında, yer alan bir mezarlık alanı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Boğaziçi Üniversitesi arasında sorun olmuştu. Üniversite o tepe üzerinde bir tasarruf yapıp yeni düzenlemeye girişince öğrenmiştik. Burasının, Nafibaba Tepesi adı ile bilinen ve İstanbul'un ilk şehitliği imiş. Rumelihisarı inşa edilirken, İstanbul'un fethi hazırlıklarında ilk şehitler burada verilmiş. İnşa alanını korumakla görevli askerler, Bizans kuvvetleri tarafından ansızın yapılan bir saldırıyla şehit edilmişler. Ve bu çatışma sonrası şehitler hisarın yukarısına, Boğaziçi'ne hâkim tepeye defnedilmişler. Ve burası İstanbul'un ilk şehitliği olarak düzenlenmiş ve sonrasında da burada bir tekke teşekkül ettirilmiş. Yıl 1970'leri gösterirken, bizim tabirimizle eskiler o şehitleri unutmamışlar ve her iskeleye vardıklarında ruhlarına bir fatiha hediye etmekteydiler. Yıllarım bu iskeleden vapura binerken geçti. Hiç bilmeyerek boş boş hisara bakmış olmanın hala üzerimdeki garipliğini hissederim".

Sinaneddin Yusuf Efendi (Muhaşşi) Camii

Anadoluhisarı Mahallesi'nin ikinci camii olan Sinaneddin Yusuf Efendi (Muhaşşi)[12] Camii, 16. yüzyıl yapısıdır. Bugüne kadar geçirdiği onarımlarla değişime uğramış olsa da klasik dönem özelliklerini yer yer muhafaza etmektedir.

Banisi, İstanbul Kadısı Muhaşşi Sinaneddin Yusuf Efendi'dir. Hisar mahallesi içerisinde, Hisar Camii Sokağı ile İbrahim Bey Sokağı'nın birleştiği küçük bir meydanın ortasındadır. Arazi konumu itibariyle eğimli bir yapı üzerine inşa edildiğinden bodrum katlı (fevkâni) camilerdendir.

Cami binası yanında yer alan sıbyan mektebi de aynı arazi topografyasına uygun olarak inşa edilmiştir. Cami, kâgir duvarlı olup ahşap kırma çatılıdır. Mescit, Osmanlı dönemi son ciddi onarımını da Adile Sultan'ın kızı Hayriye Hanım Sultan tarafından yaptırılmıştır.

Anadoluhisarı Mahallesi'nin geliştiği tepe ve resmin sağ tarafında Sinaneddin Yusuf Efendi (Muhaşşi) Camii'nin minaresi görülmektedir. (S. F. G.)

Sinaneddin Yusuf Efendi Camii

A. B. A

Otağtepe Namazgâhı

Anadoluhisarı'ndaki en eski namazgâhtır.[13] Yıldırım Bayezid dönemi içerisinde Anadoluhisarı inşası aşamasında teşekkül ettirilmiş ilk namazgâhtır. Yapılışı 1396 yılı olarak kabul edilen, bu tarihi ibadet mekânı, İstanbul'un fethi hazırlıkları arifesinde Anadolu'dan gelen askeri kuvvetlerin,[14] Rumeli yakasına geçmeden toplu sabah namazını kıldığı ve fetih duasını yaptığı yerdir.

Mihrişah Valide Sultan tarafından Küçüksu Camii'nin inşa ettirildiği 1750 yılında, Otağtepe Namazgâhı da tekrardan ihya ettirilecektir. Günümüzde mevcudiyetini korumakta olan, 110 cm yüksekliğinde, 42,5 cm genişliğinde kıble taşı hicri 1114/miladi 1702 tarihlidir.

Namazgâh alanı, Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı döneminde, tarihi mirasa sahip çıkılması anlayışı içerisinde, 1997 yılında tekrar ihya edilerek ibadete açılmıştır.

Otağtepe Namazgâhı, kıble taşı (1973, Tahsin Pekbaş'tan).

Otağtepe Namazgâhı'nın onarımı sonrasındaki durumu (Mehmet Rebii Hatemi Baraz'dan.)

Otağtepe Namazgâhı,harap vaziyette iken kıble taşının durumu. (1973, Tahsin Pekbaş'tan)

Anadoluhisarı Namazgâhı (A. B. A.)

Anadoluhisarı Namazgâhı

Anadoluhisarı Namazgâhı, klasik Osmanlı namazgâhlarının güzel bir örneği olarak günümüze kadar korunabilmiştir. Bir duvar ile çevrili olan namazgâh, tarihi Anadoluhisarı'nın güneybatı kanadı üzerinde, Toplarönü mevkiindedir. Kesme taş bir mihrap ve minberden oluşmaktadır. Oldukça sade bir mimariye sahiptir. Bugün Beykoz Belediyesi tarafından yaz ayları içerisinde tekrar faaliyete sokulan namazgâh, cuma ve kandil günlerinde namazgâh geleneği ve fetih ruhunun yaşatılması gayreti içerisinde, ibadete hazırlanıp açılmaktadır.

Anadoluhisarı Hamamı

Hisar Hamamı, Anadoluhisarı'nda, Hamamönü denilen mevkide bulunuyordu. Ne zaman inşa edilip ne zaman yıkıldığı bilinmemektedir. Hadikat'ül Cevami'de burada bir çifte hamam olduğundan ve diğerinin Kanlıca Hamamı olup onun da yıkılmış olduğundan bahsedilmektedir. Daha sonra yeniden başka bir bani tarafından inşa edilmiş olan bu yeni hamam da günümüze ulaşmamıştır. Şimdi yıkılmış olan bu yeni Anadoluhisarı Hamamı, Yasemin Hatun Sıbyan Mektebi'nin evkafındandı.

Hisar Mahallesi'nde bir de Yeni Mahalle civarında Mütevelli Arif Bey Hamamı bulunmaktaydı. Ama bugün ondan da eser kalmamıştır.

Semtin Sıbyan Mektepleri

Anadoluhisarı semti içerisinde bilinen üç sıbyan mektebinden bahsedebiliriz. Hakkındaki bilgiler epey karışık olsa da en eski sıbyan mektebi, Yasemin Hatun Sıbyan Mektebi'dir. Sinaneddin Yusuf Efendi (Muhaşşi) Cami'nin yakınında olduğu bilinen Yasemin Hatun Sıbyan Mektebi, semtin hayırseverlerinden Yasemin Hatun tarafından inşa ettirilmiştir. Bu hayır sahibinin kabrinin, mektebin bahçesinde medfun olduğuna dair kayıt bulunmaktadır. Bugün mevcut olmayan mektep banisinin Kanlıca'da bir hamam yaptırmış olduğu, ayrıca hisara bir de pazar kayığı vakfettiği kayıtlar arasında yer alır[15].

Defterdar Mehmet Bey Sıbyan Mektebi ve Kitabesi. (A. B. A.)

Defterdar Mehmet Bey Sıbyan Mektebi Kitabesi (A. B. A.)

Semtin ikinci sıbyan mektebi Mehmed Ali Paşa Sıbyan Mektebi, Sinaneddin Yusuf Efendi (Muhaşşi) Camii'nin cümle kapısının karşısında bulunmaktadır. Bugün Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden kiralanarak özel mülk (mesken) olarak kullanılmaktadır. Hicri 1286 /miladi 1869-70 tarihli kitabesinden öğrenildiği üzere Mehmed Ali Paşa tarafından talimhane olarak yaptırılan bu yapı, Adile Sultan tarafından sıbyan mektebine çevrilmiştir. Cumhuriyet döneminde Nahiye Müdürü Lojmanı, Sular İdaresi Malzeme Deposu olarak kullanılacaktır[16]. Sıbyan mektebi döneminde Hattat Hoca Vasfi Efendi'nin burada dersler verdiği de bilinmektedir. Ayrıca bu sıbyan mektebiyle ilgili olarak Adile Sultan tarafından bırakılan vakfiyede, her Şaban ayında mektebin hocasına altı Osmâni Lira verilmesi, burada eğitim gören talebelere de on iki adet Osmâni Lirasının eşit olarak dağıtılması şartı koşulmuş idi.[17]

Semtin en son sıbyan mektebi, Defterdar Mehmed Bey Sıbyan Mektebi'dir. Edirne Defterdarı Mehmed Bey adına yaptırılan sıbyan mektebi 1896

yılında açılmıştır. Cumhuriyet döneminin başında kapatılan mektep binası, 1956 senesinde ilkokul olarak tekrardan eğitim-öğretime hizmet vermeye başlayacaktır. Nüfusun artmasıyla eski mektep binası arkasına yeni bir okul binası inşa edilecek, zaman içinde yetersiz kalan bu yeni bina da Nisan 2012'de yıktırılarak Mart 2013 tarihinde yeni mimari biçimiyle, ilkokul olarak eğitime devam etmektedir. Kâgir duvarlı eski sıbyan mektebi hâlâ mevcudiyetini korumakla beraber harap bir vaziyettedir.

Anadoluhisarı Nişan Taşları

Anadoluhisarı'nın Göksu-Küçüksu çayırları ile tepelerinin son devir padişahları için yerleri çok özeldir. Göksu'da sandal, saz ve söz alemleriyle, salıncak sefalarından başka Küçüksu çevresinde ok ve tüfek atışları sonunda padişahlar için dikilmiş, üç adet nişan taşı, saray, kasırları ile Sultan I. Mahmud'un "Göksu'ya saltanat binişleri" ve "Nizam-ı Boğaziçi" için İstanbul kadısına yazdığı hükümler halen araştırma konusu olmaktadır.

Sultan II. Mahmud'a ait nişantaşı tahrip edilmesinin ardından vaziyeti.
(Mehmed Rebii Hatemi Baraz, 2009)

Anadoluhisarı Muhtarı Nazmiye Korkmaz ve Gültepe Muhtarı Ahmed Duran'ın verdiği bilgiler doğrultusunda, bugün Anadoluhisarı Göztepe Mahallesinin "Nişan Tepesi" ismini verdikleri yerde, Beykoz Belediyesi'nin Nisan 2005 tarihinde onardığı Sultan II. Mahmud'un (Hicri 1226- Miladi 1811 yılında 600 metre yüksekliğinde) adına dikilmiş nişan taşından başka, aynı yerde Bebe Sokak 17 numaralı evin bahçesinde tuğrasız ve kitabesiz bir nişan taşı daha bulunduğunu ifade etmektedirler.

Bu taşlardan başka Göksu'da "Kendir ve Keten Sanayi" fabrikasının karşısında T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün arazisi içinde yine Sultan II. Mahmud'a ait (Hicri 1226-Miladi 1811 tarihli, 3,25 metre boyunda, 0,15 metre kalınlıkta, 1,30 metre genişlikte) üçüncü bir nişan taşı vardır. 1990 yılında define arayıcılarının yaptıkları kazı sırasında nişan taşı yerinden sökülerek parçalanmıştır. Bu arazi içinde çıkan Bizans devrine ait kalıntılar ise Arkeoloji Müzesi'ne götürülmüştür.

Göksu'da vakıf arazisi içinde bulunan nişan taşının eski Türkçe yazılı kitabesini, İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Görevlisi rahmetli Prof. Dr. Hüsamettin Aksu okumuştur. "Sultan II. Mahmud'un tüfek atışı sonunda, 1498 adımlık mesafede bulunan hedefi, tek atışta vurması sonucu Sultan II. Mahmud anısına Kaptan Paşa tarafından diktirilmiştir. Şair Arif'in yazdığı nişan taşının kitabesinin hattatlığını İzzet Efendi yapmıştır.

Anadoluhisarı; Göksu Mahallesi, Nişan Tepesi'nde yer alan nişan taşı, Sultan II. Mahmud dönemine ait semtin en nadide mimari anıtlarından biridir. Sultan I. Mahmud ve Sultan III. Selim döneminde burada pek çok ok ve tüfek atış yarışmalarının yapıldığı bilinmektedir. Sultan II. Mahmud'un, atış talimi yapmak üzere, Göksu Kasrı'ndan ateş ettiği tüfeğin mermisinin düştüğü yer bugünkü Nişan Tepe Mevkii'nde, bu başarının şerefine miladi 1811 tarihli bir nişan taşı anıtı yer almaktadır. Yaklaşık 6,40 metre boyunda, yuvarlak ve 59 santimetre çapında mermer nişan taşı, alçak dairesel bir kaide üstünde yükselmektedir. 10 beyitli celi ta'lik kitabeden ayrı nişan taşının tepesindeki tuğra, Hattat Mustafa Rakım Efendi'ye aittir.

Anadoluhisarı Rüştiyesi Binası ile Şark İdman Yurdu'nun ilk kurulduğu binalar görülmektedir. (S. F. G.)

Anadoluhisarı Şark İdman Yurdu'ndan Anadoluhisarı Gençlik ve Spor Akademisi'ne

Anadoluhisarı İdman Yurdu, en eski tarihli spor kulüplerinden biri olduğu ifade edilse hata olmayacak kadar köklü bir geçmişe sahiptir. Bugün geriye dönüp bakıldığında yüzyılı aşkın tarihe sahip bir yerel spor kulübü ile karşılaşmakta olduğumuzu görmekteyiz. Profesyonel tarihinin gerisinde Anadoluhisarı İdman Yurdu'nun, geleneksel spor faaliyetlerinin icra edildiği döneme değin uzanan bir sürecin devamı olduğu unutulmamalıdır. Kamuya açık geleneksel spor müsabakaları için Göksu Çayırı ayrı bir anlam taşımaktaydı. İstanbulluların tercih ettiği gözde mesire alanı olarak önceliği olduğu dönemlerde Göksu Çayırı'nda pehlivan güreş müsabakaları sergilenirken öte yandan ok sporları için Okmeydanı'ndan sonra en çok tercih edilen yer Göksu Çayırı ve Anadoluhisarı burçları idi. Geleneksel okçuların ok gösterileri, halkın en heyecanla takip ettikleri müsabakalardı.

Anadoluhisarı semti, 1811-2015 tarihleri arası Türk spor tarihinin gelişiminde ev sahipliği yapmıştır. Burada 1910'dan itibaren günümüze kadar teşekkül ettirilen birçok spor dalında amatör, profesyonel sporcu ve antrenör yetiştirilmiştir. Semt, 105 yılı aşkın eğitim veren dünyanın en eski kurumlarını bünyesinde bulundurduğu için ayrıcalıklıdır.

Anadoluhisarı-Göksu içerisindeki okçuluk geleneği, Sultan I. Mahmud dönemine kadar uzanmaktadır. Bugün Nişan Tepesi mevkiinde bulunan ve Sultan II. Mahmud'un tüfek atışı sonucu en uzak hedefi vurma başarısı üzerine dikilmiş 1811 tarihli nişantaşı bu geleneğin bölgede kalmış tek anıtıdır.

Tarihler, 1899 senesini gösterdiğinde Kadıköy'de Reşat Danyal, Fuad Hüsnü Kayacan ve arkadaşlarının desteği ile teşekkül ettirilen ilk modern spor dalı ve ilk Türk takımı[18] olarak kurulacaktır. Bu ilk Türk takımının kuruluşunun ardından bazı semt ileri gelenleri tarafından organize edilen geleneksel ve modern spor dallarına dayalı faaliyetler de baş göstermeye başlayacaktır.

Bazı İstanbul semtleri içerisinde organize olmaya başlayan geleneksel ve modern spor faaliyetleri özellikle Sultan II. Abdülhamid döneminde; yeni yüksek mekteplerde yer almaya başlayan jimnastik ve eskrim derslerini alan gençlerin, bu sporları mahallelerinde diğer yaşıtlarına intikali etkileyici olacaktır. Anadoluhisarı ileri gelenleri tarafından amatörce yapılan, geleneksel spor faaliyetlerinin de aktif olarak sürdürülmesi askerlikten emekli gazi, subay, ve paşaların öncülüğünde gerçekleştirilir. Anadoluhisarı İdman Yurdu, halktan doğan yoğun ilgi üzerine geleneksel spor dalları ile beraber modern sporların bir arada faaliyet gösterdiği bir kulüp olma yoluna girecektir.

1910 tarihinde ilk olarak Anadoluhisarı İttihad Kulübü tarafından İttihad ve Terakki Mektebi namıyla spor okulu ağırlıklı bir mektep açılacaktır ki bu mektebin yeri Anadoluhisarı Rüştiye Mektebi'nin olduğu yerdir.[19] Burası daha sonra günümüzde Öğretmen Evi olarak kullanılan bina olacaktır[20]. Anadoluhisarı'nda; Şark İdman Yurdu ile 1911 senesinde faaliyete başlayan spor kulübü, Osmanlı Hükümeti'nin bir gençlik faaliyeti içerisinde desteklediği pek çok yeni spor kulübüyle beraber teşekkül edecektir. Bugün Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü Sosyal Tesisleri olan ahşap bina, kulüp binası idi.

İlk kurumsallaşmayı Şark İdman Yurdu adı ile tamamlayan spor kulübü, semtin en eski spor kulübü-okulu olup eski ismi ile İttihad ve Terakki

Mektebi, yeni ismi ile de İttihat ve Teavün olan (Birleşme ve Yardımlaşma) kulüple 1 Nisan 1913 tarihinde birleşerek Anadoluhisarı İdman Yurdu adıyla tekrar kurulacaktır[21]. Beykoz merkezde kurulan ve faaliyet gösteren Zindeler Kulübü ile de 1919 senesinde birleşerek yine Anadoluhisarı İdman Yurdu adı ile devam edecektir. İlk kulüp renkleri sarı-siyah bu birleşmede terk edilerek bugüne değin uzanacak olan Zindeler Kulübü'nün renkleri yeşil-sarı kabul edilecektir.

Anadoluhisarı İdman Yurdu, Anadoluhisarı'nda bugün Öğretmen Evi olan tarihi binanın ve devamında yer alan, günümüze ulaşmayan bir diğer binadan ayrı Göksu Çayırı'nda Er Meydanı denilen saha dâhilinde faaliyet göstermekteydi. Er Meydanı sahası 19 Şubat 1915 tarihinde hizmete açılmıştı.

İdman Yurduna bağlı faaliyet gösteren kürek takımı; bugün Öğretmen Evi olan tarihi binada, hokey, basketbol, eskrim ve diğer spor dalları; Küçüksu Kasrı gerisindeki binada, güreş, okçuluk, futbol ve hokey maçları da Er Meydanı'nda yapılmaktaydı. Anadoluhisarı Futbol Takımı, İstanbul

mahalli ligindeydi. Ayrıca kürek takımı da pek çok şampiyonluklar kazanmıştı. Osmanlı döneminde yapılan geleneksel kayık yarışlarında favori bir takım idi.

Anadoluhisarı İdman Yurdu'nun kurulduğu dönem Devlet-i Âli Osmaniye'nin sıkıntılı yılları idi. İdman Yurdu'nun pek çok başarılara imza atması yanında; Osmanlı gençlerinin; geleneksel spor dallarına olan ilgisini yeniden canlandırmış ve yeni spor dallarıyla tanışmasına vesile olmuştur. Ayrıca toplumun spora olan ilgisinin artmasına büyük katkı sağlamıştır. Cumhuriyet dönemi başlarında sağlıklı toplum gayretinde büyük bir merhale almasında katkısı inkâr edilemez.

Balkan Harbi ve I. Dünya Savaşı sırasında, İdman Yurdu bünyesinde yetişen her sporcu, vatan müdafaasında önemli işler başarmıştır. Fakat savaş her yeri olduğu gibi Anadoluhisarı İdman Yurdunu da kötü etkilemiştir. En iyi öğrencilerini savaşlarda yitirdiği için daha sonra kalkınması da güçleşen İdman Yurdu futbol takımı, ikinci küme kulüplerinden biri olmuştur.

S.F.G.

Anadoluhisarı İdman Yurdu'nun bünyesindeki basketbol şubesi ise 1944 yılında tescil edilmesinin ardından 1950 yılında İstanbul 1. Amatör Küme'de oynamaya başlamıştır. Bu alanda dünya çapında pek çok başarılı sporcu yetiştirmiş olmasına rağmen Türkiye şartlarında bu sporcular başarılarını uluslararası alana aktaramamıştır. 1981-1982 sezonunda İstanbul Amatör Şampiyonu olup 2. deplasmanlı lig'e yükselmesi bu alt yapı üzerine olmuştur. 1982-1983 sezonunda da 1. Basketbol Ligi'ne çıkmasına rağmen 1985 yılında maddî imkânsızlıklardan dolayı kapanacaktır.

Anadoluhisarı İdman Yurdu'nun temellerinin atıldığı bu semt içerisinde Türk spor tarihi, bu dönemle sınırlı kalmayacaktır. Bugün önemli eğitim ve spor merkezi olan Spor Akademisi ile yeni bir dönem başlayacaktır.

Göksu ve Küçüksu Dereleri arasında yer alan Göksu Çayırı üzerinde kurulacak ve yaklaşık yüz dönümlük bir araziyi teşkil eden Spor Akademisi, Türkiye'de ilk olarak yüksekokul düzeyinde antrenör, profesyonel sporcu ve spor yöneticisi yetiştirmek üzere 1976 senesinde kurularak faaliyete girmiştir.

Göksu Deresi kıyısında yer alan dereboyu yalıları. (Çelik Gülersoy'dan)

Spor Akademisi'nin, 1982 tarihinde Yüksek Öğrenim Kurumu (YÖK) kararı ile Marmara Üniversitesi'ne bağlanması üzerine 1993 senesinde bağımsız yüksekokul konumuna getirilerek, ismi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu olarak değiştirilmiştir. Üç ana dal bulunan bu okulda Beden Eğitimi, Antrenör Eğitimi ve Spor Yöneticiliği adlı bölümler bulunmaktadır. Kampüste; üç açık tenis kortu, jimnastik, basketbol, voleybol ve tekvando salonu ile iki futbol sahası bulunmaktadır.

Okuldan mezun olanlar arasında; Hakan Alakaş (Dünya Karate Şampiyonu), Nusret Ramazanoğlu ve Gülnur Yerlisu (Dünya Karate ikincileri), Mustafa Baş ve Nurten Yalçınkaya (Avrupa Şampiyonları), güreşte ise Salih Bora (Avrupa Şampiyonu ve Dünya ikincisi) ilk akla gelen isimlerdendir.

İdman Yurdu'nun Kurucuları ve İlk Yönetim Kurulu Üyeleri

1. **Reis - SÜLEYMAN SUDİ BEY (Lazistan Mebusu)**
   Anadoluhisarı, Nişantaşı'nda oturur. Mesleği tacir.
2. **Kâtip – MEHMET SAİDİ BEY**
   İdman Gazetesi Mesul Müdürü – Anadoluhisarı'nda oturur.
3. **Muhasebeci – TAİP SERVET TUNA**
   Müdafaa-i Milliye Heyeti Tahririye Müdürü
   Yeniköy'de Molla Çelebi Mahallesinde oturur.
4. **Kurucu üye – CEMİL BEY – (Sakallı Cemil Bey)**
   Diyarıbakır Ağır Ceza Reisi
   Müdafaa-i Milliye İdare Heyet-i Tahririye Müdürü ve
   Donanma Derneği Üyesi - Anadoluhisarı Set Üstünde oturur.
   Kulübün Cumhuriyet dönemi futbolcularından merhum
   Semih Çelikkanat'ın dedesi.
5. **Kurucu Üye – CEMİ BEY**
   Camii Kütüphanesi ve İdman Gazetesi imtiyaz sahibi
   Çengelköy Havuzbaşı'nda oturur.
6. **Kurucu Üye – ABDURRAHMAN RONBESON BEY**
   Modern Jimnastik Öğretmeni – Anadoluhisarı'nda oturur.
7. **Kurucu Üye - AHMET RONBESON BEY**
   Modern Jimnastik Öğretmeni – Anadoluhisarı'nda oturur.

Göksu Deresi 1930 (S. F. G.)

Anadoluhisarı'nın Ayrılmaz İkilisi: Küçüksu ve Göksu

Üsküdar'dan Beykoz'a doğru Boğaziçi sahil yolunu takip ederseniz Osmanlı döneminde boğazın ilk hisarı Anadoluhisarı'na varmadan geniş bir düz arazi ile karşılaşırsınız. İşte burası eski tarihli gravürlerde gördüğünüz inanılmaz tabiat güzelliklerine sahip Küçüksu ve Göksu'dur.

Osmanlı İstanbulu'nun son dönemleri Beyaz Ruslar diye ifade edilen 1917 tarihi itibariyle Rusya'dan kaçarak İstanbul'a yerleşenlerin kazandırdığı yeni bir adet, yeni bir deniz eğlencesi plaj kültürünün ilk geliştiği yerlerden biri idi: Göksu sahili… Göksu Semti'nin dört özelliği ile pek meşhur olduğunu görüyoruz. Denizden yeşil tepelere uzanan plajı, patlıcanı ve yeni dünyadan İstanbul'a hediye olan enginar ile mısır tarlaları… Göksu plajının diğerlerinden farkı Müslüman ahalinin ilk plajı olması idi. Diğerleri İstanbul gayrimüslimlerinin yeni komşuları Beyaz Rusların, eğlence mekânları olup kadınlı erkekli karışık iken Göksu, geleneklerimiz içerisinde bir plaj algısını ifade ediyordu. Ayrıca burası İstanbullular için bir aile piknik alanı idi.

Göksu plajı gerisinde uzanan alüvyonlu ova boyunca İstanbul'un, o meşhur mor patlıcanlarına ait tarlalar yer almaktaydı. İstanbul hanımla-

rının mutfağında en makbul olan patlıcan; lezzeti, yumuşak ve çekirdeksiz özelliği ile Göksu'nun sulak vadi toprağında yetişmekteydi.

Bütün bunlardan öte Boğaziçi İstanbulu'nun ilk mesire alanı idi: Göksu…

Göksu ve Küçüksu'yu İstanbul'un neresinde diye tam tarif edecek olursak Göksu; Anadoluhisarı, Yeni Mahalle sırtları ve Marmara Denizi ile çepeçevre sarılmış güzel bir boğaz semtidir. Büyük ve Küçük Göksu'nun (Küçüksu) meydana getirdikleri iki vadi boyunca uzanan yer, Osmanlı İstanbulu'nun önemli bir mesire alanı olarak kullanılırdı. Derelerin üzerindeki küçük köprüler, kıyı boyunca uzanan büyük ağaçların gölgelediği düzlükler, İstanbul'un eski sakinlerini buraya çekerdi. Türlü şenlikler düzenlenir, orta oyuncular seyredenleri eğlendirirdi.

Küçüksu Çayırı. 1967 (S. F. G.)

Osmanlı padişahlarının büyük alaka göstermiş oldukları bu mevkide, önce Sultan I. Mahmud'un ahşap olarak inşa ettirdiği ve sonrasında Sultan II. Mahmud ve daha sonra da Sultan Abdülmecid'in yenilettiği Küçüksu Kasrı'na padişahlar, Hıdırellez'den itibaren yazları sık sık kalmak için gelmişlerdir. Sultan III. Selim ise bu güzel çayıra validesi anısına bir çeşme yaptırmıştır. Bir anne için inşa ettirilecek en güzel çeşmelerden biri olarak bugün dahi zerafetini muhafaza eden çeşme, Sultan III. Selim'in; elleri öpülecek annelere bir hatırası olarak Beykoz halkına emanet edilmiştir.

Osmanlı Dönemine Değin Göksu

Denizin ardından gelen sakin derelerin bulunduğu düz çayırlık gerisinde ağaçlık tepelerin uzandığı bu bölgeye Bizanslılar tarafından kutsal kuyular anlamına gelen Potamonion adı verilmiş. Burada yer alan dere ise güzellikler anlamına gelen Aretea diye isimlendirilmiştir. Boğaziçi'nin bu kıyısı Göksu ve Küçüksu, Bizans döneminde de coğrafi güzellikleri ile tanınan bir köşe idi.

Bizans döneminde Göksu vadisi ve civarında önemli bir yerleşim ve kullanım olmadığı bilinmekle beraber, bu bölgede derelerden başka birçok gür su kaynaklarına da rastlanır. Çayıra canlılık katan bu sular Bizanslılarca kutsal sayılır, günahlardan arındırıcı ve hastalıklara şifa verici özelliklere sahip olduklarına inanılırdı. Bu sebeple her bir su kaynağının başına bir ayazma yapılmıştı. Her ayazmayı koruması için de bir aziz tasviri konulmuş, böylece yılın belli tarihlerinde bu kaynaklar etrafında ibadet edinilmişti. Ahali de havaların iyi olduğu günlerde bu ayazmaları sıkça ziyaret etmiştir.

16. ve 17. Yüzyıllarda Göksu

Göksu ve Küçüksu'yun suladığı ve dere yatağı ile taşıdığı alüvyonlu dolgu üzerinde gelişen dümdüz ve yemyeşil bereketli çayır alanı, inanılmaz bir yeşil dokuyu bünyesinde barındırmaktaydı. Göksu çayırını, hisar ile ayıran Göksu Deresi gerisinde yükselen ve Otağtepe'ye doğru uzanan yeşil dokunun tarihî yarımada İstanbullularını çekmeye başlaması, fetihten bir yüzyıl sonra gerçekleşecektir.

Göksu Deresi üzerindeki ahşap köprü, dere ağzına inşa edilmişti. Kale ile Göksu çayırını birbirine bağlamaktaydı. (S. F. G.)

Göksu ve Küçüksu, Osmanlı döneminde en büyük ilgiyi 18. ve 19. yüzyıllarda görmüştür. Bununla birlikte fethin ilk yılları öncesi ve onu takip eden yıllarda Osmanlıların da bu güzel dere boyunu keşfettikleri bilinmektedir. Fatih'in gazilerinden biri olan Salih Dede'nin dere yoluna bir çeşme yaptırdığı, yazılı kaynaklarda aktarılmaktadır. Issız bir yola çeşme yapılamayacağından fethin ilk yıllarında da uğranılan yerlerden biri olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu çeşmenin kitabesinde ise şunlar yazılıdır:

Sahib-ul hayrat ve'l hasenat

Ebu'l-Feth Sultan Mehmet Gazi

Hazretleriyle gazaya gelen

Mücahidin-i kiramdan Salih

Dede Hazretleri'nin ruhu içün

El-Fatiha

Bu yüzyıla ait kaynaklarda; Göksu'nun binicilik için kullanıldığından da bahsedilir. Bununla birlikte gür su kaynakları, verimli sebze bostanları

Üsküdar-Beykoz arası yeni sahil yolunun açılması ile 1930 senesinde, ahşap köprünün yerine yeni betonarme köprü inşa edilecektir. (www.ahisar.com'dan)

Eski Hisarlıların Hamamönü dedikleri bu mevki, semtin geçmişteki en hareketli yeri idi. (A. B. A.)

ve bağlarıyla da ün kazanmıştır. Nergis ve gül bahçeleri meşhurdur. Bostanların arasında adalar halinde çiçekler arz-ı endam ederlerdi. Bu bostanların özellikle patlıcanı meşhurdur. Sarayın un ihtiyacının da buradaki değirmenlerden elde edilen unla karşılandığı rivayetler arasındadır. Ayrıca Göksu deresi boyunca elde edilen alüvyonlu çamurdan yapılan çanaklar zarif üretimlerinden dolayı makbul olurdu. Dere boyunca çömlek yapım atölyeleri sıra sıra yer alırdı.

Dinlenmek için Göksu'yu sıkça ziyaret eden padişahların başında Sultan IV. Murad gelir. Padişah Kandilli'ye doğru uzanan gür servi ormanları sebebiyle buraya Gümüş Servi adını vermişti. Göksu'nun bereketli toprakları, 17. yüzyıl sonlarına doğru halkın burayı yerleşim alanı olarak seçmesine sebep olmuş, vadi böylece meskûn hale gelmeye başlamıştır.

A. B. A

A. B. A

Göksu Deresi

Anadolu yakasının önemli akarsuyu Göksu Deresi hâlâ Anadoluhisarı ile Küçüksu semtleri arasından İstanbul Boğazı'na dökülür. Sandallarla içlere doğru girilebilen derenin devamında ise İstanbul'un en eski barajlarından 1893 tarihli Elmalı Bendi'ne ulaşılır. İstanbul'un en eski mesire yerlerinden biri de olan Göksu Deresi çevresi ve etrafındaki tepeliklerde ağaçlık alanlar yer alırdı.

18. 19. ve 20. Yüzyıllarda Göksu

Göksu bu yıllarda da devlet erkânının ve Osmanlı ahalisinin sıkça uğradığı bir mekân olma özelliğini sürdürdü. En haşmetli devrini ise 1730 tarihinde vuku bulan Patrona Halil Ayaklanması'nda, Kâğıthane mesiresinin harap olmasının ardından yaşamıştır.

Sanıldığı gibi Göksu, sadece zengin ve aristokrat tabakanın değil bütün İstanbulluların birlikte bulundukları bir mekândır. Zengin, orta halli ve fakir halk dahi çayırda yerlerini alırdı. Göksu Deresi'nde kayıklarla dolaşılırdı. Piyade adı verilen bu kayıklar mesire eğlencelerinin bir parçası idi. Dere kıyısı boyunca; mesire alanına atlı, arabalı ve yaya gelenlerin piyasa alanıydı.

Sultan I. Mahmud döneminde inşa ettirilen Küçüksu Kasrı'nın karşısına Küçüksu Camii, Sultan II. Mahmud tarafından yeni baştan yaptırılmıştır. Sultan Abdülmecid döneminde de giderek yerleşimin artmasıyla oluşan kargaşanın giderilip asayişin sağlanması için bir karakol kurulmuştur. Yine Benlizade Ahmed Efendi Çeşmesi'nin yapılışı da bu döneme rastlar.

Mesire alanının bir diğer eğlencesi de tuluat ve orta oyunu temsilleriydi. 19. yüzyıl sonları Göksu Mesiresi onların merkezi gibiydi.

19. yüzyıl sonlarında Suriçi İstanbulu'nda ağırlıklı olarak Unkapanı semtinde faaliyet gösteren tuluat ve orta oyunu temsilleri, Suriçi İstanbulu'nda yaşanan yangın ve depremler nedeniyle Beykoz'da yapılmaktaydı. Göksu'nun en gözde eğlence mekânı Baruthane Çayırı'nda oyunların sergilenmesi, bölgeyi ayrıca bir yaz eğlence merkezine dönüştürecektir.

Bölgenin en yeni mesken alanı Yeni Mahalle'nin hemen gerisinde, dere kenarı ve değirmen çevresi en gözde mevkii idi. Çayırın kenarında geniş ve düzenli taş basamaklar yer alırdı. Burası saltanat kayıklarının rahatça yaklaşabileceği kadar elverişli bir iskeleye de sahipti.

Baruthane Çayırı'ndan sonra derenin sonu sayılan ve Dört Kardeşler denen yere geçilir. Dört gövdeli haşmetli ve heybetli bir çınardan adını alan bu mevkide bir de meşhur bir kır kahvesi vardır. Bu kahveden denize bakıldığında dere ortasındaki köprüye kadar sağ taraf, Rumların yoğun olduğu bölümdü. O yıllarda bu tepeler çam, çınar ve çitlembik ağaçlarıyla süslüydü. Öndeki çayırın arkasında bir de kilise vardı. Her yıl eylül ayının ilk pazarı Rumların yortusuydu. Bu güne özel bir de panayır kurulurdu. Bütün çayır kır kahveleriyle dolar, her yerde laternalar çalınıp sirtaki oynanırdı. Eğlence gece de ağaçlara asılan fenerlerin eşliğinde devam ederdi. Halen ayazma binası mevcudiyetini korumaktadır. Şimdilerde bu çayır üzerinde bir alışveriş merkezi ve otomobil park alanı yer almaktadır.

Bunun yanı sıra Göksu; Beyoğlu'nun hemen aşağısında bir vadi olduğu için frenklerin, levantenlerin ve azınlıkların gittikleri bir mesire olan Kâğıthane'nin aksine daha çok Türk ailelerin uğrak yeri olmuştur. Bu sebeple ayazma çevresinde yortu eğlenceleri Tanzimat Fermanı sonrası yapılmaya başlamıştır.

Göksu Çayırı'nda gerçekleştirilen yaz faaliyetleri 1939.(S. F. G.)

Dört Kardeşlerdeki kahveden sonra dere, içeriye sola doğru bir kıvrım oluşturacak şekilde akar. Bu nokta Göksu'nun bitişi sayılırdı. İşte bundan sonra göz alabildiğine uzanan bostanlar vardı. Buradaki enginar bahçeleri şimdi ise boz bulanık tozlu bir arsaya dönüşmüştür. Bu çamur deryasının bir zamanlar İstanbul'un bütün sebze ve meyve ihtiyacını karşıladığına inanılması güç gibidir.

Göksu Çayırı'ndan, Göksu Deresi'nin gerilerine doğru Dört Kardeşler Koyu ve Göksu Değirmeni'nin yukarıları mısır, çilek ve kiraz bahçeleri ile meşhurdu. Göksu'dan başlayarak Otağtepe'ye doğru uzanan sırtlar boyunca kavak ustası denilen nefis kirazların yetiştirildiği pek meşhur bir bahçe de vardır. Hele Anadoluhisarı'ndaki her evin bahçesinde bulunan karadut ve kiraz ağaçlarının bahardaki görüntüsü dayanılmazdı.

Göksu çayırları gerisinde yetiştirilen mısır tarlaları İstanbul'da çok meşhurdu. Ne ilginçtir ki anayurdu Amerika olan ve ilk olarak Amerika'nın keşfinden 50 yıl sonra Kuzey Afrika, Mısır ve Suriye'de ekimi yapılan mısırı Avrupalı Türk buğdayı olarak biliyordu. Zira o dönemde bu ülkeler Osmanlı sınırlarında idi ve mısır Avrupa'ya buralardan geliyordu. Anadoluya da Mısır'dan geldiği için mısır olarak adlandırılacaktı.

İstanbul'un ilk mısır tarlaları da Göksu'da idi. 17. yüzyılın başlarından itibaren İstanbul'da yetiştirilmeye başlanan mısırın lezzetine İstanbullular, yazları Göksu'da kurulan mısır kazanlarında kavuşuyorlardı. Bahçelerden kırılıp çayıra getirilen süt mısırların soyulup, kazanlara atılması bir seremoni gibiydi. Arnavut mısırcılar ilk kazanlarını sabahın en erken saatlerinde çoktan kaynatmış olurlardı. Hatta sandalda portatif bir ocak üzerinde mısır kaynatan satıcılar bile bulunmaktaydı.

Anadoluhisarı kıyıları da dâhil olmak üzere İstanbul'un sayılı mesire alanlarındandır. Birçok kaynakta 18. yüzyılda buraya yapılan geziler, mehtap sefaları ve fasıllardan büyük bir hayranlıkla bahsedilir. Öyle ki bu güzellikleri seyretmek için gelen saray erkânı, valide sultanlar ve padişahların halkla birlikte seyir ile eğlenceyi bir arada yaşadıkları önemli bir yaz mekânı idi.

1909 senesinde şiddetli yağmurdan sonra gelen sel yüzünden Göksu'ya olan iltifatın azaldığını görmekteyiz. Birbiri ardına gelişen Balkan harpleri ve Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yokluk yılları içerisinde Göksu ve

Göksu Çayırı, dere boyunca yaz ayları Boğaziçi İstanbulu'nun en bereketli mesire alanıydı. (Çelik Gülersoy'dan)

Küçüksu civarında yer alan yalılar ve köşklerin bakımsız ve harap kaldığı görülecektir.

Bütün bunlara rağmen bu iki dere arası, mayıs ve eylül aylarında yapılan şenliklerin mekânı olmayı 1960'lara kadar sürdürebilmiştir. İstanbulluların bahar ile beraber bu şenliklere katılması adet haline gelmişti. Katılım öyle çok olurdu ki ihtiyacı karşılayabilmek için Şirket-i Hayriye ek vapur seferleri düzenlemek zorunda kalırdı.

Bu güzelliğin bozulmasında ilk hareket, Göksu Deresi'nin kaynağı üzerinde kademeli olarak büyütülen Elmalı Bendi'nin inşası ile başlayacaktır. Üsküdar-Kadıköy Su Şirketi tarafından 1893 tarihinde inşa edilen ve 1927 ile 1948 tarihlerinde kapasitesi büyütülen bend, Anadoluhisarı-Bostancı arasındaki semtlerin de su ihtiyacını karşılıyordu. 1952 tarihinde inşasına

Birinci köprünün inşasında çelik ve beton tabliyelerin montaj sahası olarak Göksu Çayırı kullanılacaktır. (Çelik Gülersoy'dan)

İlk Boğaziçi Köprüsü'nün çelik ve beton tabliyelerinin montajı, Göksu Çayırı üzerinde yapılmıştır. (S. F. G.)

başlanan ve 1955 senesinde tamamlanan Elmalı Barajı'nın ikinci inşası ve su tutması ile Göksu Deresi artık cılız su akıntısına dönüşecektir.

1930'larda Göksu Deresi ağzına doğru kıyı üzerinde kurulan Türkiye'nin ilk Halat Fabrikası ile yine karşı kıyı üzerinde teşekkül ettirilen ağaç- sunta fabrikası ve tuğla-kiremit fabrikaları kurulur. Ardından dere boyunca inşa edilen yeni gecekonduların iskân olmasıyla artık o doğal güzelliklerin tahribatı başlayacaktır.

Göksu Deresi ve çevresinde yaşanan ciddi değişim aynı şekilde Göksu Çayırı'nda da yaşanacaktır. Boğaziçi Köprüsü'nün ilk temel atma töreninin gerçekleştirildiği Göksu Çayırı, bu temel atma töreni ile sınırlı kalınmayarak, köprü inşasının temel şantiye alanı olarak da kullanılacaktır. Ardından Fatih Sultan Mehmed Köprüsü'nün yapımında kullanılan çelik ve beton tabliyelerin Göksu Çayırı'nda hazırlanmış olması sebebiyle çayırda bütün bitki örtüsü ile beraber topografya da alt üst olacaktır. Köprü inşaatlarının ardından kesilen ağaçların yerine yenileri dikilmemiş ve bozulan çayır da yeniden çimlendirilmemiştir.

Bununla birlikte dere kenarına yapılan fabrikalar ve kamu binaları, çayırı bölecek biçimde ortasından geçirilen yolun, çayırın doğal güzelliğini bozması yetmezmiş gibi devlet kurumları tarafından tarihi çayır alanı parça parça bölünerek tamamen halka kapatılacaktır.

Büyük bir ihtişamla arz-ı endam eden konak ve yalıların yıkılmasıyla birlikte tarihi çevre de tahrip edilmiştir. Sandallar ise aşırı kirlenmeden ötürü artık kullanılamaz hale gelmiştir. Bugün kıyı şeridi üzerinde restorasyonlarla yeni hayata döndürülen yalılar, yeni açılan kafe ve restoranlar ile eski ihtişamı olmasa da hareketliliği yeniden kazanmaya başlayacaktır.

Göksu ve Küçüksu'da Bulunan Tarihi Eserler:

Küçüksu Kasrı:

Osmanlı padişahları, Küçüksu ve Göksu'ya büyük bir alaka göstermişlerdir. Sultan IV. Murad, III. Ahmed, I. Mahmud, III. Selim, II. Mahmud Küçüksu-Göksu mesiresini; dinlenme, binicilik ve atış talim mekânı olarak tercih etmişlerdir.

Küçüksu Kasrı, Sultan I. Mahmud'un sadrazamı Divitdâr Mehmed Paşa tarafından 1751-1752 tarihlerinde padişaha hediye, bir av köşkü olarak inşa ettirilmiştir.

Kasırlar, kır yerlerde geniş bahçe içinde küçük ölçekli müstakil yapılardı. Küçüksu Kasrı; sadece av köşkü olarak kullanılmakla kalmamış büyük bir çoğunluğu şair ve bestekâr olan Osmanlı padişahlarının ilham bulduğu bir mekân olarak da kullanılmıştır.

Kasır; Boğaziçi köşklerinin karakteristik özelliği içerisinde, denizin üstüne taşan tek katlı bir yapı ile arkası deniz gören iki katlı bölümden oluşmaktadır. Üç odalı sofa diye tanımlanan iç mekân düzenlemesi, 17. yüzyılın sonunda diğer eşrafın yalılarında görülen plan şemalarıyla benzerlik gösterir.

Sultan III. Selim 1792 tarihinde kasrı adeta yeniden yaptırırcasına büyük bir tadilattan geçirtmiştir. Bu sırada kasrın önüne valideleri Mihrişah Sultan için bir çeşme yaptırmıştır.

Küçüksu Kasrı, bütün bu tadilata rağmen Sultan Abdülmecid tarafından yıktırılarak yerine yeni ve daha gösterişli büyük kâgir bir kasır olarak inşa ettirilecektir. 1856 senesinde tamamlanan, Sultan Abdülaziz döneminde de eklemeler yapılan kasır, dış cephe olarak 19. yüzyıl Osmanlı barok ve rokoko üsluplarını yansıtmaktadır.

Göksu Deresi ile Küçüksu Deresi arasında yer alan kasrın mimarı, daha önce Dolmabahçe Sarayı'nda da babasıyla beraber yüklenicilik işlerini yapmış olan Nigoğos Balyan'dır. Kasrın iç dekorasyonu ise Viyana Operası'nın dekoratörü Sechan tarafından yapılmıştır.

Mimari özellikleri bakımından Küçüksu Kasrı, kâgir bir yapıdır. Bodrum katında kiler, mutfak, hizmetli odaları, diğer iki katın ise ortalarında büyük bir hol ve etrafında dört tane köşe odası bulunmaktadır. Günübirlik ziyaretler ve deniz gezileri için yaptırıldığından yatak odaları yoktur. Eski kasır gibi bu da T planlıdır.

Denize taşan ön kısmın cephe süslemeleri Sultan Abdülaziz döneminde elden geçirilmiş; kabartma çiçek, vazo, çelenk ve rozet süslemeleri bu dönemde ilave edilmiştir. Kasrın dış süslemeleri binanın asıl yapı tarzı, barok üslubunu gizlemektedir.

Küçüksu Kasrı…

Kasrın her iki yanında pencereler yere kadar olup önlerinde mermer parmaklık bulunmaktadır. İki yanında, arka orta tarafında ve üst katta balkonlar mevcuttur. Arka cephede ayaklarla taşınan iki mermer teras vardır. Bu teras, yan cephelerde de devam eder.

Kasrın iç dekorasyonu tam anlamıyla bir cihan imparatorluğunun anlayışını yansıtmaktadır. İki katı geleneksel Türk evi planlıdır. Orta mekâna açılan dörder oda şekli ile düzenlenen yapının alçı kabartma ve kalem işi süslemeli tavanları, İtalyan mermerinden yapılmış şömineleri, ince bir işçilik gösteren parkeleri ve Art Nouveau üslubunda mobilyaları nefis bir eklektif üslup sergiler.

Bu kasır pek çok padişah tarafından ziyaret edilmiş, fakat II. Abdülhamid buraya itibar etmemiştir. Kendisinden sonra gelen V. Mehmed Reşad ve son halife Abdülmecid Efendi ise kasırda sık sık vakit geçirmişlerdir.

Cumhuriyet döneminde de Mustafa Kemal Paşa ve kız kardeşi tarafından kullanılmıştır. Demokrat Parti zamanında Celal Bayar, Adnan Menderes, İstanbul Milletvekili Salih Fuad Keçeci gibi pek çok zevat bu kasrı ve sahip olduğu manzarayı birkaç saatliğine de olsa seyretmek ve burada yaşayan halkın, halini hatırını sormak için gelirlerdi.

A. B. A

A. B. A

A. B. A

Küçüksu (Mihrişah Sultan) Çeşmesi

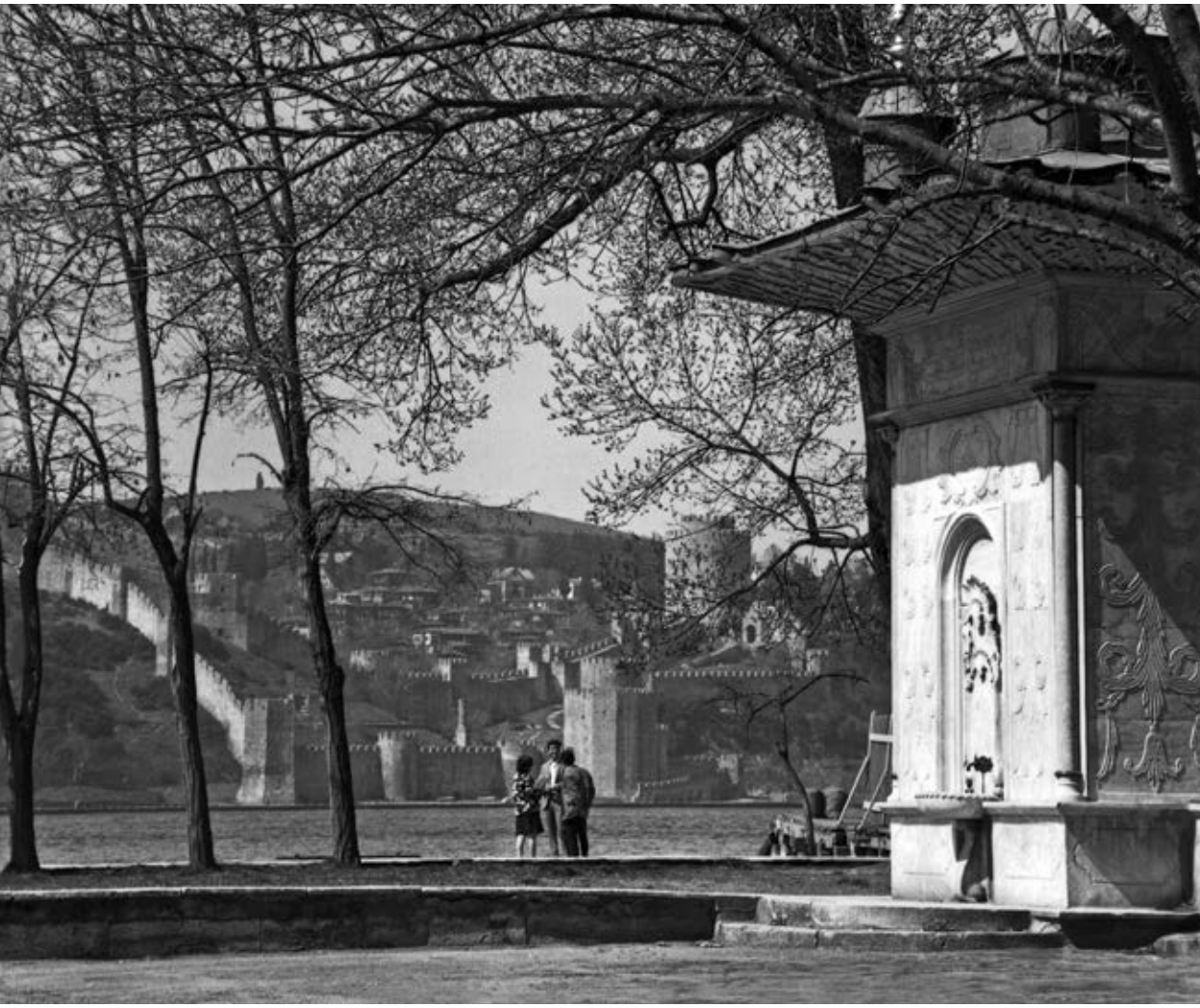
Miladi 1806/hicri 1221 tarihinde Küçüksu Kasrı'nın yanında Sultan III. Selim tarafından validesi Mihrişah Sultan'ın ruhu için inşa ettirilen çeşme, Küçüksu ve Göksu Dereleri arasında denize bakan teras üzerinde bulunmaktadır. Çeşmeyi besleyebilecek su kaynağı olmadığından kuzey yönündeki sırtlarda iki büyük kuyu açılıp bunlar birbirine bağlanarak oluşturulan su kanalı ile beslenmiştir. Akım, terazi ayaklarıyla yükseltilip çeşmeye ulaştırılmıştır. Bütün bu zahmetin sebebi ise çeşmenin bulunduğu yerin güzelliğidir. Bunca zahmetle yapılan bu çeşmenin mimarının ise kim olduğu maalesef bilinmemektedir.

Dikdörtgen bir plana sahip olan bu çeşme, som mermerdendir. Ortası su haznesi olarak kullanılmıştır.

Geniş yüzeylerinde Sultan III. Selim'in tuğrası, dar yüzeylerinde ise Maaşallah-ü kan yazılıdır. Dört yüzde de sülüs hatla Hacegan-ı Divan-ı Hümayun'dan Mehmed Emin tarafından yazılmış kitabeler vardır. Çeşmenin kitabesinde "Valide Sultan-ı Zişanın, hedaya etti ruh u pakine" yazılıdır. Çeşmenin dört yüzünde Sultan III. Selim'e yazılmış övgü bulunmaktadır.

Çeşmenin her kitabesinin altında birer ayna taşı ve önünde de teknesi bulunmaktadır. Yola bakan ayna taşının kabartmaları arası renkli ve kıymetli taşlarla süslenmiş, maalesef bu haliyle günümüze ulaşmamıştır.

Çeşme, sahip olduğu tezyinat anlayışı ile İstanbul'daki nadir örneklerden biridir. Çatı altı ve saçakları bulunduğu konum itibari ile rutubet ve nemden çok çabuk tahrip olmaması için ahşap yerine mermerden inşa edilmiştir. Geniş saçaklı ve köşe kuleciklerinden oluşan merkezi kubbe, örtü formundadır.

Küçüksü (Mihrişah Sultan) Çeşmesi ve karşı kıyı üzerinde yükselen Rumelihisarı. (S. F. G.)

Çeşmenin köşke bakan cephesi üzerindeki kitabede şunlar yazılıdır:
Şehinşah-ı cihan Sultan Selim Han-ı Hümayun-fer
Şua-ı pertev-i iclaline peyk-i zafer yaver

Feza-yı sinesi gülzar-ı mazmun-ı meanidir
Cihana gelmemiştir böyle bir şah-ı suhan-perver

Nigahı maye-i iksir-i can-bahş-ı sadettir
Künuz-ı cevher-i eltafının hasret-keşi Kayser

Yed-i teshire al şimden girü sen heft ekalimi
Olunca rayet-i ikbaline avn-i Huda rehber

Denize bakan cephe üzerindeki kitabede şunlar yazılıdır:
Tulu'u Mihr-i Şah'dan gün gibi ol mah-ı garranın
Sipihr-i tali'-i mesudun remz etdi şeyh ekber

Bu alemde hebab-ı ab-ı lutfu olsa ger evzan
Ne mümkündür derahim ola ana bahr ile hem-ber

Bu cay-ı dil-küşada yadigar olmak içün her bar
Derun-ı enverinde hayli müddeddir olup muzmer

Yapıldı fi-sebilillah bu asar-ı cemil elhak
Ola hoşnud u razı hidmetinden ruh-ı peygamber

Köşke bakan cephe üzerindeki kitabede şunlar yazılıdır:
Me'subat-ı cezilin valide sultan-ı zi-şana
Hedeya etdi ruh-ı pakine şah-ı bülend-ahter

Temaşa eyleyen zuvvar du'a-yı sahibü'l-hayra
Heman elfaz-ı ma'nasın su gibi eylesin ezber

Feramuş etti dilden çeşme-i hurşid ile mahı
Bu dü-cu menba-ı seyreyleyip çarh-ı sitem-perver

Şehidan-ı itaş-ı Kerbela'ya eyleyip tebşir
Dedi rıdvan-ı cennet işte ma nuş eyle gel kevser

Çayıra bakan cephe üzerindeki kitabede şunlar yazılıdır:

Nikat-ı lafz-ı şirini çekerken satr-ı imlaya
Kesildi su duyunca lezzet-i vasfında kend-i ter

Çıkıp kestirme yoldan rağbet etmezken terazuya
Ne ta'mirat ile bulmuş suyun nev ma'den-i gevher

Suyunca varmak ister ma-ceramız bundadır şimdi
Olup sahn-ı çemende serv kad-i nazende bir dil-ber

Bu dil-cu çeşmeye şayeste hatif böyle bir tarih
Küçüksu verdi zira kıt'a-i elmasa zib ü fer

Küçüksu Camii

1750 tarihinde Sultan II. Mustafa'nın zevcesi, Mihrişah Valide Sultan tarafından yaptırılmıştır. Göksu Mihrişah Valide Sultan Camii olarak da bilinir. Küçüksu Kasrı'nın arkasında bulunan Bostancı Ocağı'nın mescidi olarak yaptırılmıştır. Mescid, hicri 1251/miladi 1835-36 tarihinde Sultan II. Mahmud tarafından yenilenmiştir.

1930'lu yılların başından itibaren Küçüksu Kasrı, devlet misafirhanelerine tahsis edilince ibadete kapatılan caminin minaresi, anlaşılamayan bir sebeple yıktırılmıştır. Mabet binası; Adadoluhisarı Karakolu, Nahiye Müdürlüğü ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin lokali olarak ortak kullanım mekânı haline gelecektir. 1938-1948 tarihleri arası spor kulüp binası olarak kullanılan mabet, 1954 tarihine kadar Vakıflar İdaresi'nden aylığı beş liraya kiralanarak Halk Partisi'ne bağlı, Halkevi lokali olarak kullanılmıştır[22]. 1956 tarihinde de hiçbir sebep yokken yıktırılmıştır.

1952 tarihli, 148 sayılı ve 04. 05. 1954 tarih ile 12747 sayılı resmi yazışmalarda Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından lokal olarak kullanıldığı ve boşaltılması için gerekli işlemlerin yürütüldüğü görülmektedir[23].

A. B. A

A. B. A

Aradan geçen tam 40 senenin ardından 2013 yılında caminin yeniden ihya çalışmaları başlatılmıştır. 4 Temmuz 2014 Cuma günü ilk ezan okunmuş ve namazın kılındığı akşam da Ramazan ayının 7. teravih namazı eda edilmiştir. Küçüksu Camii, 84 yıl aradan sonra aynı yerde tekrardan ibadete açılmıştır.

Aslına uygun olarak inşa edilen mescid yapısı, kagir duvarlı, ahşap kırma çatılıdır. Halen 214 m^2 taban oturumlu olup mütevazı Boğaziçi mescidlerindendir.

Kapısı üzerindeki yeniden ihya kitabesi şu şekildedir;
Mukteda-yi din-ü devlet mübtena-yı saltanat
Padişah-ı mülk-ü millet rükn-ü din-i Ahmedi
Ol emirü'l-müminin niyyet-i hayriyyesi
Bendegânı sevkdir savb-ı savaba maksadı
Zikr-i Hakk'a var din-i Göksu'da teşvik için
Lütfedip bu camii tecdide ferman eyledi
Hak müeyyed eyleyip tevfikini etsin refik

Emr-ı nusret tevem-i tedbiri olsun sermedi
Söyledim itmamına tarih-i tahsini tamam
Han Mahmudü'l-fial ihya kıldı mabedi

(Mescid yıktırıldığında kitabesi Göksu Peksimetçi Salih Ağa Camii'ne taşınarak yan duvarına monte edilmiştir.)

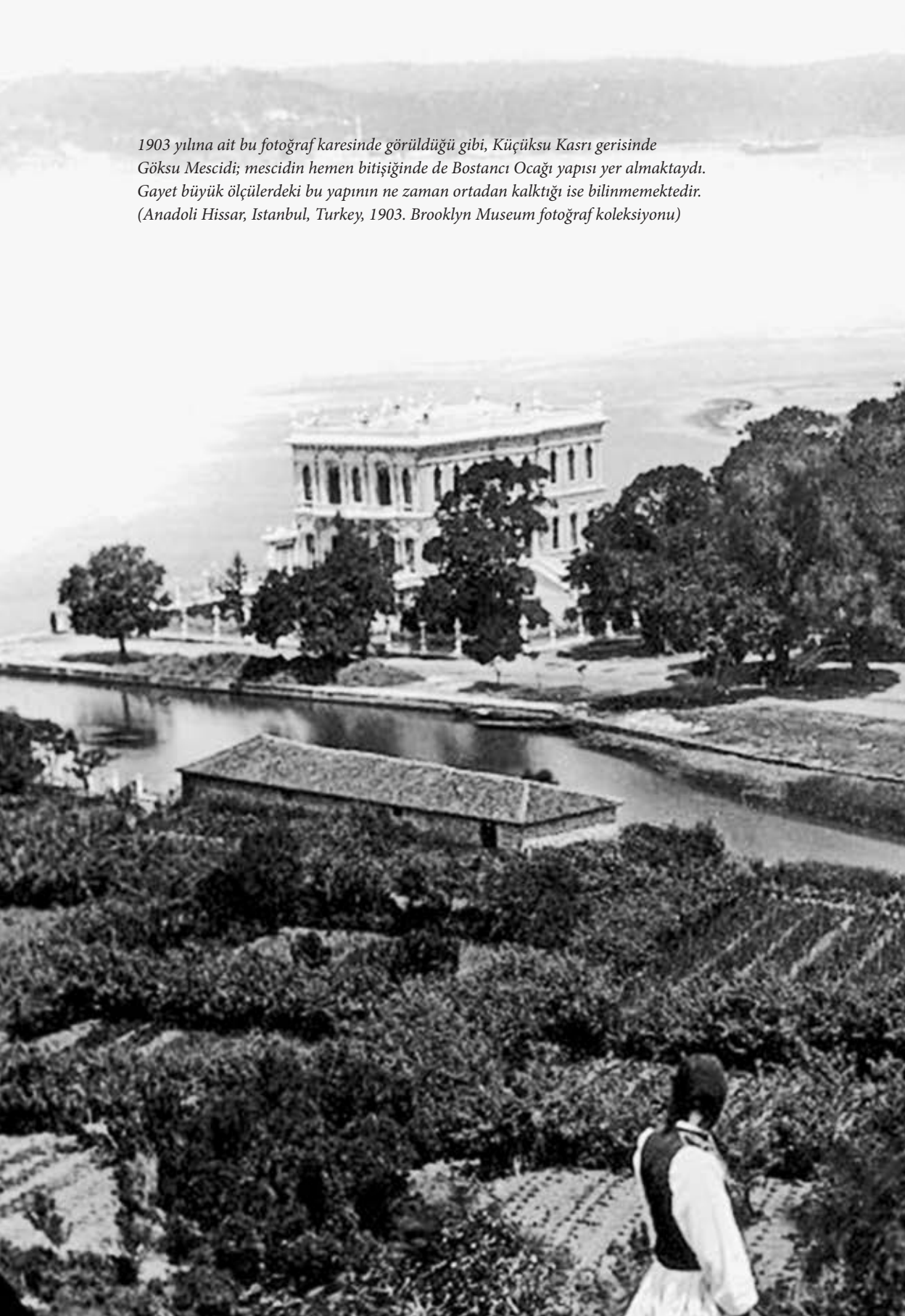
Değirmen Mescidi (Göksu Peksimetçi Salih Ağa Camii)

Değirmen Mescidi olarak da bilinen Göksu Peksimetçi Salih Ağa Camii, ilk olarak 1767 tarihinde vefat eden Peksimetçi Salih Ağa tarafından 1760 senesinde ahşap olarak inşa ettirilmiştir.

Zamanla harap olan mescid, 1951 yılında yeniden yapılmıştır. 1962 yılında etrafı taş duvarlarla genişletilerek bodrum ve mahfil katı eklenmiş, ahşap çatı ile örtülerek cami tekrardan yenilenmiştir. 1995 yılında girişe, üç katlı bir bölüm eklenerek genişletilmiş ve betonarme kubbe ile örtülmüştür.

Cami üzerinde yer alan hicri 1251/miladi 1835-36 tarihinde Sultan II. Mahmud dönemi yenilenme kitabesi, bu mabete ait olmayıp Küçüksu Mescidi'ne aittir.

1903 yılına ait bu fotoğraf karesinde görüldüğü gibi, Küçüksu Kasrı gerisinde Göksu Mescidi; mescidin hemen bitişiğinde de Bostancı Ocağı yapısı yer almaktaydı. Gayet büyük ölçülerdeki bu yapının ne zaman ortadan kalktığı ise bilinmemektedir. (Anadoli Hissar, Istanbul, Turkey, 1903. Brooklyn Museum fotoğraf koleksiyonu)

Hacı Zihni Gürler Camii

Semtin en yeni camiidir. 1975 yılında Kandilli-Göksu Caddesi üzerinde, Kandilli Mezarlığı'nın karşısında, yolun kavşağına inşa ettirilmiştir. Bu cami binası gerisinde bir tarihi su terazisi bulunmaktadır.

Küçüksu Karakolu

19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başı Göksu ve çevresinde, bilhassa Yeni Mahalle bölgesinde yerleşim artmıştır. Burada bulunan cami, mescid, çeşme gibi hayratlardan sonra 1842 tarihinde Sultan Abdülmecid'in saltanat yılları içerisinde nüfusun artış göstermesi sonucu bir karakol binası teşekkül ettirilecektir.

Karakol binasının inşası sonrası kapısı üzerine konulacak kitabe, büyük bir Abdülmecid hayranı Şair Lebib tarafından yazılacaktır. Bu hayranlık öyle bir boyuttadır ki kitabede şiirin ebcet hesabı 1842 tarihini yani Abdülmecid'in tahta çıkışını verir. Şiir şöyledir:

Şehin Şah-ı kerem ver hazreti Abdümecid Han'ın
Cihan-ı eyledi lütf-u atası ser-te-ser ihya

Bütün dünyayı etti saye-i şahanesi imar
Hususa bu eserle oldu Göksu nahiyesi bala

Sezadır çeşme-i hurşide nar eyler ise sengi
Küçüksu'ya büyük bir fahr olur bu cay-ı müstesna

Hesab ettim lebiba bi-bedel tarih-i dil-i cüsum
Yapıldı Göksu'da vala karavulhane-i ziba

Bu karakolun arkasında atlı polisler için bir ahır da bulunmaktaydı. Sultan II. Abdülhamid döneminde karakolun yerine kâgir bir mektep

yaptırılmıştır. Bugün bitişiğine inşa ettirilen yeni ilköğretim okul binası sebebiyle kapalı tutulan, tarihi mektep binası üzerinde hicri 1314 tarihli kitabe mevcudiyetini korumaktadır.

Benlizade Ahmed Raşid Efendi Çeşmesi

Mısır ve Mekke Mollası Benlizade Ahmed Raşid Efendi, 1815 tarihinde Şehirköy'ü arpalığı ile emekli edilmiştir. Bu geliri buradaki gibi pek çok ile çeşmeyi bina ettirmiştir. Çeşme Defterdar Mahmud Bey İlkokulu binası bitişiğindedir. Çeşmenin yelpaze biçimli ayna taşında sülüsle yazılmış bir kitabesi de mevcuttur. Kitabede;

"Sahib-ül hayrat ve'l hasenat
Benlizade Ahmed Raşid Efendi" 1201(1786) yazılıdır.

DEMOKRAT PARTİ
İstanbul İl İdare Kurulu

Sayı: 52/148

İstanbul, 23 Nisan 952

Adres: Arnavutköy, Sarayarkası Sokak No. 30
Telgraf: DEMOKRAT - İstanbul
Telefon: 85218

İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğüne

Beykoz İlçe İdare Kurulumuzdan aldığımız 6.4.1952 Gün ve 55 sayılı yazılarında Anadolu hisarında tarihî Küçüksu Kasrı müştemilâtından ve saray camii olarak inşa edilmiş ve bu maksatla da uzun seneler ibadethane olarak kullanılmış bulunan cami, 15 sene evvel Halk Partisi tarafından işgal edilmiş, minaresi yıktırılmış, mihrabı kapatılmış ve her nasılsa Vakıflar idaresinden aylığı 6 liraya cüz'i ve sembolik bir kira ile tutulmuştur.

Bu binada Halk Partisi düğünler, dernekler tertib etmekte ve içkiler istimal ettirmektedir. Ora Halk efkârı eski ve tarihi bir mabed olan bu binanın biran evvel tahliye edilmesi için müracaat etmektedirler.

Gereği hususunda emirlerinizi rica ederim.

Saygılarımla

D.P.
İL İDARE KURULU
BAŞKAN
Necmi Ateş

B-9
9-5-952

DOSYAMO
H4/34

T.C.
İSTANBUL
VAKIFLAR BAŞMÜDÜRLÜĞÜ
Muhakemat ..... Bürosu 5-1064

Sayı : 7-678/3 F.A

5 Ekim/954

ÖZET:

No	12747
Tarihi	4.5.954

Başmüdürlük makamına

2.10.952 gün ve 27044 sayılı yazı karşılığıdır :

C.H.P.nin, Üsküdar, Beylerbeyi, ve Anadolu Hisarında mevcut Vakıf camileri fuzuli işgalleri sebebile C.H.P. semt ocakları başkanlıkları aleyhine 950 tarihinde Genel Müdürlüğün telefonla vaki emri üzerine ; tahliye davaları ikame olunmuş ise de :

Beylerbeyi Burhaniye camii ile Üsküdarda Bulgurlu ve yine Üsküdarda Büyük Selimiye Camiini davanın akebinde tahliye etmiş olması sebebile davaları takipsiz edilmemiştir.

Ancak aynı mahiyette olmak üzere yine Üsküdarda Gülfem hatun, Hace Hesna Hatun ve Anadolu Hisarında Küçük Su camii ile Vanikoyde Vani efendi camilerini dahi tahliye etmişler ve dava mevzuuda kalmamış isede,

Bu kerre dosyaları iptal edileceği cihetle dosyasında resmen tahliyeyi havi malumat bulunması için son 4 camiinde tahliye edilmiş olduğu hususunun , muhakemata iş'arı için evrakın Hayırişlerine havalesi rıcasile sunuldu .

Muhakemat Şefi.

z. 28/4 B.9 / 3.5.954

2-11-1955

OCAK YANI
H4/34

Anadoluhisarı Telgrafhanesi

Osmanlı telgraf ağının kuruluş merkezi İstanbul'dur. Anadolu coğrafyası ve üzerinden gelen telgraflar, Üsküdar merkezine ulaşmaktaydı. Buradan Rumeli yakasına kayıklarla götürülürdü. 1862 senesinde Anadoluhisarı ile Rumelihisarı arasında denizden bir hat kurularak Üsküdar ile Suriçi İstanbul arasında kesintisiz telgraf hattı oluşturulmasına gidilecektir. İlk kurulan hattın kısa bir süre sonra kopması nedeniyle ikinci kez aynı hat döşenmiştir[24]. Hisarlar arası telgraf hattının sağlıklı bir şekilde kurulmasının ardından Rumelihisarı ile Anadoluhisarı'nda birer telgrafhane kurulmuştur.

Toplarönü mevkiinde tek katlı telgrafhane binası, sivil mimari örneklerine benzese de küçük ölçüde, ahşap bir yapı idi. Kırma çatılı binanın bol pencereli ön cephesi denize açılmaktaydı. Arka cephe Anadoluhisarı sur duvarlarına dayalı idi.

Anadoluhisarı Telgrafhanesi

Küçüksu Plajı, 1958 (S. F. G.)

Beykoz'da İlk Plaj; Küçüksu Plajı

Boğaziçi'nin Anadolu yakasında Küçüksu Deresi'nin Marmara'ya döküldüğü yerde oluşmuş, doğal bir plajdır. 1930'lu yılların başlarına kadar doğal bir kumsaldı.

Bugün bölge halkının nefes aldığı bir yeşil alan olarak değerlendirilen Küçüksu Plajı'nın hikâyesi esasında daha çok yenidir. İstanbul halkına plaj kültürü çok geç gelmiştir. Plaj kültürüyle ilk tanışma da Rusya'da yaşanan 1917 tarihli devrim sonrası bu topraklardan kaçan ve Beyaz Ruslar diye adlandırılan eski krallık taraftarlarının İstanbul'a gelerek yerleşmeleri akabinde başlayacaktır.

İlk olarak İstanbul'un Levantenleri[25], Moda semtinde oluşturdukları plaj kültürüyle İstanbul'u tanıştıracaklardır. Hızla İstanbul halkına sirayet eden bu kültür, İstanbullular tarafından da hemen benimsenmiştir.

Osmanlı döneminin ilk plajı Moda kıyılarında oluşurken, Müslüman ahalinin İstanbul'daki ilk halk plajı da Küçüksu'da teşekkül etmiştir. Küçüksu Kasrı ile Kıbrıslılar Yalısı arasındaki bu alüvyonlu, kumlu arazi, plaj sahası olarak düzenlenmiştir. Arazinin asıl sahipleri ise Kıbrıslılar Yalısı'nın

Sevda Tepesi'nden Küçüksu Plajı, dere ağzı ve Küçüksu Kasrı ile Rumelihisarı 1958 (S. F. G.)

sahipleri olup burayı İstanbul halkına bağışlamışlardır. Ne görgü ama bugün pek çok yalı sahibinin, yalısının önünde yüzyıllar boyu sahil şeridi ve yaya yolu olarak kullanılan ya da Yedekçiler Hakkı denilen yerleri Milli Emlak'tan işgaliye bedeli ödeyerek kapatırken leb-i derya tabir edilecek yeri, kamu yararına bağışlayacak kadar gönlü büyük ve bir o kadar da değerli Beykozlular olduğunu unutmamak gerekiyor.

19. yüzyılın başlarında Kıbrıslı Yalısı olarak ünlenen bu yalının arazisi içerisinde kalan plajın yalı sahipleri tarafından kamuya bağışlanmasının yanında, Küçüksu Mezarlığı'nın yer aldığı arazi de yine aynı aile tarafından bağışlanmıştır.

Cumhuriyet dönemi başlarında Şirket-i Hayriye'nin yöneticilerinden Necmettin Kocataş ve Sadi Akant bu kumsala kabinler koydurmak ve bir de lokanta açtırmak suretiyle burayı bir plaj haline getirmişlerdi. Daha sonra bir iskele yapılarak gelen vapurların buraya yanaşmaları sağlanmış ve Bebek-Küçüksu arasında seferler düzenlenmeye başlanmıştı.

Küçüksu Plajı'nın önünün sığ ve temiz olması buraya olan rağbeti kısa sürede arttırmıştı. Daha sonraları Şirket-i Hayriye yöneticileri tarafında bir promosyon çalışması başlatılıp halkın Küçüksu'da denize girmelerini teşvik etmek için gidiş dönüş bileti alanlara, bedava plaj ya da ücretsiz meşrubat ikramı gibi pek çok kolaylık sağlanır. 1950'li yıllarda plaja gelenlerin sayısının daha da artmasıyla Küçüksu Plajı'nın altın yılları yaşandı diyebiliriz.

Bölgenin bu önemli çekim alanı maalesef çevre tepelerde iskânın artması ve kanalizasyonların Küçüksu Deresi'ne bağlanmasıyla 1970 başlarında kanalizasyonların kirlettiği suların plaj kıyılarına vurması üzerine plaj, halk sağlığının korunması için kapatılacaktır.

Göksu ve Küçüksu ile Özdeşleşen Osmanlı Padişahları

Sultan IV. Murad

27 Temmuz 1612'de doğdu. Babası I. Ahmed annesi ise Kösem Mahpeyker Sultan'dır. I. Mustafa'nın tahttan indirilmesi sonucu Kemankeş Kara Ali Paşa ve annesi Kösem Sultan'ın işbirliği ile on bir yaşında, 10 Eylül 1623 tarihinde padişah oldu.

Sultan IV. Murad'ın saltanat süreci iki döneme ayrılır. Birinci dönem, devlet işlerini annesi Kösem Sultan ile sadrazamların yönettiği dönemdir ve 1632 tarihine kadar sürer. Bu tarihten sonra Sultan IV. Murad, yönetimi 1640 tarihindeki ölümüne kadar tek başına elinde tutacaktır.

Sultan IV. Murad'ın tahta geçirildiğinin ertesi yılı Bağdat elden çıkmış, hatta Irak'ın tamamı Safavi istilasına uğramıştır. Kırım'da ayaklanmalar başlamış, İstanbul'da ise Abaza Mehmed Paşa isyanı gibi karışıklıklar yaşanmaktaydı. Bütün bu karışıklıkların giderilebilmesi için sıkıyönetim uygulamıştır. Eniştesi olan Sadrazam Topal Recep Paşa'nın idamından sonra valideleri Kösem Sultanı da haremde göz hapsinde tutarak idareyi tamamen eline almıştır.

1633 yılında İstanbul'da şehrin beşte birini yok eden büyük bir yangın çıkması üzerine kahvehanelerin kapatılmasını emreden Sultan IV. Murad, tütün yasağı koymuş, bunu içki yasağı takip etmiştir. Gece-gündüz tebdil-i kıyafet gezerek halkı denetlemiş, emirlerine uymayanları cezalandırmıştır.

Lehlerin, Osmanlı topraklarına akınlar yapması sonucu Lehistan seferlerine karar vermiş, Lübnan'da isyan çıkaran Dürzi Emiri Manoğlu Fahrettin ile oğlu idam edilmiştir. 1635'te çıktığı Revan (Erivan) Seferi'nde

Mihrişah Sultan Meydan Çeşmesi Göksu Çayırı eğlencelerinin merkezi idi. (S. F. G.)

zafer kazanarak kaleyi teslim aldı. Buradan Tebriz üzerine yürüyüp şehri, Osmanlı topraklarına dâhil ederek İstanbul'a zaferle döndü. 1638 senesinde meşhur Bağdat Seferi'ne çıktı. 40 günlük bir kuşatmadan sonra şehri teslim aldı.

Hastalığının artması sonucu kendisi İstanbul'a dönmeye karar vererek İran Seferi'ne Kara Mustafa Paşa'yı görevlendirdi. Safevilerin başvurusu sonucu bugünkü İran sınırlarını belirleyen Kasr-ı Şirin Antlaşması imzalandı. 1640 tarihli Kasr-ı Şirin Antlaşması'nı imzaladıktan kısa bir süre sonra vefat etti. Babası Sultan I. Ahmed'in türbesine defnedildi. Askerin başında savaşa katılan son Osmanlı padişahıdır.

Ayrıca rüşvet ve yolsuzluklarla mücadelede askerin hayranlığını kazanmış, hazinenin gelirleri artırmış ve Karlofça antlaşmasına kadar yaklaşık 60 yıl Osmanlı'nın yeniden ihtişamlı bir dönem geçirmesini sağlamıştır.

Sultan IV. Murad, Muradî mahlasıyla şiirler de yazmıştır.

Sultan II. Mahmud

1784 senesinde İstanbul'da doğdu. Sultan I. Abdülhamid ile Nakşidil Sultan'ın oğludur. Osmanlı şehzadelerinin geleneksel eğitimini görmüştür. Amcası Sultan III. Selim'in ıslahatçı düşüncelerini benim-

semiştir. Sultan III. Selim'in tahta çıkarılması için İstanbul'a yürüyen Alemdar Musatafa Paşa tarafından tahta çıkarıldığında 24 yaşındaydı. Taşrada büyük otorite kazanan beylerle Sened-i İttifak'ı imzalayarak tavizler vermek zorunda kaldı. Sekban-ı Cedid adıyla yeni bir ordu kuruluşunu gerçekleştirdi. 1808 tarihinde vuku bulan ayaklanma sonucunda Sekban-ı Cedid'i kaldırarak tahtını güçlükle kurtardı.

1807 senesinden beri devam eden Osmanlı-Rus Savaşı 1812 tarihinde Bükreş Antlaşması'yla sona erdi. Bu antlaşmayla Sırbistan'a yönetimde özerklik verildi. 1817'de ise Sırp Prensliğini tanıdı. Her olayda ayaklanan Yeniçeri Ocağı'nı 16 Haziran 1826 tarihinde kaldırdı. Böylece reformların önündeki engel yok edilen bu olay Vaka-i Hayriye diye anılır.

Ülkenin iç karışıklığından yararlanan Ruslar, Bükreş Antlaşması'nın bazı maddelerini Akkermen Sözleşmesiyle lehlerine değiştirmeyi başardılar. 20 Kasım 1827 tarihinde Rusya, İngiltere ve Fransa Akdeniz'de bulunan filolarıyla Navarin'deki Osmanlı Donanması'nı yaktılar. Yaşanan bu deniz

savaşı ve başarısızlık 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşıyla sonuçlandı ve savaş kaybedildi. İmzalanan Edirne Antlaşması'yla Poti, Anapa ve Ahıska toprakları Ruslara bırakıldı. Yunanistan'ın bağımsızlığı kabul edildi. Ertesi yıl 1830 tarihi Fransızların Cezayir'i işgali ile sonuçlanacak Mora ve Cezayir toprakları da kaybedildi.

Bütün bu yaşanan ızdırap ve yıkımlar yetmediği gibi 1831 senesinde Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa ayaklanarak Osmanlı yönetimine savaş açacaktır. Denize düşen yılana sarılır durumundaki Osmanlı yönetimi mecburen Rusya'dan yardım isteyecektir. Rus birliklerinin İstanbul'a gelmesi Fransa ve İngiltere'yi harekete geçirecek ve uzaktan kumanda ettikleri Mehmed Ali Paşa'ya baskı yapmaları sonucu anlaşma sağlanacaktır. Yaşanan bütün bu felaketler Sultan II. Mahmud'u ruhen ve fiziki olarak yıpratacaktır. II. Mahmut yapılan savaşta ordunun yenildiği haberini alamadan vefat edecektir. Zor bir dönemin hünkârı II. Mahmut reformlar ve yeni devlet nizamı düzenleme çalışmaları ile Osmanlı Devleti'nin çöküşünü engellemeye çalıştı. Dış savaşlar ve iç isyanlarla uğraştı.

Kaldırdığı Yeniçeri Ocağı yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediyye adıyla yeni bir ordu kurdu. Bu orduyu yetiştirmek için Avrupa'ya subaylar

Kancaburun diye ifade edilen kayıklara ait barınaklardan itibaren dereboyu yalıları başlamaktaydı. (A. K.)

gönderdi. Askeri sistem içerisinde Harbiye'yi kurdu. Askerin hekim ihtiyacı için Tıbbiye'yi açtı. Sadrazam unvanını Başvekil'e çevirdi. Sadrazam, padişahın mutlak vekili olmaktan çıktı. Yetkiler yeni kurulan nazırlıklar (bakanlar) arasında paylaştırıldı. Londra, Paris ve Viyana elçiliklerini yeniden açtı ve diğer Avrupa başkentlerinde diplomatik temsilcilikler kurdurdu.

Sultan II. Mahmud 1834 senesinde Divan-ı Hümayun'u lağvetti. Onun yerine Meclis-i Vâlâ ve Meclis-i Vükelâ'yı kurdu bakanlıklar teşkil edildi. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının ardından Topkapı Sarayı'nda Yeniçerilerin maaşlarının verildiği 3 ayda bir gerçekleşen ulûfe merasimleri de tarihe karışmış oldu. Yeni bakanlık düzenlemesinde; Sadaret Kethüdağlığı Dâhiliye Nezareti'ne, Reisülküttaplık Hariciye Nezareti'ne, Defterdarlık Maliye Nezareti'ne çevrildi. Bu sıfatla yetkiler geçti. Yeni devlet nizamında Başvekilliğe ilk defa olarak Rauf Paşa getirilecektir. Avrupa'daki gibi kabine sistemine geçişin ilk alt yapısı bu tarihlerde atılırken bugünkü demokratik yönetim sistemimizin temelleri de oluşturulmuş olacaktır.

Sultan II. Mahmud'un ilk olarak 1831 tarihinde yabancı diplomatları Osmanlı protokolüne göre değil Avrupa protokolüne göre kabul etmesi, ilk batılı yönetim algısının alt yapısını oluşturacaktır. Devlet dairelerine resmini astıran ilk padişah Sultan II. Mahmud, doğum yıldönümlerini de törenle kutlamayı gelenekselleştirecektir. Onun dönemi Osmanlı Devleti'nde Batıcılık akımının zirveye çıktığı yıllardır.

Şiir ve Şarkılarda Göksu-Küçüksu

Göksu muhteşem manzarasıyla şair ve bestekârlara ilham kaynağı olmuştur.

Bu bahar eyyemıdır, Boğazda bir ayş idelim
Hem Küçüksu'da güzel bir kahve derpiş idelim
Bu gam-i ferdayı hep cümle feramuş idelim
Hoş değil mi kıl nazar, fincanı sunarken ele

Şehlevendim, kanalım cam-ı şerab-ı naba
Şöyle nuş eylayalim kim, dönelim bitaba
Hele meyl itme pek erkenden efendim haba
Ey meh-i evc-i letafet, gidelim mehtaba
Bir iki mutrib-i hoş-nağme olup bir iki saz
Gah beyati okusun, gah çalub naz ü niyaz
Çıkalım sahn-i çemenzar-ı Küçüksuya bir az
Ey meh-i evc-i letafet, gidelim mehtaba
Nev-hıramım yine müstağrak olup hulyaya
Taze zinet virüb, ol kamet-i müstesnaya
Sarf-ı zihn eylemeyüb yani gam-ı ferdaya
Ey meh-i evc-i letafet, gidelim mehtaba
Giceyi gündüze tebdil idelim şam-ü seher
Şemsi Paşadan idib semt-i Beşiktaşa güzer
Naşid-asa okuyub böyle güzel şarkiler
Ey meh-i evc-i letafet, gidelim mehtaba

Naşid (ölümü: 1791)

Çırpıcı, Kâğıthane, bu mevsimde ne ala
Bayrampaşa, Küçüksu, Fenerbahçe de ra'na
Her semtte güzel yer bulunur, anladım amma
Bayrampaşa, Küçüksu, Fenerbahçe de ra'na
Her şive yetiştirmeyi etmiştir o mutad
Dostuyla görüştürse eder düşmanı abad

A. B. A

Makamların etmek için zevk ile dilşad
Bayrampaşa, Küçüksu, Fenerbahçe de ra'na
Beykoz'la Çobançeşmesi, vaktinde güzeldir
Göksu, Sarıyer suları makbul-i ezeldir
Sahrada, Şeref, çalgı güzel, şarkı güzeldir
Bayrampaşa, Küçüksu, Fenerbahçe de ra'na
Muhayyer / Sofyan şarkı/ Şeyh Hacı Ethem Efendi

Gönlüm ne zaman Göksu'da isterse dolaşmak
Kaplar hemen etrafı hayalimdeki bahçe
Akşam görünür güller uzaktan bana yaşmak
Hülyalı söğüt dalları maşlahla ferace
Yıllarca süren şi'rini söyler korularda
Bülbüleri ishakları bir " devr-i kadim " in
Hala duyulur aynalaşan mavi sularda
Seyrettiği üç çifte piyadeyle Nedim'in
Bir daye süküniyle yeder sanki bu yerde
Her sandalı bir " mev'id-i sevda " ya kürekler
Mehtab ile her madde birer ruha döner de
Her gölgede son sevgili ilk aşıkı bekler
Kuvvet bulur avdette düşüncem daha bir kat
Bahçem sarışın Göksu, evim pembe Hisar'dır
Zehrolduğu günden beri ömrümde hakikat
Yalnız bana âlemde hayalin tadı vardır
Faruk Nafiz Çamlıbel

Âlem-i ab ile Göksu'dan olub zevrak süvar
Kıl kalender bacesin ta subhadek cay-ı karar
Enderunlu Vasıf

Önümde Göksu, yeşil sath-ı bikararı ile
Beyaz köpük dökerek nazlı nazlı dalgalanan
Denizde bir leb-i şefkat bir incizab arıyor
Tevfik Fikret

A. B. A

Göksu Dereboyu yalıları... (Çelik Gülersoy'dan)

Anadoluhisarı Tarihinde Önemli Şahsiyetlerden Bazıları:

Mustafa Bin Yusuf

Hattat olan Mustafa Bin Yusuf, hicri 1085/miladi 1674-1675 tarihinde vefat etmiştir.

Mehmed Emin Efendi

Bursalı Musa Efendi'nin oğlu Mehmed Emin Efendi 17. yüzyılın müderris, molla ve şairlerindendi. Anadoluhisarı Mahallesi'nde yaşamış, hicri 1076/ miladi 1665-1667 yılında burada vefat ederek tarihi mezarlığa defnedilmiştir.

Abdülvehhap Efendi

Anadoluhisarı'nın güzel ve büyük yapılarından birine sahip Şeyhülislâm Yasincizâde Abdülvehhap Efendi, devri itibari ile semtin önde gelenlerinden biri idi. Sahibi bulunduğu sahilhanesi içerisinde ikamet ederdi.

Yasincizâde Abdülvehhap Efendinin pek ihtiyarlamış olduğu ve meşihat makamında kalmasına vücudunun takati elvermediğinden II. Mahmud, kendisinin yalısında istirahate çekilmesini istemişti.

Bu ricanın üzerinden bir sene sonra Abdülvehhap Efendi, hicri 1249 Ramazanının 26. günü (miladi 1833) bu sahil sarayında vefat etmiştir. Cenazesi Fatih Camii'nde kılınmıştır. Cenazesine katılan II. Mahmud, eski şeyhülislâmına beslediği muhabbetin bir teessürü ile cenaze namazını kılmıştır[26].

Santuri Edhem Efendi

Türk Müziği'nin meşhur bestekârlarındandır. 1855 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelen Edhem Efendi'nin, Göksu Deresi kıyısında bir dereboyu yalısı satın alarak 1902 senesinden itibaren burada ikamet etmeye başlamıştır. Ömrünün son 24 senesini burada geçiren Edhem Efendi, yine burada vefat etmiştir.

Santuri Edhem Efendi'nin yalısının da bulunduğu Göksu kıyısı yalıları..

Santuri Ethem Efendi; yeniçerilikten, gemi kaptanlığına, Enderun'da müzik eğitiminden, maliyede miras memuru ve müzik hocalığına kadar çok renkli ve maceralı bir geçmişi olmasına rağmen yaşamının son yılları ızdırap ve yalnızlıkla geçmiştir.

Bir santur sanatçısı olarak birçok makamdan 400'e yakın eser veren Edhem Bey'in Şehnaz ve Sultaniyegah longaları yanında sultanîyegâh makamında Güller Açmış Bülbül Olmuş Bîkarar adlı eseri en meşhurudur.

1911 senesinde Elmalı Bendi'nin yıkılmasıyla Göksu Deresi'nin taşması sonucu dere ve kıyısının tamamen sular altında kalması ile beraber Edhem Bey de yaşadığı bu dereboyu yalısında mahsur kalacaktır. Evinde muhafaza ettiği tüm bestelerini ve çalgılarını bu sel olayında kaybedecektir. Yalının en üst katından zar zor kurtulan Edhem Bey'in koleksiyonunda şair Enderunlu Vâsıf Efendi'nin el yazısıyla kaydedilen divanı da kaybolacaktır.

Bu felaketten sonra musikî eserlerini yeniden yazmaya başlasa da büyük oğlu Mehmed Ali'nin Birinci Dünya Savaşı'nda, Irak cephesinde Diyale Muharebesi'nde hayatını kaybetmesi üzerine sağ tarafına felç gelerek hayatının sonuna kadar felçli yaşayacaktır.

On seneyi aşkın felçli hali ile yaşam süren Santurî Edhem Bey, odasında yanan mangaldan sıçrayan ateşle, yorganının tutuşması sonucu yanarak 14 Eylül 1926 tarihinde hayatını kaybetmiştir. Tarihi Anadoluhisarı Mezarlığı'na defnedilen Santurî Edhem Bey'in cenazesinin sadece yedi kişi tarafından kaldırılmış olması ne kadar üzücüdür.[27]

Amcazade Hüseyin Paşa

Amcazade Hüseyin Paşa, Köprülü Mehmed Paşa'nın küçük kardeşi Hasan Ağa'nın oğludur. Amcazade diye anılmasının sebebi amcasının oğlu Fazıl Ahmed Paşa döneminde tanınmaya başlanmasından dolayıdır.

Viyana Seferi'nin ardından bu seferde görev alan pek çok paşa gibi hapis cezası görmüştür. Affının ardından Şehrizar Beylerbeyliği'ne getirilecektir. Bu görev sonrası Kastamonu Sancağı ile Gelibolu'da Çardak Muhafızlığı görevleri verilecektir. Bu görevlerinin ifasının sonunda tecrübeli bir yönetici olarak vezirlik rütbesiyle Boğazhisar Muhafızlığı'na getirilmiştir. Devamında da İstanbul Kaymakamlığı görevi verilecektir.

İstanbul'un narh meselesi ve sikke ayarı konusunda dikkatsiz davranmasının sonucunda Sultan II. Ahmed'in cülus dağıtımında meydana gelen zamlardan dolayı İstanbul Kaymakamlığı görevinden azledilip, tekrar

Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı

Boğazhisar Muhafızlığı görevi tevdi edilecektir. Bu görevinin sonunda tekrar sadaret kaymakamlığına getirilmiştir. 1694 tarihinde Kapdan-ı Derya olmasının ardından Venediklilerin elinde bulunan Sakız Adası'nı fethetmekle görevlendirilmiştir. Adanın fethinin ardından buranın muhafızlığına getirilmişti. Bu görevden sonra Karaman ve Adana Valisi olmuş, bu görevleri Belgrat muhafızlığı izlemiştir.

Yaşamış olduğu Viyana Seferi nedeniyle Avusturya'ya yapılacak seferlerle ilgili olarak belirttiği fikirlerinin dikkate alınmaması ve yaşanan yenilgi, mevcut sadrazamın şehit düşmesi üzerine Amcazade Hüseyin Paşa'nın tekrar yıldızı parlayacaktır. Savaş sonrası da sadrazam ilan edilecektir.

Sakin ve dengeli bir siyaset içerisinde sadrazamlık görevini yerine getirmeye çalışan Hüseyin Paşa, İran ile dostane ilişkiler kurulması için çalışarak doğu sınırını kontrol etmeye çalışmıştır. Avusturya ile yapılmış olan muharebenin sonrasında barışı sağlamak için İngiltere ve Hollanda'nın aracılığını kabul ederek Karlofça Antlaşması'nı imzalamış ve kuzeydoğuda da barışı sağlamak amacıyla Ruslarla İstanbul Antlaşması'nı yapmıştır.

İmzalanan bu antlaşmalar toprak kayıplarına sebep olsa da savaşlardan dolayı sosyal ve iktisadi sıkıntı yaşayan, devletini rahatlatma yoluna ve dirlik düzeni sağlamaya yönelik bu girişimlerin, gerçekleşmesi bakımından önem taşıyan bir siyaset ile devleti idare etmeye çalışmıştır.

Bu düzenlemeler içerisinde Kudüs, Gazze ve Basra'da asayiş sağlanmış, idari ve askeri alanda pek çok ıslahat yapılmıştır. Daha önce Kapdan-ı Deryalık yapmış Hüseyin Paşa, yeni Kapdan-ı Derya Mezamorta Hüseyin Paşa'nın da yardımıyla özellikle denizcilik alanında yeni kanunlar çıkarmış, gemi ve donanma personelinin iyileştirilmesi için çalışmıştır.

Her devlet yöneticisinin başına gelen olaylar gibi dış siyasette sağlanan dengeli ilişkilerin iç siyasette aynen uygulanamaması sonucu takdir görmez ve gözden düşürülür. Sultan II. Mustafa'nın hocası Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'yle aralarının açılması ve ardından yaşanan iç çekişmeler sonucu Amcazade Hüseyin Paşa, sadrazamlıktan istifa edip Kumburgaz'daki çiftliğine yerleşerek burada 1702 tarihinde vefat etmiştir. Saraçhane'de banisi olduğu Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi'nin haziresine defnedilmiştir.

Paşanın pek çok hayratı mevcuttur. En önemlisi Saraçhane'de yaptırdığı; medrese, mescit, mektep, kütüphane ve sebilden müteşekkil külliyedir. Ayrıca İstanbul ve Edirne'de pek çok çeşme, Medine'de de bir sebil yaptırmıştır.

Islahatçı, tedbirli ve ileri görüşlü olduğu belirtilen Hüseyin Paşa Tarik-i Mevlevi idi. Osmanlı devlet geleneğinde olduğu üzere dönemin ilim adamlarını himayesine almış, devrinin ünlü tarihçisi Naima onun emri ile kayıt tutmuştur. Hatta eserine paşaya izafeten Ravzatü'l Hüseyn fi hulâsat'i ahbâri'l - hâfikayn adını vermiştir.

Hekimbaşı Mehmed Salih Efendi

Mehmed Salih Efendi, 1843 senesinde Mekteb-i Tıbbiye'yi bitirmiş ve Sultan I. Abdülmecid döneminde Hekimbaşı olarak tayin edilmiştir. Hekimlikten başka askeri ve sivil tıbbiye kurumlarında uzun süre botanik (ilm-i nebatat) hocalığı da yapmıştır. Maarif müsteşarlığı, maarif meclisi reisliği ve askeri tıbbiye reisliği görevlerine de getirilmiştir. Anadoluhisarı'nda yaptırmış olduğu yalının bahçesinde ve yine burada kurdurduğu seralarda pek çok bitki ve ağaç yetiştirmiştir.

Mehmed Salih Efendi aynı zamanda Tıbbiye-i Osmaniye'nin kurucularındandır. Salih Efendi, Fransızca verilen tıp eğitiminin Türkçeleşmesi konusunda da pek çok önemli çalışmasıyla ün kazanmıştı. 1866 tarihinde İstanbul'da Uluslararası Sıhhiye Konferansı'nı gerçekleştirmiş ve başkanlığını yapmıştır. Karantina ile ilgili çok önemli çalışmaları olan Hekimbaşı Mehmed Salih Efendi, 1895 senesinde vefat etmiştir. En önemli eseri, 1865 senesinde tamamlamış olduğu İlm-i Hayvanat ve Nebatat adlı çalışmasıdır.

Anadoluhisarı Semtinin Başlıca Yalıları

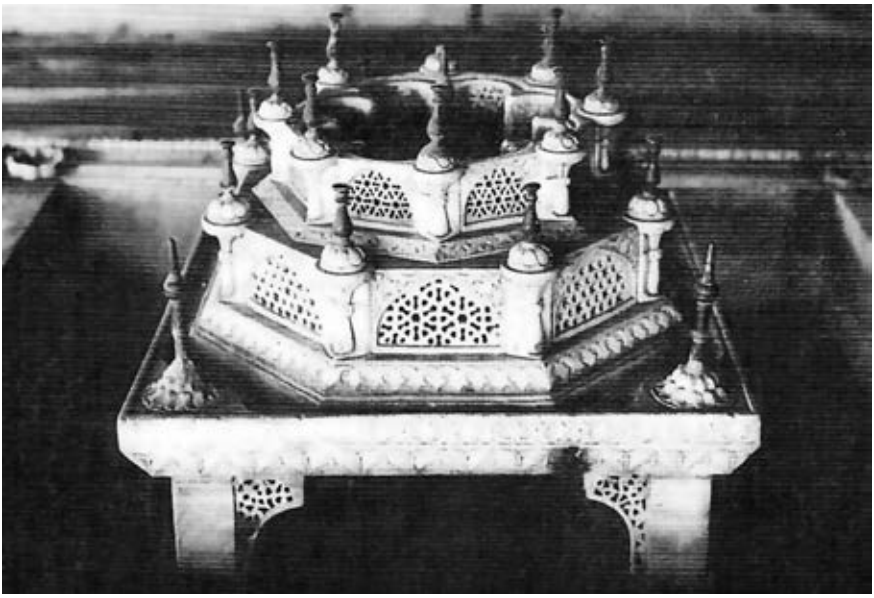
Anadoluhisarı semtinin Boğaziçi kıyısı üzerindeki sınırları Amcazade Yalısı ile başlayıp Kıbrıslı Mehmed Paşa Yalısı'yla son bulmaktadır. Kanlıca semtiyle olan sınırını Amcazade Yalısı, Kandilli ile olan sınırını da Kıbrıslı Mehmed Paşa Yalısı belirlemekteydi. Anadoluhisarı kıyıları üzerinde yer alan yalıları, bugün mevcut olanlar ile sayılacak olursa, yirmi yalıdan bahsedebilmekteyiz. Her biri Boğaziçi medeniyeti içerisinde kendine has mimarisi, tarihi, yaşanmış hikâyeleri ve hakkındaki dedikoduları ile ayrı eserler kaleme alınabilecek kadar zengin bir kültürü barındırmaktadır.

Anadoluhisarı yalıları arasında öne çıkanlardan bazıları şunlardır:

Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı, Köprülüler sülalesine mensup Hüseyin Paşa tarafından 1697-1702 tarihleri arasında Anadoluhisarı semti kıyısında inşa ettirilmiştir. Tek bir parçadan ibaret olmayıp büyük, kompleks yapı, İstanbul'un en eski ahşap yalısı olarak kabul edilmektedir.

Kandilli Anadoluhisarı arasında yer alan Amcazade Yalısı ve gerisinde, tepe yamacındaki Pervane Köşkü. (S. F. G.)

Amcazade Yalısı Divanhanesi içerisinde yer alan havuz.

Amcazade Yalısı, Boğaziçi sahiline doğru iki ahşap yalı ve bir divanhaneden müteşekkildir. Arkasında bir de hamam mevcuttur. Kıyıda bulunan bahçesi ve ardından başlayan geniş koruluğu yola doğru uzanmaktadır.

Bir kısmı denize çakılmış kazıklar üzerinde tek katlı, ahşap yalının tamamen sağlam olduğu yıllarda çizilmiş kroki ve planlarından anladığımız kadarıyla binanın kara tarafında kalan kısmı iki sütunla ayrılmış, iki sofadan ibarettir. Bu sofalardan birincisinin bir giriş holü vardır. Holün iki tarafında tuvalet ve merdiven aralıklarından başka sağlı sollu birer oda da yer alır. Daha sonra bu odaların yerine ahşaptan konak tarzı bir bina inşa edilmiştir. Yalıya ait tek salon "T" şeklinde üç kollu bir mimari arz eder. Ortasında ise mermer döşenmiş kare biçiminde bir kısım vardır ve burada büyük, güzel bir havuz bulunmaktadır. Havuzun fıskiyesi ajurlu olup oyularak işlenmiştir. Bahsettiğimiz üç sofa da bu orta bölüme açılmaktadır. Yalının özellikle boğaza bakan bölümünde pek çok penceresi vardır. Bu pencereler kepenklidir.

Mimari özelliklerinden ziyade iç süslemeleriyle meşhur olan yalının orta kubbesi, bütün duvarları ve çıkıntı tavanları altın yaldızlı geleneksel Türk süslemeleriyle kaplanmıştır. Dip duvarların dolap kapakları ise fildişi ve sedef kakmalarla süslenmiştir. Duvarlarında çok sayıda pano vardır. Bu panoların hemen hepsi de çiçek resimlidir.

Yalı pek çok elçiyi, devlet yöneticisini misafir etmiştir. Bunlardan bazıları kaynaklardan öğrendiğimiz kadarıyla Avusturya Sefiri Oettingen, Leh Sefiri, İran Sefiri Murtaza Kulu Han ve dönemin padişahı Sultan II. Mustafa'dır.

1860'ların sonuna doğru ana binalar yanmış ya da yıktırılmış geriye sadece iki katlı ahşap köşk kalmıştır. Damı aktarılmamış olan yapının nakışları da gün geçtikçe bozulmuştur. Sadece divanhane (selamlık) olarak adlandırılan denize doğru çıkma halindeki kısmı ayakta kalmıştır. Bu kısım bütün o ihtişamını hala korumaktadır.

Boğaziçi yalıları arasında günümüze ulaşmış en eski inşa tarihli yalı olarak yapının kurtarılması maksadıyla pek çok girişimde bulunulmuşsa da bu gayretler çerçevesinde, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu tarafından Amcazade Yalısı'nın rölevesi çizilmiş, renkli, nakışlı süslemelerinin kopyaları çıkarılmış ve hatta bu süslemelerin bir albümü bile hazırlanmıştır.

Amcazade Yalısı, Türk mimari tarzının bozulmamış örneklerinden olup kendi kategorisinde tektir.

Yalının yıkılmış bölümlerine ait arsanın üzerine evler yaptırmış olan Paşa'nın varisleri ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Vakıflar İdaresi arasında köşkün mülkiyetiyle ilgili çeşitli davalar süregelmiştir. Artık bir eşini daha bulmamızın mümkün olmadığı bu Boğaziçi medeniyetinin mimari

Amcazade Yalısı'nın bugünkü vaziyeti. 2015 (A. B. A)

Kıbrıslı Yalısı ve gerisinde eski ismi ile Çamlıktepe, 1931 senesinden itibaren de Sevda Tepesi denilen mevkii (S. F. G.)

yadigarı yapının bugün tekrardan onarılması ve diğer yıkılan bölümlerinin de ayağa kaldırılması amacıyla yeni bir restorasyon programının içine alındığını görmekteyiz.

Kıbrıslı Yalısı, İstanbul'un en eski ahşap yalısı Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı'nın ardından semtin önemli ikinci yalısıdır. Kıbrıslı Yalısı, Göksu'da semtin sınırındaki Boğaziçi yalılarından günümüze ulaşmış, en geniş cepheli olarak ayrı bir farklılığa sahiptir.

Kıbrıslı Mehmed Paşa Yalısı veya Kara Vezir Yalısı olarak da bilinir. Bostancıbaşı defterinde İzzet Paşa torunu Atâ Bey'in yalısı olarak geçmektedir. 64 metre sahil uzunluğuna sahip cephesi kadar uzun bir tarihi geçmişe de sahip yalının, bugünkü hali ile üç ayrı bölümü ve sahibi vardır.

Günümüzdeki yalı, 18. yüzyılın son çeyreği içerisinde inşa edilmiştir. Yalının ilk sahibi Sultan Abdülhamid'in sadrazamlarından İzzet Mehmed Paşa, Kara Vezir adı ile anılan Silahtar Mehmed Paşa'nın ölümünden sonra ikinci kez sadrazamlığa getirilmiştir. Bu nedenle de yalı, Kara Vezir Yalısı olarak anılmaktadır. İzzet Paşa ile aynı isimli ve Sultan III. Selim'in sadrazamlarından İzzet Mehmed Paşa buranın bir süre yeni ev sahibi de olacaktır. Bir dönem İzzet Mehmed Paşa'nın torunu Kapıcıbaşı Mehmed Ataullah Bey de bu yalıda ikâmet edecektir. Yalı 1840 tarihinde kısa bir dönem de olsa sadrazamlık görevini yerine getirmiş, bir devlet adamı ve bürokrat olan Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa'nın mülkiyetine geçecektir.

Bugün bu yalı üzerinde isminin yaşatıldığı Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa, tarihi kaynaklarda; bilgili, gayretli, sadık, dürüst ve sözünü sakınmayan bir kişi olarak tanıtılmaktadır. Fransızca, İngilizce ve Rumca gibi batı dilleri yanında Arapça da bildiği belirtilir. Devlet işlerinde ihmal ve disiplinsizliğe ayrıca hediye kisvesi altında bile olsa rüşvet alınmasına tahammülü olmayan bir devlet adamı olarak tarihte yerini almıştır. Önemli görevlerde bulunmasına rağmen servet sahibi olamamış, hatta borçlu ölmüştür.

Bunun yanında sert yaratılışlı, şüpheci ve sabırsız kişiliğiyle dikkati çeken Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa, Osmanlı Devleti'ndeki iktisadî buhran ve siyasî meselelerin öncelikle idarî ve malî ıslahatlarla çözümlenebileceğine inanmış ve Fransa tecrübesini de rehber edinmiş idi.

Mehmed Emin Paşa'nın hayatında yaptığı en büyük hata ise Paris'e ikinci gidişinde sonradan Melek adını alan Katolik ve dul bir hanımla evlenmiş olmasıdır. Tarihçiler, İngiliz asıllı Melek Hanım'ı konumunu "yarı Fransız, çeyrek Grek ve çeyrek Ermeni" menfaatleri için kullanmakta hayli ustalaşmış bir kadın olarak nitelendirmektedir. Melek Hanım, Mehmed Emin Paşa'dan boşandıktan sonra tekrar Katolikliğe dönmüştür[28]. Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa'nın ilk haremi olan bu kadın boşanmanın ardından Amerika'ya giderek 1872 tarihinde "Thirty years in the Harem" adlı yanlı hatıralarını yayımlamıştır.[29]

Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa Yalısı, 200 yılı aşkın bir geçmişiyle günümüzde; üç ayrı bölümünün üç ayrı sahibi bulunan bir Boğaziçi yalısıdır. Deniz tarafından bakıldığında sol baştaki kısmı Halis Komili`ye, orta bölümü Ümran Güngör Üzümcü`ye ve sağ baştaki bölümü ise Sedat Üründül`e aittir.

Yalı, tarihi derinliği kadar Osmanlı sosyal hayatında da önemli rol oynamaktadır. Boğaziçi'nin en eski ve sürekli oturulan; Pierre Loti, Yahya Kemal[30] gibi ünlü yazar ve şairlere ev sahipliği yapan yalı, Osmanlı İstanbulu'nda ilk alafranga yaşamın hayat bulduğu yer de olacaktır. Yalı, Sultan Abdülaziz'in misafiri olarak gelen Fransa İmparatoriçesi Eugenie'nin ve Irak Kralı II. Faysal'ın da ağırlandığı mekandır.

Selamlık bölümü en iyi korunmuş yeri olan yalının sofalarından başka, alt katta 15, üst katta da 6 olmak üzere toplam 21 odası bulunmaktadır. Harem kısmının bulunduğu yalının iki katlı bölümünde, orta sofada üst kata çıkan iki taraflı bir merdiven bulunmaktadır.

Kıbrıslı Yalısı çeşitli tarihlerde onarım görmüş, bazı bölümleri yıkılmış

Kıbrıslı Yalısı (A. B. A)

ve orijinalliğinden kısmen de olsa uzaklaşmıştır. Yalının bahçesinde, yol tarafında bulunan ve XVIII. yüzyılın sonlarında yapılmış iki katlı bina, yol geçmesi nedeni ile 1926 tarihinde yıktırılmıştır. Ayrıca III. Selim zamanında Ressam F. Praault'un karakalem olarak çizdiği bir Boğaziçi resminde, Kıbrıslı Yalısının orta kısmının yüksek, iki yanlarının alçak daireler halinde olduğu görülmektedir. Resmin yapılışından sonra XIX. yüzyılın başlarında yalının kuzey tarafına bir takım eklemeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Yalının son sahiplerinden Refia Hanım, ismini hatırlayamadığı bir İtalyan mimarın yalıyı onardığını ve içerisindeki Türk eserlerinin bu arada yok edildiğini söylemiştir.

Yalının güney bölümü ise 1975 yılında dış görünümü korunarak yeniden beton ve tuğladan inşa edilmiştir. Yalının üç büyük hamamı ise günümüze ulaşmamış, kayıkhanesi de yıkılmıştır. Burada araştırma yapan Dr. Tuchelt yalı dışında kayıkhane, deniz hamamı, havuz, ahır, mutfak, arabalık, sarnıç, hamam, döner dolap, sebze bahçesi, çamaşırlık, harem bahçesi, harem iskelesi, selamlık iskelesi ve bostan bölümlerinin olduğunu saptamıştır.[31]

Köseleciler Yalısı; Anadoluhisarı İskelesi'nin hemen yanı başında yer alan Köseleciler Yalısı'nın, 1870-1880 tarihleri arasında inşa edildiği kabul edilmektedir. Yalının önünde "yedekçiler hakkı" denilen bir ince taş yol bulunmaktaydı. İskelesi sonradan inşa edilmiş olup kayıkhanesi olmayan yalılardandı.

Köseleciler Yalısı (A. B. A.)

Köseleciler Yalısı (S. F. G.)

General Mümtaz Aktay Yalısı; Anadoluhisarı yalıları arasında en yeni tarihli diyebileceğimiz yalıdır. Yalı bu isimle değil son sahibi olan İnönü Ailesi'nin adı ile bilinmektedir. Bugün, sahiplik konusunda karmaşık durumlu yalı, Erdal-Sevinç İnönü çiftinin Anadoluhisarı'ndaki yalısıdır.

General Mümtaz Aktay Yalısı (İnönüler Yalısı) (A. B. A.)

Zarif Mustafa Paşa Yalısı; bugün yalının selamlık bölümü ayaktadır. Yalıyı tamamlayan diğer bölümleri ise yıkılmıştır. Yalının tarihi II. Mahmud'un kahvecisi Kani Bey'den itibaren başlatılmakla beraber Kani Bey'in yalıyı, 1800'lerde satın almış olduğu bilinmektedir. İlk yapıldığında harem, selamlık ve kayıkhane bölümlerinden oluşan ve bugünkünden üç kat daha büyük olan yalı, 1848 yılında Zarif Mustafa Paşa'nın mülkiyetine geçmiş.

Halk arasında Esad Bey Yalısı veya Sarı Yalı olarak da bilinmektedir. Aileden, Osmanlı mebusu Mehmed Esad Bey tarafından yalının cihannümasında Sakal-ı Şerif muhafaza edilmekteydi. Sakal-ı Şerif daha sonra Anadoluhisarı'ndaki Fatih Camii'ne hediye edilir. Bundan sonra halk yapıyı Zarif Mustafa Paşa yalısı yerine Esad Bey Yalısı olarak adlandırmıştır. 1926 senesinde ise yalı sakinlerinden Sadiye Hanım'ın düğünü nedeniyle bakımı yapılan ve sarı renge boyanınca da yalı, Sarı Yalı adını almıştır.

Kurtuluş Savaşı sırasında İstanbul'u İngilizler işgal edince, Esat Bey'in oğulları yalıyı Anadolu'ya silah ve mühimmat göndermek için kullanmışlar. Yalının harem kısmı da İngiliz askerleri için kullanılır kaygısıyla sahipleri tarafından yıktırılmıştır. Bu yalının bir özelliği de içerisinde deniz hamamının bulunması idi. Bu yerin zemini bugün camla kaplı olup kahve odası olarak kullanılmaktadır.

18. asır sonlarında tutulmuş bir Bostancıbaşı defteri, Küçüksu Kasrı'ndan Hisar'a doğru olan yalıları şu şekilde tespit etmiş bulunmaktadır:

Yenişehirli Ahmed Ağa Yalısı, Camii Şerif önü, Sipahibaşı Halifesi Abdülkerim Efendi Yalısı, Ayasofya Ruznâmçecisizâdelerin Yalısı, Ceşmizâde Efendi'nin Yalısı, Hüseyin Ağazâde Mehmed Sarım Ağa'nın Yalısı, Mahmud Bey'in Yalısı, Bezirgânbaşızâdenin Yalısı, Hüseyin Paşazâde Hüseyin Bey'in Yalısı, Hüseyin Paşazâde Ahmed Bey Yalısı, Affan Bey Halifesi Yalısı, Mehmed Çavuşzâde damadı Şemseddin Efendi Yalısı, Elçi Abdülkerim Yalısı, Kirli İbrahim Efendi kerimesi Yalısı, Hacegândan Behçetzâde Efendi Yalısı, Yağlıkçı Mehmed Ağa kerimesi Yalısı, Sürreemini Hacı ibrahim Ağa Yalısı, Müderris Gülzâde Efendi Yalısı

19. asırda tutulmuş bir Bostancıbaşı defterinde ise Küçüksu Kasrı'ndan itibaren sahildeki yapılar şu sırayı takip etmektedir:

Esbak Baş Tebdili Şehriyâri İbiş Ağa Kahvesi, Attarlar Kethüdası Mustafa Ağa'nın Validesi Yalısı, Küttaptan Saip Efendi Yalısı, Kassam Başkâtibi Seyid Mustafa Efendi Yalısı, Esbak Kile Nazırı Mustafa Ağa Yalısı, Göksu Namazgâhı Şükrü Efendizâde Yalısı, kale içinde Silâhşör Osman Bey Hanesi, kale içinde Dizdar Hanesi. Anadoluhisarı Kalesi, Küttaptan

Amcazade Yalısı'ndan Hisar'a kadar uzanan kıyı boyunca yalıların durumu. 1940 (S. F. G.)

Said Efendi Yalısı, Esbak Sekbanbaşı Hasan Ağa Yalısı, Müderrislerden Arif Efendi Yalısı, Ebülfetih Sultan Mehmed Han Camii Şerifi, Anadoluhisarı İskelesi, Arif Efendi Yalısı, İsmail Efendi kerimesi Yalısı, Efendinin diğer Kerimesi Yalısı, Müderrislerden Hakkı Paşazade Elhac Ahmed İzzet Efendi Yalısı, Eski Reisler Kethüdası Mustafa Ağa Yalısı, Arabizâde Hüseyin Efendi Yalısı, Kefeli İskelesi, Valide Kethüdası Esbak Fodla Kâtibi Mehmed Efendi Yalısı, Anadoluhisarı Hamamı ve İskelesi, kahve dükkânları, Tüfekçibaşı Mir Mehmed Yalısı, Hâlâ Şeyhülislâm Yasincizâde Abdülvehhap Efendi Yalısı. (Haluk Şehsuvaroğlu, "Anadoluhisarı" Boğaziçi'ne Dair, İstanbul 1986, 96-97).

Sevda Tepesi

Sevda Tepesi, Anadoluhisarı yalıları kadar kadim bir hikâyesi olmasa da kara sevdanın yaşandığı ve dönemin gazetelerini günlerce meşgul eden bir aşk intiharı ile sonuçlanan olayın ev sahipliğini yapan bir yer olarak tarihte yerini alır. Yaşanan bu acı olayın ardından halk tarafından bu tepeye Sevda adı verilir. Tepe karşılıklı ama kavuşulmaz sevginin temsili olarak Boğaziçi medeniyetinin bir parçası şeklinde bugüne değin yaşatılacaktır.

Boğaziçi panoramasının izlenebildiği en güzel noktalardan biri olan tepe; Yahya Kemal Beyatlı'yı dahi etkileyen, hatta yabancı ressamların tuvallerini her dem buraya taşıdıkları bir Boğaziçi mevkiisi idi.

1931 senesine değin Çamlıktepe olarak ifade edilen bu yer, 1926 tarihinde Çengelköy-Kanlıca Caddesi açılmadan önce Kıbrıslı Yalısı'nın arka bahçesinin bir parçası idi. Sahil yolunun açılmasıyla yalı ile irtibatı da kopacaktır. Bu tarihlerden sonra tepenin yamacında Küçüksu Kasrı ve plajına hâkim Rumelihisarı ve Boğaziçi suyolu panoramasının doyulmaz görseline sahip bir kır kahvesi faaliyete geçecektir.

2 Temmuz 1931 tarihinde yaşanan ve İstanbulluları derin bir üzüntüye boğan intihar olayının ardından tepenin isminin anlamında büyük bir değişiklik yaşanacak ve bugüne kadar anlatılan kavuşulmaz aşkın temsil yeri olacaktır. Bu tepeye Sevda isminin verilmesi, aynı semtin çocukları olarak yetişmiş Vahit ile Belkıs arasında yaşanan aşk hikâyesidir. Askeri okul öğrencisi Vahit ile Amerikan Kız Koleji öğrencisi Belkıs arasında yaşanan aşk, aileler arasında pek de makbul görülmeyecektir.

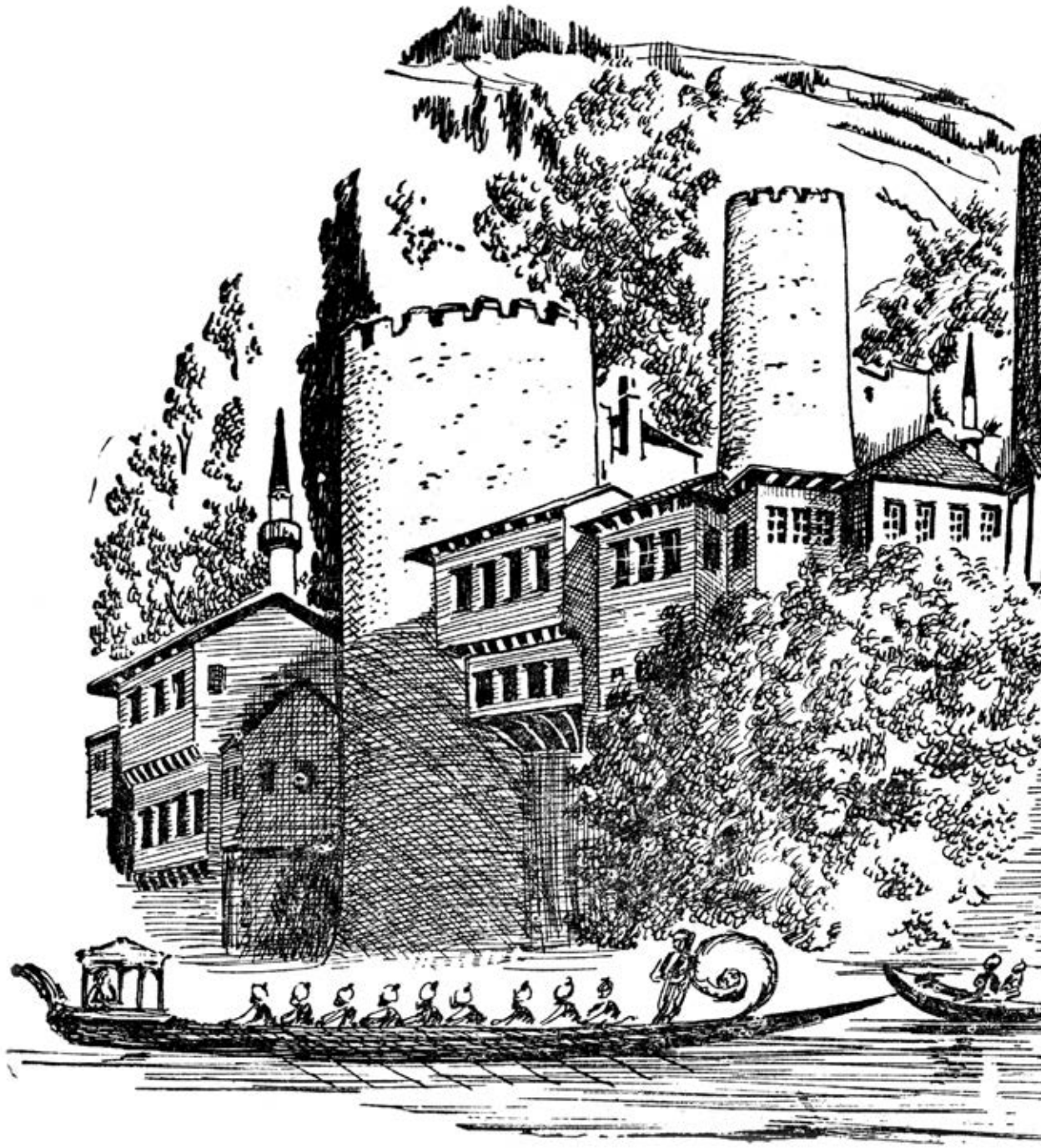

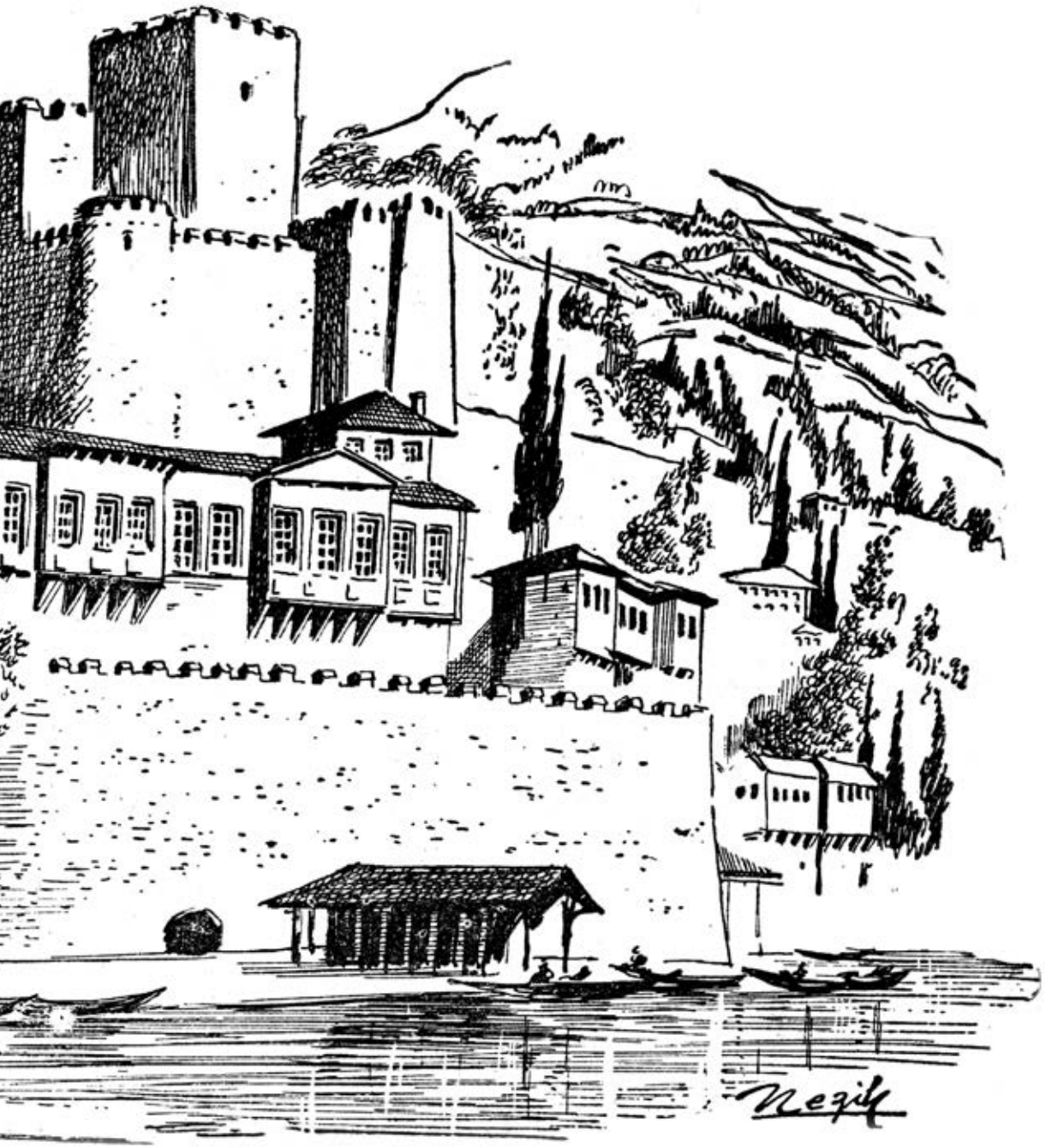
Sevda Tepesi'nden Küçüksu Plajı ve kasrına bakış. 1940 (S. F. G.)

Alafranga terbiye ile yetişmiş yalı kültürü içerisinde büyümüş ve Felemenk Bankasında çalışan Belkıs Safer'i bir türlü kabullenemeyen, askeri okul öğrencisi Vahit Emin'in annesinin muhalefeti, kavuşulmaz bir aşkın yaşanılmasına yol açacaktır.

İki ailenin de evlatlarına ayrı ayrı iyi kısmet bulmaları üzerine iki gencin buluştuğu bir akşam Vahit, Belkıs'ı kalbinden kendisini de ağzından vurarak intihar edecektir. Mezarları, intihar ettikleri Sevda Tepesi bitişiğinde yer alan Küçüksu Kasrı ve çayırına hâkim Kandilli (Küçüksu) Mezarlığı'nda yan yan defnedilecektir. Yaşanan bu acı olaydan sonra Vahit Emin'in ailesi buralardan göç edecektir. Ardından Emin'in annesi üzüntüden kanser olup hayatını kaybedecektir. Belkıs Safer'in annesi Nafia Hanım da olaydan sonra felç geçirecek, uzun yaşamadan vefat edecektir. Belkıs Hanım'ın ağabeyi ise yaşanan olaylar sonrası veremden yatağa düşerek ömrünü tamamlayacaktır.[32]

Bugün Sevda Tepesi, Boğaziçi'nin yeşil kalmış noktalarından biridir. Kadim tepe, çevresi ile beraber 57 dönüm büyüklüğünde bir araziyi kaplamaktadır. 1926 yılında Kıbrıslı Yalısı'nın arka bahçesi olmaktan ayrı düşen Çamlıktepe, bugün Ocak 2015 tarihinde vefat eden Suudi Arabistan Kralı Abdullah'ın özel mülküdür.

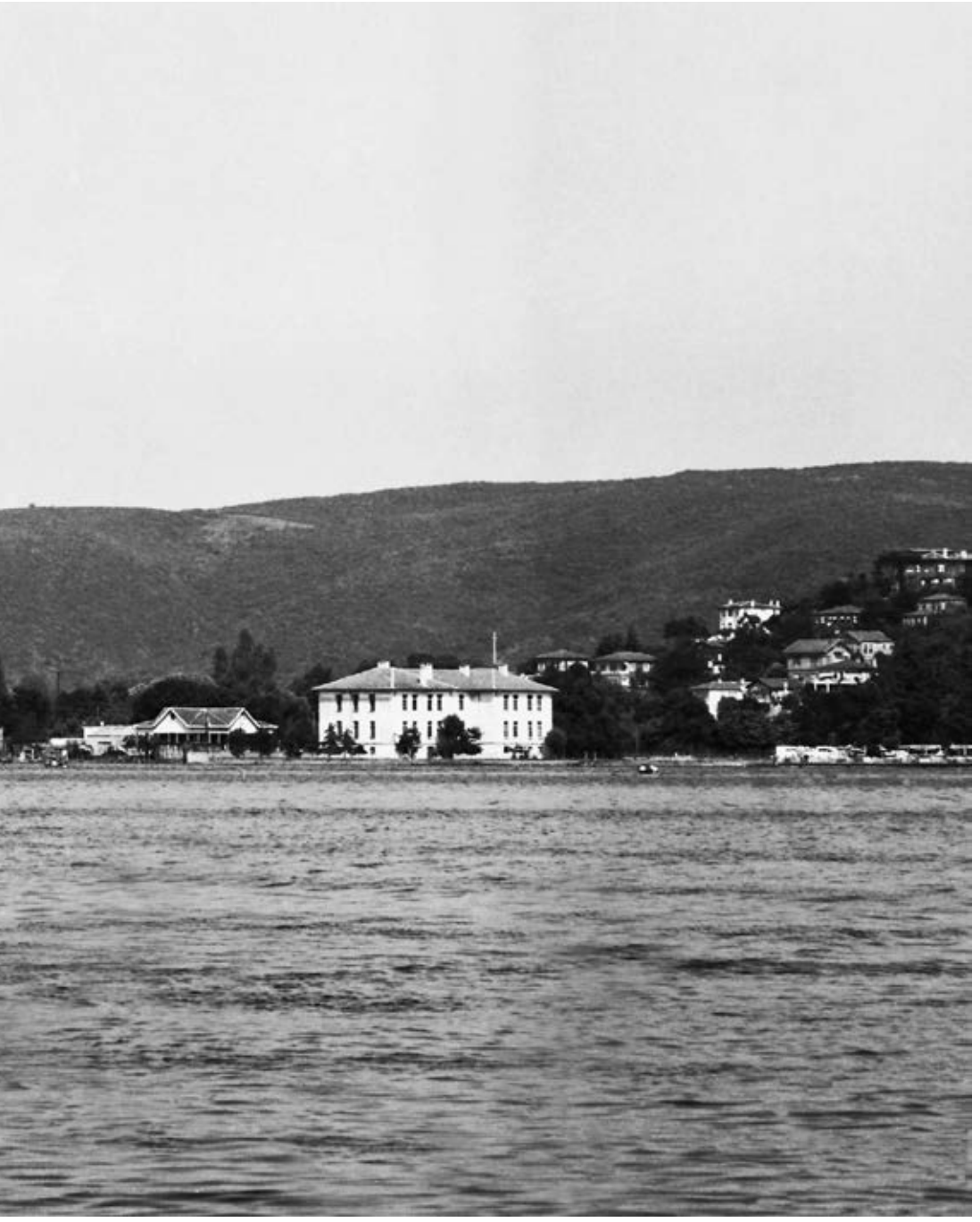

Anadoluhisarı (Haluk Şehsuvaroğlu'ndan)

1930'lu yıllara ait bu fotoğraf üzerinde, resmin sağ tarafında görülen ve bugün öğretmen evi olarak kullanılmakta olan bina ile gerisindeki diğer tarihi ahşap yapı, Anadolu İdman Yurdu binaları olarak hizmet vermiştir.

Anadoluhisarı İskelesi çevresiyle, gerisinde gelişen yeni yerleşim alanlarının günümüzdeki vaziyeti. (A. H. Ş.)

Anadoluhisarı ve gerisinde yer alan
Otağtepe mevkii görülmektedir.

A. H. Ş.

A. B. A

ANADOLUHİSARI İSK

A. B. A

A. H. Ş.

Hisar'ın Toplarönü Mevkisi olarak ifade edilen kıyı bölgesi tamamen vakıf arazisi idi. Zaman içerisinde Vakıflar İdaresi (Evkaf) tarafından Anadoluhisarı semtinde ikamete zorunlu tutulan veya devlet ricalinden şahıslara satışı ile hisarın boğaz cephesi önüne inşa edilen meskenlerle ön görünümü kapanacaktır.

M. Y.

Dipnotlar

1- Sultan I. Bayezid, dördüncü Osmanlı padişahıdır. 1389 ile 1403 tarihleri arasında hükümdarlık yapmıştır. Babası Sultan I. Murad, annesi ise Gülçiçek Hatun'dur. 1396 tarihinde meydana gelen Niğbolu Savaşı'nda, büyük bir Haçlı ordusuna karşı çok önemli bir zafer kazanmıştır. Bu tarihten itibaren Yıldırım lakabı ile de anılan Sultan I. Bayezid, Bursa'nın imarını gerçekleştirmiş ve Bursa Ulu Cami'nin banisi olmasının yanında Bursa da bir hastahane, bir darûlhayr, Ebu İshakane ve iki medrese de yaptırmıştır.

2- Dizdar; Farsça kökenli bir kelimedir. Kale muhafızı anlamına gelmektedir. Osmanlı Devleti'nde kalelerin savunması, güvenliği ve yönetimden sorumlu komutan idi. Kalenin olduğu semtin, bugünkü manada muhtarlık görevlerini de ifa etmekteydi. Dizdar Evi, kıymetli evrak ve para gibi değerlerin muhafazası için kullanılan mesken idi.

3- Neferât; Neferler, askerler, erler.

4- B.O.A., BEO. 3564. 267287. "Abdülkadir Efendi'ye Tophane-i Amire Müşir-i esbakına ait Rumelihisarı'ndaki yalılardan birinin kiralanması. (Maliye; 267287) 13 C 1327.

5- M. Tayyib Gökbilgin, "Boğaziçi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, VI. , (1992), 259.

6- B.O.A. , BEO. 3118. 233837. Evkaf evrakı." 27 C 1325 (7 Ağustos 1907) / B. O. A. , BEO. 3686. 276431. "Fatih-i Yemen Gazi Sinan Paşa Vakfı'ndan Anadoluhisarı suyolları için Evkaf Nezareti'nce Belçika'dan celp edilen künklerin gümrük resminden istisnası", 24 Z 1327.

7- B.O.A., BEO. 3357. 251577. "Anadoluhisarı'nda bulunan Gazi Sinan Paşa hayratından dokuz adet çeşmenin suyollarının tamiratı", Evkaf evrakı." 13 C 1326 (13 Temmuz 1908)

8- Boğaziçi balıkçılığında önemli bir yeri olan balık avcılık tekniği ve yerine denir. Voli ağı kıyıya yakın yerlere atılıp kıyıdan çekilmek suretiyle toplanan bir ağdır. Ve bu ağının atılacağı yerlerin zemininde ağların çekilirken takılabileceği engebelerin olmaması, yani balıkçı tabiriyle zeminin ilişkensiz olması gerekirdi. Voli ağı kıyılarda bol balık yapan, ilişkensiz, voli yeri denen belli bölgelere atılırdı. Bu voli yerleri her yıl belli balıkçılar tarafından kiralanır, başka balıkçılar buralarda, ancak voli sahibinin izniyle ve tutulan balığın onda birini ona vermek şartıyla avlanabilirlerdi. Boğaziçi'nde eskiden beri devam edegelen teamül ve âdetleriyle 64 voli yerinin varlığı bilinmektedir.

9- Güzelcehisar'ın yapım tarihi konusunda bazı farklı yorumlar da vardır. Osmanlı tarihi için önemli bir kaynak olan Âşıkpaşazâde, hicri 793/miladi 1390-91 tarihini verirken Nişancı Mehmed Paşa da hicri 797/miladi 1394-95 tarihinde yapıldığını beyan etmektedir.

10- Hisarpeçe (ön sur)

11- 17. yüzyıl başlarında, Osmanlı'nın Karadeniz'deki hâkimiyetini kırmak için Leh ve Rus krallıkları yönetimine giren Zaporog Kazakları ile Don Kazaklarını ilgili krallıklar Karadeniz ve Boğaziçi'nin Karadeniz ağzı yakınlarındaki yerleşimlere bir nevi gerilla taktiği içerisinde yağmalatmaya ve zarar vermeye başlatacaklardır. Bu saldırılar arasında kullandıkları küçük, hızlı ve şayka adı verilen tekneleri ile dikkat çekerler.

12- Haşiye yazarı. Ayrıca, mana olarak, "kibirli bir kimsenin kibir ve gururunu kıran" anlamına da gelmektedir.

13- Namazgâh, çevresinde mescid veya cami mekânı bulunmayan, mesire alanı veya kervan yolu güzergâhı üzerinde yapılan açık hava namaz kılma yerleridir. Namaz kılınacak alanın çevresinin çevrelendiği bir duvar veya yükselti içerisinde kıble yönünü gösteren bir mihrap taşı bulunmaktaydı. Sadece bir mihrap taşı bulunan namazgâhların dışında minberi de bulunan Anadoluhisarı namazgâhı gibi namazgâh örnekleri de mevcuttur.

Namazgâh mahalleri bitişiğinde, abdest almak için bir çeşme veya bir kuyu bulunmaktaydı. Ayrıca, namazgâh çevresine gölge veren çınar ya da çitlembik ağaçları dikmekte bir gelenek içerisindeydi. Namazgâhların, zemini çimen veya toprak olabileceği gibi taş döşeli olanları da mevcuttur. Hasköy Namazgâhı gibi bazı namazgâhlar da mihrap taşının diğer yüzü çeşme şeklinde düzenlenmiş olarak görmekteyiz.

14- Mahmut Ak, Fahameddin Başar, İstanbul'un Fetih Günlüğü, İstanbul, Haziran 2010, (İkinci Baskı), 39

15- Haluk Şehsuvaroğlu, Boğaziçi'ne Dair, İstanbul 1986, 96.

16- Erdem Yücel, "Muhşi Sinan Mescidi", Turing Belleten, 56/335, (Kasım/Aralık), 1977; Mehmed Rebii Hatemi Baraz, Anadoluhisarı, İstanbul 2009, 354.

17- Ferda Mazak, Sultan II. Mahmud'un kızı Âdile Hanım, İstanbul 2000, 117, 126.

18- Black Stocking Football Club adı ile kurulacaktır. 1902 tarihinde de bütünüyle Türk futbolculardan Kadıköy futbol kulübünü oluşturulacaktır.

19- B.O.A. , A. MKT. .NZD. 324. 69. "Anadoluhisarı'nda bir Mekteb-i Rüşdiye açılması.", 27 S 1277 (14. Eylül 1860).

20- B.O.A. , BEO. 3837. 287740. 23 Zilkade 1328 tarihli, " Anadoluhisarı'nda Göksu Deresi sahilinde Anadoluhisarı İttihad Kulübü tarafından İttihad ve Terakki Mektebi namıyla mektep ittihaz olunan mahalle ruhsat itası."

21- B.O.A. , A. DVN. MKL. 55.33. 3 Cemaziyelevvel 1331 tarihli, "Merkezi İstanbul'da Anadoluhisarı'nda olmak üzere İdman Yurdu adıyla kurulan terbiye-i bedeniye ve hıfzıssıhha cemiyetinin nizamname-i esasisi."

22- Ferda Kazancıbaşı; "…Küçüksu Kasrı'nın karşısında minaresi olmayan bir cami vardı. O camide spor kulübü vardı. Bir zamanlar nahiye Müdürlüğü de yerinden oldu. Hisar Karakolu da yersiz kalınca o da camiye geldi. Kulüp ile karakol arasına bir siyah perde gerdiler. Perdenin bir tarafından kulüp sporcu gençlerinin pingpong oynamalarından çıkan raket sesleri ile perdenin diğer tarafındaki karakolun daktilo sesleri gelirdi. Benim sünnet düğünüm de o cami de oldu" (Nazım Alpman, Beykoz Sözlü Tarihi – Yüzyıllık Beykoz Hikâyeleri, İstanbul Haziran 2008, 255.)

23- Süleyman Faruk Göncüoğlu, Yitik Mirasın Peşinden, İstanbul Şubat 2008, 55, 56.

24- B.O.A. , A. MKT. MHM. 291. 52. (23 Ş 1280) "Rumeli ve Anadolu telgraf hatlarını birleştiren hisarlar arasındaki kablonun tamiri için körüklü sandal gönderilmesi". (2 Şubat 1864)

25- Levanten, eskilerin tabiri ile Tatlısu Frengi diye tanımlanırdı. Osmanlı İmparatorluğu içerisinde, ticaretle uğraşan veya bu coğrafya içerisinde yerleşmiş Fransız-İtalyan kökenli Katoliklerdir. Yerel Hristiyan nüfus olan Rum, Ermeni ve Süryanilerden farklıdırlar. Ne Osmanlı ne de bir Fransız veya İtalyan'dırlar. İki kültürü bir arada yaşayan ailelerdir.

26- Haluk Şehsuvaroğlu, "Anadoluhisarı", Boğaziçi'ne Dair, İstanbul 1986, 97.

27- Vecdi Seyhun, Santuri Ethem Bey, İstanbul 1948. (Türk Musikisi Dergisi Eki)

28- Kemal Çiçek, "Mehmed Emin Paşa, Kıbrıslı", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 28. , (2010), 464.

29- Melek Hanım'ın aileden uzaklaştırılması hakkında anlatılan olay ise şöyledir: Mehmed Emin Paşa ile evliliğinin ardından hamile olduğunu belirterek dokuz ay boyunca hamile görüntüsünü vermiş olan Melek Hanım, dokuz ayın sonuna doğru, entarisinin altında yalıya yeni doğmuş bir bebek sokarken bu durumdan şüphelenen harem ağası tarafından yakalanmıştır. Bu sahte hamilelik olayının ortaya çıkmasının ardından Paşa kendisini boşayarak ve mehir ödemesini yaparak göndermiştir.

30- Yahya Kemal Beyatlı, Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa Yalısı'nda misafir edilmeyi çok sevmektedir. Çünkü İstanbul'daki alafranga yaşamın ilk nüvesini yaşatan bu yalı tam kendisinin istediği gibidir. Bir haftalık misafirlik ile başlayan Yahya Kemal Beyatlı'nın yalı macerası burada uzadıkça uzamış ve tam 3 yıl sürmüştür. Yalının arka bahçesi olan Sevda Tepesi'nden İstanbul'u seyretmeyi çok seven Yahya Kemal Beyatlı "Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul!" isimli şiirini buradan esinlenerek yazmıştır.

BİR BAŞKA TEPEDEN

Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul!
Görmedim gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer.
Ömrüm oldukça, gönül tahtıma keyfince kurul!
Sade bir semtini sevmek bile bir ömre değer.
Nice revnaklı şehirler görülür dünyada,
Lakin efsunlu güzellikleri sensin yaratan.
Yaşamıştır derim, en hoş ve uzun rü'yada
Sende çok yıl yaşayan, sende ölen, sende yatan

31- Orhan Erdenen, Boğaziçi Sahilhaneleri – Anadolu yakası, I. , İstanbul Aralık 2006, 179-186.

32- A. Filiz Salıcı, "Sevda Tepesi'ne Adını Veren Aşk", Atlas Tarih, (Ağustos-Eylül 2012), 26-31.

* B.O.A., BEO. 2684. 201271. "Anadoluhisarı'nda Toplar adlı mevkideki vakıf arsanın Miralay Hüsnü Bey'e tefvizine dair Evkaf evrakı." 12 Ş 1323 (12 Ekim 1905)

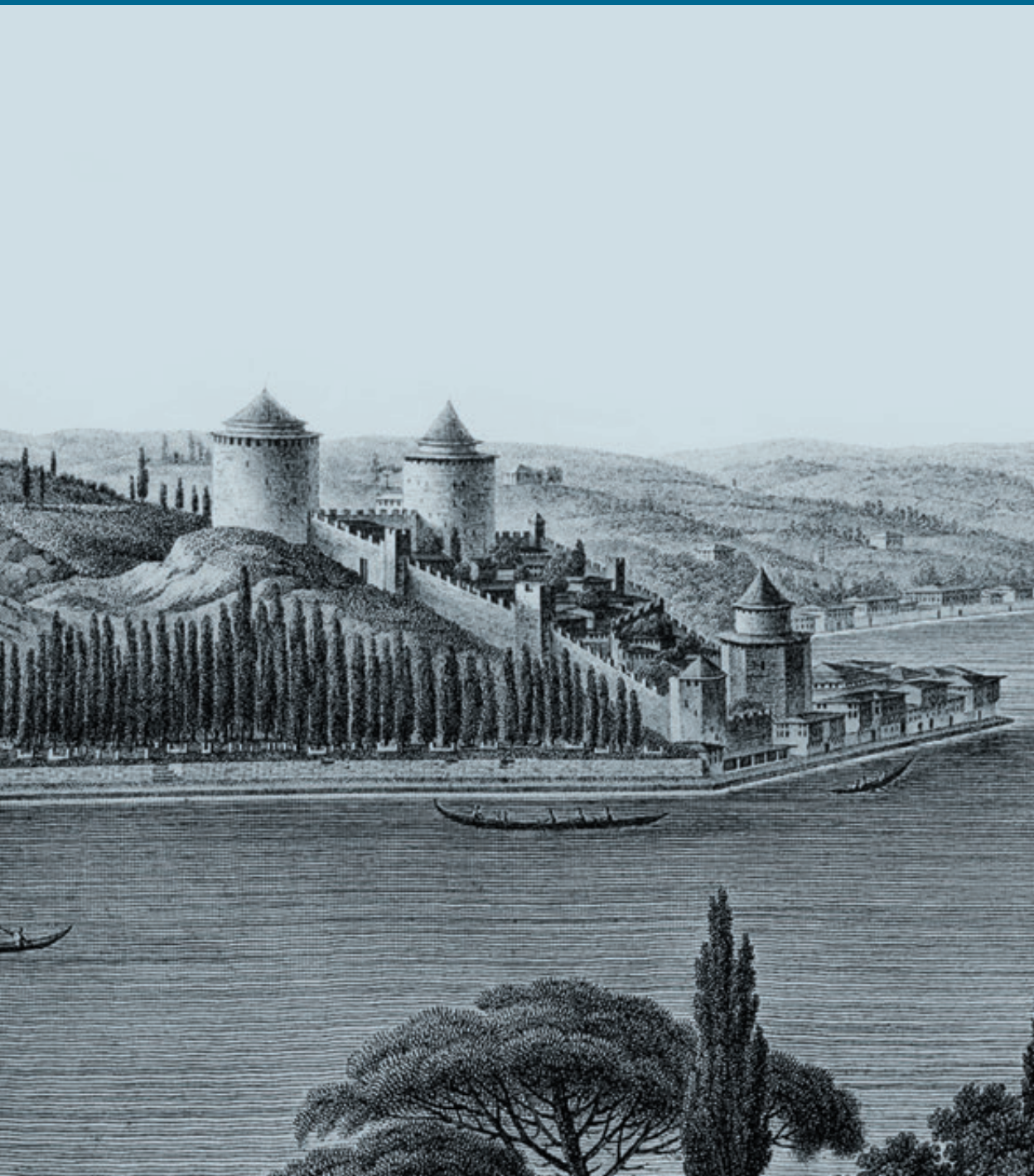
Kaynakça

- Anonim, "Anadoluhisarı Sur Üstü Yalı Köşkü", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, VIII. , (1995), 35.
- Filiz Salıcı, "Sevda Tepesi'ne Adını Veren Aşk", Atlas Tarih, (Ağustos-Eylül 2012), 26-31.
- Albert Gabriel, İstanbul Türk Kaleleri, çeviri; Alp Ilgaz, İstanbul (tarihsiz), 19-45.
- Albert Gabriel, "Anadoluhisarı", İstanbul Ansiklopedisi, II. (1961), 208-212.
- Abdüsselam Uluçam, "Boğaziçi Hisarları ve Fetihteki Rolleri", II. Uluslararası İstanbul'un Fethi Sempozyumu, İstanbul 1997, 184-186.
- Çelik Gülersoy, Göksu'ya Ağıt, İstanbul 1987.
- Erdem Yücel, "Muhşi Sinan Mescidi", Turing Belleten, 56/335, (Kasım/Aralık), 1977.
- Esat Sezai Sünbüllük, İstanbul'un Fethi Yadigârı, İstanbul 1953, 32-37.
- Ferda Mazak, Sultan II. Mahmud'un kızı Âdile Hanım, İstanbul 2000, 117, 126.
- Haluk Şehsuvaroğlu, "Anadoluhisarı", Boğaziçi'ne Dair, İstanbul 1986, 96-98.
- Haluk Şehsuvaroğlu, "Anadoluhisarı", Asırlar Boyunca İstanbul, İstanbul (tarihsiz).
- Jane Taylor, İstanbul İmparatorlukların Başkenti, İstanbul 2000, 247.
- İhtifalci Mahmut Ziya Bey, İstanbul ve Boğaziçi, İstanbul 2004
- Kemal Çiçek, "Mehmed Emin Paşa, Kıbrıslı", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 28. , (2010), 464.
- M. Tayyib Gökbilgin, "Boğaziçi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, VI. , (1992), 259.
- Mehmed Rebii Hatemi Baraz, Anadoluhisarı, İstanbul 2009.
- Mehmed Râ'if, Mir'ât-ı İstanbul, İstanbul 1996, 292-294.
- Nazım Alpman, Beykoz Sözlü Tarihi – Yüzyıllık Beykoz Hikâyeleri, İstanbul Haziran 2008.
- Nazım Alpman, Hayatım Beykoz - Beykoz Sözlü Tarihi, İstanbul Mart 2009.

- Orhan Erdenen, Boğaziçi Sahilhaneleri – Anadolu yakası, I. , İstanbul Aralık 2006, 179-186.
- P. Ğ. İnciciyan, 18. Asırda İstanbul, İstanbul 1956, 103-105.
- Rakım Ziyaoğlu, Turistik İstanbul Rehberi, İstanbul 1950.
- Saim Turgut Aktansel, "Anadoluhisarı Mısırı", İstanbul Ansiklopedisi, II. , (1961), 212.
- Selim Somçağ, "Balıkçılık: Osmanlı Döneminden Günümüze", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, II. , (1994), 19-22.
- Sema Kancan Göncüoğlu, İstanbul'da Unutulmuş Bir Boğaziçi Yerleşimi; BEYKOZ, İstanbul 2009.
- Süleyman Faruk Göncüoğlu, İstanbul'un Semtleri Göksu – Küçüksu, İstanbul 2003.
- Süleyman Faruk Göncüoğlu, Yitik Mirasın Peşinden, İstanbul Şubat 2008, 55, 56.
- Samiha Ayverdi, Boğaziçi'nde Tarih, İstanbul 1968, 324-334.
- Semavi Eyice, "Anadoluhisarı Camii", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, I. (1993), 258.
- Semavi Eyice, "Anadoluhisarı Namazgâhı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, I. (1993), 259.
- Semavi Eyice, "Anadoluhisarı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, I. , (1993), 256.
- Tahsin Pekbaş, İstanbul Namazgâhları, İstanbul Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul 1974.
- Tülay Artan, "Anadoluhisarı Mahallesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, I. (1993), 256.
- Vecdi Seyhun, Santuri Ethem Bey, İstanbul 1948. (Türk Musikisi Dergisi Eki)
- Arşiv Belgesi / Başbakanlık Osmanlı Arşivleri
- B.O.A. , A. MKT. MHM. 417. 32. "Tarak vapuru meşgul olduğundan Göksu Deresinin Perme kayıkları ve safracı esnafı marifetiyle temizlenmesi, diğer dere ve limanların zamanında temizlenmesi için yeni tarak vapurları satın alınması." 1 Ca 1285 (13 Şubat 1869)
- B. O. A. , BEO. 3118. 233837. Evkaf evrakı." 27 C 1325 (7 Ağustos 1907)

- B. O. A. , BEO. 2684. 201271. "Anadoluhisarı'nda Toplar adlı mevkideki vakıf arsanın Miralay Hüsnü Bey'e tefvizine dair Evkaf evrakı." 12 Ş 1323 (12 Ekim 1905)
- B.O.A. , BEO. 3564. 267287. "Abdülkadir Efendi'ye Tophane-i Amire Müşir-i esbakına ait Rumelihisarı'ndaki yalılardan birinin kiralanması. (Maliye; 267287) 13 C 1327.
- B. O. A. , BEO. 3357. 251577. "Anadoluhisarı'nda bulunan Gazi Sinan Paşa hayratından dokuz adet çeşmenin suyollarının tamiratı", Evkaf evrakı." 13 C 1326 (13 Temmuz 1908)

Rumelihisarı'nı gösteren 19. yüzyıla ait gravürde kulelerin ve bazı burçların üzerinin külah çatı ile örtülü olduğu görülmektedir. (A. I. Melling, Voyage pittoresque de Constantinople at des Rives du bosphore, II, Paris, 1819, Pi. 32-34)

RUMELİHİSARI

Rumelihisarı

Boğaz geçişi için hayati önem taşımakta olan stratejik bir nokta üzerine kurulmuş Anadoluhisarı'na karşılık, karşı sahilde aynı durumu Rumelihisarı tamamlamaktadır.

Hisarın inşa edildiği coğrafi konum, boğaz suyolunun en dar noktasının[1] Rumeli kıyısını kontrol altına almaktaydı. Ayrıca Boğaziçi suyolunun en dar kısmı olması yanında, boğaziçi akıntıları arasında şeytan akıntısı[2] olarak tabir edilen akıntının da kıyıya doğru sürüklendiği yerdi. Karadeniz'den Boğaziçi'ne doğru giden her gemi bu şeytan akıntısına kapılıp Rumelihisarı'nın bulunduğu konuma doğru gelerek kıyıya paralel yoluna devam etmek zorundaydı.

Miladi 1452 senesinde Fatih Sultan Mehmed tarafından Boğaziçi'nden geçen gemilerin geçişlerini denetim altında tutabilmek amacıyla inşa ettirilen hisarın, coğrafi konumunun sağladığı üstünlük tartışılmaz. Ama ondan öte 30 bin m^2 alanı kaplayan hisar, 139 gün gibi kısa bir sürede tamamlanan, bir askeri yapı olarak inşasındaki malzeme, insan gücü yönlendirilmesindeki lojistik organizasyon ve inşa tekniği hayretler uyandırır. Hisarın inşa süreci ile ilgili bağımsız tarihi ne yazık ki yazılamamış bir eserdir.

Şeytan akıntısı olarak tabir edilen Boğaziçi üst akıntısı, seyir halindeki gemileri Rumelihisarı önlerine doğru getirmekteydi. (S. F. G.)

Bugün İstanbul'un fetih sembolü olan Rumelihisarı, Fatih Sultan Mehmed Han'ın kadim şehir İstanbul'a ilk inşa ettiği İslam yapısıdır. İçerisindeki mesciti, divanhaneli kulesi ile 4 ay gibi kısa sürede inşa edilmiş hisarın, üç büyük kulesi ile dünyanın en büyük kale burçlarına sahip olduğu da dikkate alınmalıdır.

Hisarın inşasının ardından Rumelihisarı'nın; Kule-i Cedide, Yenicehisar, Yenihisar, Boğazkesenhisarı gibi adlarla ifade edildiği bilinmektedir.

Fatih Vakfiyeleri'nde Kulle-i Cedide, Neşri Tarihi'nde Yenice Hisar, miladi 1587 tarihli evrakta Yeni Hisar, Kemalpaşazade, Âşıkpaşazade ve Karamanî Nişancı Mehmed Paşa tarihlerinde ise Boğazkesen Hisarı adı belirtilmektedir. Feraizcizâde Mehmed Said tarafından kaleme alınmış (miladi 1836 tarihli) Tarih-i Gülşen-i Maarif adlı eserde pek de rastlanmamış ismi ile Rumelihisarı, Nîk-hisar (Güzel Hisar) adı ile ifade edilmektedir.

Bizanslı yazar Dukas'ın, tarihi yarımadanın Karadeniz ile bağlantısını kesen Rumelihisarı'ndan Başkesen Hisarı diye söz etmesi, fetih öncesi Bizans'ın hâlet-i ruhiyesini de ele vermektedir. Ama onun ötesinde Rumlar boğaz kelimesini baş kelimesiyle karıştırdıklarından "Başkesen" diyorlardı.

15. yüzyıl kale mimarisinin en güzel örneklerinden biri olan Rumelihisarı, kalın sur yapısı, irili ufaklı burçları ve kapıları ile dikkati çekmekten öte, Boğaziçi coğrafyasındaki konumu, boğaz su yolu akıntısı üzerindeki yerleşimi ve her yönü ile halen değerlendirilmesi gereken bir kültür varlığımızdır.

Dönemin tarihi kaynaklarında Fatih Sultan Mehmed'in bu hisarın planlarını bizzat hazırladığı ve inşaatına da nezaret ettiği yer almaktadır. Fetih sonrası Boğaziçi karakolu ve hapishanesi olarak değerlendirilen hisarın, dış mimarisi kadar iç mekân mimarisi de önemli ve dikkat çekicidir.

Hisarın, bizzat Fatih Sultan Mehmed tarafından tasarlanan projeye göre faaliyete geçirildiği bilinmektedir. Anadoluhisarı'nın etrafının bir duvarla çevrilerek güçlendirilmesi de yine Fatih Sultan Mehmed'in fetih hazırlıkları içerisinde ilk yaptırdığı inşa projesidir.

Fatih Sultan Mehmed'in Rumelihisarı inşa projesinin fetihten en az iki yıl önce hazırlanmış olduğu bilinmektedir. Hisarın inşa hazırlıklarına ise 1451 tarihini 1452'ye bağlayan kış aylarından itibaren başlanmıştır.

Hisarın inşası için gerekli malzeme ve işçi temini, yollanan emirnamelerle tespit edilmektedir. Bizzat Fatih Sultan Mehmed Han idaresinde başlanılan hisarın inşasına; döneminin inşaat şartla-

Rumelihisarı'nın 1957 tarihinde tamamlanan restorasyondan sonraki durumu. (S. F. G.)

rının olağanüstülüğü dikkate alınarak 1.000 kadar usta ve onun iki misli ırgat katıldığı yönünde rakamlar verilmiştir. Ancak bunun sağlıklı bilgiler olmadığı yapılan araştırmalarda görülmüştür.

Türk mimarisine çok sayıda kaynak eser kazandırmış olan Mimar Ekrem Hakkı Ayverdi'nin araştırmaları sonucunda Rumelihisarı'nın inşasında; 300 usta, 700-800 işçi, 200 arabacı, kayıkçı, nakliyeci ve diğer tayfanın çalışmış olduğu anlaşılmaktadır.

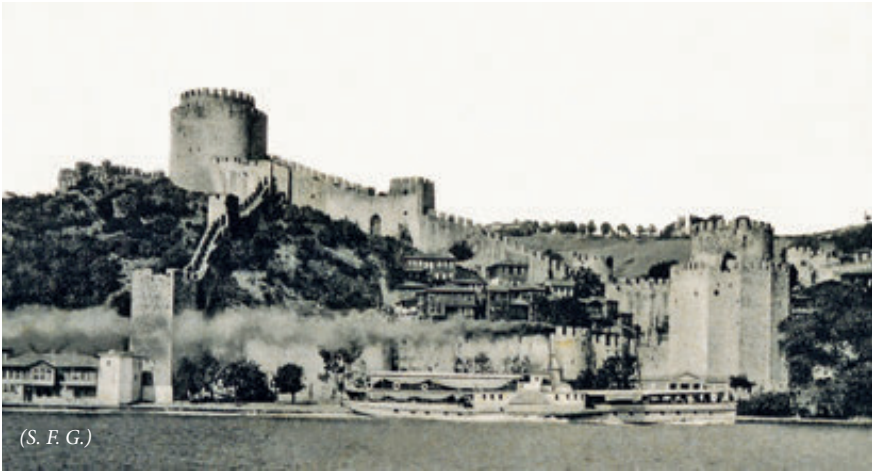
Bu sayılar incelendiğinde, bir an önce inşaatın bitirilmesi gayreti yanında, düşman topraklarında askeri açıdan stratejik bir alana savaş üstü inşa etmenin getirdiği bir disiplin de söz konusudur. 300 usta, 700-800 işçi, 200 arabacı, kayıkçı, nakliyeci ile dünyanın en büyük burçlarına sahip bir kale inşasının ne kadar organize lojistik başarı ile gerçekleştirildiğinin inanılmaz bir örneğidir. Baltaoğlu Süleyman Bey'in yönetiminde Gelibolu'dan gelen donanmanın sevkiyatı sorunsuz ve başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Hisarın inşası boyunca Osmanlı Donanmasının hazır durduğu koy

olan mevkii, bugün Baltaoğlu Süleyman Bey'in ismine istinaden Baltalimanı adını taşımaktadır.

Hisarın yapımında kullanılan keresteler, iki yıl öncesi hazırlık içerisinde İznik ve Karadeniz Ereğlisi'nden temin edilirken Anadolu yakasında önceden oluşturulmuş kireç kuyularından sağlanan kireç, Çubuklu civarında açılan on iki ocaktan buraya getirilerek söndürülmüştür. Kavak ve Büyükada' dan gönderilen demir cevherleri buraya nakledilmişti. Bugün hisarın duvar ve döşemelerinde yer alan devşirmenin (şipoli malzeme) ise daha önce aynı yerde bulunan Bizans kale ve yapılarından temin edilmiş olduğu da bilinmektedir. Hisarın bulunduğu yerde Let Kulesi isimli bir Bizans hapishanesi ve bir kilise bakiyesi bulunmaktaydı. P. A. Dethier, Rumelihisarı'nın yerinde kale biçiminde yapılmış Bizans devlet zindanları olduğunu ve Fatih Sultan Mehmed'in bu binaların taşlarını hisarı yaptırırken yapı malzemesi olarak kullanmış olabileceğini yazar.

Rumelihisarı 1930 (S. F. G.)

(S. F. G.)

Öte yandan yaklaşık 57,700 m^3 kâgir hacmin inşasında taş malzemenin büyük bir bölümü de İstinye taş ocaklarından temin edilip nakliyesi deniz yolu ile gerçekleştirilmiştir. Yine Hisar'ın inşa edildiği bölge Kayalar mevkiinden temin edilen taşlar ile deniz yoluyla Karadeniz Kefken'den getirilen düzgün kesme taşlar da bu inşanın temel malzemelerini oluşturacaktır.

Bütün bu inşa malzemesinin taşınması ve insan gücü naklinin tamamen deniz yolu ile yapılmış olmasının zorluklarının yanında; inşanın başladığı dönemin mevsim şartları da dikkate alındığında, gerçekleştirilen lojistik başarının sonucu dudak uçuklatacak niteliktedir.

İnşa alanının korunması yanında, deniz yolu ile malzeme-insan naklinin güvenliğinin sağlanması ayrı bir organizasyon gerektirmekteydi. Bütün bu inşa çalışmalarının sürdürebilirliği ve güvenlik tedbirlerinin bir arada, 139 gün içerisinde başarıyla gerçekleştirilmesinin sağlanması fetih hazırlıklarındaki Türk ordusu ve gerisindeki yönetim algısının değerini ortaya koymaktadır.

Hisarın inşaatına 15 Nisan 1452 tarihinde başlanıldığında, iş bölümünün yapılmış olduğu da görülür. Hisarın her bölümünün inşası bir paşanın denetimine verilmiştir. Denizden bakıldığında sağ taraftaki Fatih Kulesi adı verilen kulenin yapımına Saruca Paşa, Bebek tarafındaki kulenin yapımına Zağanos Paşa, kıyıdaki kulenin yapımına da Sadrazam Halil Paşa nezaret etmeye memur edilmişti. Buralardaki kuleler bu sebeple günümüzde de bu paşaların isimlerini taşımaktadır. Hisarpeçe denilen sahildeki burcu dışarıdan kuşatan ön sur dâhil deniz tarafına düşen bölümün inşası ise

Osmanlı İstanbul'unun vazgeçilemez simgelerinden olan Rumelihisarı, dört ay gibi kısa bir süre içinde inşa edilmiştir. Bu yönüyle dünya ve askerî tarih açısından parmakla gösterilen bir Türk-İslam yapısıdır. İnşasındaki malzeme, insan gücü temini ve idaresindeki lojistik organizasyon bugün bile hayranlık uyandırmakta olup Boğaziçi'nin en önemli anıtsal yapılarından biridir.

bizzat Fatih Sultan Mehmed tarafından yürütülmüştür. Hisarın inşası, 31 Ağustos 1452 tarihinde tamamlanacaktır.

Hisarın inşası ile ilgili yerinde ilk çalışmaların, kıyı şeridinden itibaren bir güvenlik ve yığınak merkezi şeklinde oluşturulduğu görülmektedir. Önce kıyıda hisarın güney-doğu köşesini teşkil eden ilk kule inşa olunacaktır. Bu kulenin sağladığı emniyet içerisinde bugün Rumelihisarı Mahallesine doğru kalan sahil üzerinde, inşa için gerekli malzemelerin yığınak ve kireç kuyusu oluşturulacaktır.

İnşaatın başlaması ve ilk kulenin inşası sonrasında hızla yükselen diğer kuleler ve duvarlarla Rumelihisarı'na biçim veren mimari de ortaya çıkacaktır. Sahilden kuzeye doğru iki tepeyi birleştiren geniş vadiyi de içine alacak şekilde kuşatan bu mimariye göre Rumelihisarı'nın Saruca Paşa, Halil

(S. F. G.)

Paşa ve Zağanos Paşa adlarında üç büyük ve Küçük Zağanos Paşa ile 13 adet irili ufaklı burcu bulunmaktadır. Zemin katları ile birlikte Saruca Paşa ve Halil Paşa kuleleri 9 katlı, Zağanos Paşa Kulesi ise 8 katlıdır.

Hisarın en önemli kulesini oluşturan Saruca Paşa Kulesi, Kara Burç diye adlandırılmıştır. Diğerlerinden evvel ikmal edilmiş ve en üst katı divanhane olarak düzenlenmiş olduğundan Fatih Kulesi denilmiştir. Fatih/Saruca Paşa Kulesi'nin duvar kalınlığı 7 metre, yüksekliği de 28 metredir.

Hisarın ikinci büyük kulesi Halil Paşa Kulesi'nin yüksekliği 22 metredir. Sahil yönünde kalan bu kule eğim noktasında, Zağanos Paşa Kulesi'nin altında kaldığından en küçük kule olarak zannedilmektedir. Fakat Zağanos Paşa Kulesi'nin yüksekliği 21 metredir. Zağanos Paşa Kulesi'nin çapı 26,7 metre, duvar kalınlığı 5,7 metredir. Halil Paşa Kulesi'nin çapı 23,3 metre, duvar kalınlığı ise 6,5 metredir.

Halil Paşa Kulesi'nin olduğu mevkiide sahil kapısı bulunmaktadır. Düşman gemilerine kolaylıkla top atışında bulunabilmek için bu kapı deniz yüzü seviyesinde inşa edilmiş ve üzeri kemerli mazgallarla donatılmış, ikinci bir sur ile çevrilmiştir.

İstanbul'un fethinden sonra sadrazamlığa getirilen ilk kişi Zağanos Paşa'nın Rum devşirmesi olduğu bilinmektedir. Zağanos, bir cins şahin veya doğan manasına gelmektedir ki denizcilikte gözetleme için keskin görüşlü ve yırtıcı bir kuş olan zağanos şahini kullanılmaktaydı. İleri görüşlülüğü ve savaşlardaki cevvalliği nedeniyle kendisine bu sıfatı yakıştırmışlardır. İstanbul fethi sırasında Rumelihisarı'nda Zağanos Paşa Kulesi'nin inşasındaki katkıları dışında, Galata'yı Cenevizlilerden almış ve donanmanın Kasımpaşa sırtlarından Haliç'e indirilmesini başarıyla sağlamıştır. Gelibolu ve Teselya Valiliği yapmış, Kaptan Paşalık görevini de yerine getirmiştir. Taşoz ve Semendirek Adaları'nın fethini yönetmiştir. Edirne'de adına yapılan camii, Trabzon fethinden kalan Zağanos Köprüsü ve Zağanos Kapısı isminin yaşatıldığı diğer yerlerdir. Sultan II. Murad'ın kızı, Fatih Sultan Mehmed'in ablası Fatma Sultan ile evlenen Zağanos Paşa, Osmanlı Hanedanına damat olarak katılma şerefine de nail olmuştur.

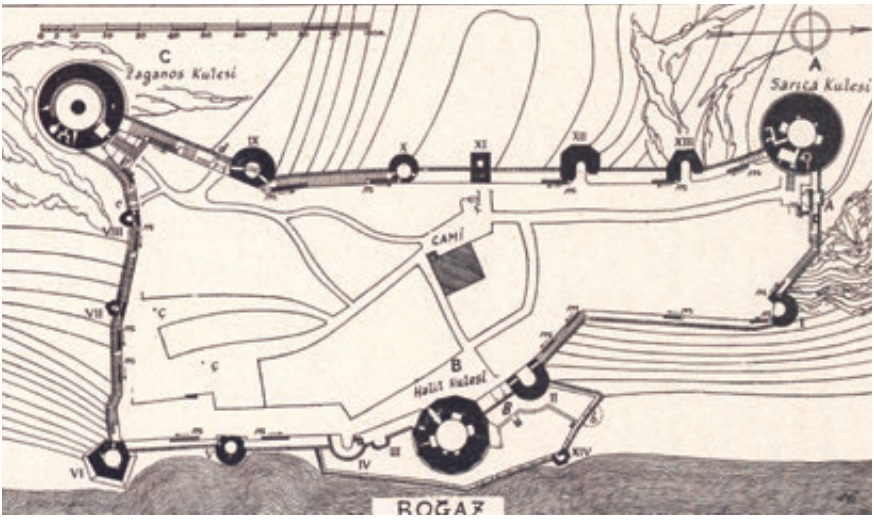
Taş bir kale binası olarak Rumelihisarı'nın kale içi bölümünü oluşturan 30.000 m²'lik alan içinde bir mescid ve ahşap yapıların teşekkülü de söz konusudur. Bugün Saruca Paşa Kulesi içi ahşap katlardan oluşmakta olup kulenin 9 kata ayrılmış iç mekân düzenlemesinde 9. katı kubbe ile

sonlandırılmıştır. Bu kubbeli bölüm divanhane olarak düzenlenmiştir. 16. yüzyıl sonunda kaleme aldığı ve iki yıl burada hapis kalan Baron Wenceslaw Wratislaw'ın anılarında; Fatih Sultan Mehmed'in bu kulede kendisi için çok güzel bir biçimde tabanı mermerle döşenmiş daireler yaptırdığını ve İstanbul'u silahlı çember içine alıncaya kadar burada kaldığını yazmaktadır[3].

Divanhane katını tamamlayan kubbenin sahip olduğu akustik ses düzeni bugün hâlâ ziyaretçileri şaşırtmaktadır. 1452 inşa tarihli bu kulenin akustik kubbeli bölümü, Mardin'de miladi 1371 tarihinde inşa edilmiş Latifiye Camii ile Miladi 1611 tarihinde tamamlanmış, İsfahan'daki İmam Camii'nde de görülebilmektedir[4].

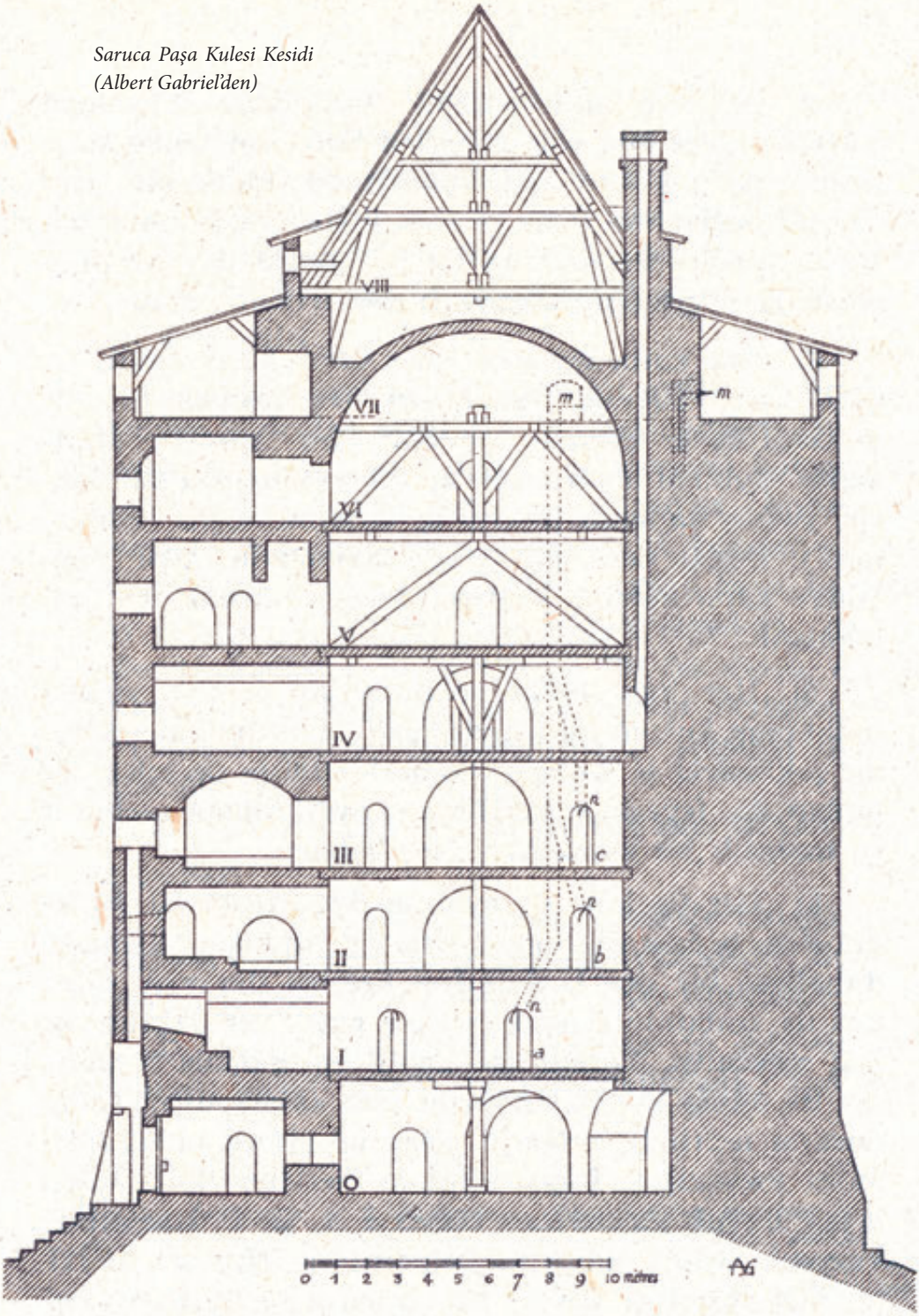
Saruca Paşa Kulesi, bugün Azerbaycan Bakü'de bulunan ve 12. yüzyılda yapılan tarihi Kızkalesi'nden sonra Türk mimarisinden geriye kalmış en orijinal askeri ve savunma taş kulesi olarak önem taşımaktadır. Bu yapılardan daha sonra inşa edilen Selanik'deki tarihî Osmanlı Kulesi (Aslan Kulesi) ise 1535 tarihinde Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır.

Hisardaki diğer kulelerin iç boşluğu üstleri kurşun kaplı, ahşap sivri birer külah ile örtülüyken, Saruca Paşa Kulesi'nin iç boşluğu, tuğla kubbe ile son bulmakta olup bu özelliği ile diğer kulelerden ayrılmaktadır. Bu kubbenin üzeri ayrıca ahşap kurşun külah ile örtülüydü. 1955-1957 tarihleri arasındaki onarımından önce Bahriye Nazırı Cemal Paşa tarafından 1917-1918 tarihleri arasında kısmen onartılmıştır.

Rumelihisarı Vaziyet Planı. (Albert Gabrıel'den)

Saruca Paşa Kulesi Kesidi
(Albert Gabriel'den)

Rumelihisarı Kaleiçi 1890'lı yıllar.

Rumelihisarı tamamlandığında, boğazın batı tarafındaki kayalar üzerinde arazinin topografik durumuna göre inşa edilmiş, müstakil bir şekilde vücuda getirilmiş idi. Böyle eğimli bir arazi üzerinde hisarın, doğu-batı genişliği 120, kuzey-güney uzunluğu ise 250 metredir. Sonuç itibari ile Rumelihisarı, kara tarafında iki köşede kalın gövdeli, daire şeklinde iki kule ile deniz kenarında 12 cepheli üçüncü bir kule ve bu kuleleri birleştiren surlarla, küçük tali kulelerden ibaret bir mimari biçim ortaya koymaktadır.

Kulelerin her üçünün de kale beden duvarları ile bir geçit bağı bulunmamakta olup her biri kendi içerisinde müstakildir. Ayrıca kale bedenlerinden kulelere ulaşım yoktur.

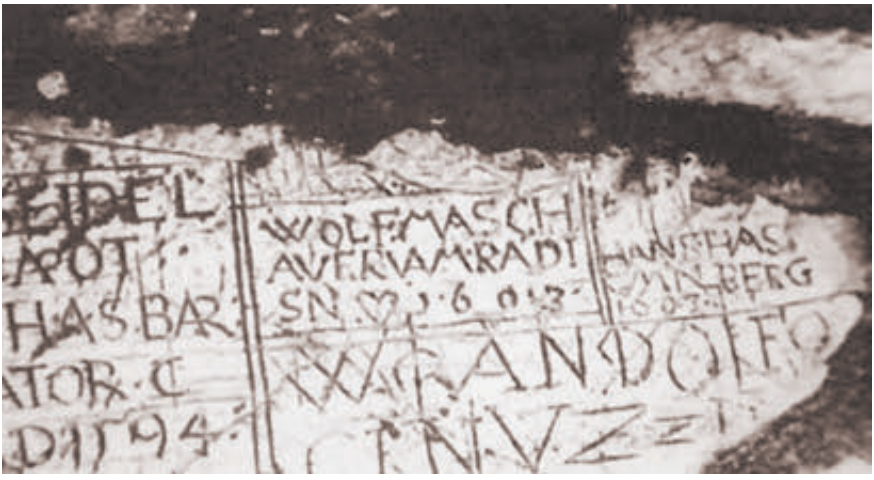
Her bir kulenin girişi hisar içerisinden olmaktadır. Tek giriş ve çıkış kapıları hisar iç avlusuna açılmaktadır. Halil Paşa Kulesi'nin kapısı avlu zemininde bulunmakla beraber, diğer kulelerin kapılarına ulaşmak eğimli araziye tırmanmanın gerekliliği yanında taş merdivenlerle sağlanır. Hisarı

oluşturan kulelerin iç mekân düzenlemesi birbiri ile benzerlik göstermemektedir. Hisarın üç büyük kapısı her bir kulenin gölgesi yani yakınında dışa doğru açılmaktadır.

İstanbul'un fethinin ardından stratejik önemini kaybeden Rumelihisarı'nın, İstanbul Gümrüğü'ne bağlı gümrük mevkii hizmetini gördüğü bilinmektedir[5]. Ayrıca Kilyos Kalesi ile Rumelihisarı arasındaki kıyı güvenliği ve çevresinin kolluk kuvvetleri ile ilgili teşkilatın merkezi görevi, Rumelihisarı üzerinden yürütülmekteydi[6]. 16. yüzyıldan itibaren hisarlar uzun bir dönem hapishane olarak da kullanılacaktır. Zağanos ve Saruca Paşa Kuleleri'nin bu amaçla kullanıldığı bilinmekle beraber Evliya Çelebi "Padişah ne zaman birine gazap etse onu mim kulesine hapsettirir" diye Saruca Paşa Kulesi'nden ayrıca bahsetmektedir. Rumelihisarı'nda ilk olarak miladi 1478 yılında Arnavutluk üzerine açılan sefere gitmemesinden

Osmanlı kaynaklarında hisarın inşasına bizzat, Fatih Sultan Mehmed Han idaresinde başlanıldığı belirtilmekle beraber, inşaatın Musliheddin adında bir mimar tarafından da yürütüldüğü kabul edilmektedir.

Dönemin tarih yazarı Tursun Bey Tarihinde, Rumelihisarı'nın Musliheddin'in planlarına uygun olarak duvar kalınlığı 25 kadem, kuleleri kurşunla örtülü, denizin ortasında hatta bir kısmı karşı sahile gülle atacak kapasitede toplarla takviye edilmiş olduğunu, denize açılan 20 kapısı (top mazgalları) ve her kapıda da bir top bulunacak şekilde bitirildiğini yazar. (bakınız; Tarih-i Ebü'l Feth)[7]

Saruca Paşa Kulesi'nde bulunan grafit yazı ve imzalar. (Cahide Tamer'den)

Halen Saruca Paşa Kulesi'nin, 6. katın güneyindeki duvarında yer alan grafit yazı.

dolayı Veziriazam Gedik Ahmet Paşa'nın hapsedildiği belirtilmektedir. Bundan sonra buranın hapishane olarak kullanımı gelenek haline gelir ibaresi kullanılmaktadır.

Osmanlı tarihi üzerine önemli kaynak eser ortaya koymuş Avusturyalı Şarkiyatçı ve Osmanlı Tarihçisi Joseph Von Hammer; miladi 1551 tarihinde Avusturya Elçisi Mavlasi'nin, miladi 1593 senesinde Pupel dö la Bokoviç'in ve Erdel temsilcisi Gaspar Baces'in de burada tutuklu kaldığını belirtmektedir.

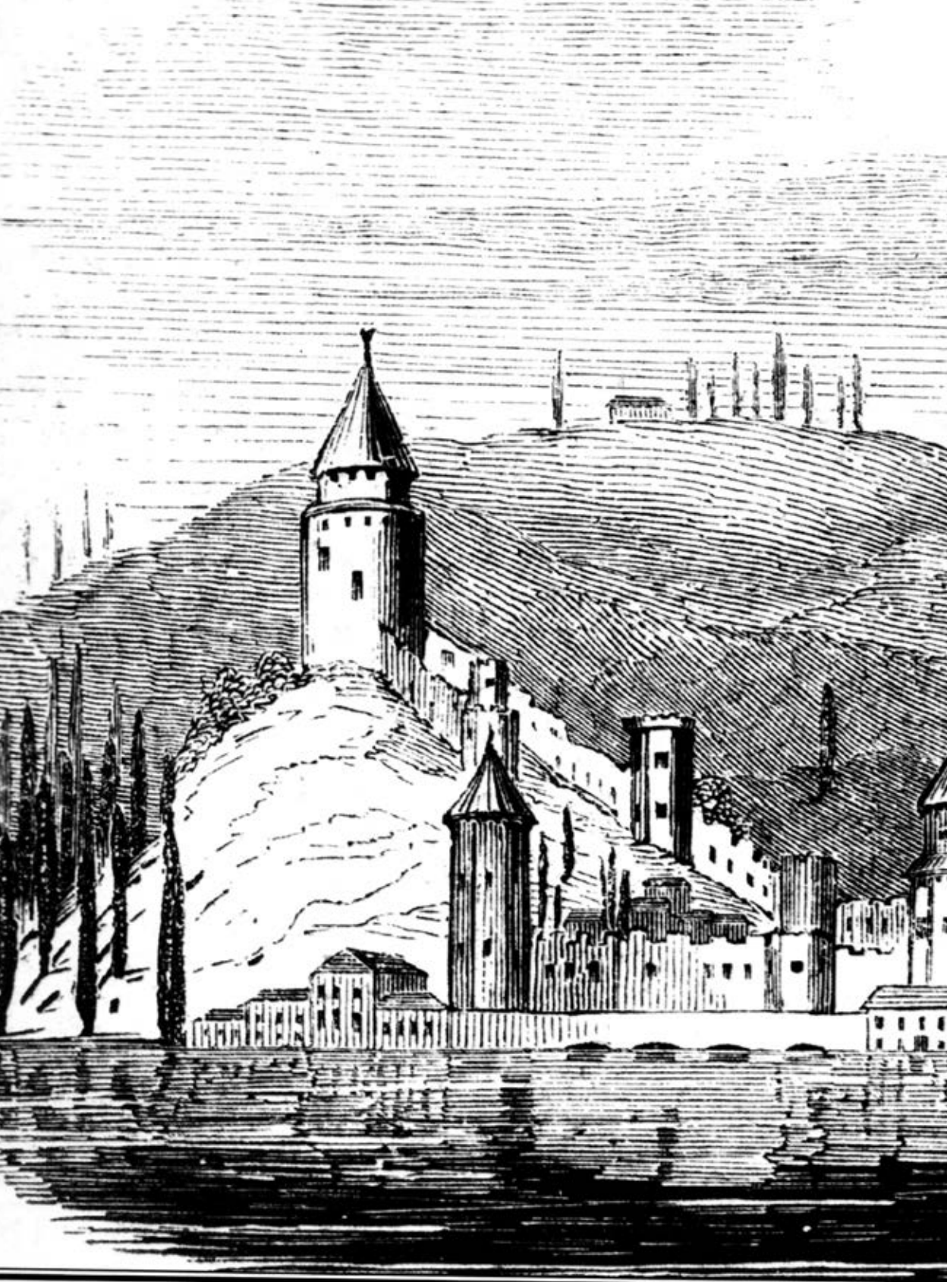
Saruca Paşa Kulesi 16. yüzyıldan sonra Kara Burç (Kule) olarak anılmaya başlar. Miladi 1587 tarihinde Reinhol Lubenau, miladi 1594 senesinde Wenzeslaus Wratislaw Von Mitrovıtz, Venedik Bailo'su Gıovanı Saranzo ve elçiliğin baştercümanı Antonio Grillo bu kulede tutukluluk dönemlerini geçirmiş kişilerdir. Sultan İbrahim döneminde Girit Seferi esnasında, Venedik Cumhuriyeti'ni temsil eden Venedik Bailo'su Gıovanı Saranzo'nun savaş sırasında Osmanlı İstanbulu'ndan bilgiler sızdırdığı belgeler yakalandığında yirmi dört kişiden oluşan maiyetiyle beraber buraya hapsedilerek savaş sonuna kadar burada tutulmuştur[8].

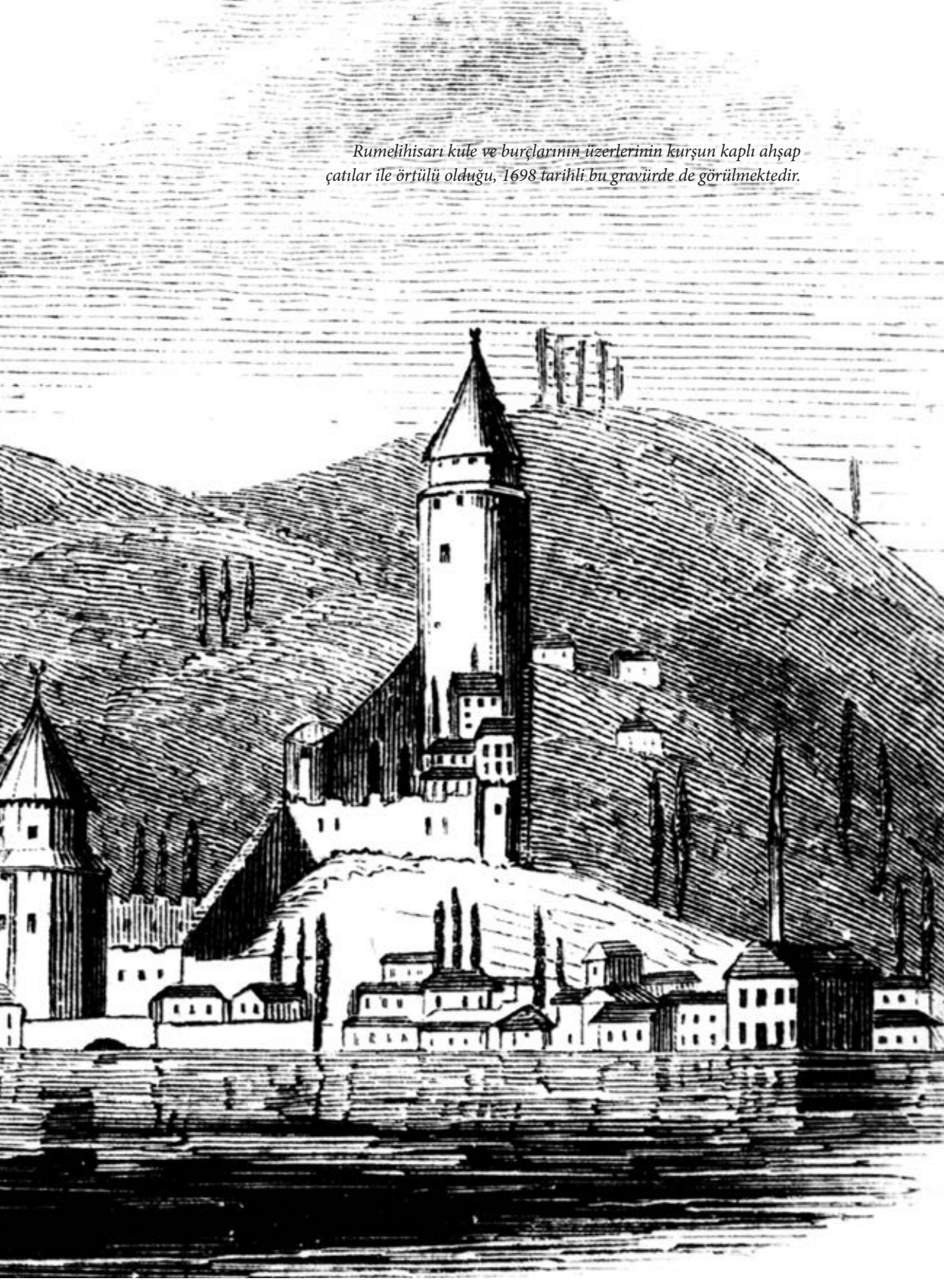
1587 senesinde Saruca Paşa Kulesi'nde bir süre tutsak kalan Reinhold Lubenau, burada hapis yatanlar hakkında detaylı bilgiler de vermektedir. Bugün burada misafir edilmiş mahkûmların kule duvarlarına yazdıkları bazı yazıları da görmek mümkündür.

Saruca Paşa Kulesi'nin 5. katında miladi 1591-1594 yıllarına tarihlenen yazılar zamanın ve iklim şartlarının yıpratmalarına rağmen halen mevcudiyetlerini korumaktadır. Avusturya-Macaristan tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na elçi olarak gönderilen Friederic Seidel ve Wencelus Wratislaw bu taşlara hatıralarını bırakmışlardır. Friederic Seidel'in hatıralarının[9] yayımlanmış olması bu grafiti yazıların değerini daha da arttırmaktadır. Yine Saruca Paşa Kulesi'nin, 6. katın güneyindeki dar koridorun batı duvarı üzerinde yer alan 5 adet taş üzerine ve 1 adet de tuğla üzerine yazılan grafit yazılar bugün hala görülüp, incelenebilir.

Rumelihisarı'nın en eski görüntüsü İtalya, Milano'da Biblioteca Trivulziano'da bulunan 15. yüzyılın sonlarına ait bir resimde görülebilir. Burada bütün kuleler üzeri kurşun kaplı, ahşap sivri külahlıdır. Geçen yüzyılın başlarına kadar yapılan resimlerde bu ahşap külahlar görülmektedir.

Rumelihisarı kule ve burçlarının üzerlerinin kurşun kaplı ahşap çatılar ile örtülü olduğu, 1698 tarihli bu gravürde de görülmektedir.

Saruca Paşa Kulesi

1452 inşa tarihli Saruca Paşa Kulesi'nin Divanhane katını tamamlayan kubbe. Kubbenin içten görünümü

Kubbenin üst kısmı

Saruca Paşa Kulesi'nde bulunan Divanhane, kubbe üst örtüsü ile kapatılmıştır.

A. B. A

Saruca Paşa Kulesi
A. H. Ş.

A. H. Ş.

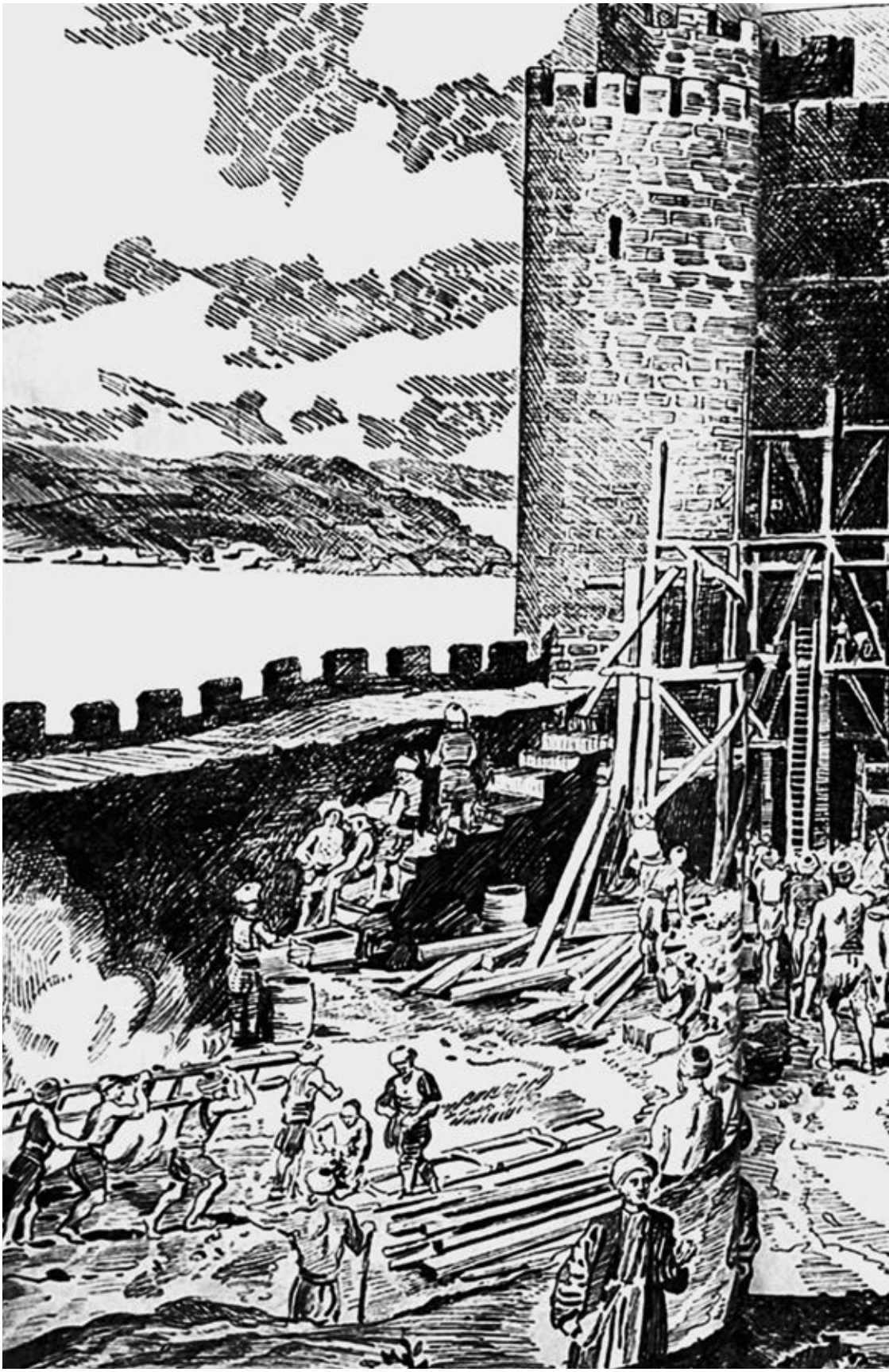
M. Y.

Bir Boğazkesen Olarak Rumelihisarı

Rumelihisarı'nın inşasının tamamlanmasının ardından boğaz trafiğini kontrol altına alma çalışmalarına başlanacaktır. Bu kapsamda, Firuz Ağa kumandasında 400 kişilik bir kuvvet hisar içerisine konumlandırılacaktır. Sahip olunan kuvvetli toplar ile 1452 yazından itibaren Boğaziçi kontrolü tamamen Türk-İslam ordusu denetimine geçecektir. Hisarpeçelere yerleştirilen ve su seviyesinde çaprazlama ateş eden topların desteğiyle, boğaz geçişi kontrol altına alınmıştır. 10 Kasım tarihinde, Karadeniz Kefe (Kırım) Limanı'ndan gelen iki Venedik kadırgasına ateş açılarak gemiler, yelkenlerini indirip teslim olunacakmış havası uyandırmış, ancak akıntının gücünden faydalanıp top menzilinden uzaklaşarak kurtulmuşlardır. 26 Kasım'da Antonio Rizo idaresindeki gemi de aynı taktiği denemeye kalktığında gemi batırılmıştır. 2 Aralık'ta bir Trabzon gemisi de güçlükle hisardan ateşlenen toplardan kurtulabilmişti[10].

Rumelihisarı inşasının temsili resmi ve Fatih Sultan Mehmed Han. (Şehsuvaroğlu'ndan)

Evliya Çelebi ve Diğer Seyyahlarda Rumelihisarı

Evliya Çelebi Rumelihisarı'ndan bahsederken 17. yüzyıldaki durumuyla ilgili çok detaylı bilgi vermemekle beraber hisarın dışa açılan kapıları ve az da olsa fonksiyonları hakkında malumatlandırmaktadır. Hisarın kapıları ile ilgili olarak biri kuzeye bakan Dağ Kapısı, diğeri şehre dönük Hisarpeçe Kapısı biri de demir pencereli olup daima kapalı duran Sel Kapısı olmak üzere üç kapısının bulunduğunu belirtmektedir.

Hisar içerisinde 105 pare top, sahilde boğaza hâkim bir tepede içine adam sığacak kadar büyük toplar Balyemez ve Şayka toplarının mevcut olduğunu, kale kumandanı ile üç yüz kadar neferin gece-gündüz hazır vaziyette bulunduklarını, kale içinde de kayalara yapışmış kırlangıç yuvaları gibi yükselen 180 kadar neferat haneleri (asker evlerinin) mevcudiyetinden bahsetmektedir. Yine kale dâhilinde bir minareli Fatih (Ebu'l-Feth[11]) Camii, 2 mescit ve 2 buğday ambarı olduğunu yazar.

Toumefort, 18. asrın başında kule damlarının kurşunla örtülü olduğunu, top mazgallarının dışarı uzanan top namlularıyla korkunç bir manzara teşkil ettiğini, topların tekerleksiz olduğundan dolayı doldurulmasının pek zor olduğunu ifade etmektedir.

Rumelihisarı'nın inşa edildiği mevkii, Boğaziçi su yolunun en dar noktası olup denize doğru çıkmış olan bu kısmına, antik dönemde Boğazkesen anlamına gelen Lemokopion denilmiştir. Fetihten sonra da burası Boğazkesen olarak ifade edilmiştir. Bu mevkii, pek eski devirlerden beri tarihi bir ehemmiyet ve strateji içerisinde önemini hep korumuştur.

Müteakip devirlerde, Boğaziçi'nin bu dar kısmı Gotlar, Latinler ve Persler için de Balkanlar ile Anadolu arasındaki en uygun su yolu geçidi olmuştur.

Milattan Önce 490 yılında, Boğaziçi'nin en dar yeri olması münasebetiyle Sit'lere karşı yedi yüz bin askerle gelen Pers İmparatoru Dara buradan geçmiştir.

İnciciyan da, dağa bakan hisar kapısının önünde Almanlardan alınmış ve Rudolphus II Rom. Imp. 1601 ibaresini taşıyan büyük bir topun zindan olarak kullanılan kulenin önünde bulunduğu, ayrıca Kule Kapısı'nın içinde de iki miğferin, bir topuzun, bir kulaç uzunluğunda bir kemiğin ve insana ait olduğu rivayet edilen iki adet pek iri dişin asılı olduğu müşahedesine müsteniden söyler[12].

Rumelihisarı'nın Boğaziçi'ndeki gemi geçişlerindeki kontrol gücünü anlatan 1588 tarihli Menazirû'l-Avâlim adlı eserde şöyle anlatılmaktadır: "İki canip kalelerde olan ejder misali toplar ağız

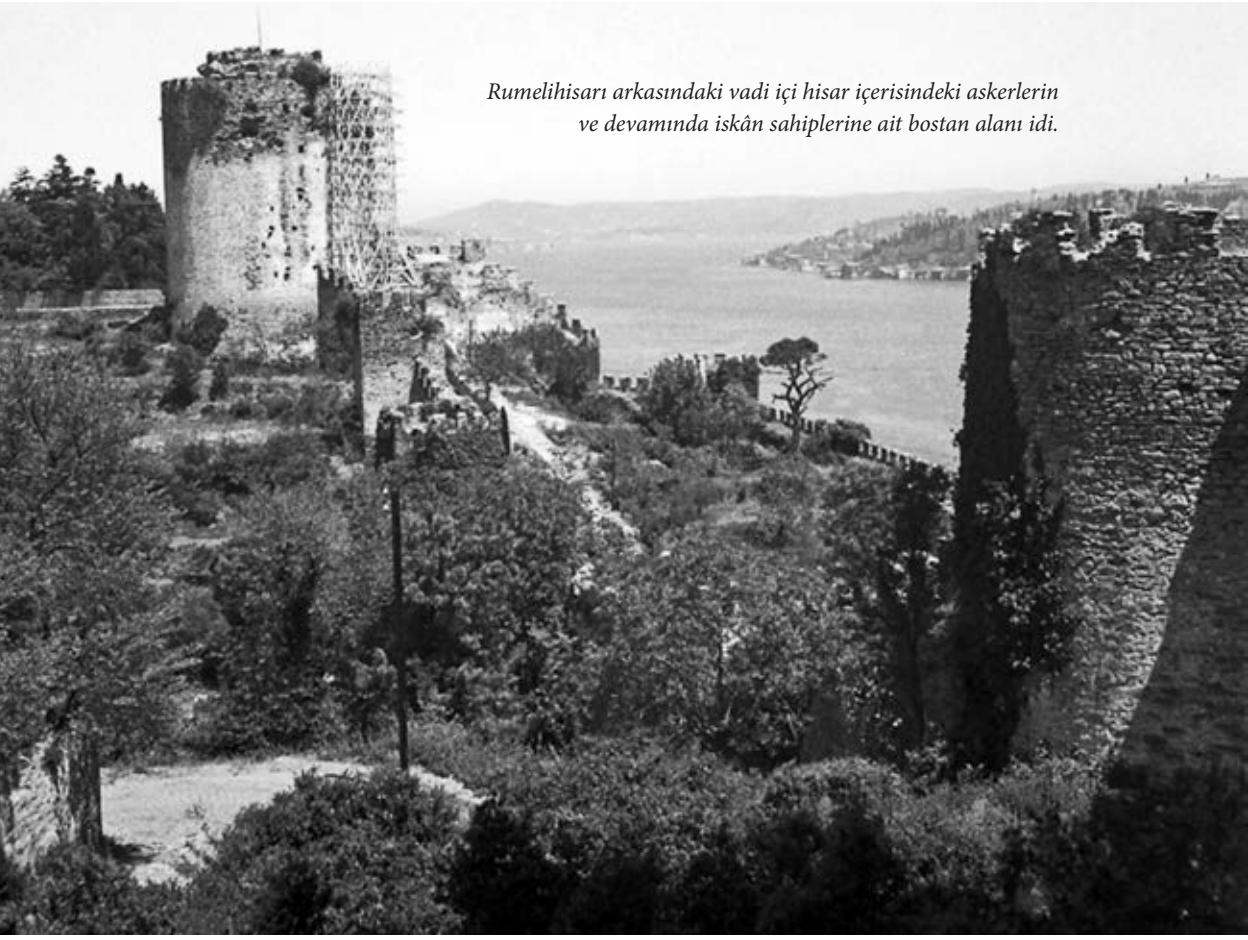
Hisar'ın sahil kapısı karşısına denk gelen yalı binası Mukim Paşa'ya aitti. Saray doktoru olan Mukim Paşa'nın yalısı fotoğrafın sağ alt köşesinde sur dışında görünen yalıdır.

açıp önlerinden sefine deprenme değil, kuş uçurmazlar ve canibinden gelen sefineler Anadoluhisarı didebanından istizanla mürur eder."

Nuhbetü'd dehr adlı ve aynı tarihli bir diğer yazma eserde de, "Ubur eden merakibi bilâizin men için bir kaleden bir kaleye silsile çekilmiş idi diye mesturdur." denilmektedir[13].

Rumelihisarı'nın fethin akabinde yine bir askeri yapı olarak kullanıldığı ve Boğaziçi su yolunun kontrolü açısından görevlerini yerine getirdiği kabul edilmekle beraber ne kadar süre askeri merkez olarak değerlendirildiğini bilememekteyiz.

Hisarın inşasının ardından ilk ciddi onarımı, Fatih devrinde 1460-1464 yılları arasında meydana gelen yer sarsıntılarından sonra gördüğü bilinmektedir. 1509 tarihinde meydana gelen ve halk arasında küçük kıyamet (kıyamet-i suğra) olarak adlandırılan büyük deprem sonrasında tarihi yarımadanın dörtte üçü yıkılmış hisar da büyük zarar görmüştür. Ertesi sene 1510 tarihinde de onarılmıştır.

Rumelihisarı arkasındaki vadi içi hisar içerisindeki askerlerin ve devamında iskân sahiplerine ait bostan alanı idi.

Hisar'ın İstanbul'un en büyük afetlerinden depremin yanında yangınlardan da nasibini aldığı bilinmektedir. 1746 senesinde çıkan yangında ahşap kısımları harap olmuştur. 1773 ve 1794 depremlerinde kalenin bazı surlarının onarıldığı bahsi geçmektedir.

Hisarın kurulduğu yere uzun zaman Dara'nın Tahtı denilmiştir. Dara, Sisamlı Androkles (Samoslu Mandrokles) tarafından yapılan meşhur köprü üzerinden askerlerinin geçişini, hisarın yapıldığı yerde yapılan, kayadan taht üzerine oturarak seyretmişti. Bazı kaynaklar bu tahtın Anadoluhisarı'nın olduğu yerde yapıldığını kaydeder.

Hisarın Sultan III. Selim (1789-1807) döneminde depremde zarar gördüğü ve Kale Mescidi'nin yıkıldığı bilinmektedir. Bu depremin ardından duvarlar onarım geçirmiştir. 1894 depreminde de bazı beden duvarlarının tehlike arz edecek şekilde zarar gördüğünü arşiv belgelerinden öğrenmekteyiz.[14]

Sultan II. Mahmud döneminde hisarın depremlerin ardından harap olduğu, kendi haline terk edildiği ve bu ih-

malden sonra da kulelerin kurşun kaplı çatılarının 1830'lu senelerde çöktüğüne dair arşiv vesikalarına rastlanılmaktadır.

1876-1877 tarihli Esâmi-i Mahallât Defteri'ne göre; Rumelihisarı bölgesinde Hacı Kemaleddin ve Kale Derunu olarak iki ayrı yerleşmeden oluşan mahalle kaydı görülmektedir. Bu tarihlerde kale içerisi yerleşimin kesinleştiği bir vakıadır. Kale içinde 20 hanenin bulunduğu, hisar bitişiğinden itibaren gelişen Hacı Kemaleddin Camii merkezinde de 26 hane sahibi ikâmet etmekteydi.

1746 tarihli Rumelihisarı yangınında Zağanos ve Halil Paşa Kuleleri'nin ahşap katları tamamen yanacaktır. O tarihten bugüne ahşap kısımların tamamlanmaması bu kadim yapıların ömrünü de kısaltmaktadır.

Fatih Sultan Mehmed Han, Rumelihisarı için belirlemiş olduğu arazi ile ilgili Bizans İmparatoru'na bir elçi göndererek imparatorun rızası ile bir yer talebinde bulunacaktır. Bizans İmparatoru Konstantin de bir siyaset içerisinde, bu arazinin Cenovalılara ait olduğunu ve onlardan izin alması gerektiğini ifade edecektir. Bu cevap karşısında Fatih Sultan Mehmed, "Bir cihan devleti olarak bizim Cenovalılardan izin almamıza lüzum yoktur" demiş, cihan padişahına yakışır bir şekilde ortaya konulan bu tavırdan sonra çalışmalar başlamıştır.

Kale içinde farklı ölçülerde mimari bir çeşitlilik gösteren hanelerdeki ahşap meskenlerin asker evleri olarak 17. yüzyıldaki varlığını Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde ki notlarından öğrenmekteyiz. Sivil hane sahipleri tarafından burada ikametgâhların 18. yüzyıl sonları ile 19. yüzyılın ilk çeyreğinde yapılmış olma olasılığı büyüktür.

5 Mayıs'ta Hıdrellez ile beraber Boğaziçi'ne yazlık göçün başlaması ve Padişah iradesi ile artık yazlıklara devlet erkânının geçmesi, Anadolu ve Rumelihisarı'nın boyanarak, bembeyaz görkemli görünüşünün ortaya çıkarılması demekti. Boğaziçi'nin şenlenmesi ile beraber hisarın boyanarak görkemli hala dönüştürülmesi, bir görüntüden çok hisarların her sene genel bakımının yapılmasını da ifade etmekteydi.

Kireçle yapılan boyama işi içerisinde, sur duvarları ve burçlarda biten otlar ve incir köklerinin temizlenmesi, derz aralarındaki bozulmaların onarılmasını da kapsamaktaydı. Baharla beraber boyama yöntemiyle, pek çok polen ve yabani bitkinin derz aralarına girerek yeşillenmesi de engellenmiş olmaktaydı.

19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Sarayburnu ve Kızkulesi'nde olduğu gibi hisarlarda bulunan toplarla şenlik amaçlı atışlar yapılırdı. Padişah saltanat kayıkları ile Boğaziçi'ne gezmeye çıktığında, hisarlarda top ateşi ile selamlanırdı[15]. Cuma ve bayram günleri de hisara bayrak çekilmesi ve şenlik amaçlı top atışlarının yapılması ilk geleneklerdendi[16].

Osmanlı gündelik hayatı içerisinde, bilhassa Ramazan aylarında Rumelihisarı'ndan atılan top ayrı bir önem taşımaktaydı. İftar ve imsak zamanında Rumelihisarı muvakkithanesi önünde birer kez top atılması Sultan III. Mustafa döneminde (1757-1774) uygulanmıştır. 1824 senesi Ramazan ayında Rumelihisarı'ndan top atılmasına ek olarak Anadoluhisarı ve Yedikule'ye de iftar ve imsak toplarının atılabilmesi için padişah iradesi çıkmıştır[17].

Boğaziçi hisarlarının her ikisinin gravürlerde görüldüğü gibi kulelerinin ve bazı burçlarının üzerlerinde kurşun kaplı ahşap çatılar olduğu bilinmektedir. Ama zaman içerisinde bundan vazgeçildiği görülmektedir. Onarım ihtiyacının karşılanmaması veya yangınlara karşı bir önlem olarak kaldırılmış olduğunu düşünebiliriz. Bununla ilgili olarak Rumelihisarı'nın 1746 senesinde meydana gelen yangında, Zağanos ve Halil Paşa Kuleleri'nin iç ahşap kısımları tamamen yanarak içi boş birer kule vaziyetine haiz olmuştur.

Anadoluhisarı'nın bulunduğu yerde, hisar yapılmadan önce Let Kulesi denilen bir kule vardı ve burası Bizans'ın imparatorluk hapishanesi idi. Dünyadan vücutlarını kaldırmak istedikleri kimseleri buraya gönderirlerdi.

Rumelihisarı ve Kaleiçi Mahallesi . Kale Mescid'den geriye kalan minare (A. K.)

Bu kadar büyük ölçekli bir binanın bakımı kadar muhafazası da büyük mesele olduğundan, yüzyılların bakımsızlığı ve Boğaziçi su yolunun getirdiği rutubetin sonucu aldığı hal içerisinde, Osmanlı yönetimi tarafından Rumelihisarı'nın onarımının yapılması ve bir de fonksiyon kazandırılması amaçlanarak bazı projeler düşünülmüştür.

Rumelihisarı restore ettirilerek burada bir deniz müzesi kurma düşüncesi içerisinde bazı çalışmalar yapılmıştır. Haluk Şehsuvaroğlu eserinde[18] Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın Anadolu ve Rumelihisarı'nı tamir ettirerek burayı bir deniz müzesi olarak değerlendirme düşüncesini hayata geçirmek üzere çalışma başlattığını aktarmaktadır. Bahriye Nezareti, hisarlar etrafındaki arazinin istimlâkı, haritalar ve planlarının tanzimini tamamlamış, Berlin'den Mimar Profesör Çorher'in mesuliyeti ve başkanlığına verilen

Tamir başladı : Rumelihisarının tamir edilmesi için Maarif Vekâleti tarafından 500 bin liralık tahsisat gönderildiğini yazmıştık. Hazırlanan plân mucibince tamir işine, dünden itibaren başlanmıştır. Bu münasebetle bir merasim yapılmış, Vali Gökay, İstanbul'un fethinin kıymetli birer eseri olan Hisarların bütçeye konacak olan tahsisatla her sene bir kısmının imar edileceğini söylemiştir. Yukarıdaki resimde, çalışmaların başlaması münasebetiyle yapılan merasim görülmektedir. (Foto: Hürriyet - A.B.)

Rumelihisarı'nın esaslı bir şekilde tamirine 16 Mayıs 1955 tarihinde başlanılmıştır. (17 Mayıs 1955 Hürriyet Gazetesi'nde çıkan haber.)

Rumelihisarı onarım çalışmaları içerisinde Zağanos Paşa Kulesi. 1956. (S. F. G.)

bu onarım işinde mühendis Fişer, Niçka, Vikan ve Lenç çalışmalara başlamıştır[19]. Fahri Bey tarafından hazırlanan istimlâk haritaları da faaliyete sokulmuştur. Onarım ve yeniden fonksiyon verme çalışmaları içerisinde projeler yürütülürken Rumelihisarı'nın 10 Ocak 1334 (1918) tarihinde Deniz Kuvvetleri'ne devrine dair karar çıkartılacaktır. Proje teliflerinin ve hisarlar önündeki bazı yapıların istimlâk bedellerinin ödenmesine rağmen I. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine ne yazık ki Rumelihisarı'nın müze olarak değerlendirilmesi gerçekleşemez.

Rumelihisarı'nın ilk ciddi onarımı, İstanbul'un fethinin 500. yılı nedeniyle yaptırılmıştır. 1953 senesinde Kaleiçi yerleşiminin istimlâkine başlanılmasına rağmen ancak 25 Aralık 1954 tarih ve 4/4198 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Rumelihisarı'nın restorasyonuna başlanmasının hukuki izni alınmış olacaktır. Söz konusu yenileme kararında alınan ifade ise ilginçtir. Restorasyonun Emanet Komisyonunca yapılmasına karar verilir. Restorasyon aşamasına geçildiğinde, üç bayan mimar; Cahide Tamer, Selma Emler ve Mualla Eyüboğlu Anhegger Rumelihisarı'nın onarımı için gerekli çalışmaları başlatmıştır. Öncesinde ise Kaleiçi yerleşmelerinin kamulaştırma yolu ile yıkılmasına karar vermişlerdir.[20]

Anadolu ve Rumelihisarı, İstanbul'un fethinden önce askeri önem içerisinde inşa edilmişlerse de İstanbul Boğaziçi'nde, ilk Türk mahallelerinin kurulduğu yerler de buralar olacaktır. Yakın tarihimizde restorasyon ve yol açma çalışmaları sonucu bu mahallelerin ortadan kaldırılmış olması sosyal ve sivil mimari yönünden birer kayıptır.

1955-1957 tarihleri arasında gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları öncesi 1953 tarihinde hisar içerisindeki tarihi mahalle ve ahşap evler işgalci ve gecekondu görülerek kamulaştırılıp yıktırılmıştır[21]. Dizdar ve muhafızların oturdukları evlerin kale içinde bir yerleşim oluşturmuş olması dikkate alınmamıştır.

Evliya Çelebi Rumelihisarı'nın yeri ile ilgili olarak Bizans İmparatoru'na yapılan müracaattan ve bunun üzerine yaşanan gelişmeden şu şekilde bahsetmektedir;

...Ta ki kraldan elçiler gelip "Bir sığır derisi kadar çiftlik ederse makbulümdür ve ricalarını kabul ederim. Amma bir sığır derisinden fazla olursa iznim yoktur. Sonra sulha mugayir bir iş olur" yollu kral kelâm-ı Fatih'e tebliğ ettiler. Badehû Sultan Mehmed öküz derisini gergiye gerdirip ince bir bıçak ile dairen mâdar, dilim dilim edip ol cirimde ve yalçın kayalar üzerine hisarı inşa etti. Kral bu hali görünce, "Sulha mugayir bir kale bina ettiler", diye bir elçi gönderdi.

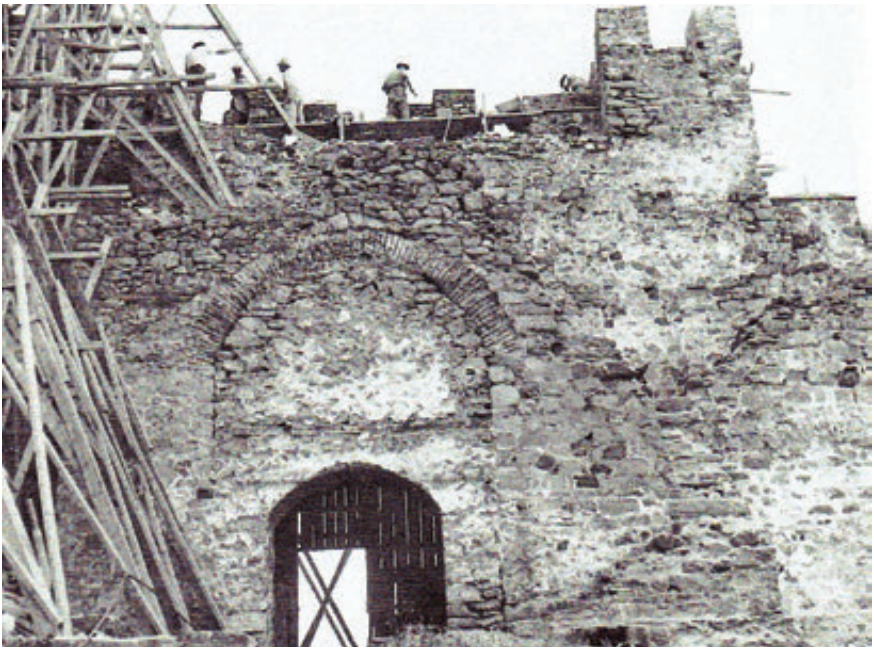
Fatih Sultan Mehmed Han'da dilim dilim olmuş sığır derisini krala gönderip

"İşte izninizle yine sığır derisi cirminde bir yer bina ettik, ziyadesi var ise hedmedelim"

diyerek, hakimane cevap verdi der.

1955 senesinde keşfi tamamlanarak onarımına girişilen Rumelihisarı'nda, 1955-56 yıllarında ilk yapılan onarım çalışmaları içerisinde Fatih Kulesi (Saruca Paşa Kulesi) ve onunla deniz tarafındaki Halil Paşa Kulesi arasındaki surların sağlamlaştırılma ve bütünleme çalışmaları yürütülmüştür. Bir kısmı tamamlanamayacak kadar yıkık olan Halil Paşa Kulesi önündeki Hisarpeçe'de de sağlamlaştırma ve dondurma uygulamaları gerçekleştirilir.

Rumelihisarı'nın en önemli sorunu nemdir. Bunun önlenmesi gerekmektedir. İçeride yer alan nemin sebebi; burçlarda ilk dönemden 1830 tarihine kadar var olan külahların olmaması nedeniyle çatıdan iç mekânlara doğru yağmur akmasıdır. Sonuçta suyla eriyen harç, duvarları zayıflatmaktadır. Bu külliyatlı onarım kapsamında derz yenilemeleri ve duvarların sağlamlaştırılması temel amacı teşkil etmiştir[22].

Fatih Kulesi yanı kuzey kapısı iç tarafı (Cahide Tamer'den)

Nejdet Bilge, Abdülkadir Karaörs, Cahide Tamer, Demirhan Akyüz, Fatih Kulesi üstünde

1955-56 seneleri Rumelihisarı onarım çalışmaları içerisinde Saruca Paşa Kulesi. (S. F. G.)

Cahide Tamer'in yönetimi içerisinde duvarların ve burçların üst seviyesinde büyük bir kısmı yıkılmış mazgal dişlerinin var olan özgün örneklerin biçim ve boyutlarından yararlanarak, tamamlanması sağlanacaktır. Yine 1956 tarihindeki onarım kapsamı içerisinde, Zağanos Paşa Kulesi ve onunla Fatih Kulesi arasındaki surların sağlamlaştırma ve tamamlama çalışmaları gerçekleştirilecektir.[23]

1955-1957 tarihli Rumelihisarı onarımı öncesi Kaleiçi Camii, Şeyhülislâm Molla Fenâri tarafından yaptırılan fevkâni camiinden de duvar bakiyeleri ile yıkık minare kaidesi kalmıştır. Cami oturum zemini, restorasyon sonrası açık tiyatro sahnesi olarak değerlendirilecektir. Hatta Türk Tiyatrosu'nun 50. Yıl kutlamaları da burada yapılacaktır. Yine aynı cami alanı, 1998-2007 tarihleri arasında her yılın yaz döneminde konserlerin yapıldığı mekân olarak da kullanılacaktır.

Rumelihisarı, zamanın ve şartların bütün yıpratmalarına rağmen büyük bölümüyle günümüze kadar gelebilmiş, İstanbul'un en eski Türk mimari örneklerinden biri olarak bugün Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde açık hava müzesi olarak hizmet vermektedir.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Rumelihisarı'nda (Cahide Tamer'den)

Rumelihisarı restorasyonu başlamadan öncesine ait bu fotoğraf karesinde, sahil yolunun genişletilmesi kapsamında tarihi karakol binasının yıktırıldığını görmekteyiz. Bugün resmin sağ tarafında görülen duvar örgüsü mevcut olmadığı gibi ana giriş kapısı olarak kullanılan hisarpeçe gerisindeki burç üzerinde ahşap külahlı, çatılı bölüm ise dizdarevi idi. Özel mülk olarak 1949 senesine kadar kullanılmış ve 1949 senesinde meydana gelen yangında bu bölüm yanarak ortadan kalkmıştır (S. F. G.).

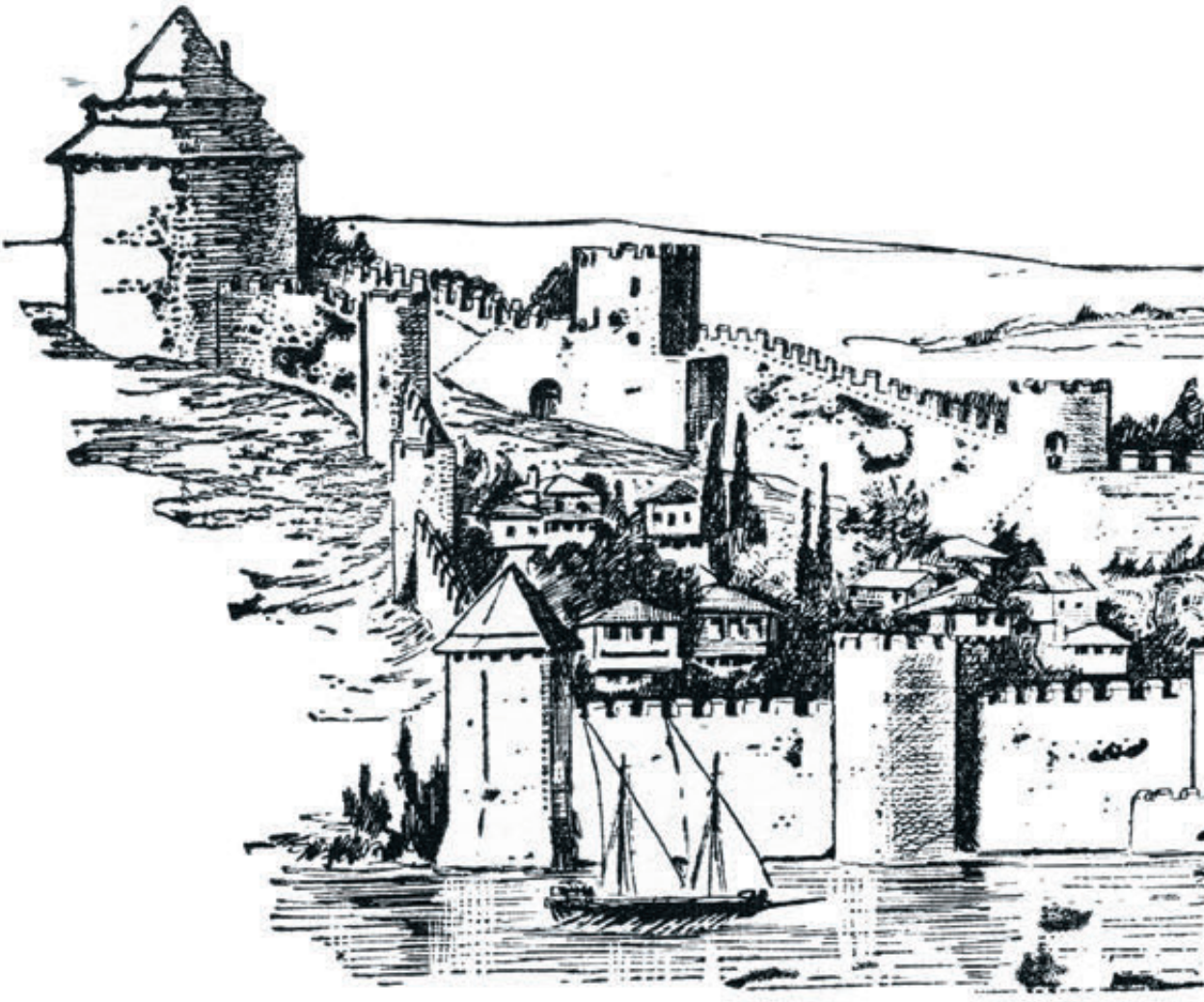
1957 senesinde Rumelihisarı restorasyonu nedeniyle hatıra olarak bastırılan altın para görülmektetir. Fransız Darphane ressamı S. Pavlus tarafından orijinal gravürden çalışılarak yapılmış, Rumelihisarı ve mescidi baskısı. (Bu eserin bulunmasında emeği geçen İstanbul Defterdarı Fahrettin Özdemirci'ye sonsuz teşekkürler)

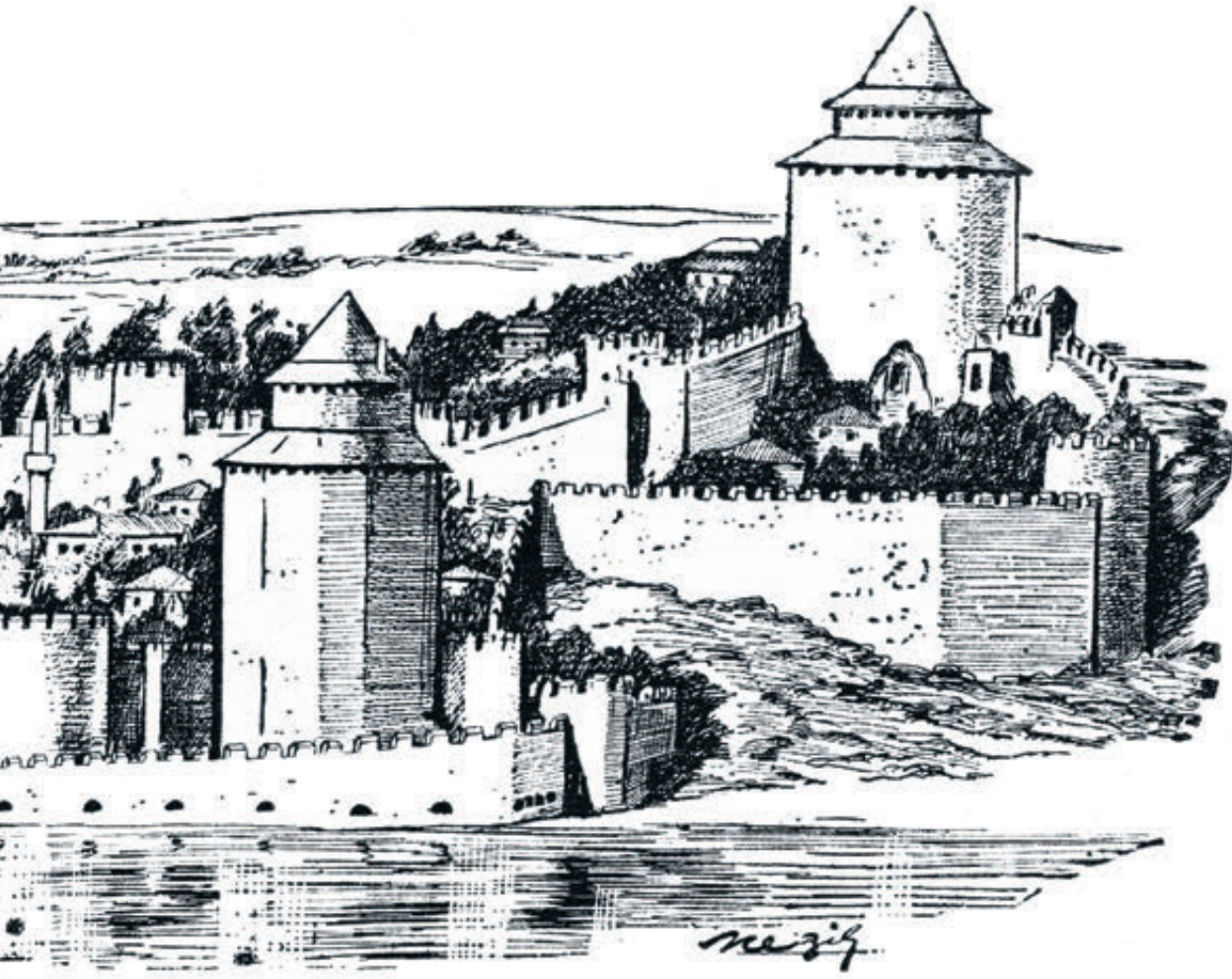

Bugün Zağanos Paşa Kulesi'nden bir görünüm.
A. B. A

Rumelihisarı'nın ilk tamiri, inşasından 8 sene sonra yapılmıştır. Buna sebep, İstanbul'un en büyük doğal afeti olan depremlerin verdiği zarardır. 1464-1510, 1773 ve 1794 tarihli tamirleri önemlidir. Üç büyük kulenin kurşunla kaplı külahlarının varlığı ilk döneminden beri bilinmekle beraber 19. yüzyıla kadar kaldığı anlaşılmaktadır. 18. yüzyılın başında İstanbul'a gelmiş olan Tournefort bu külahlardan bahsettiği gibi Ressam ve Mimar Melling, 1819 senesinde Paris'te basılan gravür albümünde de bunları çizmiştir.

Haluk Şehsuvaroğlu'ndan.

"Kale tamamlandıktan sonra padişah hazretleri donanımına özel surette itina etti; her türlü silahtan başka (ok, yay, kalkan, gürz, topuz ve benzerleri), dıştan ve içten bütün siperler arasına büyük ve küçük taş fırlatan aletler koydurdu. En büyüklerini eğri bir hat üzerinde surun altına ve denizin üzerine yerleştirerek, sağdakiler sol tarafı vurabilir ve yüksekten atılan gülleler denizin ortasına yetişirdi; sektirme tarzında atılırsa karşı tarafı bile bulurdu." Kritovulos, İstanbul'un Fethi, İstanbul 1967.

A. H. Ş.

Saruca Paşa Kulesi'nden Sadrazam Halil Paşa Kulesi'ne bir bakış...
Halil Paşa Kulesi önü Toplar Mevkii idi.

A. H. Ş.

Sultan Yıldırım Bayezid döneminde Yaros Kalesi alındıktan sonra Anadoluhisarı ve bugün yine Beykoz sınırları içerisinde kalan Dereseki Köyü kurulacaktır. Fatih Sultan Mehmed Han, Boğazkesen/Rumelihisarı'nı yaptırdıktan sonra, buradaki topların yastıklık ve kundaklık ağaçları Dereseki Köyü'nden kesilirdi. Sultan II. Bayezid, Deresekelilerle Çubukluları Boğazkesen Hisarı toplarına yastıklık ve kundaklık ağaç kesmek ve Hisar'ın kışın yollarındaki karları temizlemek şartıyla her türlü vegiden affetmiş ve ellerine muafname vermiştir. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, 732 numara ile kayıtlı Timar Defteri'nin 32. Sayfası; İbrahim Hakkı Konyalı, "Karakulak Suyu ve Dereseki", Tarih Hazineleri Dergisi, IX. , (1 Nisan 1951), 556.)

A. H. Ş.

Rumelihisarı restorasyonu başladığında, Boğazkesen Mescidi'nin yeri ve Fatih dönemi minaresi görülmektedir. (S. F. G.)

Boğazkesen (Rumelihisarı) Mescidi
Ebu'l-Feth, Fetih, Fatih Camii, Kaleiçi Camii

Osmanlı İstanbulu'nun ilk eserleri olan Anadoluhisarı ve Rumelihisarı içindeki mescitler ilk fetih mescitleridir. Fatih Sultan Mehmed Vakfı adına da kayıtlı Boğazkesen veya Ebu'l-Feth/Fetih Camii olarak bilinen Rumelihisarı Mescidi, bugüne kadar özgün halini muhafaza edememiş olsa da fetih sembolü olarak anlamı büyüktür.

15. yüzyıl kale mimarisinin en güzel örneklerinden Rumelihisarı, İstanbul şehrinin yaşamış olduğu deprem ve büyük yangınlarda, pek çok anıtsal yapıların maruz kaldığı yıkım ve tahribatların benzerlerini yaşamıştır.

Boğazkesen Mescidi'nin yeri, 1958 tarihinde tamamlanan restorasyon sonrası açık hava sahnesi haline dönüştürülmüştür. (S. F. G.)

Fethin ardından Osmanlı döneminde ilk ciddi deprem ve yıkım, miladi 1509 tarihli büyük depremin (kıyamet-i suğra) ardından her yüzyıl içerisinde yaşanan ciddi İstanbul depremlerinin sonucu olarak Rumelihisarı da büyük etkilenmeler yaşamıştır.

Hisarın, yaşanan bu depremlerin yanında İstanbul tarihinin ayrılmaz afetlerinden; yangınlardan da zarar gördüğü ve yenilendiğini arşiv vesikalarından öğrenmekteyiz.

1773 ve 1794 tarihinde yaşanan İstanbul depremlerinde hisarın büyük bir hasar gördüğünü, yaşanan bu hasarlar sonunda Sultan II. Mahmud döneminde hisarı; onarma masrafına karşılık yıksak mı diye düşünüldüğü de bilinmektedir. Bu deprem sonrası Rumelihisarı'nın sur duvarları ve burçlarının gördüğü büyük zarar kadar Kale Mescidi'nin de büyük bir yıkım yaşadığını öğrenmekteyiz.

Boğaziçi'nin ilk fatih dönemi mescidi olan Kale Mescidinin, altında yer alan çok büyük ölçülerdeki sarnıcın etkisiyle, bir çökme sonucu yıkım ya-

1961 senesinde açık hava tiyatro ve gösteri alanına dönüştürülen Rumelihisarı Camii'nin Fatih dönemi minaresinin vaziyeti görülmektedir.

şadığı son yapılan tetkiklerde anlaşılmaktadır. Caminin yeri belli olup bu ibadet mekânının minaresi bugüne kadar mevcudiyetini korumuştur.

Bu mescitle ile ilgili yazılı kaynaklarda, Mehmed Raif Bey'in Mir'at-ı İstanbul ve Latin harfli baskısı da 1996 tarihinde yayınlanan eserde, Fatih Sultan Mehmed tarafından vakfedilen cami olarak ifade edilmektedir.

Hisar mescidinin yeri, eğimli kale içi arazi içerisinde bir sarnıç ile düz bir zemin oluşturularak elde edilmiş, yapay bir yükselti üzerinde teşekkül ettirilmiştir. Kale Mescidini hem görünür kılan hem de eğimli arazi üzerinde bir mekân kazanımı için inşa edilen sarnıç, Hisarın inşasından önceye ait değildir. Zaten bu sarnıç yapısının da bir su depolama amacının dışında; yapıyı görünür kılma ve eğimli arazi içerisinde düzgün bir mekân alanı kazanma amaçlı bir alt yapı olarak inşa edildiği görülmektedir.

Rumelihisarı Camii'ne ait minare. (1952)

18. yüzyıl sonunda meydana gelen depremde mescit sarnıç içine çökmüş, Fatih dönemine kadar uzanan mescidin minaresi ise sarnıç duvarı dışında kalması hasebiyle günümüze kadar mevcudiyetini korumuştur. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde yer alan 24 R 1267/26 Şubat 1851 tarihli belgeye göre de Rumelihisarı Mescidi'nin onarılması gayreti söz konusudur[24]. Ayrıca 10 S 1273 / 10 Ekim 1856 tarihinde "Anadoluhisarı'ndaki Fatih Sultan Mehmed Han'ın, camii kürsü şeyhliğinin Ali Rıza Efendi'ye tevcihi" belgesine de ulaşılmaktadır[25]. Bu belgeler göstermektedir ki Hisar Camii bu tarihlerde ibadete açık durumdadır.

Bugünkü Rumelihisarı içerisinde 1953 senesine kadar mevcudiyetini korumuş Kaleiçi Mahallesi yerleşiminde bu mescid yeri ve minaresinin korunmuş olduğu görülmektedir.

Buradaki geleneksel mimariyi yansıtan ahşap evler, 1955-1957 arasında yapılan Rumelihisarı restorasyonu öncesi 1953 tarihinde istimlâk edilerek yıktırılmıştır.

1956 senesinde Rumelihisarı onarımının tamamlanması çalışmalarının hızlandığı dönemde hisar içerisinin düzenlemesi için bir proje yarışması açılmıştır. 12 projenin katıldığı yarışmada Doğan Tekeli, Sami Sisa, Metin Hepgüler'in hazırladığı proje ile Turgut Cansever'in hazırladığı proje de yer almaktaydı. Bu yarışma projesinin kapsamı ve restorasyon esaslarının belirlenmesi için dönemin Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü, Haluk Şehsuvaroğlu'nun başkanlığında, altı kişiden bir heyet oluşturulmuş ve Rumelihisarı'nın restorasyon esasları yedi maddede toplanmıştı. En önemli madde ise şu şekilde idi; "Hisariçi Camii harabesinin duvarları ve temelleri meydana çıkarılacak ve minaresi haliyle tamir edilecektir. Yanındaki sarnıç tamir ve ıslah edilecektir."[26]

Yarışmada birinciliği Doğan Tekeli, Sami Sisa, Metin Hepgüler'in hazırladığı proje kazanacaktır.[27] Turgut Cansever'in projesi ise ikincilik değerinde bulunacaktır. İki proje arasındaki en önemli fark ise Rumelihisarı içerisindeki caminin ihyası olduğu görülmektedir. Bununla ilgili Doğan Tekeli ile yapılmış röportajda da bunu net görebilmekteyiz. Tekeli Rumelihisarı Camii'ni neden ihya etmediklerini şu şekilde anlatmaktadır:

"Bayar, buraya bir minare projesi istemiş. Bu minareyi yaptırın demiş. Caminin minaresini restore edin demiş. Haluk Bey (Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Haluk Şehsuvaroğlu), Bayar'ın bu isteğini bize söyledi. Biz buna şiddetle itiraz ettik. Bu caminin aslı belli değil. Hiçbir yerde bir görüntüsü

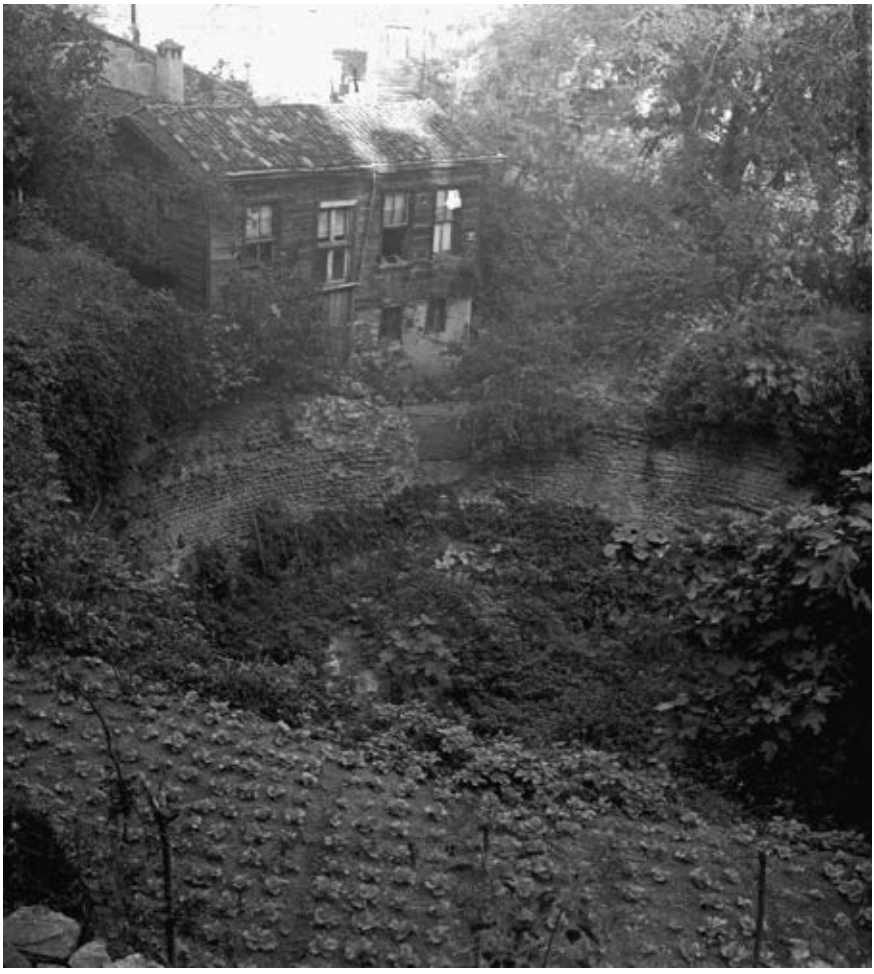
1957 senesi Rumelihisarı iç mekân düzenlemesi sonrası. (S. F. G.)

yok. Minarenin önceki halinin de nasıl olduğu belli değil. Şimdi buraya uydurma bir minare yaparsak, camii de yok yarınki nesiller bizi suçlar dedik. Haluk Bey, cesaret edip bunu Bayar'a söyleyemedi. Bursa üslubunda bir minare ısmarlamışlar. Biz yine itiraz ettik. Bayar bir gün yine Hisar'ı ziyarete geldiğinde Haluk Şehsuvaroğlu, "Mimarların bir maruzatı var size" diyerek olaydan sıyrılmış. Bayar, "Buyurun" deyince Tekeli, "Efendim böyle böyle emretmişsiniz. Bu bir tarihi yanlış olur. Müsaade ederseniz bu böyle kalsın, çok da yakışacaktır buraya" demiş. Bunun üzerine Bayar da "Mimarların dediği gibi olsun" demiş ve böyle kalmıştır."[28]

Cami alanı bir platform haline getirilmiştir. Tarihi minare de onarılarak bugünlere kadar gelebilmesi için sağlamlaştırılmıştır.

Rumeli hisarı restorasyonunu gerçekleştirenlerden Mimar Cahide Tamer'in restorasyonu anlattığı ve Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu tarafından yayınlanan kitabında ifade ettiği şekli ile cami yerinin tiyatro yeri ve sahnesi olarak düzenlenmesini şu şekilde aktarmaktadır:

"Rumelihisarı restorasyonu tamamlandıktan bir süre sonra, 1961 ilkbaharında Müzeler Genel Müdürlüğü teşkilatından bana özel bir görev verildi. Büyük Sanatkâr Ertuğrul Muhsin, Rumelihisarı'nda bir açık hava tiyatrosu yapmak istiyormuş… Sayın Muhsin Ertuğrul ile Rumelihisarı'nda buluştuk. Tiyatro yeri ve sahnesi konusunda karara vardık…"[29]

Rumelihisarı Cami'sinin bulunduğu alt yapı sarnıcının 1952 senesindeki vaziyeti. Fotoğraf karesinde mescidin üzerinde yükseldiği sarnıç duvarı görülmektedir. (S. F. G.)

Cami yerinin etrafında seyir alanları oluşturulması ve betonarmeden oturma sıralarının inşası sonrasında, Cahide Tamer'in de ifade ettiği gibi cami yerinin uzun yıllar gösteri ve konser salonu olarak kullanılması içerisinde, Türk tiyatrosunun ellinci yılı kutlamaları da burada gerçekleştirilecektir. Tiyatro ve mehteran gösterileri için uzun yıllar kullanılan bu cami yeri, 1989 tarihinden itibaren Temmuz ve Ağustos aylarında ağırlıkta olmak üzere Rumeli konserleri adıyla açık hava konser alanı olarak değerlendirilmeye başlanacaktır. 2006 tarihine kadar da konser alanı olarak kullanılacaktır. En son 2008 yılında yapılan konserler için son bir kez daha kullanılacaktır.

Cami, kilise gibi yerlerin üzerine kanunen başka inşaat yapılamayacağı çok net olmasına rağmen mekânın ruhuna aykırı olarak buranın uzun yıllar gösteri ve ardından konser salonu olarak kullanılması, ne kadar doğru olduğu vicdanlarda kalmış bir sorudur…

Rumelihisarı Camii, halen mescid, I. Grup eser olarak tescillidir. Hisar içerisinde 72 ada 1 parseldeki mabet yeri ile ilgili İstanbul III. Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 04 Eylül 2009 tarih ve 568 sayılı kararı ile minaresinin, duvar ve sarnıç bakiyelerinin mevcut durumlarının tespiti ile rölevesi, 04 Aralık 2012 tarih ve 706 sayılı karar ile de restitüsyon projesi uygun görülmüştür. 09 Nisan 2013 gün ve 913 sayılı karar ile de rekonstrüksiyon projesi uygun bulunmuştur.

Hisar içerisindeki bu tarihi mescid yerinin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi mülkiyeti içerisinde olması hasebiyle, mescidin ihyası kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Kubbe Derneği arasında 06 Eylül 2013 tarihinde bir protokol yapılarak, dernek sponsorluğunda Haziran 2014 tarihinden itibaren inşa faaliyetine başlanılmıştır. Yürütülen çalışmalar Ekim 2015 tarihi itibariyle tamamlanmıştır.

Rumelihisarı ve Kaleiçi Mahallesi.1960 senesinden sonra Kale Mescidi'nin bulunduğu mevkinin yamacına oturma sıraları inşa edilecektir. (Atatürk Kitaplığı Arşivi)

A.B.A

T. C.
BAŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı
4
4198

KARARNAME

İstanbul'daki Rumelihisarının restorasyon işinin emaneten yaptırılması; Maarif Vekâletinin 12/12/1954 tarihli ve 624.259/4765 sayılı yazısı üzerine, 2490 sayılı kanunun 50 nci maddesinin "E" fıkrasına göre, İcra Vekilleri Heyetince 25/12/1954 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

C. Bayar

Başvekil — Devlet Vekili Başvekil Yardımcısı — Devlet Vekili — Devlet Vekili — Adliye Vekili

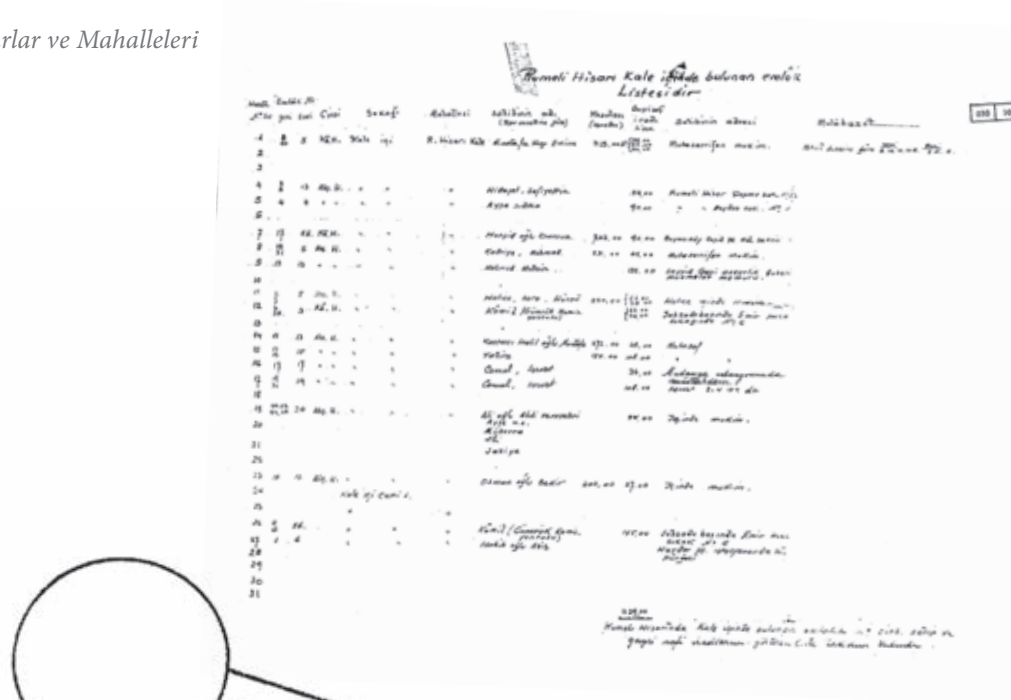
Milli Müdafaa Vekili — Dahiliye Vekili — Hariciye Vekili — Maliye Vekili — Maarif Vekili

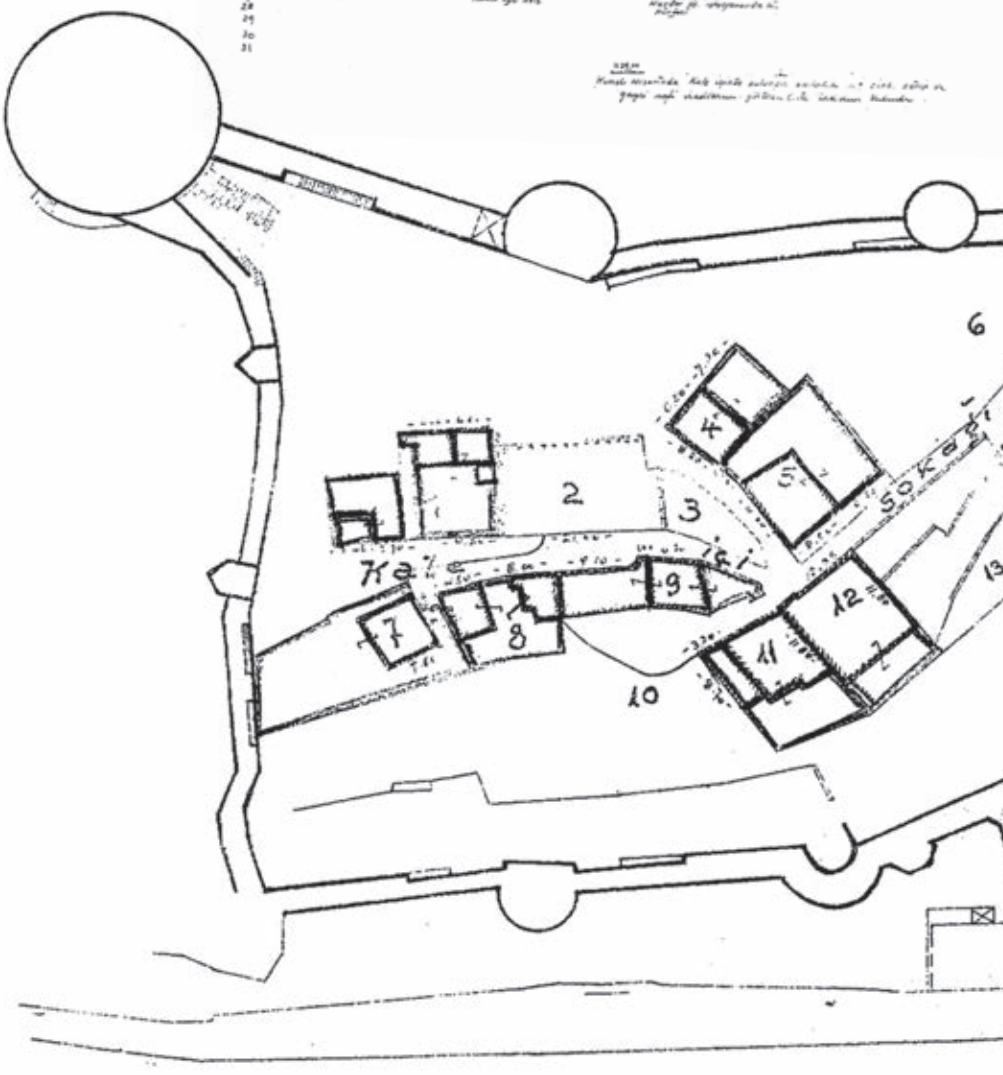
Nafıa Vekili — İkt. ve Ticaret Vekili — Sah. ve İç. Mun. Vekili — Gümr. ve İsh. Vekili

Ziraat Vekili — Münakalât Vekili — Çalışma Vekili — İaşe ve Sanayi Vekili

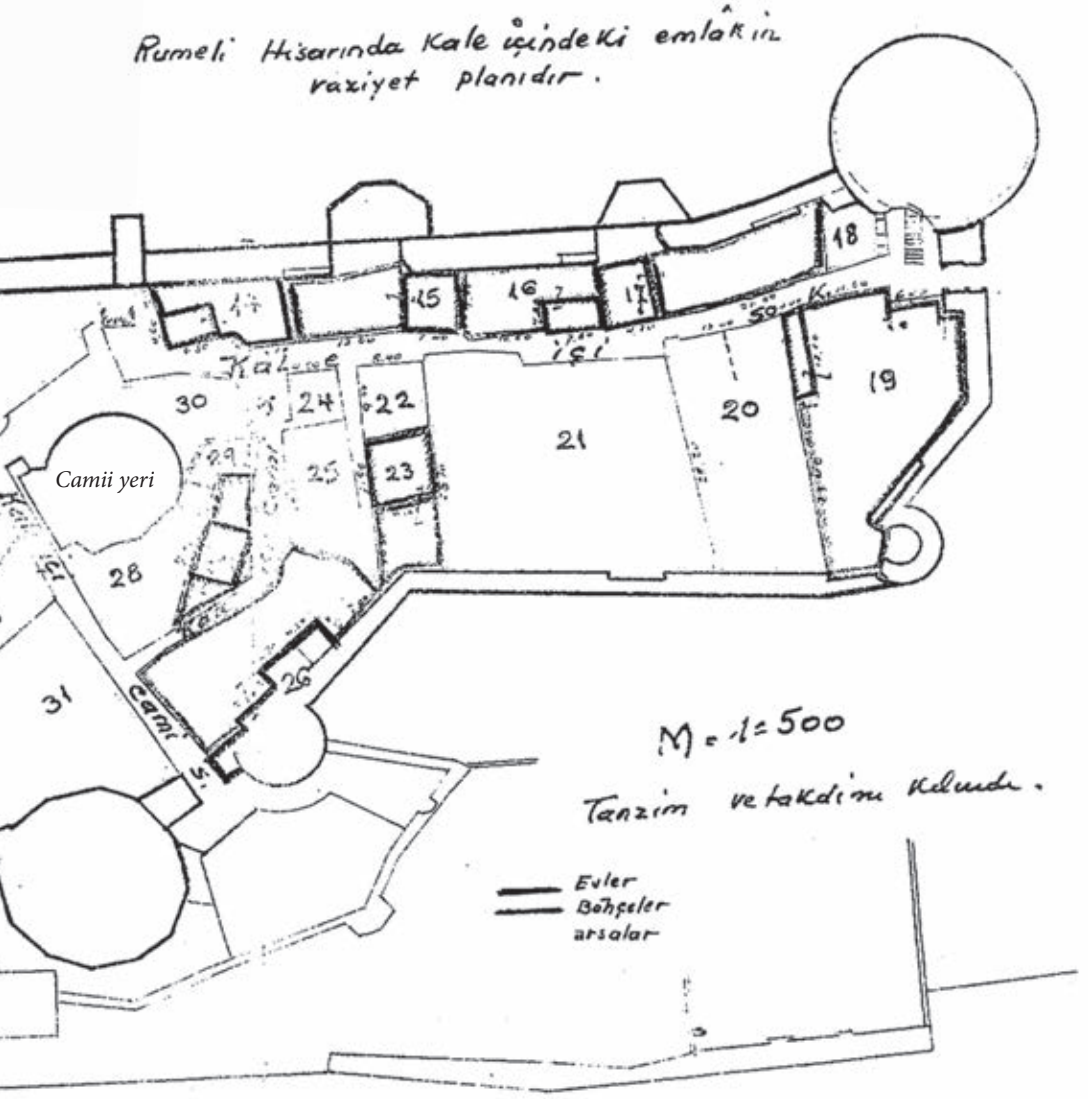
(30 18 0 2 138 107 10)

Fon No: 30 18 1 2 - Kutu No: 138 - Dosya No: 107 - Sıra No: 10

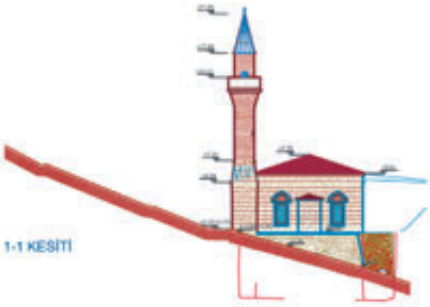

Rumeli Hisarı Kale içinde bulunan evler
Listesidir

Rumeli Hisarında Kale içinde bulunan emlakin mu cins. sahip ve gayri sahi vaziyetini gösteren cetvel tanzim kılındı

VAZİYET PLANI

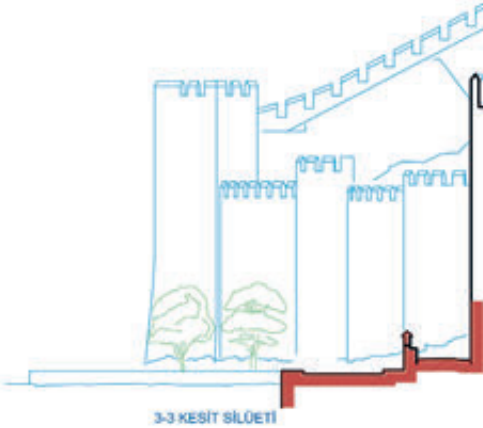

1-1 KESİTİ

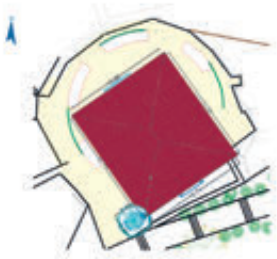

2-2 KESİTİ

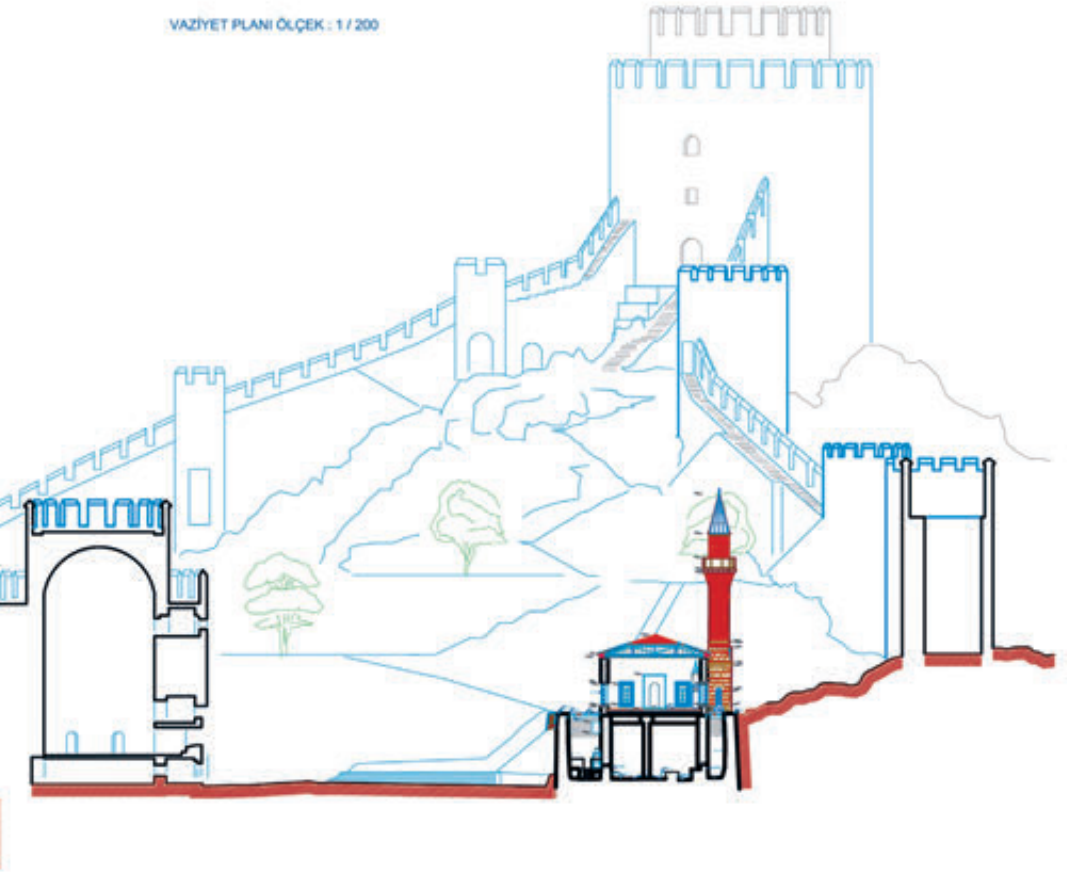

3-3 KESİT SİLÜETİ

VAZİYET PLANI ÖLÇEK : 1 / 200

Halil Paşa ve Kale Mescidi'nin vaziyet planı, 2015, (Uygulama: Barış Han'dan)

ÖLÇEK : 1 / 200

Rumelihisarı mescidinin yeniden ihyası aşamalarından bazı kareler... (S. F. G.)

A. B. A

Rumelihisarı, Sultan Abdülaziz ve Ahmed Vefik Paşa

Rumelihisarı hakkında dile getirilen en bilindik mitlerden biri de hisara uzaktan bakıldığında; kufi yazı ile Muhammed (s.a.v.) biçiminde okunacak şekilde inşa edildiğidir. Fakat bunun bir niyetten öteye geçmediğini şimdilik söyleyebiliriz.

Öte yandan Evliya Çelebi, "Rumelihisarı'nı, mimarlar Küfi yazıya göre Mehmed şeklinde yapmışlardır ki Anadoluhisarı bağlarından bakıldığında açıkça görülür. Ta dağın tepesinde olan yedi tabaka büyük kubbe Mim=m şeklindedir. Bekçi kapısı olan küçük hisar H yerinedir. Aşağı deniz kıyısında büyük şişhane kule ikinci Mim=m yerindedir. Durmuş Dede Tekkesi tarafındaki dört köşe küçük hisar Dal=D harfi yerine geçer. İşte buna göre Rumelihisarı Mehmed ismi şeklindedir ve ebced hesabı ile Mehmed kelimesi 92 olduğundan hisarda da fırdolayı 92 dirsek ve burç vardır. Han kelimesi ebced hesabıyla 651 olduğundan, hisarın etrafında 651 beden dışı vardır" diye de belirtmektedir.

Rumelihisarı ile ilgili az bilinen bir kısa notu da Niyazi Ahmet Banoğlu'nun İstanbul ile ilgili eserinden öğrenmekteyiz. Konu kısaca şudur; Saruca Paşa Kulesi'nin dibinde Ahmed Vefik Paşa'nın ikametgâhı bir de kütüphanesi bulunmaktaydı[30]. Sultan Abdülaziz tahta geçtiği 1861 yılında, Rumelihisarı'nı yıktırıp, bir saray yaptırma fikrine kapılmış. Ahmed Vefik Paşa da bunu duyunca bastonunu kapmış, oraya koşmuş: "Burası ne padişahın malıdır, ne de Osmanlılığın. Burası insaniyetin malıdır. Bu bir tarih yadigârıdır. Ben buranın bekçisiyim" demiş, gelenleri menetmiş. Sonra da ecnebi sefirlerine müracaat ederek kalelerin yıkılmasına mani olmuş. Çok kıymetli koleksiyonlarla dolu 4000 ciltten fazla kitabın bulunduğu Ahmed Vefik Paşa Kütüphanesinin bütün bu kitap ve koleksiyonları Paşa'nın vefatından sonra parça parça satılacaktır. Köşk ise Adliye Nâzır İsmet Paşazade Rıza Paşa tarafından satın alınmıştır. Ne ilginçtir ki aynı Ahmed Vefik Paşa, 1863 tarihinde Amerikan usulü eğitim vermek üzere kurulacak olan Robert Koleji'ne ait arazileri kendisi satacaktır[31].

Abdülhak Şinasi Hisar, Geçmiş Zaman Fıkraları adlı eserinde, Ahmed Vefik Paşa'nın, vefatı öncesi Rumelihisarı'na gömülmeyi vasiyet etmiştir. Paşa öldüğünde Sultan II. Abdülhamid'e fikri sorulur. O da: "Kendisi Hisar'da Kayalar Kabristanı'na defnolunsun ki, Robert Kolej'de çalınan çan sesleri kıyamete kadar kulaklarında çınlasın dursun!" diyerek kendisini, bir anlamda Kolej'in oraya yapılmasından dolayı affetmediği anlaşılır.

Rumelihisarı (Kayalar) Mezarlığının sahil tarafındaki kısmında dört sıra mezarlık yola istimlak edilerek yok edilmiştir. Mezarlığın bu dört sırasında semtin tarihi hafızasını oluşturan meşhur taşları yer almaktaydı. Şehitlik Tepesi, 1931 senesi. (İstanbul Arkeolojileri Müzesi Encümen Arşivi)

Rumelihisarı (Kayalar) Mezarlığı

Rumelihisarı'nın bulunduğu tepenin fetihten çok sonraki adı Nafi Baba Tepesi'dir. Tepenin çevresi 1452 yılında Rumelihisarı'nın inşası sırasında, Bizanslıların ani hücumlarında şehit düşenlerin mezarlığı olarak kabul edilir. 1451 tarihli mezar taşlarının da bulunduğu ve İstanbul'daki ilk Osmanlı-Türk şehitliği olarak bilinen Nafi Baba Mezarlığı'na bu nedenle Şehitlik veya Şehitlik Tepesi denir. Tepe; Bektaşi Şeyhi Nafi Baba'nın Tanzimat'ta açtığı tekkesi ve sonra da türbesiyle artık Nafi Baba Tepesi olarak anılmaya başlar. Burada hala Bektaşi arakkiye sikkeli mezar taşları görülür. Hayat Tarih Mecmuası'nın eski sayıları içerisinde bir fotoğrafı bulunan tekke binasından bu güne bir şey kalmamıştır. Mezarlık ise üniversite bahçesinde tahribata daha açık hale gelmiş ve 1995-97 yılları arasında mezarlığın, kamuoyunu meşgul eden bu tahribatı durdurulamamıştır.

Rumelihisarı Mezarlığı'nda Gömülü Meşhurlar

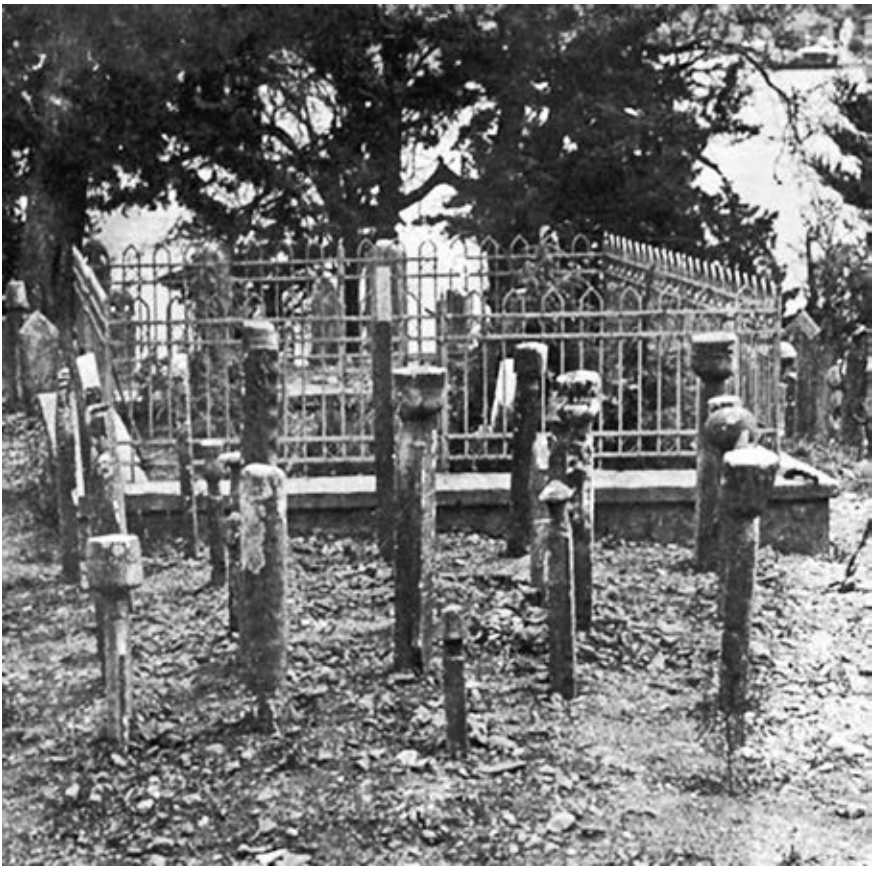
Ahmed Vefik Paşa; hicri 1233/miladi l817 senesinde doğmuştur. On altı yaşında Reşid Paşa ile Paris'e giderek orada Sen Lüi'li Okulu'ndan diploma aldıktan sonra Bâbıâli'de, Tercüme Odası'na memur olmuştur. Avrupa'da birkaç akademinin azalığını da yapmış Vefik Paşa'nın "Lehçe-i Osmanî ile Fezleke-i Tarihi Osmanî" adlı eserleri meşhurdur.

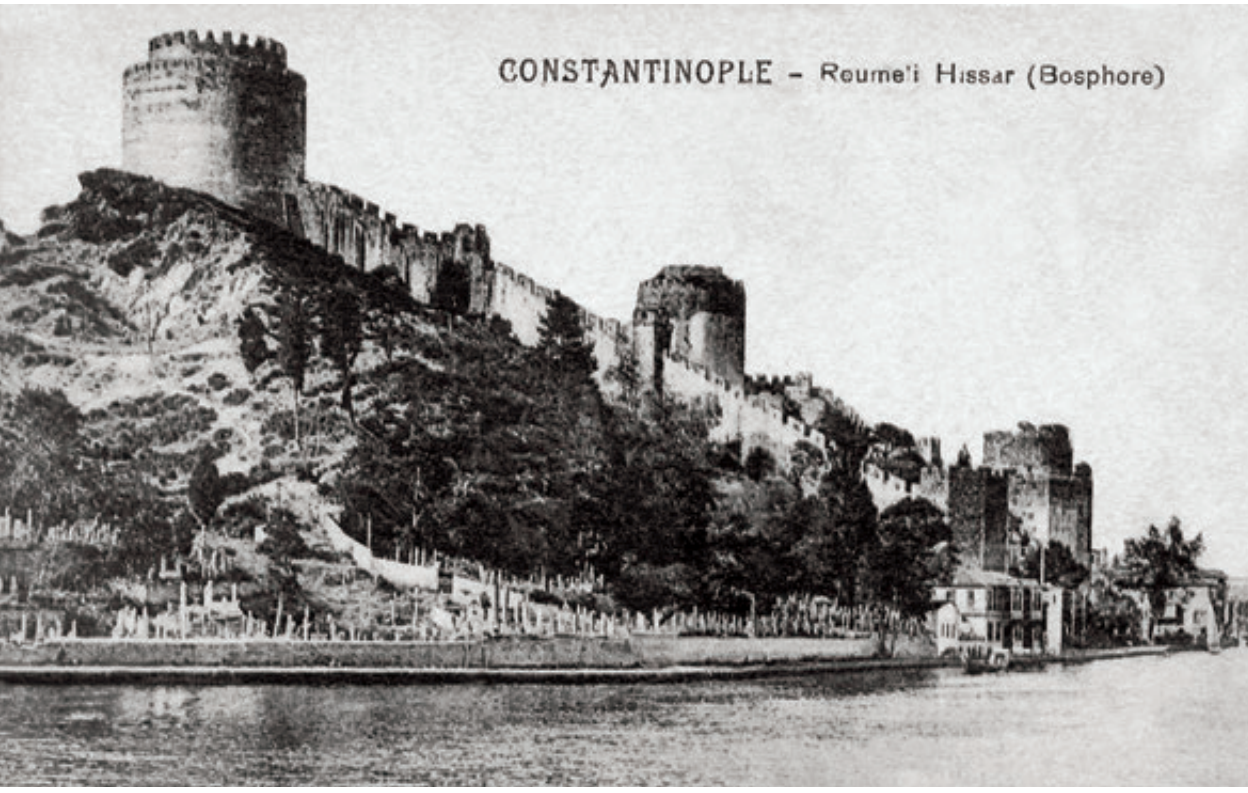
Azize Hanım; Sultan II. Mahmud'un damadı Halil Paşa'nın torunu, adliye nazırlarından Server Paşa'nın kızı idi. Mezar taşındaki metni Şair Nigar Hanım tarafından yazılmıştır. Şu şekildedir[32];

Tahattûrunla gönüller garibü nâlândır

Bütün seni tanıyanlar bugün perişandır,

Baharı hâke serilde, âdem zuhur etti

Bu hali hikmete şimdi şebab giryandır.
Aziz mevkiin oldu cenan lakin ol
Bizim de mevkiimiz hasretinle virandır.

Aşiyan'ın arka kapısından sola çıkan dik yokuşun yamacında Yahya Kemal Beyatlı'nın mezarı vardır. Mezar taşına, vasiyetine uyularak Rindlerin Ölümü şiirinin şu kıtası yazılmıştır;

Ölüm âsûde bahâr ülkesidir her rinde,
Ruhu her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter;
Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter.

Rumelihisarı Mezarlığı'nda ayrıca Hattat Mustafa bin Abdürrahim, Osman Raşid Paşa, Hattat Mehmed Vefa, Hattat Osman Efendi, Başağazade Ahmed Paşa, Şeyh İsmail Efendi, Akif Halil Paşa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Şair Nigar Hanım, Ahmed Vefik Paşa, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Rıfkı Melûl Meriç, İsmail Hikmet Ertaylan, Nihad Sâmi Banarlı

ve Orhan Veli Kanık, Dışişleri Eski Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Fenni Mehmed Dede, Orhan Veli Kanık, kardeşi Adnan Veli Kanık, Tiyatro Sanatçısı Ulvi Uraz, Karikatürist Cem il Cem, Münir Nurettin Selçuk, Yazar Ruşen Eşref Ünaydın, Gazeteci Hikmet Münir Ebcioğlu, Ressam Zeki Faik İzler, Yazar Cevdet Kudret ve Bedia Muvahhid gömülüdür[33].

Ayrıca I. Dünya Savaşı sırasında çıkan Şerif Hüseyin isyanında, zor şartlar altında Medine'yi müdafa ederek 2 yıl 7 ay süren Medine müdafaası ile bugün mukaddes emanetlerin korunmasını sağlayan, İngiliz askerlerinin mukaddes topraklara girmesini engelleyen Medine Kahramanı Ömer Fahreddin Türkkan Paşa da (1868, Rusçuk - 22 Kasım 1948) burada yatmaktadır.

Rumelihisarı sakinlerinden ve Türk resminin önde gelen sanatçılarından Ressam Şevket Dağ bir gün, Rumelihisarı'ndaki evine vapurla dönerken kalp krizi geçirmiş. Etrafına toplananlar haklı olarak telaş etmişlerdir. Yolculardan biri, "Aman beyefendi, iyi misiniz ?" diye sorunca Şevket Bey, elinden geldiğince sakin olmaya çalışarak, "Ne demek iyi miyim? Ölüyorum yahu!" demiş, "Ölüm dediğin davulla, dümbelekle gelmez ya! Böyle gelir işte!" der ve kalp krizi geçirerek son nefesini çok sevdiği Rumelihisarı'nın vapur İskelesi'nde tamamlar.

Tarihçi Hayri Necdet İşli'nin 1968 senesinde çektiği bu fotoğraflar olmasa, ilk Türk şehitliğimiz ve Nafi Baba Tekkesi ile ilgili büyük hafıza kaybı yaşayacaktık.

İstanbul ve Boğaziçi'nin İlk Türk Şehitliği

1452 yılında Rumelihisarı inşasını koruyan Yeniçeri taburuna bir gece, ansızın hücum eden Bizans askerleri tarafından şehit edilen Osmanlı askerleri, bugün Nabi Baba Tepesi denilen Rumelihisarı'nın arkasındaki mezarlığa defnedilmişlerdir. Böylece İstanbul'un ilk şehitliği de oluşmuştur. Şehitlik tepesi Rumelihisarı'nın en yüksek yeri olup burası sahilden itibaren 140 metre yüksekliğindedir.

1930'lu yılların başlarına kadar İstanbul'un önemli ziyaret yerlerinden şehitlik 1990'lı yılların başlarında büyük oranda tahrip edilmiştir.

İlk Türk Şehitliği ile ilgili çarpıcı bir hatırayı, Sema Kancan'ın İstanbul'da Unutulmuş Bir Boğaziçi Yerleşimi; BEYKOZ adlı çalışmasından okumak gerekiyor;

"Ailemden öğrenmiştim. Belki de onların hassasiyeti diye düşünmüştüm. Yıllar sonra, insan akılbali olduğunda derler ya. Lay lay lom döneminden sonrası karşılaşılan olaylar, okuduklarınızda karşınıza çıkan bazı ibareler

sizi bir anda geçmişe götürür ve o kulak ardı ettiğiniz ya da önemsemediğiniz bazı şeyleri tekrardan hatırlarsınız. Eskiler de bir başkadır. İnsanın hep kulağına bir kar suyu kaçırmışlardır. Vakti saati gelince, bir anda aklınıza geliverir. Bunlardan birkaçı da Anadoluhisarı ile alakalı olanlardır. Rahmetli dedem, tarihi mezarlığın bitişiğindeki eski yoldan, bugün pek kullanılmayan mezarlıkla, Göksu Deresi arasındaki yoldur. Oradan geçerken, okuduğu Fatiha'nın ardından, iskeleye doğru yaklaştığımızda burada da ikinci bir Fatiha okumaya başlardı. Bu Fatiha okunurken, iskelenin olduğu meydanda yerde çerçöp varsa, alınır. Alınamıyorsa oradaki esnafa da kaş göz işareti yapılarak temizlenmesi sağlanırdı. Çocukken bunu hiç anlamazdım. Ve bende bıraktığı izlenim; dedemin durmadan dua okuduğu ve sokak temizliğine çok önem verdiği idi. Ama dedemin bütün yaşıtları da sanki anlaşmış gibi bu hususiyeti hep aynen tekrarlar idi. Sanki alacakaranlık kuşağı gibiydi.

Yıllar sonrasında, öğrendim ki temizliğine çok dikkat ettikleri iskele meydanı Anadoluhisarı'nda ilk inşa edilen caminin yeri imiş. İskele meydanı açılırken bu mescid-cami yıktırılmış. Yenisi de bugünkü yerine Sultan II. Abdülhamid tarafından inşa ettirilmiş. Eski cami yeri olması sebebiyle, semtin eskileri buranın temizliğine de her daim saygı göstermişler.

Dedeme, iskelede de neden "Fatiha" okuduğunu sorduğumda, şehitler için derdi. 1995 yılı idi. O dönem basında Rumelihisarı sırtlarında, yer alan bir mezarlık alanı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Boğaziçi Üniversitesi arasında sorun olmuştu. Üniversite o tepe üzerinde bir tasarruf yapıp yeni düzenlemeye girişince öğrenmiştik. Burasının, Nafi Baba Tepesi adı ile bilinen ve İstanbul'un ilk şehitliği imiş. Rumelihisarı inşa edilirken, İstanbul'un fethi hazırlıklarında ilk şehitler burada verilmiş. İnşa alanını korumakla görevli askerler, Bizans kuvvetleri tarafından ansızın yapılan bir saldırıyla şehit edilmişler. Bu çatışma sonrası şehitler hisarın yukarısına, Boğaziçi'ne hâkim tepeye defnedilmişler. Ve burası İstanbul'un ilk şehitliği olarak düzenlenmiş ve sonrasında da burada bir tekke de teşekkül ettirilmiş. Yıl 1970'leri gösterirken, bizim tabirimizle eskiler o şehitleri unutmamışlar ve her iskeleye vardıklarında ruhlarına bir Fatiha hediye etmişlerdi. Yıllarım bu iskeleden vapura binerken geçti. Hiç bilmeyerek boş boş hisara bakmış olmanın hala üzerimdeki garipliğini hissederim".

Aşiyan Mezarlığı

A. B. A

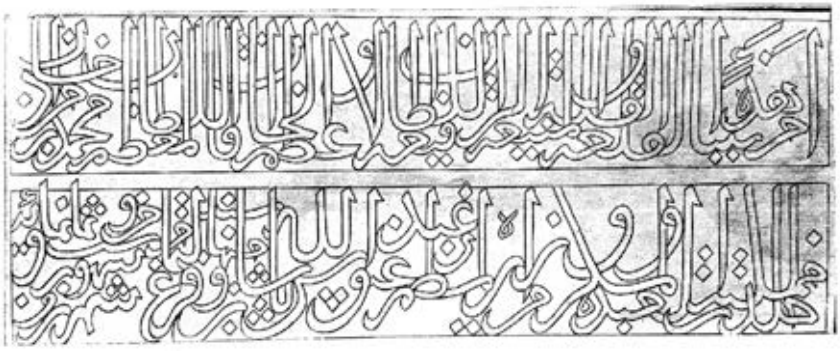
Tarihi (Rumelihisarı) Aşiyan Mezarlığı…1938 Temmuz ayında sahil yolu açma çalışmaları kapsamında, mezarlığın sahilden ilk beş sırası sökülerek ortadan kaldırılacaktır. Yapılan bu uygulama kadim Rumelihisarı semtinin önemli hafızalarından birinin silinmesine sebep olacaktır. 29.05.1938 tarihli Yeni Sabah Gazetesi'nde yer alan haberde, Rumelihisarı Mezarlığının kaldırılmakta olduğu bilgisi verilmektedir. Haber şu şekildedir:"Rumelihisarı mezarlıkları kaldırılıyor. Yolun sol tarafında bulunan metruk mezarlığın bir kısmını yola dönüştürmeye karar veren belediye, mezarlığın kalan kısmının metruk ve bakımsız bulunması sebebiyle burayı büsbütün kaldırmaya karar verdi. Burada mezarları olan aileler bir hafta zarfında kaldırmadıkları taktirde, belediye bizzat buradaki mezarları başka yere nakledecek ve bir koruluk tesis edecektir. Kalkacak mezarların arasında edebiyat tarihinin önemli siması Nigar Binti Osman'ın da kabri bulunmaktadır".

Boğaziçi'nde Bilinen İlk Türkçe Kitabe Rumelihisarı Burcundadır

İstanbul'daki Türk kitabelerinden ilki, Rumelihisarı'nın Güney/Dağ Kulesi Kapısı üzerindedir. Mermer kitabe; 0.70x0.25 m. ebadındadır. İki satır halinde, nesih yazı ile yazılmıştır. Kitabe ilk defa İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Halil Ethem Eldem tarafından görülüp "İstanbul'da ilk Türk kitabesi" olarak, Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuası (II/1327), 1911 tarihli sayısında yayınlanmıştır. Kitabenin bugünkü dile çevirisi şöyledir: "Bu sarp ve yüksek kalenin inşasını Sultan el azam ve Hakan el muazzam Muhammed bin Murad Han emretti. O'nun memleketi ve kulu ve mükerrem veziri Zağanos Paşa bin Abdullah hakkındaki lütfu ilânihaye payidar olsun. 856 senesi Rebîu'l âhır ayında tamam oldu."

Zağanos Paşa Kulesi üzerindeki kitabe.

Rumelihisarı'nda yer alan ikinci kitabe de 65x42 cm ebadında, güneydoğu köşe burcunun dış yüzünde deniz cephesi üzerinde bulunmaktadır. Sülüs celi ile iki satırlık, mermer üzerine yazılmış kitabede "Bu kulede Zağanos Paşa'ya havale edilip 856 senesi Muharrem ayında - 1 ay zarfında - tamamlandı" ifadesi yer almaktadır.

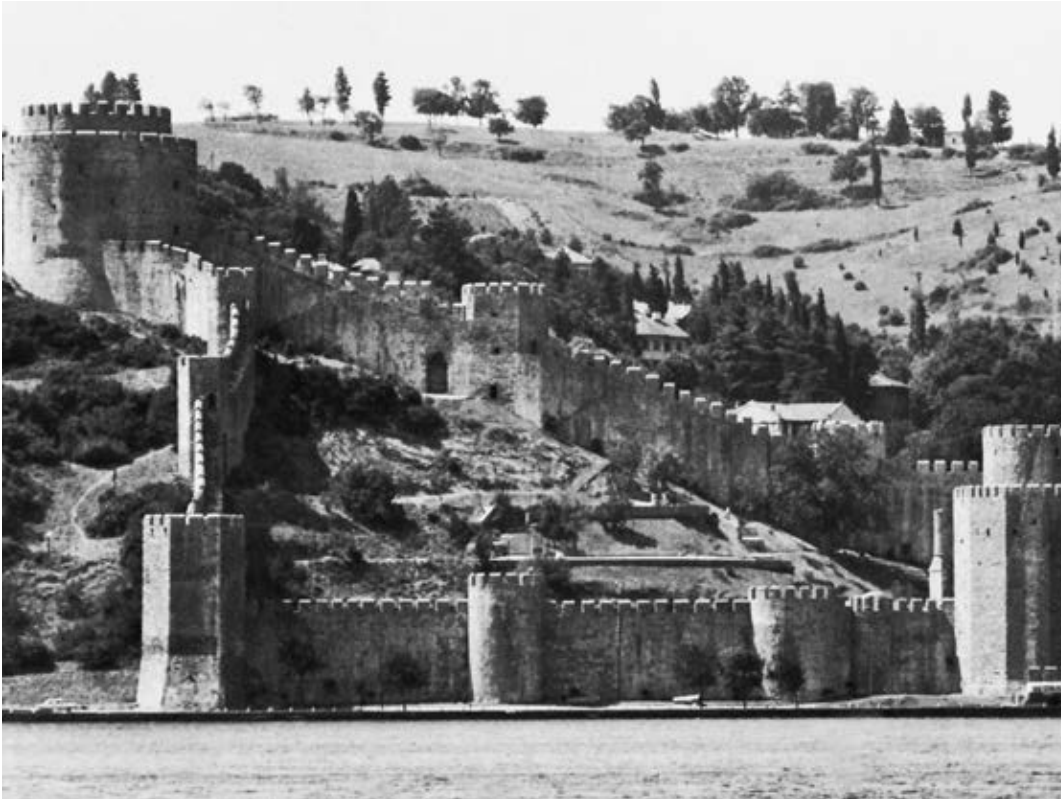

Deniz kenarındaki altı köşeli kule üzerinde bulunan kitabe.

Ekrem Hakkı Ayverdi'nin, "İstanbul'da İlk Osmanlı Kitabesi ve Rumeli Hisarı" başlıklı makalesinde, "Fatih Sultan Mehmed, 855 (1451) yazı sonlarında, Karaman seferinden dönüşünde, Boğaz'dan geçerken kalenin inşasına ve planına karar verip Edirne'ye gittikten sonra gönderdiği usta ve amele taifeleri Zağanos Paşa'nın emrine bırakılarak-rivayete nazaran-mühendis Muslihiddin'in idaresinde işe başlamış, dört ay on üç gün inşaat müddeti içinde bitirilmiştir. Bu müddet içinde harp tertiplerinin de alınması durumuyla, inşaattaki sürat önünde hayret içinde kalmamak imkansızdır" denilmektedir.

1390 tarihinden itibaren Üsküdar'dan Beykoz gerilerine kadar Boğaziçi su yolunun Anadolu kıyıları boyunca Türk hâkimiyetinde bulunması sebebiyle Rumeli yakası, bugünkü Rumelihisarı sırtları ilk Alperen dervişlerinin de ikametleri olacaktır. İstanbul'un fethinin hazırlıkları içerisinde 1451 tarihi itibari ile Es-Seyyid Mahmud Bedreddin (k.s.) Hazretleri, ailesi, akıncı neferleri ve muhyî dervişleriyle birlikte Boğaziçi su yoluna nazır Bizans toprağına yerleştikleri bilinmektedir. Şimdilerde Boğaziçi

Üniversitesi Güney Kampüs içerisinde bulunan ve Feth-i Mübîn'in akabinde Rumelihisarı Şehitlik Dergâhı ismini alacak olan araziye yerleşmiştir[34].

Muhyî dervişler, Osmanlı akıncıları, Bizans'tan kiraladıkları arazide bir yandan ziraat, ticaret ve hayvancılıkla meşgul olurlar ve fethin mana yönünü gerçekleştirmeye gayret ederler. Öte yandan da askeri bilgiler elde ederek Osmanlı'ya ulaştırmışlardır.

Artmaya başlayan Türk nüfusunun buradaki konumu itibari ile fethe hazırlık olarak işçi ve askerlerin iaşesi için Rumelihisarı sırtlarına istihdam edilen koyun sürüleri bahane edilerek Bizans askeri kuvvetleri, Rum köylüler tarafından Türk çobanları ile onların güvenliğini sağlayan akıncı dervişlerin bazıları şehit edilmiştir. Ve bu ilk şehitlerimiz, bugün Nafi Baba Tekkesi'nin olduğu alana defnedilmiştir.

Onların hatırasına, bu tepeler yapılaşmaya başlayana kadar koyun sürüleri kendi başlarına şehitlik etrafında otlar idi. Kimseler de karışmaz, tekke dervişleri tarafından İstanbul'un kıtlık zamanlarında, harp yıllarında ve fakirlerin ocaklarına aş olması için zaman zaman kesilerek ihtiyaç karşılanırdı. Onun haricinde bu koyun sürülerine dokunulmazdı.

"Boğaziçi'ni, Rumelihisarı burçlarından seyretme imkanı yakaladığım için kendimi çok şanslı hissettim" der, Moby Dick'in (Beyaz Balina ile Kaptan Ahab'ın öyküsünü anlatan) Amerikalı ünlü yazar Herman Melville. İstanbul'a geldiği 1856 senesinde, onu derinden etkileyen Rumelihisarı'nı görünce, ağzından dökülen ilk ifadeler şu olur, "kralların imzaladığı antlaşmaların ve tablolardaki ressam imzalarının yanında burası bir şehre taşlarla atılan imzadır" diye böyle bir mimari ile ilk kez karşılaşmanın şaşkınlığını dile getirir. (S. F. G.)

A.H.Ş.

Allah Dostlarının Gezinti Yeri Rumelihisarı

Rumelihisarı ve köyünün kurulmuş olduğu tepede vaktiyle Evliyalar adında bir gezinti yeri vardı. Rumelihisarı ile de özdeşleşmiş olan Durmuş Dede, Şeyh İsmail Maşuki, Şeyh Hasan Zarifi gibi birçok Allah dostunun gömülü olmasındandır.

Durmuş Dede ve Tekkesi

1938-1942 tarihleri arasında İstinye-Bebek sahil yolu genişletme çalışmaları içerisinde yıktırılan Durmuş Dede Tekkesi ve Türbesi, hisarın sahil yönündeki kıble duvarının bitişiğindeydi. Buradaki Tarik-i Bektaşi tekkesinin içerisi; cerağ, davul ve kudümlerle süslüdür diye anlatılır. Durmuş Dede'nin burada yirmi yıl şeyhlik yapmış olduğu ifade edilir.

Durmuş Dede, denizciler arasında büyük itibara sahip bir Allah dostu olarak kabul edilirdi. Rumelihisarı'na ne zaman gelip yerleştiği tam bilinmese de Tuna Nehri'nin Karadeniz'e döküldüğü yerde bulunan ve bir ada olan Akkerman'dan kalkarak İstanbul'a hareket eden gemiyle gelip genç yaşta yerleştiği anlatılmaktadır. Kerametlerini Rumelihisarı'na yerleştikten sonra göstermeye başlamıştır. Burada kendisine ziyarete gelen hal ve hatırını soran denizcilere; "Bu sefere gitme zarar edersin." veya "Bu sefere git kazançlı olacak." der ve dediği de hep çıkarmış. Ahmed Han devrinde ölmüştür. Buradaki tekkesinde gömülüdür.

Pir-i Yetmiş Kuruş Dede

Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiye göre Rumelihisarı'nda başıboş dolaşan bir zat imiş. Fatih Sultan Mehmed ile cenk etmiş, o sırada ermişler bir araya gelmiş onlarla görüşmüş. Eğri Kalesi'nin alınmasından sonra bu sırrı şuna buna açıkladığı için yedi sene dili tutulmuş, yedi yıldan bu yana "Yetmiş kuruş, yetmiş kuruş" diyerek dolaşmış. Yağmur çamur dolaştığı halde pabucunun üzerine zerre kadar çamur bulaşmazmış. Bir gün Sultan IV. Murad'a; "Revan Kalesi'ni yedi günde alacaksın, ama yine geri vereceksin." demiş. Kale yedi günde alınmış ama yine Acem eline düşmüş. Padişah savaş sırasında ordu içinde, "Yetmiş Kuruş'un sesini işitiyorum, bakın hangi çadırdadır?" diye sormuş. Hâlbuki Dede İstanbul'da, Hisar'da imiş "Murad yetmiş kuruş aldı, Murad yetmiş kuruşa... " diye feryat eder dolaşırmış…

Süheyl Ünver'den Durmuş Dede Tekkesi ve Aşiyan Mezarlığı

Pir-i Yetmiş Kuruş, 70 yaşında Rumelihisarı'nda vefat etmiştir. Mezarının yeri bilinmemektedir.

Şeyh İsmail Maşuki, Allah diyen bedensiz baş olarak İstanbul'un tasavvuf tarihinde yerini almış, Allah dostu olarak kabul edilir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde yaşamış bir tasavvuf ehli olarak yaygın bilinen ismi ile Oğlan Şeyh'dir. Bu şekilde denilmesinin sebebi, halkın sevgisini ve saygısını kazanmış bir gönül dostu olarak genç olmasından ötürüdür. Asıl ismi, İsmail Maşuki'dir. Babası, Bayrami-Melami tarik içerisinde terbiye görmüş bir zat olan Pir Ali Aksarayi Sultan olup onun tasavvuf terbiyesi içerisinde yetişmişti.

Şeyh İsmail Maşuki, şürekâsına tesbihat içerisinde Allah zikrini Allahım olarak söylettiği ifade edilir. Bu zikir şeklinin Şeyhülislam İbn-i Kemal'in fetvasına şirk olarak görülmesi üzerine Kanuni Sultan Süleyman'dan alınan izin ile Şeyh İsmail Maşuki ve on iki şürekâsı Sultanahmet Meydanı'nda kafası kesilerek idam edilecektir. Bundan sonrasını Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nden takip etmekteyiz. Evliya Çelebi'nin aktardığına göre; Şeyh İsmail Maşuki bedensiz başının denize atılmasını ve başının nereden kara-

ya çıkarsa türbesinin oraya yapılmasını vasiyet etmiştir. Şeyh İsmail Maşuki'nin vasiyeti üzerine başı Ahırkapı'dan denize atılır. Yine Evliya Çelebi'nin aktardığına göre denizdeki bedensiz baş "Allah"ı zikretmeye devam eder.

Aktarılmakta olan kıssalara göre, Kanuni Sultan Süleyman Kandilli'deyken denizden Şeyh İsmail Maşuki ile on müridinin cesetlerinin geçtiğini görür. At Meydanı'nda idam edilmelerinin ardından Ahırkapı'dan naaşları denize atılmış ve bu naaşları su üstünde elleri başlarını tutar vaziyette, akıntının tersine gider. Bu halin görülmesi üzerine Kanuni'nin mahiyetindekiler Sultana, bu Allah dostlarının haksız yere idam edildiklerini söyleseler de artık çok geçtir.

O sırada Padişahın önüne on müridiyle beraber dirilmiş olarak çıkan şeyh, denizde bir saate yakın sema eder. Padişahı hüngür hüngür ağlatır. Naaşları, Rumelihisarı kıyılarına geldiğinde buradan alınarak Kayalar Mescidi haziresine defnedilecektir. O günün gecesinden itibaren tam on gece kabirlerinin üzerine gökten nur yağdığı da ifade edilir.

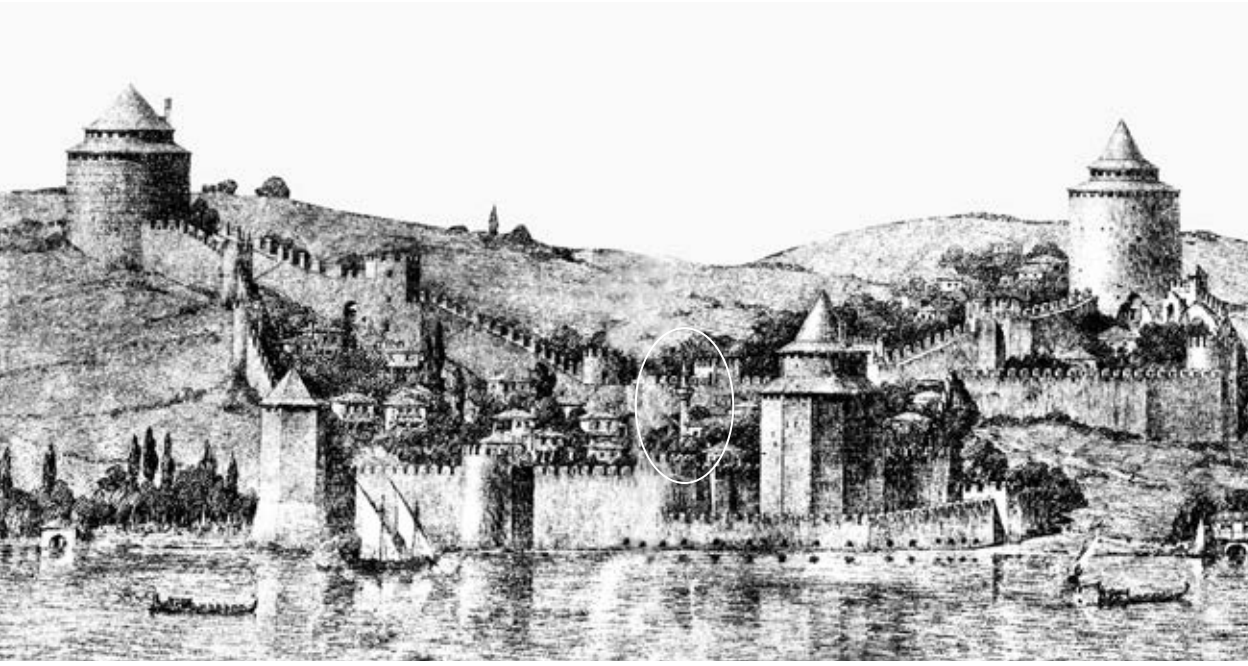
Şeyh Hasan Zarifi, hicri 882/miladi 1477 tarihinde Rumeli coğrafyasının Siroz şehrinde doğdu. Tahsilini İstanbul'da tamamladı ve Osmanlı âlimlerinden Kemalpaşazâde'nin talebesi olarak ilmi icazeti ondan aldı. Dönemin tasavvuf büyüklerinden ve Tarik-i Halvetiye'den Zeynüddin-i Hafi hazretlerinden ilk tasavvuf terbiyesini alıp İbrahim Gülşeni hazretlerine intisap ederek onun halifesi oldu. Hicri 977/miladi 1576 senesinde Rumelihisarı'nda vefat eden Şeyh Hasan Zarifi Kayalar Mezarlığı yakınına defnedilmiştir.

Duâ Tepe'den Doğa Tepe'ye…

Anadoluhisarı'nın gözcü tepesi Otağtepe'de yer alan namazgâh, Anadolu'dan gelen askeri kuvvetlerin toplandığı mevkiinin en uç noktası idi. Anadolu ordusu, buradan yani Anadoluhisarı üzerinden Boğazı gemilerle geçerek Rumelihisarı'na varmıştı.

Harekâtın başlayacağı sabah, bütün Anadolu ordusunun topluca namaz kıldığı mevkii de burası idi. Bir rivayete göre Fatih Sultan Mehmed Han, namazgâh üzerinde sabah namazının imamlığını yapmıştır.

Rumelihisarı'nın tamamlanmasının ardından Fatih Sultan Mehmed, hisarın içerisine otağını kuracaktır. Fetih harekâtı öncesi Çandarlı Halil, Zağnos, Saruca Paşa, Baltaoğlu Süleyman Paşa, Ulubatlı Hasan,

Rumelihisarı Kulelerinin üstleri kurşun kaplı sivri ahşap külah çatılar ile örtülü vaziyette olduğu dönemleri gösteren bu gravür içerisinde Kale Mescidi (Ebu'l-Feth Camii) de görülmektedir. (Albert Gabriel'den)

Akşemseddin, Molla Gürani, Molla Vefa, Akbıyık, Karyağdı Baba, Şeyh Zeyrek başta olmak üzere ulema ve askerler, hisarın arka tepesi Duâ Tepe'de, fetih duasını gerçekleştirmişlerdir.

Rumelihisarı'na iki tepe hâkimdir. Bunlar Duâ Tepe ile Şehitlik Tepesi'dir. Her iki tepe de hisar ile beraber fethin mânâ ve tasavvufu içerisinde önem taşıyan sembol noktalardandır. İlk fetih gözyaşlarının aktığı Otağtepe'nin ardından ilk fetih dualarının dile getirildiği, bütün samimiyet ve kalp ile Allah'a yakarıldığı noktadır.

Bugün Nâfi Baba Tekkesi'nin hemen yakınında yer alan Duâ Tepe ile ilgili Nezih Uzel "Duâ Tepe'ye Anıt" adlı makalesinde, eski Ticaret Odası Başkanı Niyazi Adıgüzel tarafından bir Fatih Sultan Mehmed heykeli dikilmek istenildiğini de öğrenmiş bulunmaktayız[35].

Bugün fethin anlamı içerisinde büyük bir değer olan mevkiiler ve kültür varlıklarının isimleri ile de oynanarak tarihi anlamlarının yok edilmesi ne kadar doğrudur? Nezih Uzel'in, Duâ Tepe ile ilgili makalesinin son satırında ifade ettiği önem itibari ile bu konuyu tekrar düşünmemiz gerekir.

"…heykeli meykeli bırakın da Duâ Tepe'ye dua edilecek bir yer yapın. Bir çeşme bir namazgâh… gibi."

Rumelihisarı'nda insanın aklına o kadar çok şey geliyor ki...
"Rumelihisarı'nda oturmuşum,
oturmuş da bir türkü tutturmuşum"…
Orhan Veli

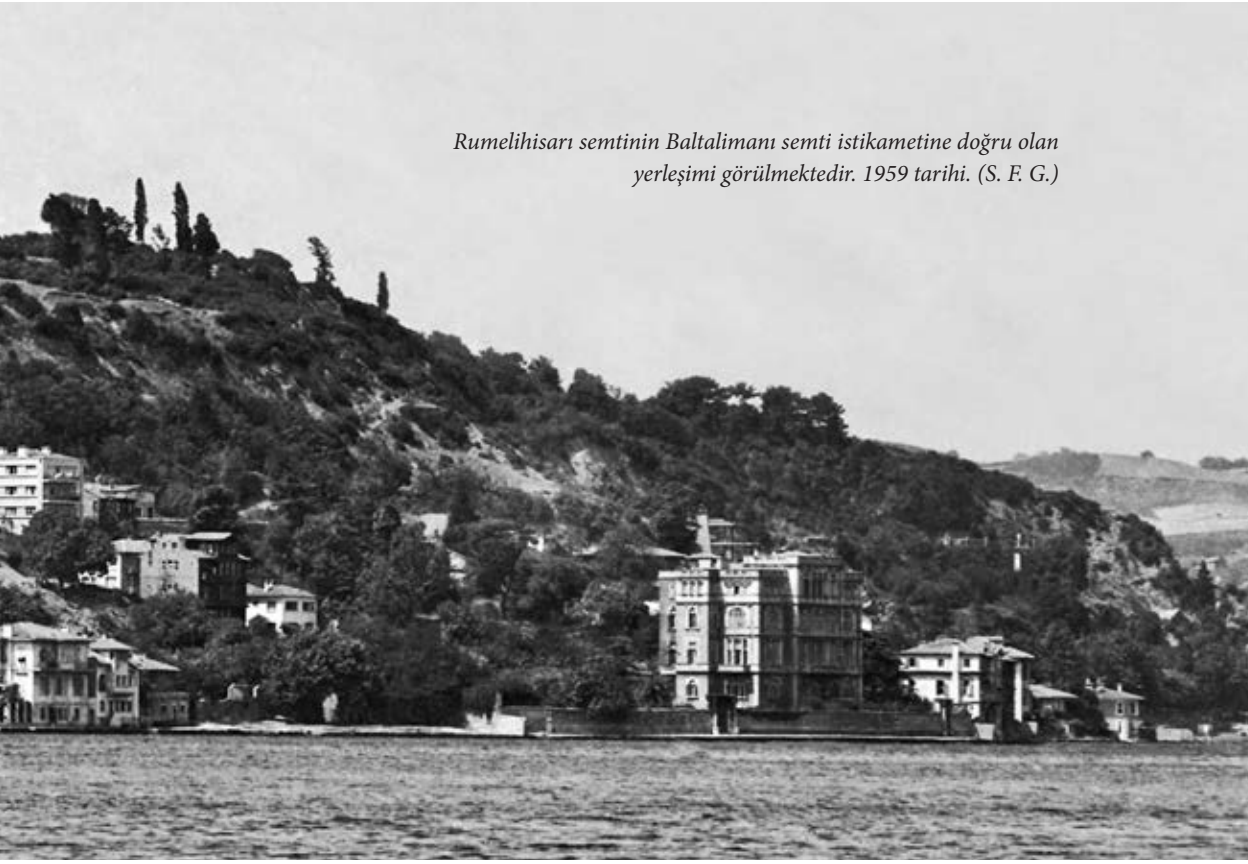

Rumelihisarı Mahallesi

Boğaziçi'nin Rumeli yakasındaki ilk Türk köyü olarak gelişen Rumelihisarı semti, Bebek ile Baltalimanı arasındaki burun içerisinde kurulmuştur.

Semtin kuruluşundan itibaren hakkında en eski tarihli bilgiyi, 17. yüzyılın İstanbul'u ve Osmanlı coğrafyası, toplum hayatı ve mimari yapıları ile ilgili önemli bir kaynak eser olan Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nden edinebilmekteyiz.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde; Rumelihisarı yerleşiminden bahsederken kalenin dışında, deniz kıyısında ince bir şerit halinde, bahçesiz ama leb-i derya bir konumda yalılardan müteşekkil 1.060 kadar hanelik bir semt olduğunu ifade eder. Bu semt içerisinde sadece beş ev Rumlarındır ve bunlardan vergi alınmaz idi. Evliya Çelebi; semtin 3 camii, 11 mescidi, 7 okulu, l hamamı ve 200 dükkânı bulunmakta olduğunu belirtir. Durmuş Dede Tekkesi semtin önemli bir parçasıdır. Yahudisi, meyhanesi ve bozahanesi dahi bulunmadığı, ekseriya ilim sınıfına mensup insanların bulunduğu yalılar topluluğuyla öne çıkan bir Boğaziçi semtiydi. Osmanlı aydınlarının ve Müslümanların oturduğu dindar bir semtti.

Rumelihisarı semtinin Baltalimanı semti istikametine doğru olan yerleşimi görülmektedir. 1959 tarihi. (S. F. G.)

Rumelihisarı Semti'nin ilmiye sınıfı dışındaki diğer sakinleri; balıkçı, kale neferi, kayıkçı ve diğer sanat erbabıdır. Semtin ileri gelen ayan ve eşrafı yalı sahibi olup kış günleri İstanbul'da otururdu. Yine bu yüzyıl içerisinde Hisarın hemen önüne denk gelen, Şeytan Akıntısı kenarında belli başlı yalı olarak Dizdar, Hacı İsa, Kara Hasan, Narhcı Hasan Efendi, Koşka Fıruni Mehmed Efendi, Topkapılı Mahmud Ağa, Hezar-pare Ahmed Paşa'ya ait yalılar yer almaktaydı. 17. yüzyılda IV. Mehmed'in annesi Vâlide Turhan Sultan tarafından yaptırılan köşk, Şeyhülislam Mekki Mehmed Efendi, Sıtkızâde Ahmed Reşid Efendi yalılarını ayrıca sayabiliriz.

18. yüzyılda Rumelihisarı köyü; Hacı Kemaleddin mahallesi, Kaleiçi ve Meydan mahallelerini kapsamaktaydı. 1802 tarihli ve Boğaziçi yerleşimleri ile ilgili değerli bir kaynak Bostancıbaşı Defteri'nde, Kayalar Camii ile Baltalimanı Taş İskelesi arasında; 47 yalı 6 hane, Durmuş Dede Tekkesi, Rumelihisarı, 3 iskele, Hisar Mektebi, hamamı, kahve dükkânı, tatlı su sebili ve Yedekçiler İskelesi nöbet yerinin bulunduğu kayıtlıdır.

Bu gravürde Rumelihisarı sahil şeridi üzerinde, bitişik nizam sıralanmış yalılar, Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde anlatıldığı gibi görünmektedir.

19. yüzyılın ikinci yarısında, Rumelihisarı ile Emirgân Semti arasındaki sahil boyunca, inci dizisi gibi dizilmiş vaziyette yer alan yalı sayısı kırk dokuzdur. Bu yalılar arasında Rumelihisarı'nda; Esirci Emin Ağa, Nalburzade Mehmed Ağa, Sofya Mollası Feyzullah Efendi, Köprülüzade Ahmed Necip Efendi, 19. yüzyılın ilk yarısında yaptırılan İffet Hanım'ın kızının ikâmet ettiği Şeyh Dülgerzade ve Hasan Hilmi Paşa yalıları bu yalılar arasında sahibi bilinenlerdendir.

Rumelihisarı'nın son dönem yalılarından, ancak sonra yıkılanlardan biri olacak Hasan Hilmi Paşa Yalısı, tarihi karakol binasına yakın yalı idi. Hasan Hilmi Paşa, Pertevniyal Valide Sultan'ın büyüttüğü Meyyale Hanım'ın da kocasıydı. Meyyale Hanım ile evlendikten sonra paşalık unvanını almış olduğundan askerlik ile ilgili bir vazife sahibi değildi. Hasan Hilmi Paşa, ancak babasının yardımıyla bu yalıyı satın alabilmiştir.

Rumelihisarı sakinlerinden ve Türk resminin önde gelen sanatçılarından Ressam Şevket Dağ da (1875-1944) vapur iskelesinin yakınlarında yer alan yalısında yaşamış ve ömrünü tamamlamıştır. Bugün ahşap yalı mevcudiyetini korumasa da kâgir olarak varlığını devam ettirmektedir. Günümüzde, Boğaz Köprüsü'nün gölgesi altında kalmış Tophâne Müşîri Zeki Paşa (1849-1914) Yalısı, 19. yüzyılın sonlarında yaptırılan ve Boğaziçi'nde kalmış nadir dört katlı kâgir yalıdır. Semtin sembol

yapılarından 1913 inşa tarihli Ziyâ Paşa Köşkü, halk arasındaki ismi ile Perili Köşk, semtin etkileyici yapılarındandır.

Semtin ilk yapısı olarak Rumelihisarı öne çıksa da ilk olarak mezarlık, mescid ve hamam binaları inşa edilmiştir. Bugün semtin en eski camii Ali Pertek Camii ya da Bey Camii, eski Rumelihisarlıların ifadesi ile Hamam Mescidi olarak anılan caminin, 1640 tarihinden önce yapıldığı kabul edilmekle beraber Rumelihisarı inşası sırasında yapıldığı bilinmektedir. Gerisinde yer alan hamam binası ise Roma dönemi hamam alt yapısı üzerinde yeniden inşa edilmiş, Boğaziçi'nin ilk Osmanlı hamamlarındandır.

İlk olarak Nâfi Baba Tekkesi arazisi olarak bilinen Şehitlik Tepesi Mezarlığı Rumelihisarı'nın yapımı bitirilmeden önce teşekkül ettirilmiştir. Rumelihisarı'nda, 1451 tarihinden itibaren İslam mezarlığının kurulmaya başladığını ifade edebiliriz. Semt içerisinde beş ayrı yer, Müslüman Türkler tarafından mezarlık alanı olarak kullanılmıştır.

Bugün kaybolanları ile birlikte bu mezarlıklardan ilki, adı halen Aşiyan olan sahildeki Kayalar Mezarlığı, ikincisi ise 1980'de korumaya alınan Şehitlik ya da Nâfi Baba Mezarlığıdır. Bu iki mezar hariç, Kekik Tepe'ye kadar uzanan kısmı 1980'de sökülmüş mezarlıkta, taşlardan okunduğuna göre 1451'de, fetihten evvel gömü yapılmıştır. Üçüncüsü, Osmanlı Mezarlığı (yaşlı kişilerden alınmış bilgilere göre Küçükdere Ayazması'ndan Ermeni Mezarlığı'na kadar olan yerde bulunmaktaydı), dördüncüsü, Bağ Mezarlığı, Necip Bey Bağı'nın bulunduğu yerde şimdi iskâna açılmış eski mezarlık alanıydı. Beşincisi, Meydan Mahallesi Mezarlığı'dır. Halen Şair Nigâr İlkokulu'nun yerindeki eski mezarlıktır. 1948 senesinde okul yapımı ile mezarlık yok edilmiştir. Ayrıca bir de Ermeni cemaatinin tepe üzerinde mezarlıkları bulunmaktadır[36].

Evliya Çelebi'nin ifadesi ile Rumelihisarı'nın en ünlü meyvesi, tepeler üzerinde yetiştirilen hisar kirazıdır. "Bu kiraz öyle bir kirazdı ki, diyar-ı Acem'de adına gülnâr-ı Rum derlerdi. İki kiraz bir dövme riyal ağırlığında gelmişliği var" diye de tarif eder. Ve "bunlar memleket içinde olduğu gibi Arabistan'da ve İran'da da pek makbuldür." Diye de ekler...

Rumelihisarı, ilk Türk köyü oluşu sebebiyle diğer Boğaziçi köylerinin çoğundan daha geniş sınırlara sahip tutulmuştur. Eski kayıtlara göre, Fatih Sultan Mehmed zamanında (1451-1481) bu fundalık yöre, Uskumru Cibayeti olarak

1968 senesinde sahil yolu genişletme çalışmalarında istimlak edilen kıyıdaki binalar, vakıflar ve vakıf akarlarının tamamı yıktırılacaktır. (S. F. G.)

tesis edilmişti. İleriki dönemlerde Cezayirli Hasan Paşa'ya Boğaz kumandanı iken tımar olarak verilmiş olduğu görülmektedir.[37]

Fetihten itibaren Müslüman ahalinin daim olduğu ve buna hassasiyet gösterildiği Rumelihisarı Köyü'nün, 18. yüzyıldan itibaren demografik yapısının değiştiği görülmektedir.

Rumelihisarı Köyü'nün, 18. yüzyıldaki durumuyla ilgili Eremya Çelebi'nin Rumelihisarı'nda Ermeni bulunup bulunmadığına dair hiçbir şey söylememesinden, kendi zamanında bu mahalde bir Ermeni topluluğunun mevcut olmadığı anlaşılır.[38] İnciciyan'ın verdiği malumata göre de Ermeniler; 18. yüzyılda Rumelihisarı Semti'ne yerleşmişler ve akabinde bir de kilise inşa etmişlerdir. İnciciyan, Ermeni mahallesinin bugün de olduğu gibi hisar dışında, sarp bir yolla çıkılır bir tepede bulunduğunu ve Ermenilerin Surp Sanduht[39] adlı küçük bir kiliseye malik olduklarını da söyler. Bugün aynı adla mevcut Rumelihisarı Ermeni Kilisesi, 1816 senesinde yıktırılarak bugünkü şekli ile inşa edilmiştir[40].

1877 tarihinde çıkarılan ilk Dersaadet Belediye Yasası'na göre, İstanbul Belediyesi'nin sınırları Boğaziçi'nde oldukça geniş tutulmuştur. Boğaz köyleri çoğunlukla kıyıda yer aldıkları halde, Rumeli yakasındaki belediye sınırı gerideki sırta (Maslak-Büyükdere Caddesi'ne) kadar dayandırılmıştı. Fatih döneminden beri süregelen hususiyeti de bu şekilde idi.[41]

Boğaz köyleri, 1950'li yıllarda İstanbul'un en yeni ilk imar planlı mahallesi olarak kurulmaya başlanan, Levent Mahallesi'nin teşekkülüne kadar Rumelihisarı Köyü'nün sınırları içerisindeydi. Rumelihisarı Köyü, Baltalimanı Deresi ve Emirgân semtiyle sınır oluştururken, geriye doğru bugün Küçük Armutlu, Kanlı Kavak Suyu kaynağı üzerinden Maslak Caddesi'ne oradan da Levent Çiftliği arazilerini içerisine alarak Zincirlikuyu son sınır noktasını oluşturmaktaydı.

Bugün Nispetiye Caddesi üzerindeki Akatlar ve Etiler, Rumelihisarı köyü sınırları içerisinde olup Bebek sınırının son noktası Kayalar Mescidi idi. Buralar eski tapu kayıtlarında Rumelihisarı Molla Fenari Mahallesi diye kayıt altındaydı.

1940 ortalarına kadar korunabilen bu sınır dâhilinde 1950 senesi başlarında Levent, sonra Etiler bölgesi köy sınırlarından çıkartılmıştır. Bu yeni mahalleler Sarıyer'den ayrılıp Beşiktaş'a bağlanmıştır.

Rumelihisarı kıyıları içerisinde yer alan Meydan Mahallesi, semtteki hayatın merkezini de teşkil etmekteydi. 1926 senesinden itibaren açılmaya başlanılan Boğaziçi sahil yolu, çok az değişikliğe sebep olsa da Rumelihisarı merkezi çok büyük etkiye sebep olmamıştır. Fakat 1938-1941 arasındaki sahil yolunun genişletilmesi çalışmaları, vapur iskelesi ve iskele meydanı çevresindeki günlük yaşamı bütünüyle alt üst edecektir. Semt ile özdeşleşmiş ve kıyı boyunca yer alan çarşı başta olmak üzere, yalılar ve evler birer birer yıktırılacaktır. İki iskele ortadan kalkacak, Şeytan Akıntısı'na kapılan gemiciler ve insanları kurtarmak için yüzyıllardır burada hizmet veren Yedekçiler İskelesi mensupları ile beraber artık tarih olacaktır. Tarihi Rumelihisarı hisar peçesine bitişik karakol binası ise yıktırılacak, Durmuş Dede Tekkesi ortadan sessizce kaldırılacaktır. Sahil boyunca devam eden Rumelihisarı semti sakinleri sırtlara doğru çekilecektir. O muhabbet ve gündelik hayatın paylaşımı, semtin diğer sakinleri Ermeniler gibi kendi kabuğunda yaşayan ve semt ile kopuk bir cemaat haline bürünecektir.

1880 tarihinde eserini tamamlamış olan Sarkis Sarraf Hovhannesyan, Payitaht İstanbul'un Tarihçesi adlı eserinde, Rumelihisarı semti ile ilgili olarak, "... Kara tarafında da evler ve denize nazır bahçeler bulunur. Bu bahçelerde yetişen kiraz ve ufak boylu Rus hıyarı denilen nefis salatalıklar çok meşhurdur" diye görüşlerini aktarır.

Semtin sahil boyunca şekillenecek yeni imar yolları ile yaşayacağı değişiklikler ileriki senelerde demografik yapının da değişimine hız verecektir. Rumeli yakasının ilk Türk yerleşimi olması hasebiyle, Türk nüfusunun uzun yıllar hâkim olduğu semt, 1938 senesine yani büyük istimlâk uygulamalarına değin, bilhassa yaz aylarında İstanbul ulemasının; yazar, düşünür ve sanat erbabının uğrak ve tatil yeri idi.

Bu döneme kadar yerli halk, Balkan ağırlıklı olup Boşnak, Arnavut, Makedon, Selânik ve Bulgaristan kökenli idi. 93 Harbi denilen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile göç edip gelen ailelerin çocukları burada ikâmet etmekteydi. 1970'li yıllardan itibaren Baltalimanı, Kanlıkavak bölgesine ve Rumelihisarüstü mevkiine yeni göçlerle, yerleşimler olması bütün demografik yapıyı da değiştirecektir.

Semtin Kadim Mescid, Cami ve Diğer Kültür Varlıkları Mirasımız ile Alakalı Kısa Bilgiler…

Rumelihisarı Köyü içerisinde, üç mahallenin üçü de sahile paralel gelişim göstermiştir. Ali Pertek Camii ya da Bey Camii eski Rumelihisarlıların ifadesi ile Hamam Mescidi olarak anılan caminin yeri, en eski semt hamamının da olduğu mevkii idi. Hisara yakın Hacı Kemaleddin Mescidi diğer adı ile semtin en hareketli mevkisinden dolayı Çarşı Mescidi idi. Bu iki mescid de birer mahalleyi temsil etmekteydi. Üçüncü mahalle de Hisar içindeki, Kaleiçi yerleşimi idi.

Hacı Kemaleddin Mescidi, cuma namazları için semtin ihtiyacına istinaden Sultan I. Mahmud tarafından yeniden ve biraz daha büyük ölçülerde inşa ettirilecektir. Yeni Cami, bulunduğu Çarşı Meydanı'na uygun olarak

Bu fotoğrafta Nâfi Baba Tekkesi'nin üçüncü binası görülmektedir. (H. N. İ.)

Şehitlik Mezarlığı'ndaki şahideler, sahipsizlikten yıktırılarak yerine yeşil alan yaptırılmıştır. (H. N. İ. 1968)

fevkâni yani bodrum katlı inşa edilerek altı dükkân yeri, akar (gelir) oluşturulacaktı.

Semtin Türk-İslam kimliği ile teşekkül eden, Rumelihisarı dışında en eski yapılarından başlayarak semtin belli başlı yapılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Nâfi Baba Tekkesi, İstanbul'un fethi hazırlıkları içerisinde, fethin manevi ve maddi hazırlıklarını yapmak üzere Boğaziçi'nin Rumeli yakasına ilk yerleşen Alperenler ve akıncı dervişleri; Anadoluhisarı'nın hemen karşı tepesine denk gelen ve bugün Bebek ile Baltalimanı üst tepelerini de içerisine alan 25 dönümlük bir arazi üzerinde koyun sürüleri ile uğraşan göçebe bir yerleşim gösterirler.

Bizans'ın kiracısı durumunda bulunan ve Bizans yönetimi tarafından gelecek tehlikenin habercisi olarak görülen Alperenlere; hicri 855/miladi 1451 senesinde, Bizans askeri kuvvetleri tarafından ani bir baskın yapılır ve akıncı dervişlerden pek çok şehit verilir.

Fetih öncesi, Boğaziçi'nde ilk şehitlik de böylece oluşacaktır. Şehitler, bilahare Şüheda Kuyusu[42] namıyla anılacak büyükçe mezara, topluca defnedilir.

İlk Şehitlik, Şüheda Kuyusu taşı. (H. N. İ. 1968)

İstanbul Fethi'nin hemen akabinde, şehitlik yerinde ve fetih duasının yapıldığı tepe yakınında, ilk tasavvuf merkezi dergâh teşekkül ettirilecektir.

Boğaziçi'nin manevi bekçileri olarak kabul edilen bu dergâh, Fatih Sultan Mehmed'in talimatıyla kurulur ve meşihat makamına Hacı Bayram-ı Veli'nin halifelerinden biri ve Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) soyundan, Fatih Sultan Mehmed'in silah arkadaşı, Akşemseddin hazretlerinin talebe arkadaşı, Seyyid Eş-Şeyh Mahmud Bedreddin Efendi, dergâhın kurucusu olarak posta oturur. Şehitlik Dergâhı'nın ihtiyaçları için Rumelihisarı sahilinden Zincirlikuyu önlerine kadar arazi akar (gelir) olarak tahsis edilecektir.

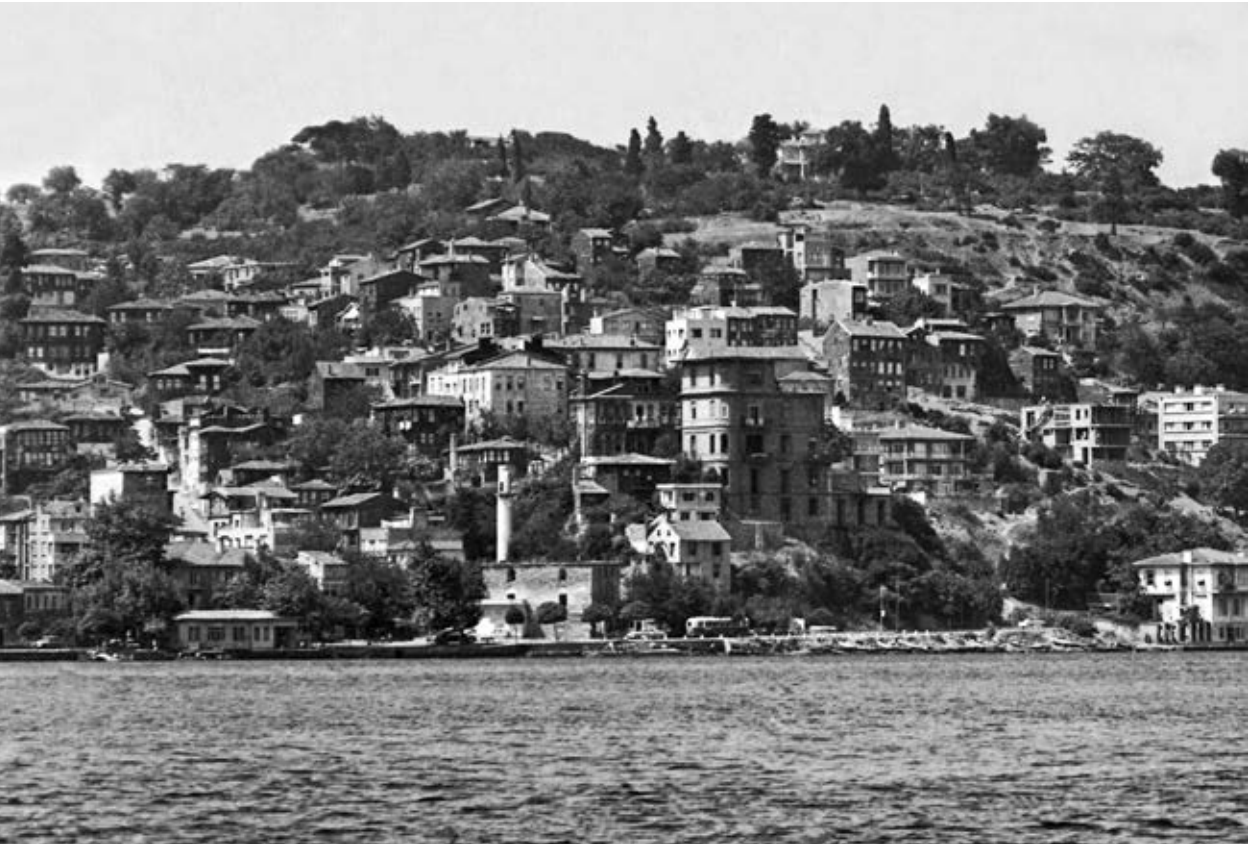
Dergâhın son şeyhlerinden, Nakşîbendi, Bayramî ve Bektaşî tarikatlarının halifesi Es-Seyyid Mahmut Babazade Muhammed Abdünnafi Baba'nın hizmetinde bulunduğu dergâh, halk arasında artık Nâfi Baba Tekkesi olarak ifade edilir olacaktır.

Tekke ve zaviyelerin kapatılması kanunu üzerine terk edilen tekke binası, bir süre sonra kendi halinde bırakılacak ve yıkılmasına zemin hazırlanacaktır.

İlhan Kesedar'ın, "Rumelihisarı" adlı kitabında ifade ettiğine göre: "Bu toprak yağması, yer çevirip sahip olma hareketine hiçbir Rumelihisarlı kişi karışmadı. Fakat İstanbul Üniversitesi Kampüsü adı altında, Avcılar Köyü ve oradan da Edirne'ye kadar uzandığı yetmiyormuş gibi gelip Kekik Tepesine, İşletme Fakültesi'nin konferans binası ihtiyacının karşılanması gerekçesi ile bir büyük beton yığınını ruhsat almadan kondurdu. Onu gören Boğaziçi Üniversitesi durur mu? O da Şehitlik Mezarlığı'nın uzantısı olan mezarları yol makinesi ile dümdüz edip bir de duvar çekti ve "Burası da benim olacak" dedi. Böylece köyün bir eski mezarlığı ve Boğazın ön görünüm güzelliği halka kapandı, yok edilmiş oldu."

1995 senesinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Boğaziçi Üniversitesi'nin ilk defa bu şehitliğin korunması için karşı karşıya gelmesi üzerine dönemin Belediye Başkanı, Recep Tayyip Erdoğan'ın gayreti ile bugün mezarlığın ve kültür varlığı Nâfi Baba Tekkesi'nin ihyası ve koruması yapılabilmiştir.

Ali Pertek Camii, bu mabedin banisi Türk denizcilerinden Pertev/Pertek Ali Bey tarafından hicri 1177/miladi 1763 tarihinde yeniden ihya ettirilmiştir. Bu sebeple Pertev Bey Camii olarak bilinmektedir. Rumelihisarı inşası sırasında, bu mevkiiye inşaat malzemeleri sevkiyatı

Çatısı çökmüş, minare külahı yıkılmış vaziyette bulunan Ali Pertek Camii ve caminin gerisinde yükselen Rumelihisarı Mahallesi. (S. F. G.)

yapılmış ve burada askerlerin ve işçilerin ibadet etmesi için bu camii inşaa edilir. Caminin burada yapılması da yine burada bulunan bir Roma dönemi hamam bakiyesinden dolayıdır.[43] Hamam faaliyete geçirilirken cami de bunun önüne inşa edilecektir. Gerisinde yer alan hamam binasından ötürü de Hamamönü Cami olarak bilinir. Hüseyin Ayvansarayi Hadikatü'l-Cevami adlı eserinde, minberinin Bayram Paşa tarafından konulduğunu belirtir. Bayram Paşa, Sultan IV. Murad dönemi (1623-1640) vezirlerindendir. Bu sebeple camii, Sadrazam Bayram Paşa Vakfı içerisindedir[44].

Pertev/Pertek Ali Bey Camii, 1937 tarihinden itibaren kadro dışı bırakılarak 1961 senesine kadar ibadete kapatılan camilerdendir.

23 yıl boyunca ibadete kapalı tutulan camii, bir dönem depo olarak kullanılmıştır. Çatısının çökmesi ve geçirdiği bir yangın ile de duvarlarında yer alan Fatih dönemi grafitolar ile eşyaların tamamı tahrip olmuştur. Caminin duvarları kâgirdir. Çatısı ve minberi ahşap olup minaresinin alt kısmı taş, peteği tuğladandır[45].

Roma döneminden kalan ve Osmanlı döneminde de kullanılmış olan hamam bakiyeleri yıktırılıp üzerine yeni bir bina inşa ettirilir iken... (S. F. G.)

1938 senesi Yeni Sahil imar yolu istimlakları gerçekleştirilip yıktırılmadan önceki Ali Pertek Camii ve çevresi (S. F. G.)

Durmuş Dede Tekkesi ve Hasan Zarifi Efendi Türbesi (İstanbul Arkeoloji Müzeleri Encümen Arşivi) 1938

Ali Pertek Cami'nin sahil yönünde, semtin tarihi ile özdeş pek çok yapı gibi Fatih Sultan Mehmed döneminden itibaren var olan taş dükkânlar, 1938 senesinde İstinye-Bebek sahil yolu düzenleme ve genişletme çalışması kapsamında yıktırılmıştır.

Durmuş Dede Tekkesi, Rumelihisarı–Bebek sahil yolu üzerinde yer almaktaydı. Tarihi Rumelihisarı'nın güney cephesi duvarları önünde, Kayalar Mezarlığı'nın yakınında idi.

Tekkenin kurucusu Gülşeni tarikatının Piri, Şeyh İbrahim Gülşeni'nin halifelerinden ve 1569 tarihinde vefat etmiş Şeyh Hasan Zarifi Efendi'dir. Tekke, hicri 935/miladi 1528 senesinde kurulmuştur. Kuruluşunda Tarik-i Gülşeniliğe intisab olup kapatılana kadar Tarik-i Cerrahiliğe bağlı kalmıştır.

Tekkenin Durmuş Dede ismi ile bugüne değin bilinmesini sağlayan Pir-i fani Akkirmanlı Durmuş Dede'dir. Sultan I. Ahmed döneminde yaşamış ve Evliya Çelebi'nin bizzat tanıştığı Durmuş Dede, gemicilerin koruyucu velisi olarak bilinegelmiştir.

Tekke, Akkirmanlı Ali Baba'nın meşihatı sırasında hemşerisi Durmuş Dede'nin buraya yerleşmesi ve kerametleri ile dikkat çekmiştir. Evliya Çelebi'nin ifade ettiği şekli ile de Tekke, Karadeniz'e doğru sefere çıkan

Durmuş Dede Tekkesi, karakol binası ve Şeytan Akıntısı kıyılarında yer alan yalılar. (Atatürk Kitaplığı Arşivi)

gemiciler tarafından ziyaret edilen ve bu kimselerin, tekkeye zahire ya da Durmuş Dede'ye sadaka verip kendisinin iznini ve hayır duasını almadan yola koyulmadıkları bir ziyaret yeri olmuştur.

18 S 1320 / 27 Mayıs 1902 tarihli arşiv belgesinde, Durmuş Dede Dergâhı'nın bakımının Sultan II. Mahmud Evkafı'ndan yapıldığı görülmektedir.

Tekke ve Zaviyeler Kanunu ile kapanan tekke binası, 1938 senesine kadar son şeyh ailesinin meskeni olarak kullanılmıştır. 1938 tarihinde, Rumelihisarı-Bebek sahil yolunun açılması sırasında yıktırılan tekke binası, Hasan Zarifi Efendi Türbesi ile hicri 1035/ miladi 1625 tarihinde vefat etmiş Durmuş Dede'nin ahşap türbesi de yıktırılarak ortadan kaldırılmıştır.

19. yüzyıl içerisinde yenilenmiş olduğu anlaşılan tekke binası, İki katlı, ahşap bir yalı mimari formundaydı. Bina enine gelişen mimarisiyle; tevhidhane, harem ve selamlık bölümlerini içermektedir. Yapının iki girişi bulunmakta olup girişler sahil cephesi üzerindendir.

Tekke binasının bitişiğinde yer alan Hasan Zarifi Efendi Türbesi, kâgir bir yapı olarak inşa edilmişti. Almaşık örgülü duvarları, alternatif olarak bir sıra kesme küfeki taşı ve iki sıra tuğla ile örülmüştü[46].

Hacı Kemaleddin Camii, semtin selâtin camiidir. Anadoluhisarı'nda kendi haline terk edilen ve cümle kapısına kadar kafelerin kapattığı bu nadide eser, Rumelihisarı ile aynı muameleye maruz bırakılmıştır.

Yıktırılmış olsa da Durmuş Dede Türbesi'nin duvarında asılı bir levhada yazılı olan şu beyit hala geçerlidir:

Hak-i pay-i evliyaya yüzünü sürmüş dede
Bu hisarın kutbu olmuş Hazret-i Durmuş Dede[47].

Hacı Kemaleddin Cami'nin, semtin mescid yapılarından biri olarak teşekkül ettirildiği bilinmektedir. Sultan I. Mahmud döneminde meydana gelen Rumelihisarı yangını sonucu harap mescidin yerine, 1743 senesinde Sultan I. Mahmud tarafından yeni bir cami inşa ettirilmiştir. Fevkâni mescidin altı birer akar olarak dükkân halinde düzenlenmiştir. İç mekân içerisinden kapalı yüksek bir merdiven ile son cemaat yerine ulaşılabilmektedir.

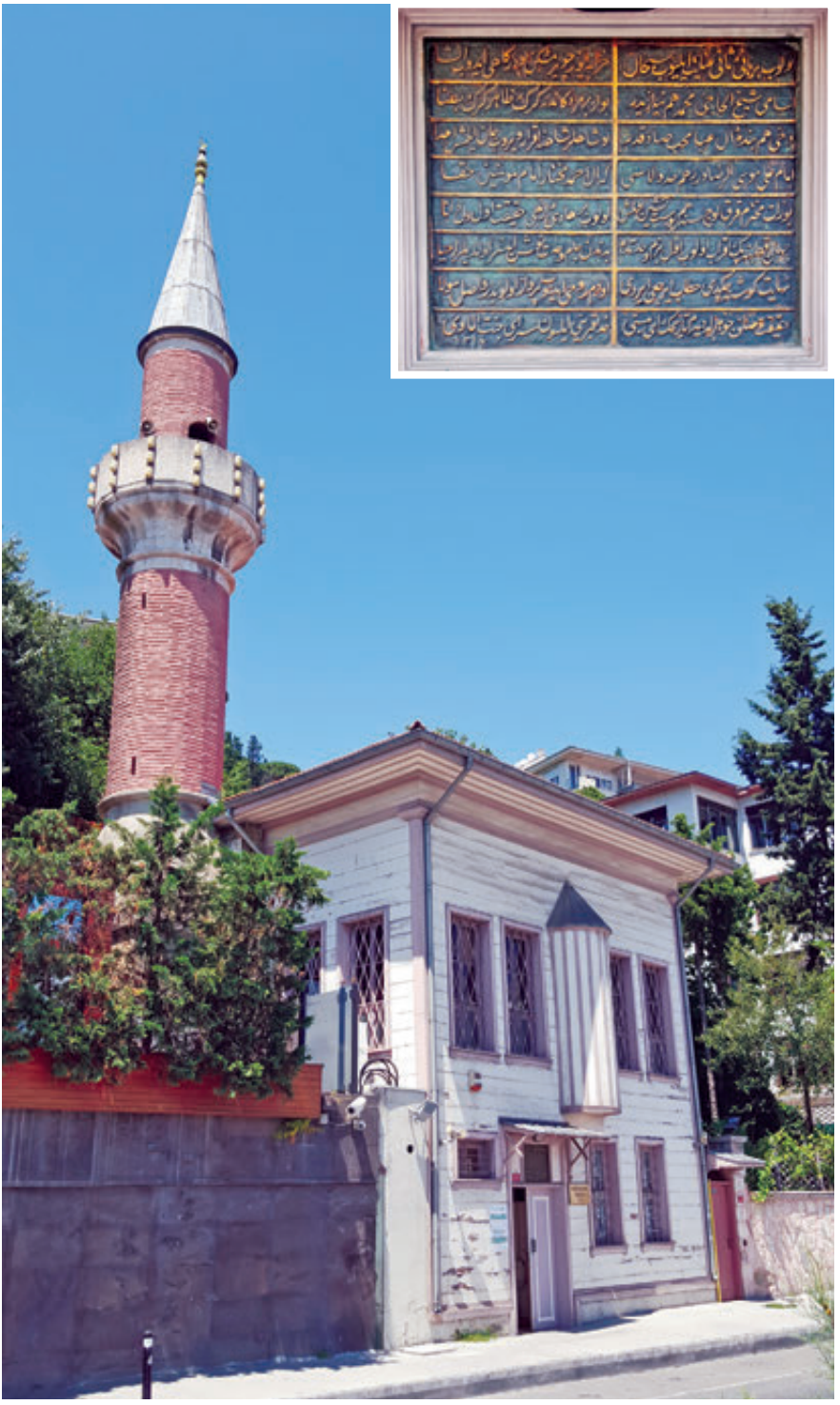
Bir sıra taş ve bir sıra tuğla örgülü kâgir duvarlı ve ahşap çatılı camii; mimari yapısıyla coğrafi konumuna uygun olarak inşa edilmiş ve incelenmeye değer mimari miraslarımızdan biridir. Şadırvanı olarak kullanılan cami dışındaki Boğaziçi'nin iki yakasında pek çok çeşme yaptırarak vakfeden Benlizade Reşid Efendi tarafından yaptırılmış miladi 1777 tarihli bir de çeşmesi bulunmaktadır. Yine çeşmenin bulunduğu alan bitişiğinde Hacı Kemaleddin Efendi'nin kabrinin de bulunduğu haziresi yer almaktadır. Hacı Kemaleddin Efendi'nin kabir taşında vefat yılı hicri 1155/miladi 1743 tarihi yazmaktadır.

Dikdörtgen planlı bu mabedin, deniz tarafına bakan güneydoğu cephesi; üç mermer sütun üzerine bir çıkma şeklinde düzenlenerek cephe üzerinde, çok şık bir hareketlilik sağlanmıştır. Bu bölüm, iç mekânda ve iç mekândan kopmadan bütünlük içinde bir imam odası sağlamaktadır.

Bugün, girişine kadar kafeler tarafından kuşatılmış camii, 1940 yılında ciddi bir onarım geçirmiştir. Caminin muvakkithanesi ise, 1938 senesinde sahil yolunun açılması esnasında yıktırılmıştır.

Kayalar Mescidi ve Tekkesi; mescidin bulunduğu bölgeyi şenlendirmekten yani yeni yerleşime öncelik olmaktan uzak bir topografya üzerine inşa edildiğini görmekteyiz. Bu sebeptendir ki adını üzerine inşa edildiği kayalardan almaktadır. İlk inşası, hicri 1073/ miladi 1662 tarihlidir. Banisi de Sultan IV. Mehmed'in üç tuğlu Nişancıbaşısı Sıtkı Mehmed Paşa'dır.

Mescid ilerleyen tarihlerde yıkılınca, Şeyh Mehmed Niyazi Efendi tarafından ihyası yapılmıştır. Ardından mescid Kadîrî Dergâhı olarak tekrar canlandırılmıştır. 19. yüzyıl bu mescid-tekke yapısı fevkani bir mimariye sahiptir. Mabedin haziresinde Tarik-i Melami büyüklerinden İsmail Maşukî hazretlerinin kabri de yer almaktadır. Mescidin yeniden

Kayalar Mescidi, 2015.

ihyasını gerçekleştiren Mehmed Niyazi Efendi'nin, hicri 1294/miladi 1877 tarihli vakfiyesinden öğrendiğimiz üzere tekkede zikir günü cuma idi.

13 Aralık 1925 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 677 sayılı Tekke ve Zaviyeler ile Türbeler Kanunuyla tekke statüsü de olan mescid binası ibadete kapatıldıktan sonra 62 sene kapalı kalmış ve yıkılmaya yüz tutmuş halde iken 1987'de onarılarak yeniden ibadete açılmıştır.

Caminin son dönemde yaşadığı bedbahtlık bununla da kalmamış, bugün maalesef tekke-caminin sahip olduğu müştemilat (şeyh dairesi) ve arazisinin önceki tarihlerde satılması, haksız olarak el değiştirmesi nedeniyle çevresindeki yapılar arasında sıkışmış, mahzun ahşap bir mabet olarak mevcudiyetini korumaktadır.

Semtin günümüze ulaşmayan mescidlerinden, Defterdar Mustafa Efendi tarafından yaptırılan Rumelihisarı'ndaki Arpa Emîni Mescidi'nin yeri halen de bilinmektedir. Ali Dede tarafından yaptırılan Torlak Dede Mescidi'nin yeri ise meçhuldür. Mescidlerin mimarileri hakkında da bir malumat yoktur. Bugün, Arpa Emini Mescidi'nin yeri, Sırçacı Aralığı ile Arpa Emiri Kuyu Sokak arasında olup ibadethaneye ait bazı yapı kalıntıları da bulunmaktadır. 46 ada, 5 parsel'de bulunan bu yapı ile ilgili yerin önce namazgâh olduğuna dair bilgi de mevcuttur.[48]

Semtin bilinen namazgâhı, Hacı Kemaleddin Efendi Cami'nin önünde yer alan ve 1777 tarihli Benlizade Raşid Efendi Çeşmesi'nin arkasının namazgâh olduğu ve ilk sahil yolu düzenlemesinde, 1914 senesinde bugünkü yerine taşındığı ifade edilmektedir.

Nalbur Mehmed Efendi Tekkesi; Rumelihisarı Semti içerisinde, dört tekkenin olduğu bilinmektedir. En eski tasavvuf merkezi olarak Nâfî Baba Tekkesinin ardından Durmuş Dede Tekkesi, Şeyh Mehmed Niyazi Efendi Tekkesi (Kayalar Mescidi) ve Nalbur Şeyh Mehmed Efendi Tekkesi gelmekteydi. Nakşibendiye'den Nalbur Mehmed Efendi Tekkesi, Hisar'ın içinde kurulmuştu. Yapılan istimlâkler sırasında Durmuş Baba Tekkesi ile Nalbur Mehmed Efendi Tekkesi yıktırılmıştır.

İbrahim Paşa Çeşmesi; Rakım Paşa Çeşmesi olarak da bilinir. Pertev/Pertek Ali Bey Cami'nin, mihrap duvarı köşesinde yer alır. Banisi Rakım Mehmed Paşa tarafından, babası Sultan IV. Murad dönemi Defterdarı, İbrahim Paşa'nın ruhu için yaptırılmıştır. Hicri 1128/miladi 1715 tarihlidir[49].

Rumelihisarı'nın diğer çeşmelerinden, İbrahim Paşa Çeşmesi, semtin en iyi korunmuş tarihi çeşmesidir. Diğerleri için bunu söylemekte zorlansak

Restorasyon öncesi, Rumelihisarı ve kaleiçi mahallesi... (S. F. G.)

da İstanbul genelindeki bakımsız ve harap kalmış semt çeşmeleri arasında gayet iyi vaziyette olduklarını ifade etmek gerekir. Semtin en eski tarihli çeşmesi, Rumelihisarı'nın üst taraflarında ve Çukurbostan mevkiinde olan Çukurbostan Çeşmesi'dir. Halk arasında Acı Su Çeşmesi de denilmektedir. Bugün Boğaziçi Üniversitesi tesislerinin giriş mevkiinden kaynağa bağlanan su yolunun orta mevkiinde Çukurbostan Çeşmesi yer almaktadır. Birkaç basamak ile inilen bu çeşmeden ayrıca su yoluna da bakımı için girişi sağlayacak bir kapak bulunmaktadır. Bu su yolu dar ve alçak bir tünel içerisinde devam etmekte olup Rumelihisarı arkasından bugün ihya edilen Ebu'l-Feth Camii yakınındaki çeşmeye bağlanmaktadır. Çukurbostan Çeşmesi'nin kitabesi ise bulunmamaktadır.

Semtin ve hisarın isimsiz ve kitabesiz çeşmelerinden biri de, Rumelihisarı'nın denize bakan cephesi üzerinde, sur duvarına bitişik olan çeşmedir. Hisar içerisindeki Ebu'l-Feth Cami yakınındaki çeşme de aynı durumdadır. Semtin kitabeli çeşmelerinden, Arpacı Çeşme Sokak'taki İbrahim Efendi Çeşmesi 1732 inşa tarihini taşırken, Hacı Kemâleddîn Camii bahçeciği içindeki Benlizâde Ahmed Râşid Efendi Çeşmesi 1777, Amiral Fahrî Ergin Sokak'taki Damat İbrahim Paşa Çeşmesi ise 1860 tarihlidir. Kayalar Mescidi'nin bitişiğinde yer alan ve Reîsülküttâb Mustafa Efendi'nin[50] hayratından olan çeşme, deniz kıyısında bulunmakta olup ve 1914 yılında, yol tesviyesi sırasında yerinden alınarak bir kısmı şimdiki yerine yerleştirilmiştir.

Semtin bugüne ulaşmayan ve yeni imar yolu açılması sırasında yıktırılan çeşmelerinden en eskisi 1642 tarihli Hisar Çeşmesi, 1890 tarihli Zeynep Hâtun Çeşmesi ve Afife Hanım Çeşmesi yakın tarihte yıktırılanlardır. Bu çeşmeler, imkân olup tekrar ihya ettirilirse semtin tarihi kimliği tekrardan su ile hayat bulacaktır.

Semtin en yeni çeşmesi de 1951 yılında yapılmış, Baltalimanı Caddesi üzerindeki Necip Bey hayrat çeşmesidir.

Semtin iki önemli hamamı günümüze ulaşmamıştır. Semtin en eski hamam yapısı, bir Roma Hamamı olup Rumelihisarı inşası sırasında ihya edilen Eski Hamamdır. Önünde aynı ihya döneminde inşa edilen ve daha sonraları Ali Pertev Bey tarafından tekrar ihya edildiğinden bu ismi alsa da Hamamönü Camii olarak ona ilk ismini, bu tarihi hamam binası verecektir.

1509 tarihinde yaşanan, büyük İstanbul depreminde zarar gören bu tarihi hamam tekrardan inşa edilmiştir. Halen bakiyesi Ali Pertek Sokağı'nda ve üzerine sonradan inşa edilen binanın altında durmaktadır. Mal sahibi bu hamam bakiyesi görülmesin diye bir kepenkle bu duvar bakiyelerinin önünü de kapatmıştır. Sultan Bayezid Vakfı'ndan olan bu hamama Evliya Çelebi, Hisar Hamamı demektedir.

Semtin bir diğer hamamı ise Rumelihisarı içerisinde; Molla Fenârî tarafından yaptırılan Ebu'l-Feth Cami'nin hemen yanında, banisi Nalbur Mehmed Efendi'dir.

Zeki Paşa Yalısı; Boğaz Köprüsü'nün gölgesi altında kalmış Tophâne Müşîri Zeki Paşa (1849-1914) Yalısı, 19. yüzyılın sonlarında yaptırılan ve Boğaziçi'nin kalmış nadir dört katlı kâgir yalılarındandır. II. Abdülhamid dönemi askeri komutanlarından ve idarecilerinden Zeki Paşa, yirmi yıl boyunca askeri okullar komutanlığı görevini ifa etmiştir. Köşkün mimarı da dönemin önemli yapılarının inşasına imza atan Aleksandr Vallaury'dir. Bu yalının bir özelliği de denize sıfır olmamasıdır. Rumelihisarı semtinin sınırını belirleyen burun üzerindedir. Önündeki sahil yolu tarik-i am diye ifade edilen asla kapatılamaz, kamu yoludur. Bu yol, Boğaziçi su yolu içerisinde akıntıya kapılanların kurtarılması için teşekkül ettirilmiş, Bostancı Teşkilatı içerisinde, Yedekçiler İskelesi mensuplarının yeri idi.

Rumelihisar'daki şeytan akıntısını geçecek olan bu tekneler, motorlu teknelerin gelişim gösterdiği tarihe kadar yelkenle idare eder vaziyette idi. Bu tekneler yalıların önündeki Paşmakçı Secaddin Sokağı denen rıhtımdan yedek çekerek bu akıntıyı ancak geçebilirlerdi. Eski tarihlerde akıntı burnunda bekleyen ve kayıklara yardım eden "Yedekçiler" vardı.

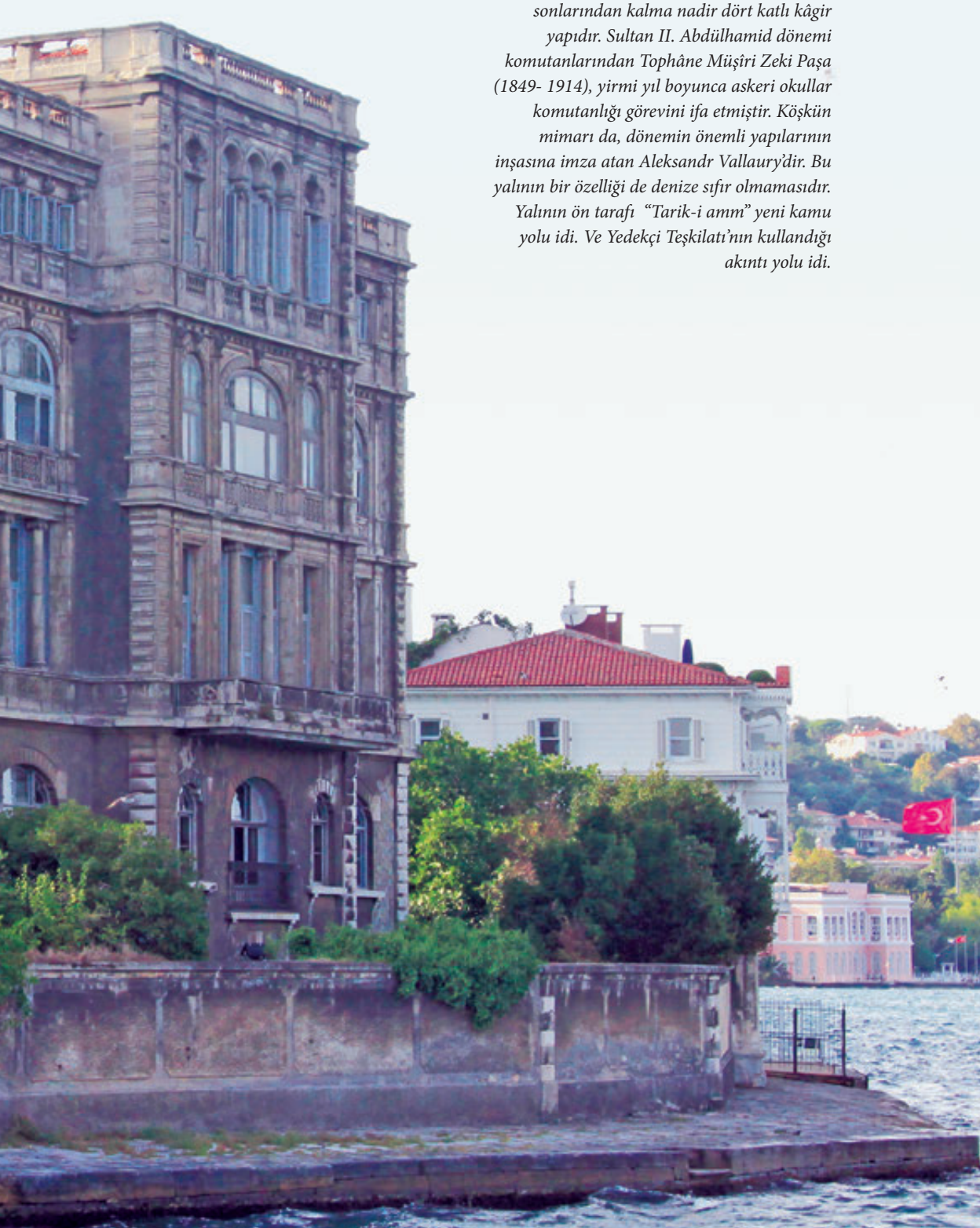
Zeki Paşa Yalısı

Büyükçe tekneler bu yedekçilere ipi verir kayığını veya yük teknesini kıyıya paralelakıntıdan çektirerek geçerlerdi. Ve bu arada da "yat ulan, aşır ulan" gibi kendilerinin anlamını bildikleri sözler ile yedekçilerle anlaşırlardı. Bu yaşanılanlar ile ilgili birde yaşanmış bir hikaye anlatılır; Bir tarihte Rumelihisar Şeytan akıntısındaki yalılardan birine Âşır isimli çekingen saf bir kişi misafir olmuş. Ve o gün her zaman olduğu gibi eğlenceli vakit geçirilmiş, yenilmiş, içilmiş gece olunca Âşır Efendiyi denize doğru uzanmış adeta kaptan köşkü gibi bir odaya yatırmışlar. Gece yarısından sonra Âşır Efendi derin uykuda iken kayıkçının biri, yedek çeken adama "ulan aşır" diye bağırınca Âşır Efendi şaşkınlık içinde yataktan fırlayıp "buyrun efendim" demiş. Biraz sonra kayıkçı gene gür sesi ile "yat ulan yat" diye bağırmış. Âşır Efendi "peki efendim yatıyorum" deyip yatağa girmiş. Bu vaziyette sabaha kadar kaç tekne geçmişse Âşır Efendi "ulan aşır" diye bağrılınca yataktan kalkmış "yat ulan yat" denince "peki efendim" deyip yatmış ve zavallı adamın yalı sefası o gece burnundan gelmiş.

Yedek çekilen ipin, bir taşa veya kayıkhane köşesine takılmasında ipin, kurtulması için "aşır" diye bağrılır, ip kurtulunca da çabucak çekilmesi ve kayığın açılmaması için öne doğru yatarak kuvvetle çek anlamına gelen "yat ulan yat" diye bağırırlardı.[51]

Bugün Boğaz Köprüsü'nün gölgesi altında kalan Zeki Paşa Yalısı, 19. yüzyılın sonlarından kalma nadir dört katlı kâgir yapıdır. Sultan II. Abdülhamid dönemi komutanlarından Tophâne Müşîri Zeki Paşa (1849- 1914), yirmi yıl boyunca askeri okullar komutanlığı görevini ifa etmiştir. Köşkün mimarı da, dönemin önemli yapılarının inşasına imza atan Aleksandr Vallaury'dir. Bu yalının bir özelliği de denize sıfır olmamasıdır. Yalının ön tarafı "Tarik-i amm" yeni kamu yolu idi. Ve Yedekçi Teşkilatı'nın kullandığı akıntı yolu idi.

A. H. Ş.

Perili Köşk; Boğaziçi medeniyeti ve Osmanlı İstanbulu'nun zengin mimari çeşitliliği içerisinde Rumelihisarı semtinin sembol ve etkileyici yapılarındandır. Binanın banisi Yusuf Ziya Paşa, Mısır Hidivi Abbas Hilmi Paşa'nın, başyaveri olduğu gibi deniz taşımacılığı da yapan bir ticaret adamı idi.

Yusuf Ziya Paşa, köşkün yapımına 1910'lu yıllarda başlamış olmasına rağmen kayalık bir mevkiide olan köşkün inşası uzun sürmüştür. 1914 yılında, Birinci Dünya Savaşı'nın patlaması, Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa girmesi ve bu esnada iki ticaret gemisinin batması sonucu ekonomik sıkıntılar içerisine giren Yusuf Ziya Paşa, bu köşkün inşasını tamamlayamayacaktır.

Tuğla duvarlı, ahşap tavanlı ve iç avlulu köşkün, dış cephesi etkileyici bir görüntü arz ederken, iç mekânların büyük bir bölümü tamamlanmamıştır. Yarım kalan inşaat nedeniyle ve boş kalan ikinci ve üçüncü katlar sebebiyle halk arasında Perili Köşk diye anılmaya başlanmıştır. Köşkün kulesinin en üstündeki oda dışında, binanın içinde sadece birinci kat tamamlanmış durumdaydı. İkinci ve üçüncü katlar ise tamamlanmamıştı. Yusuf Ziya Paşa, ikinci eşi Nebiye Hanım[52] ve Nebiye Hanım'ın ilk eşinden 3 kızı ile birlikte, vefat ettiği tarih 1926 yılına kadar bu köşkte yaşamıştır. Aile bu tarihe kadar köşkün 4. katında hayatını sürdürürken birinci katını ise kiraya vermiştir. Paşanın ölümünden sonra da aileden bazı fertler 1993 yılına kadar burada oturmaya devam etmişlerdir.

Köşk 1993 yılında, Yusuf Ziya Paşa'nın Mısır'da ikâmet eden 42 varisinden, hisselerin satın alınmasıyla Basri Erdoğan'ın mülkiyetine geçmiştir.

1995- 2000 yılları arasında yenilenen bina; yıktırılarak içten betonarme, dıştan tuğla kaplamalı olarak yeni baştan inşa edilmiştir. Köşkün dış görünüşü korunurken, iç mekânlar tamamen değiştirilerek yenilenmiş ve son kule katı da ilave edilmiştir.

Yılanlı Yalı; Her biri ayrı bir mimari karakter arz eden, 18. yüzyıl Boğaziçi yalılarından biri olan Yılanlı Yalı ismi ile maruf Reisülküttab Mustafa Efendi Yalısı, konumu ve hakkında çıkan hikâyeleri ile dikkat çeker.

Yalının mimarisi ile ilgili; 40 odasının bulunması ve bu kırk odayı oluşturan haremi, görkemli havuzu, tezyinatlı çeşmesi, kubbeli taş salonu, Sakal-ı Şerif Dairesi, ciltleri; sedef, fildişi, mine ve mücevherle işlenmiş elyazmalarıyla bezeli kütüphanesi, duvarlarındaki nadir hat levhaları ve gerisinde uzanan çam korusuyla tipik bir Boğaziçi yalısı olarak kaynaklarda

ifade edilmekle beraber, bugün de bu mimariyi dış görünümü ile kısmen yansıtmaktadır. Pek çok Boğaziçi yalısının başına gelenler, Yılanlı Yalı'nın da başına gelmiş, 1964 senesinde çıkan şaibeli bir yangınla tamamen yanmıştır. 1989 senesinde değerli işadamı ve kültür insanı Aydın Bolak tarafından bir kısmı satın alınan yalının dış görünümünün bir bölümü korunup betonarme olarak inşa edilecektir.

Yalının isminin Yılanlı Yalı diye süregelmesi ile ilgili olarak yaygın bir hikâyeye göre; Sultan II. Mahmud, Boğaziçi'ni gezerken Bostancıbaşı'ya bu yalının kime ait olduğunu sorar. Hoş bir yalı inşa edilmiş olduğunu ifade eder. Bostancıbaşı da Hariciye Nazırı (Dışişleri Bakanı) Mustafa Efendi'nin yalısı olduğunu belirtir. Aynı saltanat kayığında yer alan Said Efendi ise arkadaşı ve yalısını korumak için Padişaha yalının, yılanlı olduğunu söyler. Uydurmuş olduğu hikâye, yalının adının bugüne kadar "Yılanlı Yalı" olarak kalmasına yol açar. 1989 senesinde Aydın Bolak tarafından yeniden inşasının ardından yaşanan gelişmelerde ayrı birer hikâye olarak yeni betonarme yalıya yeni gizemler katar.

Yılanlı Yalı, 1938.

Yılanlı Yalı, 2015

Reîsülküttâb Mustafa Efendi Yalısı; Tavukçu Reis adıyla anılan Reîsülküttâb Mustafa Efendi'nin Kayalar Mescidi yakınında bir yalısı bulunmaktaydı. Buradaki yalı devrin devlet büyüklerinin, hatta Avrupa elçilerinin sık sık uğradığı ve toplantılar yaptığı bir yerdi[53].

Ressam Şevket Dağ ve Yalısı; Rumelihisarı'nda Perili Köşk ile Rumelihisarı vapur iskelesi yakınında yer alır. Yalının cadde tarafındaki cephesi üzerinde yer alan palet ve fırça simgeleri dikkat çeker. Bu özelliği ile semtin kendine has yalılarından biridir. Yalının bugün özellikli olmasını sağlayan eski sahibi Şevket Dağ, ilk sanat cemiyetlerimizden Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin sonraki adıyla Güzel Sanatlar Birliği'nin kurucularındandır. Ramazan aylarında halka açık resim sergisi düzenlemesi ve Ayasofya iç mekânını bolca resmetmesinden dolayı dönemi içerisinde Ayasofya ressamı olarak da bilinir.

Yaptığı eserleriyle Türkiye dışında da ilgi görmüş, Paris, Atina, Münih ve Sofya sergilerinde teşhir ettiği resimlerle madalyalar kazanmıştır. Kendi döneminin ressamları gibi bohem bir insan havasına asla bürünmemiş

olup mazbut bir İstanbul beyefendisi olarak yaşamıştır. Kendi ifadesiyle; "Gittiğim yol ve branşım hiçbir Avrupalı ressamın taklidi değildir, sırf kendi mahsulümdür" diye ifade ettiği şekli ile Türk resim sanatında yerli üslubun ilk kurucularındandır.

Resimlerinin önemli bir bölümünün konusunu oluşturan Ayasofya üzerine sekiz yıl kadar çalıştığı bilinmektedir. Sanatçı yönünün ağırlığı yanında siyaset insanı olarak da öne çıkmış bir kişi olarak şahsiyet sahibi ve yaşam kalitesine haiz biri idi. Gündelik yaşam içerisinde sigaraya her daim karşı olmuş, yemek alışkanlığı içerisinde yemekhane gibi ortamlarda asla yemek yemediği bilinmektedir.

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Konya ve Siirt milletvekilliğinde bulunmuş Şevket Dağ, parmakları sigara içmekten sararmış bir öğrenci gördüğü zaman "iki metre ilerden resmini göster" diye sigara ve alkol kullananlara çıkışan bir insandı. Öğle yemeklerini yanında taşır, kaşar peyniri, çavuş üzümü ve kayısı pestili onun kendine özgü öğle yemeği menüsünü oluştururdu.

Şevket Dağ'ın Rumelihisarı isimli tablosu.

20. yüzyıl başları. Rumelihisarı ve içerisindeki mahalle ile önünde yer alan kamu binaları görülmektedir.

İyi bir saat tamircisi de olan Şevket Dağ'ın çevresindeki gençlere üzerine dura dura verdiği nasihati de şöyledir; "Çocuklar; hayatta insana en lazım olan şey paradır. Sakın bunu hakir görmeyin. İyi insanın elinde para onun dostudur. Onu en güzel emellerine kavuşturur. Onu kazanmasını olduğu kadar tutmasını ve sarf etmesini bilin, kazancınızın hepsini sarf etmeyin! İnsanın her türlü hali olur. Başından sıkıntılı haller geçer. Namerde muhtaç kalır. Düşenin dostu olmaz. Size nasihatim olsun, her insanın iki mesleği olmalıdır. İnsanın başından bir şey geçerse, sıkıntıda kalırsa, bu ikinci meslek onun imdadına yetişir. Benim ikinci mesleğim saatçiliğimdir. Ben istersem gerektiğinde bir saatçi dükkânı açar, kimseye boyun eğmeden çoluk çocuğumu geçindiririm."

Rumelihisarı Vapur İskelesi: Rumelihisarı vapur iskelesi de Boğaziçi'nin en eski iskelelerinden idi. Boğaziçi'nde pek çok iskele, yalı bahçesinden satın alınarak veya yalı içerisinden bugünlere gelmişken Boğaziçi'nin ilk bağımsız vapur iskelesi olarak kurulmuştur. Tarihi iskele ve binası, bugün balık lokantası olarak hizmet vermektedir.

Rumelihisarı Karakol Binası.

Semtin muvakkithanesinin, Hacı Kemaleddin Camii olarak yeniden ihyası üzerine, Sultan III. Mustafanın kızı Beyhan Sultan tarafından semtin muvakkithanesi, burada teşekkül ettirilecektir. İftar ve imsak zamanında Rumelihisarı Muvakkithanesi önünde birer kez top atılması, Sultan III. Mustafa döneminde (1757-1774) uygulanmaya başlanmıştır.

Rumelihisarı Karakolhanesi Binası; İstanbul semtlerinin asayiş ve güvenliğinden sorumlu görevlilerin bağlı oldukları, Kulluk Teşkilâtı'na ait binalar, 1826 tarihinde Yeniçeri Teşkilatı'nın kaldırılmasından sonra yeni karakol binalarına dönüştürülmüş veya yenileri inşa edilmiştir. Bu karakol binalarından biri olan Rumelihisarı Karakolhanesi, 1851 tarihinde inşa edilmiştir. Baltalimanı Karakolhanesi de aynı tarihte inşa edilmiş. Mimarı da Dimitri Kalfa[54]'dır.

Tarihi karakol binası; 19. yüzyıl İstanbulunun mimarisinde ve resmî yapılarda tercih edilen neoklasik üslûp içerisinde inşa edilmiştir. Bu karakol binasının simetrik cepheleri de neoklasik ve ampir üslûpta yapılmıştır. Tek katlı Rumelihisarı karakolhane binası, sütunlu girişli, antik dönemdeki gibi üçgen alınlıklı ve kırma çatı ile örtülüydü. Giriş kapısı ve pencereleri dikdörtgen şeklinde olup taştan sövelerle çevrelenmişti. Dört sütunlu yüksek giriş ileriki tarihlerde, 20. yüzyılın ilk çeyreğindeki sahil yolu düzenleme çalışmalarında yıktırılacaktır.

Rumelihisarı Karakolhane Binası, miladi 1851 tarihinde inşa edildiğinde, sütunlu girişli, antik dönemdeki gibi üçgen alınlıklı idi. (A. H. Ş.)

Sütunlu girişin yıktırılmış olduğu vaziyeti ile Rumelihisarı Karakol binası.

Hisarın, hisarpeçe surunun güneydoğu ucuna, sur duvarının bir kısmının yıktırılarak yerine inşa edilen Rumelihisarı Karakolhanesi binası, 1938 senesinde İstinye-Bebek sahil yolu düzenleme ve genişletme çalışması kapsamında yıktırılmıştır.

Rumelihisarı Telgrafhanesi; Osmanlı telgraf ağının ilk kuruluş merkezi İstanbul'dur. Bu kapsamda, Anadolu coğrafyası ve üzerinden gelen telgraflar, Üsküdar merkezine ulaşmaktaydı. Buradan Rumeli yakasına ulaştırılması, kayıklarla sağlanıyordu. 1862 senesinde, Anadoluhisarı ile Rumelihisarı arasında denizden bir hat kurularak Üsküdar ile Bahçekapı arasında kesintisiz telgraf hattı oluşturulmasına gidilecektir.[55] İlk kurulan hattın kısa bir süre sonra kopması nedeniyle aynı hat ikinci kez döşenmiştir. Hisarlar arası telgraf hattının sağlıklı bir şekilde kurulmasının ardından Rumelihisarı ile Anadoluhisarı'nda birer telgrafhane kurulmuştur.

Rumelihisarı Telgrafhanesi, 1867 tarihinde inşa ettirilmiş olup Rumelihisarı Karakolhanesi bitişiğinde de yer almaktaydı. Rumelihisarı Karakolhanesi gibi telgrafhane binasının da mimarı Dimitri Kalfa'dır.[56]

İlk inşa edildiğinde hamamı ahşap olarak tasarlanan yapının, yıktırılmadan önceki mimari durumu da değişik olacaktır. İki katlı telgrafhane binasının birinci katı kâgir olup, ikinci katı ahşap idi. Kırma çatılı binanın ön cephesinde, giriş üzeri ikinci kat çıkmasına sahipti. 1938 tarihinde yıktırıldığı bilinmektedir.

Serpuş Müzesi; Duâ Tepe Parkı'ndadır. Bir açık hava müzesi olarak düzenlenmiştir. Türk Kültürüne Hizmet Vakfı tarafından kurulmuştur. 12 Temmuz 1989 tarihinde ziyaretçiye açılmış bu müze semtin ve İstanbulluların pek bilmediği değerler müzesi olsa da bugün pek bakımsız bir haldedir. Bu açık hava müzesinde sergilenen örnekler yani serpuşlar (mezar taşı başlıkları), İstanbul'un tarihi mezarlık ve hazirelerinde yer alan orijinal taşlardan kalıp alınarak oluşturulmuştur.

Rumelihisarı Fetih Müzesi; Rumelihisarı'nın restorasyonunun tamamlanmasının ardından açılan Fetih Müzesi, Saruca Paşa Kulesi içerisinde faaliyete sokulmuştu.

Saruca Paşa Kulesi'nde kurulmuş bulunan müze içerisinde, Türk askeri geleneği kapsamında; top, tüfek, kılıç, ok, yay, kalkan, miğfer, bayrak, kale, anahtar gibi askerliğe ait eserlerin sergilendiği, Saruca Paşa Kulesi'nin zemin katındaki odada eski bayraklar arasında Fatih Sultan Mehmed Han'ın bir kılıcı da teşhir edilmekteydi.

Aynı zemin kat içerisinde, duvar kısımlarında Hünername adlı eserden kopyaları çıkartılarak elde edilen ve Fatih Sultan Mehmed'in Belgrad muhasarasını gösteren minyatürle, İstanbul'a girdiği gün At Meydanında, Bizanslıların inandığı bir efsane, Yılanlı Sütuna Gürz atışını gösteren diğer bir minyatür yer almaktaydı. Yine aynı katta mevcut üç büyük niş içinde 15. yüzyılla ait kılıç, ok, yay ve miğfer, teşhire konulmuştu. Bunlardan ayrı bir de Belgrat muhasarasını gösteren bir harp planıyla Belgrat Kalesi'nin ve diğer kalelerimizin maketleri de mevcut idi.

20. yüzyılın başında çekilmiş olan bu resimden alınan detay içerisinde görülen sağdan itibaren, karakolhane binası, telgrafhane binası ve Durmuş Dede Tekkesi'ne ait ahşap bina seçilebilmektedir.

Kritovulos, tarihinde Rumelihisarı için, "Cesamet ve resaneti emsali kalelere gıptadır. Taşları ve zaviyeleri demir ve kurşun bent ve kerestelerle muhkem bağlanmıştır. Harici burçlar büyük ve yüksek ve semaya doğru serkeş ve dâhili burç'lar ve siperler kavi ve metin olup elhak bu hisar güzel bir tahassungâh olmuştu." diyor.

Fatih devri şahsiyetlerinden iki zatın hatırasına tahsis edilmiş, Sadrazam Mehmed Paşa'nın kalkanı ile Çandarlı Ali Paşa'nın serpuşu da bu teşhir içerisindeydi.

Kulenin birinci katında İstanbul Muhasarasının muhtelif safhalarını gösteren büyük bir makete yer verilmişti. Kulenin dördüncü katındaki ocaklı oda eski bir Türk odası şeklinde tefriş edilerek ziyaretçilerin istirahat yeri haline konmuş, bu odaya ve zemin katındaki küçük odalara Fatih'in bronzdan yapılmış kandilinin aslı ile benzerleri asılmıştı.

Saruca Paşa Kulesi'ndeki müze düzenlemesinden ayrı bir de seyir terası anlayışı içerisinde sahile yakın, Halil Paşa Kulesi'nin içine, binanın yapısına zarar vermeyecek şekilde bir asansör konularak ziyaretçilerin, kulenin en üst katına rahatlıkla çıkması sağlanmıştı.

Bugün, Saruca Paşa Kulesi'ndeki Müze 1960 İhtilalinin ardından kapatılarak eserler Topkapı Sarayı Müzesi ile Askeri Müze'ye geri gönderilmiştir. Halil Paşa Kulesi'ndeki seyir terası özelliği de 1983 tarihinde iptal edilerek teras kapatılmıştır.

Rumelihisarı iç avlusu yerli ve yabancı ziyaretçiler için bir Boğaziçi panoraması sunan bahçesi ile de İstanbul'un önemli seyir alanlarındandır[57].

Rumelihisarı Rüştiyesi, Abdülhak Hamid Tarhan'ın bir dönem okuduğu bu rüştiye binasının, nerede olduğu bilinmemektedir.

Rumelihisarı duvarlarının güney cephesi boyunca sırta doğru yayılan Kayalar (Rumelihisarı) Mezarlığı'nın üst tarafında, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından müze olarak değerlendirilen Tevfik Fikret Evi[58] yer almaktadır.

Tevfik Fikret Evi, Osmanlı döneminin bir sivil mimari örneği olarak semtin kültür varlığı olmasıyla dikkati çeker. Bunun yanında, bir edebi akım olarak, önemli bir temsil yeri olması hasebiyle Servet-i Fünun edebiyat ve kültür tarihimizdeki yeri bakımından ayrı bir değer taşımaktadır.

Tevfik Fikret Evi'nin yer aldığı bu mevkiinin, Aşiyan olarak ifade edilmesi, Tevfik Fikret'in kendi evini bu isimle tanımlamasından dolayıdır.

Aşiyan kelimesi, kuş yuvası anlamına gelmektedir. Tevfik Fikret'in evini tarif ederken bu şekilde tanımlaması sebebiyle, evinin bulunduğu mevkiinin ismi Aşiyan olarak kalmış, Kayalar (Rumelihisarı) Mezarlığı'nın ismi de bu şekilde ifade edilmeye başlanmıştır.

Tevfik Fikret evini 1906 tarihinde yaptırmıştır. İç ve dış süslemeleri kendi mimari zevkinin eseridir. Üç katlıdır. Bodrum katında yemek odası, mutfak, kiler ve çamaşırlık; birinci katta giriş ve bahçe kapıları, büyük bir salon, üç oda, bir hal ve bir helâ; üst katta Tevfik Fikret'in çalışma odası, yatak odası ve banyosu vardır. Üst katın güney cephesinde tahta parmaklıklı bir balkon vardır. Çalışma odası tahta bir kapıyla Robert Koleji'nin (Boğaziçi Üniversitesi) bahçesine açılmaktadır. Evin önemli özelliklerinden biri olan Aşiyan bahçesi ilk biçimi bozulmayacak şekilde onarılmıştır. Bahçede havuzun arkasındaki kayada Tevfik Fikret'in altı mısrası yazılıdır. Tevfik Fikret'in fırçasından çıkan resimlerle, Halife Abdülmecid Efendi'nin Sis şiirinden ilham alarak yaptığı tablo ve şairin fırtınalı bir havada yalısının penceresinden bakarak yaptığı yağlıboya deniz manzarası görülmeye değerdir[59].

Tevfik Fikret'in Rumelihisarı'nda ayrıca bir yalısının olduğu da bilinmektedir. Bir döneminde ikamet ettiği, Abdülhak Şinasi Hisar ve kardeşi Selim Nüzhet'e de Türkçe dersleri vermiş olduğu Rumelihisarı İskelesi'nin bitişiğindeki bu yalı, kayınbabasının yalısı olarak geçer. Hilmi Yücebaş[60] bir kitabında, bu yalı için şunları yazmıştır; Tevfik Fikret'in Rumelihisarı'nda bir yalısı olup yalı uzun müddet kiracısız kalmıştı. Fikret, nadir görülen keyifli zamanlarının birinde hem yalının kirasını ayda on liradan sekiz liraya indirdi, hem de şu kıtayı büyük harflerle bir kâğıdın üzerine yazarak camına astı;

Gel beri varsa cebinde para;
Verilir bu yalı icara.
Evvel on altın idi, şimdi sekiz
Sahibi bakmıyor artık kâra.

TEVFİK FİKRET
1867 - 1915
SUKÛN Ü HAB EZELİ
İHTİYAC-I FÂNİYYET
NÜVİŞTE CEPHE-İ HÜZNÜNDE
BİR "HÜV-EL-BÂKİ
BU İHTİYÂÇ-I FENÂNIN
ŞU TAŞ NİŞANESİDİR
ŞU SERVİLER MÜTEHÂŞİ
BİRER TALÂKATLE
OKUR GEÇENLERE
ÂİD MENÂKIB-I İBRET;
SUKÛN VE UYKU GELİP
GİTMENİN EZELİ İHTİYACI
DİKİLİ TAŞININ HAZİN YÜZÜNDE
"HÜVELBÂKİY" YAZILI
BU TAŞ BU GEÇİCİLİK
İHTİYACININ SEMBOLÜDÜR
ŞU SELVİLER ÜRKEK VE
ÇEKİNGEN BİRER GÜLER
YÜZLÜLÜKLE GEÇİP
GİDENLERİN İBRET VERİCİ
HATIRALARINI OKUR;

A. B. A

Rumelihisarı inşası arifesinde işçilerin ibadet etmesi için eski bir Roma hamamı kalıntısı önüne inşa edilen Ali Pertek Camii'nin yanı, inşaatın ilk ikmal yeriydi. Bugün cami gerisinde bir yapı altında hamamın kalıntılarını görmek mümkündür. Hamamın Osmanlılar tarafından faaliyete geçirilmesinin ardından ilk büyük İstanbul depremine kadar faal olduğu kabul edilmektedir.Ali Pertek Camii'nin hemen gerisinde yükselen ve halk arasında Perili Köşk olarak bilinen bina, semtin önemli sülietleri arasındadır.

A. H. Ş.

Gemicilerin ihtiyacı olan peksimet ve unlu mamuller gibi ihtiyaçlar Boğaziçi'nde faaliyet gösteren bazı fırınlar sayesinde sağlanmaktaydı. Bebek semtindeki peksimet fırını gibi, Anadoluhisarı'nda da iki fırın bu ihtiyaca karşılık vermekte idi. Hem semtin ihtiyacını karşılayan fırınlar hem de denizciler ile Bostancıların ihityacına hizmet vermekteydi. Anadoluhisarı simidi ve halkası denizciler arasında meşhur olanı idi. Anadoluhisarı simidi mısır unundan yapılırdı. Geç bayatlayan bir simit olduğu gibi çok da lezzetli idi.

Rumelihisarı'nda eskiden iki fırın vardı. Biri deniz kenarında Hacı Kemaleddin Camii ile muvakkithanesi arasındaki yerde büyükçe bir fırındı. 1938 senesindeki sahil yolu açılırken, muvakkithane ile birlikte fırında yıktırılacaktır. Semtin diğer fırın binası ise, Arpacı çeşme Sokağı'nda, Torlak Fırın Sokağı başında idi. Semtin simit, halka, pide çıkaran ve hane halkının börek ve güveç tepsilerinin pişirilmesinde en büyük desteği sağlayan fırını idi. Bu fırında 1940 senesinde yıktırılacaktır.

*(İhsan Kesedar, **Rumelihisarı**, 52.)*

A. B. A

Bugünün Rumelihisarı Hakkında Birkaç Söz…

Albert Gabriel'in, İstanbul Türk Kaleleri adlı eserinde ifade ettiği gibi farklı dönemlerde belli yerlere kadar yıkılıp tekrar onarım gören hisarın kuleleri özellikle 19. yüzyılın başlarına kadar kurşun kaplı olup bu külahlar uzun süre doğrudan yağmurun etkisinde koruyan, şemsiye görevinde olmuştur.

1957 tarihli makalesinde de Albert Gabriel, Rumelihisarı hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır; "Hisarın Fatih devrinde 1460-1464 yılları arasında meydana gelen yer sarsıntılarından sonra ilk onarımını gördüğünü belirtmektedir. Daha sonra 1510, 1773 ve 1794 yıllarında kalenin bazı surlarının onarıldığı bahsi geçiyor. Sultan II. Mahmud devrinden itibaren kale kendi haline terk edildiği, bu ihmalden sonra da kulelerin kurşun kaplı çatıları çökmüştür. Bundan dolayı uzun yıllar yağmur yukarıdan yapı içerisine sızarak hem duvar örgüsü hem de ahşap malzemenin bozulmasına neden olmuştur." Son söz olarak şunu belirtmektedir ki; "yapı, tüm etkilere rağmen kütlesi ve harcın sağlamlığı nedeni ile asırlarca ayakta kalmıştır.".

1955 senesinde Rumelihisarı'nda başlanan restorasyonun sonunda Albert Gabriel'in 1957 senesindeki bu tespitlerinin ardından, bugünkü durumu, hava şartları ve geçmişinde yapılan onarım hataları nedeniyle şimdilerde ciddi sorunlar yaşanmaya başlandığı görülmektedir.

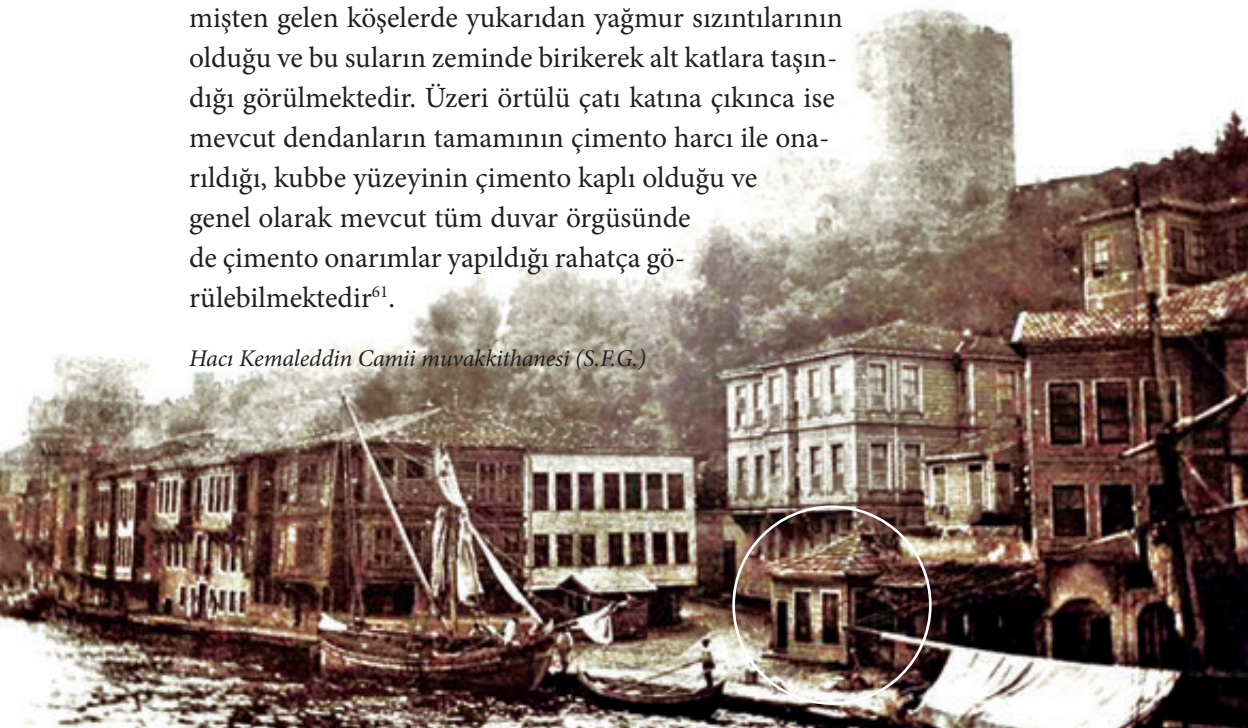
Rumelihisarı, konumu itibari ile Karadeniz ile Marmara'yı birleştiren Boğaziçi su yolunun Rumeli sahili üzerinde yer almaktadır. Bu nedenle yoğun araç geçişi ve deniz araçlarının trafik akışına maruz kalmış ve gerek araçlardan salınan atmosferi kirletici egzoz gazları (kükürt, karbon, kurşun

salınımı) gerekse de deniz ulaşım araçlarından salınan (yağların yanması sonucu açığa çıkan mikro kül, uçucu kül ve karbon partikülleri (parçacıklar) yüzeylerde siyah kabuk oluşumuna neden olmaktadır. Hisar, kirletici yakıt gazların salınımından büyük ölçüde etkilenmektedir. Bunların dışında en etkili olanlardan birisi de rüzgârla taşınan ve denizden gelen çözünebilir sülfat ve klor tuzlarıdır ki rüzgâr etkisi ile köpüklenen deniz yüzeyi yılda yüksek oranda deniz tuzu aeroslü oluşumuna neden olmaktadır.

Bu aerosoller yoğunlaşmış bulut çekirdekçikleri içinde çözünerek yağmur suyu ile doğaya salınır. Denizin köpük oluşturması rüzgârın hızına bağlı olup rüzgâr arttıkça köpüklenme oranı ve aerosollerin tuz doygunluk oranları daha da yükselmekte ve yüksek yoğunlaşmalardaki aerosoller, yağmurla yapı yüzeylerine taşınmaktadır.

Bütün bunların sonucunda, atmosferik kirlilik ile yüzeye taşınan çeşitli asidik çözeltiler (karbonik asitler, sülfürik asitler, çözünebilir klor, sülfat ve nitrat tuzları) ve çözünebilir tuzlar gerek yağmur etkisi ile gerekse kuru gaz fazında yüzeylerde birikerek yapı malzemesinde hem kimyasal ayrışmalar hem de kuruma, çözünme döngüleri ile fiziksel bozulmalara neden olmuş ve olmaktadır. Farklı kristal formları olan tuzlar, yapı yüzeylerinde bilhassa iç mekân duvarları, yüzeylerinde çok yıkıcı sonuçlara neden olmaktadır.

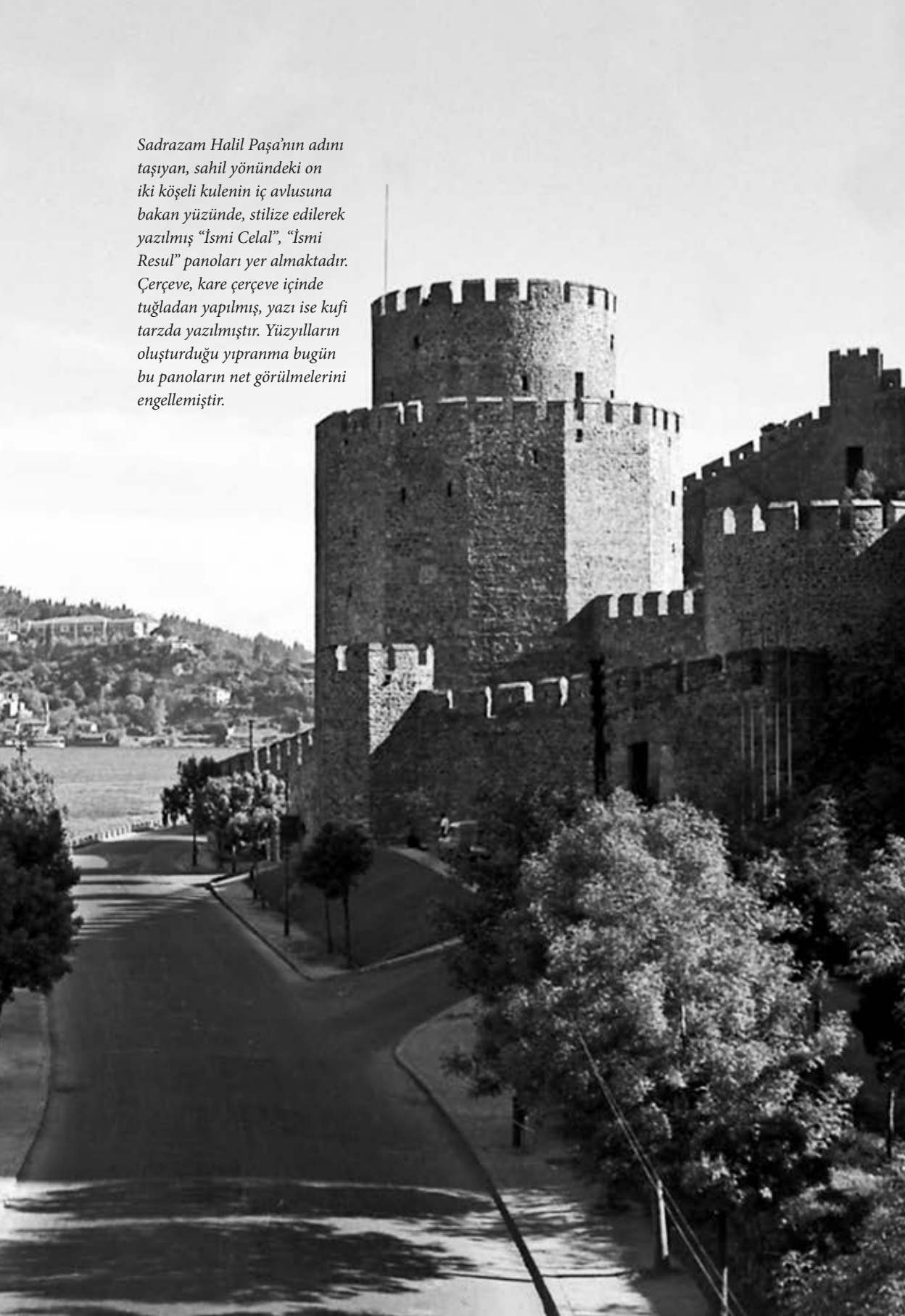
Bir savunma kalesi olarak kullanılmış olan Rumelihisarı fonksiyonu itibarı ile pek çok bozucu faktörleri de beraberinde barındırmaktadır. Mekanik, atmosferik ve kimyasal darbeye de maruz kalmış olduğundan geçmişten gelen köşelerde yukarıdan yağmur sızıntılarının olduğu ve bu suların zeminde birikerek alt katlara taşındığı görülmektedir. Üzeri örtülü çatı katına çıkınca ise mevcut dendanların tamamının çimento harcı ile onarıldığı, kubbe yüzeyinin çimento kaplı olduğu ve genel olarak mevcut tüm duvar örgüsünde de çimento onarımlar yapıldığı rahatça görülebilmektedir[61].

Hacı Kemaleddin Camii muvakkithanesi (S.F.G.)

Sadrazam Halil Paşa'nın adını taşıyan, sahil yönündeki on iki köşeli kulenin iç avlusuna bakan yüzünde, stilize edilerek yazılmış "İsmi Celal", "İsmi Resul" panoları yer almaktadır. Çerçeve, kare çerçeve içinde tuğladan yapılmış, yazı ise kufi tarzda yazılmıştır. Yüzyılların oluşturduğu yıpranma bugün bu panoların net görülmelerini engellemiştir.

Kaynaklarda, Yenice Hisar, Boğazkesen Hisarı, Güzelce Hisar, Nikhisar, Mimkalesi, Yenihisar, isimleriyle de anılan Rumelihisarı dünya kaleleri içinde, bir boğaz suyolu üzerindeki konumu ile özel bir vaziyet arz etmektedir. Boğaz suyolunun en dar noktasında, denizden başlayıp, dik olarak yükselen kitlesine rağmen askeri ve sosyal doku olarak Osmanlı İslam Medeniyeti içerisinde ayrı bir mânâ taşımaktadır. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin araştırmalarına göre inşa süresi 4 ay 13 gündür. Bazı kaynaklarda bu süre üç ay olarak da geçer..

Günümüzden 17 yıl öncesi, her haftanın salı günü fetih ve fetih şehitlerinin hatırlanması amacıyla mehteran gösterisi yapılırdı. Gösteri,"Fatih Sultan Mehmed Han, şehitlerine ve gazilerine Fatiha" denilerek sonlandırılırdı. Bu gelenek 1958'den 1998 yılına kadar sürdürülmüştür.

S. F. G.

A. B. A

M. Y.

Dipnotlar

1- Boğaz suyolunun en dar noktası Rumelihisarı (İskele) ile Anadoluhisarı (Amcazade Yalısı) arası olup 698 metre olarak kaydedilir.

2- Boğaziçi suyolunda, Karadeniz'den Marmara denizine giden bir üst akıntı vardır. Ve iki yan bölge de buna ters yönde iki karşı-akıntı oluştururlar. Karadeniz'den gelen merkez akıntı Büyükdere koyunun önünden geçer (koydan içeri girmez), ama Yeniköy'e yaklaştıkça merkez çizgiden ayrılarak yer yer Asya yer yer de Avrupa kıyısına doğru savrulur. İki hisarın (Anadolu ve Rumeli) çevresinde suyolundaki daralma merkez akıntıyı diğer iki karşı akıntıya öyle yaklaştırır ki, aralarında şiddetli bir mücadele oluşur ve bunun yarattığı Şeytan Akıntısı adı verilen güçlü çalkantı, burasını deniz ulaşımına elverişsiz bir hale getirir. Kürekli tekneler ve küçük yelkenliler bu akıntıyı ancak sahilden kendilerini iple çeken adamların yardımıyla aşabilirler. (Pıerre de Tchıhatchef, İstanbul ve Boğaziçi, Çeviri, Ali Bertay, İstanbul 2000, 4.)

3- Wenceslaw Wratislaw, Baron W. Wratıslaw'ın Anıları, Çeviri; M. Süreyya Dilmen, İstanbul 1981, 83.

4- Tüm yapı formaları arasında kubbe formu, sesin en çok çoğalmasını sağlayan yapıdır. Buna karşın birçok ses odaklanmaları, ses tekrarları, yankılanma gibi riskleri de bulunmaktadır. Ancak bu riskler giderildiğinde, kubbe formu en ideal akustik yapı formudur. Bu form içinde ses, mekânı dolduran doygunluğa ulaşır ve burada ses önem kazanır.

5- B.O.A. , AE. SABH. I. 355. 24895. (16. Ş. 1188)

6- B.O.A. , C. AS. 155. 6871. (25 S 1245)

7 (bakınız; Tarih-i Ebü'l Feth, (yayını hazırlayan Mertol Tulum), İstanbul 1977, 45.; Mahmut Ak - Fahameddin Başar, İstanbul'un Fetih Günlüğü, İstanbul Haziran 2010, (ikinci baskı), 33,35,41.)

8- Anonim, Rumeli Hisarı, Topkapı Sarayı Müzesi Yayını, İstanbul 1957, 7.

9- Friedrich Seidel, Kutsal Roma-Germen İmparatoru II. Rudolf'un 1591 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'na gönderdiği elçi Friedrich von Kreckwitz'in maiyetinde eczacı olarak bulunuyordu. Sultan III. Murad'ın 1593'te Avusturya'ya savaş açınca elçi dâhil heyetin tüm üyeleri zindana atılacaktır. Friederic Seidel'in hatıralarında zindanının adetlerini ve günlük yaşamına dair bilgiler aktarmaktadır. (Bakınız; Wenceslaw Wratislaw, Baron W. Wratıslaw'ın Anıları, Çeviri; M. Süreyya Dilmen, İstanbul 1981, 83; Sultanın Zindanında -Osmanlı İmparatorluğu`na Gönderilen Bir Elçilik Heyetinin İbret Verici Öyküsü (1591-1596), Çeviri; Türkis Noyan, İstanbul Kasım 2010.)

10- Anonim, Rumeli Hisarı, Topkapı Sarayı Müzesi Yayını, İstanbul 1957, 7.

11- Fetihin babası manasına gelmektedir.

12- Eremya Çelebi Kömürciyan, XVII. Asırda İstanbul, Tercüme ve Tahsiye eden; Hrand D. Andreasyan, İstanbul 1988, 260.

13- Ünal Kurtçu, Boğaziçi Tiryakiliği, İstanbul Ocak 2007, 331 (Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde 3426 no ile kayıtlıdır).

14- Rumelihisarı'nda bulunan surlar hareket-i arzdan zarar gördüğünden tehlikeli olan yerlerinin kaldırılması hakkında bakınız; B.O.A. , BEO. 632. 47340. (5. Z. 1312)

15- Anadoluhisarı'ndan Padişah'ın gelip geçtiğinde top atılması için cephaneden iki kantar barut verilmesi hakkında bakınız; (B.O.A. , C. AS. 117/1. 5216/8. 22 za 1189)

16- Rumelihisarı Kalesi'ne Kurban Bayramı'nda şenlik için barut verilmesi hakkında bakınız; (B.O.A. , C. AS. 118/6. 5294/3.)

17- Süleyman Faruk Göncüoğlu, İstanbul'un İlk'leri ve En'leri, İstanbul 2010, 188.

18- Haluk Şehsuvaroğlu, Asırlar Boyunca İstanbul, İstanbul(tarihsiz), 36.

19- Cahide Tamer eserinde, Maximillien Zürcher isimli İsviçreli bir mimara hazırlatıldığını ifade etmektedir.

20- Cahide Tamer, Rumeli Hisarı Restorasyonu (Belgeler-Anılarla) 1955-1957, İstanbul 2001, 8-9.

21- 1938 tarihinde, Kaleiçi yerleşimin istimlak edilmesi karara bağlanmış ve toplam iki bin Lira istimlak bedeli çıkartılmış idi. Kaleiçi yerleşimin İstanbul'un yeni imar planlarını hazırlayan Henr Prost'un görüşü üzerine harekete geçildiğine dair Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde ilgili belgeler mevcuttur. (B.O.A, kutu: 81, dosya no: 534, sıra no: 2)

22- Cahide Tamer, Rumeli Hisarı Restorasyonu (Belgeler-Anılarla) 1955-1957, İstanbul 2001, 16.

23- Derya Nüket Özer, "Kubbelerde Yüksek Ökçeler; Cahide Tamer ile Röportaj", Yapı.com, Ekim 2005.

24- B.O.A. , A. AMD. 30.3. nolu belge.

25- B.O.A. , A. AMD. 30/3. / B.O.A. , A. MKT. MHM. 98/93.

26- Haluk Şehsuvaroğlu, Asırlar Boyunca İstanbul, İstanbul (tarihsiz), 36.

27- Cahide Tamer, Rumeli Hisarı Restorasyonu (Belgeler-Anılarla) 1955-1957, İstanbul 2001, 24.

28- M. Yaşar Durukan, "Celal Bayar "minare yapılsın" dedi, biz karşı çıktık", Aksiyon Dergisi, (30 Haziran 2003),

29- Cahide Tamer, Rumeli Hisarı Restorasyonu (Belgeler-Anılarla) 1955-1957, İstanbul 2001, 32.

30- Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde yer alan belgeye göre, Ahmed Vefik Paşa'nın evi ve kütüphanesinin olduğu arazi hicri 25. Za. 1273/miladi 17 Temmuz 1857 tarihinde Osmanlı Devlet emlakı olan burası kendisine satılmıştır. (B.O.A., A. AMD. 72/39.)

31- Cyrus Hamlin anılarında, kolejin arazisini satın aldığı Ahmed Vefik Paşa'yla ilgili şu bilgileri aktarmaktadır: "Ahlaki ve dini duyguları birbirine tezat teşkil eden unsurların bir karşımıydı. Ateşli bir Müslüman olduğunu ikrar ediyordu;

fakat pek çok konuda Hıristiyanlığa daha fazla sempati duyuyordu. Renan'la şahsen tanışıyorlardı. Ancak onun yazdıklarıyla gerçek dışı diye eğlenirdi. Bir Türk bilim kulübünde kozmogoni üzerine bir dizi konferans vermişti. Bu konferanslarda, Tevrat'ın tekvin bölümünün temel kabulünü, bilimin tespit edilen gerekçeleriyle ustaca müzakere etmişti. Bu konuşmaları onun, her iki tarafın en iyi yazarlarını dikkatle okumuş olduğunu gösteriyordu." (Cyrus Hamlin, Robert Kolej Uğrunda Bir Ömür, Çeviren Ayşe Aksu, Dergâh yayınları, İstanbul 2012, 416)

32- Niyazi Ahmed Banoğlu, Tarihi ve Efsaneleriyle İstanbul Semtleri, İstanbul 2007, 151.

33- M. Tayyib Gökbilgin, "Boğaziçi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, VI. , (1992), 254; Ünal Kurtçu, Boğaziçi Tiryakiliği, İstanbul Ocak 2007, 339.

34- İbrahim Ethem Gören, "İstanbul'un Fethinin Manevi Mirası Rumelihisarı Şehitlik Dergâhı", 1453 Kültür ve Sanat Dergisi, 22. , (2015), 62-73.

35- Nezih Uzel, Dersaadetten İstanbul'a, İstanbul Mart 1993, 142-154.

36- İhsan Kesedar, Rumeli Hisar Köyü, İstanbul 1983; Çiğdem Aysu, "Rumelihisarı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, VI. , (1994) , 357-358.

37- Sarkis Sarraf Hovhannesyan, Payitaht İstanbul'un Tarihçesi, İstanbul Temmuz 1996, 51; Çiğdem Aysu, "Rumelihisarı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, VI. , (1994) , 357-358.

38- P. Ğugios İnciciyan, VIII. Asırda İstanbul, Tercüme Hrand D. Andreasyan İstanbul 1976; P. Ğugios İnciciyan, Boğaziçi Sayfiyeleri, İstanbul 2002.

39- Aziz Bâkire Santukhd Kilisesi'dir. Kilise yapılanması içerisinde bir de Tateosyon Okulu bulunmaktadır.

40- Eremya Çelebi Kömürciyan, XVII. Asırda İstanbul, Tercüme ve Tahsiye eden; Hrand D. Andreasyan, İstanbul 1988, 261.

41- İhsan Kesedar, Rumeli Hisar Köyü, İstanbul 1983; Çiğdem Aysu, "Rumelihisarı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, VI. , (1994) , 357-358.

42- Şüheda Kuyusu, İslâm tarihinde Uhud Savaşı'nda şehit düşenlerin topluca defnedildiği yer anlamında kutlanılan bir şehitlik ifadesidir.

43- Oruç b. Âdil, Tevârih-i Âl-i Osman, Yayınlayan, F. Bobinger, Honnover 1925, 123

44- Bakınız; B.O.A. , AE. SABH. I. 180. 1199/4. (1 Cemailevvel 1193 / 17 Mayıs 1779)

45- Hafız Hüseyin Ayvansarayi, Hadikatü'l-Cevami, II. , İstanbul 1281, 132; Tahsin Öz, İstanbul Camileri, II. , Ankara 1987, 29; N. Esra Dişören, "Hamam Camii", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, III. , (1994), 536.

46- Hafız Hüseyin Ayvansarayi, Hadikatü'l-Cevami, II. , İstanbul 1281, 125-126; Esat Sezai Sünbüllük, İstanbul'un Fethi Yadigârı Beş Yüzüncü Yıldönümü Ha-

tırası, Anadolu ve Rumeli Hisarları Tarihi, İstanbul 1953, 26-29; M. Baha Tanman, "Durmuş Dede Tekkesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, III. , (1994), 106.

47- Hafız Hüseyin Ayvansarayi burayı ziyaret ettiği zaman Dede'nin türbesinde şu kitabenin yer aldığını ifade etmektedir.

48 Mustafa Özdamar, "Namazgâhlar", Vakıflar Dergisi, XX., Ankara 1988,12.

49- İbrahim Hilmi Tanışık, İstanbul Çeşmeleri, II., İstanbul 1945,

50- Tavukçu Reis diye bilinmekteydi.

51- İhsan Keser, Rumelihisarı, İstanbul (tarihsiz) 38-39

52- Nebiye Hanım, Yusuf Ziya Paşa'nın koruması olan polisin eşi idi. Vefatı üzerine, üç çocuğu ile dul kalan Nebiye Hanım'ı nikâhına alarak onların bakımını üstlenmiştir.

53- M. Tayyib Gökbilgin, "Boğaziçi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, VI., (1992), 254.

54- Aynur Çiftçi, "Karakol Binaları", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 24. , (2001), 433.

55- B.O.A. , A. MKT. MHM. 291. 52. (23 Ş 1280) "Rumeli ve Anadolu telgraf hatlarını birleştiren hisarlar arasındaki kablonun tamiri için körüklü sandal gönderilmesi". (2 Şubat 1864)

56- B.O.A. , A. MKT. MHM. 394. 21. (23 B 1284) "Yangını haber vermek üzere Rumelihisarı'nda Dimitri Kalfa tarafından yapılan telgraf odası için gerekli paranın ödenmesi". (20 Kasım 1867)

57- Anonim, Rumeli Hisarı, Topkapı Sarayı Müzesi Yayını, İstanbul 1957, 8-9.

58- 1940 yılında eşi Nazime Hanım'dan İstanbul Belediyesi tarafından satın alınıp, 1945 yılında Edebiyat-ı Cedide Müzesi olarak açılmıştır. Daha önceleri Eyüp Mezarlığı'nda bulunan mezarı 1961 yılında, yerine getirilmeyen vasiyetine dayanılarak doğal görünümü ile çok beğendiği bu evinin bahçeye nakledilmiştir. Ve bu tarihten sonra müze "Aşiyan Müzesi" adını almıştır.

59- Ünal Kurtçu, Boğaziçi Tiryakiliği, İstanbul Ocak 2007, 333.

60- Hilmi Yücebaş, Türk Mizahçıları Nüktedanlar ve Şairler, İstanbul 2004, 32.

61- 08 Nisan 2015 tarihli Restorasyon ve Konservasyon Laboratuarı Müdürlüğü İsmet Ok imzalı analiz raporu

Kaynakça

- Anonim, Rumeli Hisarı, Topkapı Sarayı Müzesi Yayını, İstanbul 1957, 7.
- Anonim, "Rumelihisarı", İstanbul Kültür Sanat Ansiklopedisi, II. , (1984), 731-736.
- Albert Gabrıel, İstanbul Türk Kaleleri, Türkçeye çeviren, Alp Ilgaz, İstanbul 1974, 49-109.
- Aynur Çiftçi, "Karakol Binaları", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 24. , (2001), 433.
- Cyrus Hamlin, Robert Kolej Uğrunda Bir Ömür, Çeviren Ayşe Aksu, Dergâh yayınları, İstanbul 2012, 416.
- Cahide Tamer, Rumeli Hisarı Restorasyonu (Belgeler-Anılarla) 1955-1957, İstanbul 2001, 8-9, 16, 24, 32.
- Çiğdem Aysu, "Rumelihisarı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, VI. , (1994) , 357-358.
- Derya Nüket Özer, "Kubbelerde Yüksek Ökçeler; Cahide Tamer ile Röportaj", Yapı.com, Ekim 2005.
- Ekrem Hakkı Ayverdi, "Rumelihisarı ve İstanbul'da İlk Osmanlı Kitabesi" Fatih ve İstanbul. I (1953), s. 63-68.
- Ekrem Hakkın Ayverdi, Osmanlı Mimarisi, I, İstanbul, 1966, s. 501-506.
- Esat Sezai Sünbüllük, İstanbul'un Fethi Yadigârı Beş Yüzüncü Yıldönümü Hatırası, Anadolu ve Rumeli Hisarları Tarihi, İstanbul 1953, 26-29.
- Eremya Çelebi Kömürciyan, XVII. Asırda İstanbul, Tercüme ve Tahsiye eden; Hrand D. Andreasyan, İstanbul 1988, 260-261.
- Evliya Çelebi, Seyahatname, I. , 455-456.
- F. Karatay. "Rumeli Hisarı", İstanbul Enstitüsü Dergisi, V. , (1959), 101-132.
- H. Dağtekin, "Rumeli Hisarı Hisar Bahçesi'nde Yaptığım Kazı", VI. , Türk Tarih Kongresi, (Ankara, 20-26 Ekim 1961), Ankara, 1967, 329-342.
- H. Dağtekin, "Rumelihisarı'nın Askeri Ehemmiyeti", Fatih ve İstanbul, I. , (1953), 117-137, 177-191.
- Haluk Şehsuvaroğlu, Asırlar Boyunca İstanbul, İstanbul (tarihsiz), 33-36.
- Hafız Hüseyin Ayvansarayi, Hadikatü'l-Cevami, II. , İstanbul 1281, 132.
- Halil Edhem Eldem, "İstanbul'da En Eski Osmanlı Kitabesi", TOEM, II. , (1327), 487-497.
- Hilmi Yücebaş, Türk Mizahçıları Nüktedanlar ve Şairler, İstanbul 2004, 32.
- İhtifalci Mehmet Ziya Bey, İstanbul ve Boğaziçi, İstanbul, 2004.
- İbrahim Ethem Gören, "İstanbul'un Fethinin Manevi Mirası Rumelihisarı Şehitlik Dergâhı", 1453 Kültür ve Sanat Dergisi, 22. , (2015). 62-73.

- İhsan Kesedar, Rumeli Hisar Köyü, İstanbul 1983.
- İsmet Ok, Restorasyon ve Konservasyon Laboratuarı Analiz Raporu, 08 Nisan 2015 (Yayınlanmamış).
- Joseph von Hammer, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, İstanbul 2000.
- Mahmut Ak-Fahameddin Başar, İstanbul'un Fetih Günlüğü, İstanbul, Haziran 2010, (İkinci Baskı)
- M. Baha Tanman, "Durmuş Dede Tekkesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, III. , (1994), 106.
- M. Ekrem Üzümeri-Selâmi Dinçer-Sadi Kazancı, "Rumeli Hisarı (Boğazkesen, Nikhisari Mim Kalesi)", Türkiye Ansiklopedisi, V. , (1958), 30-32.
- M. H. Högg, Turkenburgen an Bosporus und Hellespont, Dresten 1932.
- M. Tayyib Gökbilgin, "Boğaziçi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, VI. , (1992), 254-255.
- Murat Koç, Yeni Türk Edebiyatı'nda Boğaziçi ve Boğaziçi Medeniyeti, İstanbul 2005.
- Nahid Sırrı Örik, İstanbul Yazıları, yayına hazırlayan, Bahriye Çeri, Ankara 2011,
- N. Esra Dişören, "Hamam Camii", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, III. , (1994), 536.
- Nezih Uzel, Dersaadetten İstanbul'a, İstanbul Mart 1993, 142-154.
- Nicolo Barbaro, Kostantiniye Muhasarası Ruznamesi, Çeviren; Şemseddin T. Diler, İstanbul 1953.
- Oruç b Âdil, Tevârih-i Âl-i Osmân, Yayınlayan: F. Bobinger, Hannovar 1925
- Niyazi Ahmed Banoğlu, Tarihi ve Efsaneleriyle İstanbul Semtleri, İstanbul 2007, 145-151.
- P. Ğugios İnciciyan, VIII. Asırda İstanbul, Tercüme Hrand D. Andreasyan İstanbul 1976.
- P. Ğugios İnciciyan, Boğaziçi Sayfiyeleri, İstanbul 2002.
- Pıerre de Tchıhatchef, İstanbul ve Boğaziçi, Çeviri, Ali Bertay, İstanbul 2000, 4.
- Sarkis Sarraf Hovhannesyan, Payitaht İstanbul'un Tarihçesi, İstanbul Temmuz 1996, 50.
- Süheyl Ünver, Şehidliknâme Defteri, Süleymaniye Kütüphanesi, Dr. A. Süheyl Ünver Bağışı, no; 356.
- Sema Kancan, İstanbul'da Unutulmuş Bir Boğaziçi Yerleşimi; BEYKOZ, İstanbul 2010,
- Semavi Eyice, "Anadoluhisarı", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, VI. , (1994) , 355-357.
- Semavi Eyice, "Rumelihisarı", İlgi, 47. , (1986), 16-23.

- Süleyman Faruk Göncüoğlu, İstanbul'un İlk'leri ve En'leri, İstanbul 2010, 188.
- Süleyman Faruk Göncüoğlu, İki Kıta Bir Şehir İstanbul Okumaları, İstanbul 2014, 257-263.
- Şevket Rado, Bostancıbaşı Defteri-1802 Yılında Boğaziçi ve Haliç Kıyılarında Kimler Otururdu, İstanbul 1972, 10.
- Tahsin Öz, İstanbul Camileri, II. , Ankara 1987, 29.
- Tursun Bey, Tarih-i Ebul Feth, Yayına Hazırlayan: Mertol Tulum, İstanbul 1977
- Ünal Kurtçu, Boğaziçi Tiryakiliği, İstanbul Ocak 2007, 330-341.
- Wenceslaw Wratislaw, Baron W. Wratıslaw'ın Anıları, Çeviri; M. Süreyya Dilmen, İstanbul 1981, 83.

Arşiv Belgesi / Başbakanlık Osmanlı Arşivleri

- B.O.A, kutu: 81, dosya no: 534, sıra no: 2
- B.O.A. , A. AMD. 30/3.
- B.O.A. , A. MKT. MHM. 98/93.
- B.O.A. , BEO. 185/4. 1390/ 26. (18. S. 1320)
- (B.O.A. , C. AS. 117/1. 5216/8. 22 Za 1189)
- (B.O.A. , C. AS. 118/6. 5294/3.)
- B.O.A. , A. MKT. MHM. 291. 52. (23 Ş 1280) "Rumeli ve Anadolu telgraf hatlarını birleştiren hisarlar arasındaki kablonun tamiri için körüklü sandal gönderilmesi". (2 Şubat 1864)
- B.O.A. , A. MKT. MHM. 394. 21. (23 B 1284) "Yangını haber vermek üzere Rumelihisarı'nda Dimitri Kalfa tarafından yapılan telgraf odası için gerekli paranın ödenmesi". (20 Kasım 1867)
- B.O.A. , AE. SABH. I. 355. 24895. (16. Ş. 1188)

Boğaziçi'nde fethin birer sembolü olarak yükselen Anadolu ve Rumelihisarı, Osmanlı İstanbul'unun ilk Türk-İslam eserleridir. Boğazın en dar yerinin iki yakasına konumlanmış olan bu iki şaheserden, Anadoluhisarı'nı Yıldırım Bayezîd, karşı kıyı üzerinde yer alan Rumelihisarı'nı ise Fatih Sultan Mehmed Han yaptırmıştır. Rumelihisarı, daha önceki kale mimarisinden farklı olarak dönemin top teknolojisine uygun olarak tasarlanmış, içerisinde yer alan pek çok yapıyla beraber 4 ay gibi kısa sürede inşa edilmiştir. İnşasındaki lojistik organizasyon ve mimari konumuyla dünya askeri ve mimarlık tarihi içerisinde asırlardır parmakla gösterilmektedir. Üç büyük kulesi, dünyanın en büyük kale burçları olma vasfına sahiptir.

Bu çalışmada, Boğaziçi'nin iki kadim yapısı, her yönüyle incelenmiş, tarihi belgelerle geçmişleri gözler önüne serilmiştir.

TÜRKİYE TURİNG VE OTOMOBİL KURUMU
TTOK
1923

TURİNG